

Hans Kirchsteiger:

Pod spovednim pečatom.

ROMAN.

Z avtorjevim dovoljenjem poslovenil
ETBIN KRISTAN.



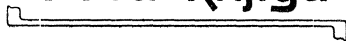
Prva knjiga.

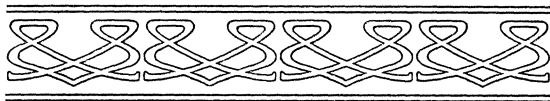
□ 1907. □

Založništvo časopisa „NAPREJ!“ v Idriji.

Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju.

Prva knjiga





I.

Jasen pomladni večer je plaval nad samotno kmetsko vasjo Gospojno. Dasi-ravno je bilo še svetlo, je vladala na dolgi cesti, ki so jo obrobljale od obeh strani prostrane meščanske in kmetske hiše, glo-boka tišina. Z mirom v dolini je soglašal mir gorâ. Noben oblaček se ni pojavil nad posneženimi skalnatimi glavami in čeravno je pel še marsikak ptiček svojo večerno pesmico v gozdu, ki se je raztezal v širo-kem, temnomodrem krogu nad dolino do planin, ga vendar ni bilo slišati do vasi, kajti bujni travniki in polja s cvetočim žitom so ločila vas od gorovja. Samo dol od mlina je bilo slišati šumenje potoka, ki je metal svojo vodo čez jez. Mlin je nocoj ustavil svoje večno klopotanje. Saj je jutri svatba bogate mlinarjeve hčerke, in če se ženi njegova Cenka, je to pač prav tako velik praznik, kakor velika nedelja, ko mlin tudi stoji. Ljudje v vasi so delali celi dan,

ali sedaj so trudni in čeravno še ni noč, so vendar hišna vrata že znotraj zaprta z lesenim zapahom in skozi marsikatero okno potrjujejo glasovi, podobni rezanju drv, da je kmetu trdo delo ravno tako dobra blazina, kakor mirna vest. Pridna kmetica je seveda še budna. Ozreti se mora še, ali je pač vse v redu; ako ne bi pogledala v hlev k rujavi breji kravi in pa v konve za mleko, ne bi mogla mirno zaspati. Še na veliko dvorišče stopi — in res pride Sultan, ki mora stražiti domačijo, pa se obdregne s svojim mrzlim gobcem ob kmetico ter zatoži tako Miciko, ki mu je pozabila prinesiti juho. V kuhinjo spremi gospodinjo, zasleduje s pametnimi očmi vsaki gibljaj njene roke, potem pohlasta svojo večerjo iz velike sklede in zapusti zadovoljen svojo jedilno. Za njim zapre kmetica vrata na dvorišču. Zadnja gre na počitek, toda ne v čumnato, kjer smrči kmet, temveč v izbo z železnim omrežjem pred oknom, kjer spi odrasla hči pod težko pernico, ki jo je v spanju že napol zbacnila. Mati jo zopet pokrije in jo poškropi z blagoslovljeno vodo iz glinaste, pri vratih viseče kropilnice. Sedaj prihaja tudi zanjo čas počitka. Toda še enkrat mora vstati. K oknu pristopi pa pogleda na hribe, da vidi, kakšno vreme bode jutri. Vrhovi žare še v rožnati zarji večera. Zadovoljna se tedaj povrne v posteljo. Lepo bode jutri. V mislih si razdeli delo za bodoči dan. Že

se zapirajo trudne oči, ali večerna molitev je krščanska dolžnost. Počasi začne moliti, a delo, misli na opravke in pobožnost se ji pomešajo v glavi in vse vpokojujoči spanec zakrije celo hišo s svojim zavojem. Samo zvesti Sultan bdi.

Cerkev na koncu vasi, ki se dviguje izmed številnih križev obkrožujočega jo pokopališča, je razsvetljena. Notri je vse tiho. Samo stara ura na zvoniku tikataka počasi, tako, da je skoraj slišati splošni mir. Lahni odsev, ki se bori na šipali visokih, rtasto obokanih okenj z večernim mrakom, prihaja od večne luči, ki gori v cerkvi dan in noč, leto za letom in se jo ugasne samo na veliki petek. Od cerkvenega zidu se odražata dva velika, svetla četverkotnika: Odsev dveh razsvetljenih okenj, iz katerih se razliva soj svetilke po nagrobnih križih na pokopališču. To sta okna župnišča Gospojne. Sicer je še nekoliko dnevne svetlobe, toda jedilnica župnišča, v kateri sedita ravnokar župnik Šuster in njegov kaplan Jožef Hercog pri večerji, ima samo to dvoje malih oken proti pokopališču, zamreženih z železnimi drogovi, in debelo zidovje, ki nosi težak svod. zapira zgodaj nizko sobo pred lučjo. Zato je prinesla kuharica po juhi s pečenko tudi lesteneč, ki ga je postavila z užgano svečo na mizo. Kmetje v vasi rabijo pač že petrolej, ali župnik je konservativen mož, pa je ostal zvest svečam in

meni, da je petrolej nevaren, ker lahko povzroči ogenj.

Župnik in kaplan sta povečerjala. Okna so bila še odprta; nikakršne zavese niso branile pogleda v sobo ali na prosto. Pa kdo bi hodil še zvečer po pokopališču? In kar se godi v župnišču, sme vsakdo videti in slišati.

„Jutri imate dober dan, gospod kaplan,“ je dejal župnik, pa je odložil časopis. „Jutri se Vam ni treba postiti. Ob sedmih zjutraj že lahko čitate sveto mašo in potem zajtrkujete brez skrbi. Topot se hočem postiti do opoldan in sam odslužiti svatovsko službo božjo.“ Kaplan se je molče poklonil, saj je vedel, da mu župnik vedno dobro želi. Ako bi bilo treba mesto bogate mlinarjeve hčere kopulirati ubogega dninarja, bi gospod župnik gotovo dejal: „Gospod kaplan, jutri Vam je dobro; do desetih lahko spite, jaz pa moram vstati že ob šestih zjutraj.“ A kaplanu se je zdelo popolnoma naravno, da je župnik sam pojedel, kar je bilo boljših grižljejev, slabejše kosce pa da je pustil kaplanu. Nič se ni jezil radi tega. Saj ni postal duhovnik kakor marsikdo, ki misli že v seminarju, da je dobro mesto, to je župnija, ki nosi mnogo denarja, vrhunec poklica, pa jim je celo življenje večna dirka za vedno večjimi dohodki. Nič ni bil podoben tistim, ki takoj radi pobegnejo iz župnije, ako lahko dobe

drugo, kjer se more hraniti pet krav mesto štirih. Kaplan Hercog pa tudi ni bil izmed tistih, ki jim je duhovništvo zadnje pribezališče, kadar so se s težkim trudom preirili skozi gimnazij, pa se čutijo preslabe za visoko šolo in ostanejo lenobno pri pač malce suhih, a vendar hranilnih mesnih loncih, da jim ni treba nastopati težavne poti po puščavi življenja. Mladi kaplan je izvršil zrelostni izpit z odliko in sin premožnega kmeta bi bil imel dosti gmotnih sredstev, pa tudi duševnih darov, da bi se bil posvetil kakršnimsibodi posvetnim naukom. Hotel pa je biti duhovnik, pravi, popolni duhovnik. Bilo je sicer tudi njegovo srce, ko se je za večne čase odrekel svetu in vsem njegovim slastem, a radostnega srca je žrtvoval samega sebe. In že nekoliko mesecev je bil sedaj kaplan v Gospojni. Vsi šolski otroci so ga že poznali in ker jih je imel rad ter jih je poučeval z ljubeznijo, v tem ko je bil gospod župnik v šoli zelo strog in je s šibo vtepal katekizem, so bili učenci gospodu kaplanu zelo vdani. Sicer pa je bil še precej tuj v Gospojni.

Gospod župnik se je zopet poglobil v svoj časopis in semtertja je udaril z roko po mizi, kakor mu je bila navada na prižnici, zlasti kadar je zašel s svojo pridigo na politično polje. To pa se je zgodilo prav često. Saj so bili politično razburjeni časi, ko se je koncem šestdesetih let pre-

tečenega stoletja vnel hudi boj med liberalizmom in klerikalizmom v Avstriji in ravnokar so se bile zopet volitve. To je bil tudi vzrok, da je gospod župnik s tako vnemo prebiral „Ljudskega Prijatelja“. Ker so nocoj vtihnili vsi pogovori, je vzel tudi kaplan knjižico iz žepa in je začel čitati. Bil je spis svetega škofa Avgušтина. Toda dolgo ni čital. Vstopila je zopet kuharica. Prinesla je samo priprost lesteneč z lojeno svečo in železno utrinjalo. To je postavila pred duhovnega gospoda ter je prižgala svečo. Za kaplana je bilo to znamenje, da naj odide v svojo sobo. Tudi to se je zdelo gospodu Hercogu popoloma umevno. Saj je samo kaplan in ima le pravico do lastne sobe. Ta kaplanska soba pa je del župnišča, kjer je župnik gospodar, v njegovem imenu pa vlada kuharica. Vse to je mlademu kaplanu samoobsebi umevno, pa niti ne misli, da bi moglo biti drugače. To je sreča zanj, kajti nezadovoljnost z razmerami, ki jih posameznik ne more izpremeniti, je navadno začetek duhovniške bede in konec je večinoma grozen. Hercog vstane torej nemudoma, vzame svečo, pokloni se župniku ter mu zaželi lahko noč. Prečastni pa je tako poglobljen v svoje berilo, da niti ne dvigne pogleda in slišati je samo nerazumljivo mrmranje. Kuharica pa sprejme kaplanov pozdrav, kakor da velja tudi njej in odzdravi milostno. V župnišču, kjer

opravlja stara kuharica službo, se zgodi kaj redko, da bi ta doma prva pozdravila kaplana. Kuharica je vedno središče, ki se suče okrog njega vse življenje v župnišču. Ona je konservativni element, stalnost v izpremembi, kaplani pa prihajajo in odhajajo. Dvajset kaplanov je že v župnišču jedlo iz skled te kuharice. Ona pa stoji še vedno pri enem ognjišču. Seveda je župnikova kuharica samo služkinja; toda je li gospod kaplan v resnici kaj družega? Še pred nedavnim časom je bil njegov službeni naslov v nemščini „Gesellpriester“ in čeravno je naslov izpremenjen, pa se mu pravi pomožni duhovnik, je vendar ostalo staro razmerje: Župnik je mojster, kaplan pa pomočnik-Geselle, kakor pri krojačih in čevljarjih, kjer vlada mojstrica navadno nad mojstrom in nad pomočniki. Stari naslov pa si je ljudstvo po svoje prestavilo, da je resnici primeren; v mnogih avstrijskih krajih imenujejo kaplana, ne da bi ga hoteli žaliti, duhovskega hlapca ali pa posvečenega fanta*). V hierarhiji kmetske domačije sledi namreč kmetu hlapec, njemu pa fant, kakor pri rokodelcih mojstru pomočnik, njemu pa vajenec.

Ko je kaplan zapustil mračno jedilno, je stopila kuharica k vratom in je poslušala, dokler je bilo slišati njegove korake. Potem

*) „Pfarrknecht“ ali „Geweihter Bube“.

je malo odprla vrata in je pogledala na hodnik. Videla je še, da je izginila luč na stopnicah; tedaj je zaprla vrata in je rekla gospodu župniku, ki je sedaj zložil časopis: „Odšel je v svojo sobo.“

„S časom postane že še pameten“, je odgovoril župnik. „Po noči še po cele ure moliti v cerkvi, to bi mi bila povsem nova navada, ki je ne morem trpeti.“

„No, prečastiti gospod bi prišel pri ljudeh na lep glas, ako bi hodil kaplan še v cerkev, kadar ni maševanja, pa bi tam molil po cele ure. Saj bi ljudje rekli, da je kaplan svetjši, kakor gospod župnik.“

„Zaradi mene se pač ne more nihče pritoževati; vsak dan berem svojo mašo pa ne vem, kje naj bi vzela časa, da bi hodil še molit v cerkev. Seveda, takemu kaplanu je lepo; saj ima vsak dan praznik. Ali šestdeset oralov zemlje, kakor jih imam jaz, pa 20 krav in štirje konji — da, kaj pa je s prasno svinjo?“

V tem je kuharica zaprla okna in jih je zastrla z rdečimi progastimi zavesami, dasiravno je bil zrak, ki je prihajal od zunaj, toplejši kakor med mrzlim zidovjem, kajti velika starinska peč že ni bila zakurjena od sv. Jožefa. Na vprašanje o prasici je kuharica prav kratko odgovorila: „To povem pozneje, prečastiti gospod.“ Odšla je, a kmalu se je vrnila s steklenico vina, iz stare široke omare za posodo z vlož-

nimi vrati, stoječe na starinski komodi, je vzela dva kozarca, postavila je vse na mizo, pa je sedla na stol, ki ga je bil kaplan šele pred kratkim zapustil.

Mesto da prisluškuje pogovoru izmed župnika in kuharice, ki je zadeval kmetijstvo, posle in ljudi po vasi, pohvalimo rajši gospoda župnika, ki je tako obziren, da popije svojo steklenico vina šele tedaj, kadar odide kaplan iz obedovalnice; sicer bi moral pomočnik gledati, kako pije župnik. Kajti kaplan ima pravico do četrтинke vina samo opoldan ob visokih praznikih. Župnik daje svojim kaplanom vedno, kar pravica zahteva. Nobeden se ne sme pritoževati, da bi stradal, in vrhutega dobiva še vsako nedeljo opoldan dva goldinarja tedenske plače. To je gotovo lep denar, ako se ima poleg tega dobro hrano in sobo od župnika. In gospod župnik Šuster je lahko ponosen na svojo točnost; kajti on pozna marsikaterega duhovnega brata, ki ostane svojemu kaplanu po pol leta in še dalje dolžan tedensko plačo. Tega on ne mara. Seveda sta dva goldinarja na teden preveč za kaplana in prav dobro se še spominja na blagopokojnega škofa Tomaža, ki je dejal, da ne more razumeti, kaj počne kaplan s tako svoto denarja. Pa je že tako, da je treba skrbeti, da se kaplanu dobro godi. No, njegova župnija že nese. Sam je umen gospodar, ki pozna po-

ljedelstvo, kuharica pa je vzorna gospodinja. Tukaj, v Gospojni si je prihranil že nad osemdeset tisoč goldinarjev; lahko je torej plemenit ter izplačuje kaplanu točno njegovo tedensko plačo.

V tem, ko se je gospod župnik Šuster tako pogovarjal, je kaplan klečal gori v svoji sobi, pa je molil. Po sobi se je razširjal slab duh; lojena sveča je bila smrkava in kaplan ni mislil, da bi moral vzeti pri vsakem gloria patri utrinjalo v roko. Končno je bil gotov z oficijem za drugi dan. Z usekačem je tako nerodno obdelaval poogljene stenje, da je ugasnil luč. Ni je več prižigal, temveč odprl je edino okno in dolgo je gledal ven. Doli leži v globokem pokoju pokopališče z železnimi in lesenimi križi. Na nasprotni strani so na cerkveni zid naslonjeni veliki nagrobni kamni domačih družin bogatih kosarjev. Tako sosodstvo mrličev in grobov ne bi bilo komu drugemu ravno prijetno. Ali duhovniku ni pokopališče mesto strahu, tudi sredi noči ne. Saj so oni, ki leže tam doli pod travo, ravno tako njegovi prijatelji, kakor živahna mladina v šoli. Njegova lastna roka jih je blagosloвила za večnost, ko so jih pogreznili v zemljo. In kakor se kmet ne boji njive, ki je z lastno roko posejal semenja vanjo, tako se sprijazni duhovnik z bližino mrličev, ki jim je stal ob smrtni postelji in ki še vedno moli zanje vsaki dan. Od srca

zadovoljen je vzel Hercog dolgo pipo, ki je imela svoje stalno mesto poleg postelje, tako da jo je tudi v temi lahko našel. In ko je nabasal vanjo komisnega tobaka, ki ga dobi vselej od postajevodje orožnikov, se nasloni na okno, tako da visi kadeča se pipa ven. Kakor se izgublajo oblaki dima v temi, hité njegove misli daleč proč iz gorovja, v ljubljeno hišo staršev, v lepo izbico, kjer je vzrastel in kjer moli mati zanj.

Kakšno veselje je imela dobra mati, ko jo je prvokrat blagoslovil novo posvečeni duhovnik, njen sin. In vsaki dan se ponavlja v materinem srcu sreča, da ima sina duhovnika. Da bi le še kmalu dosegel župnijo, da bi imel lahko mater vedno pri sebi! Kako je blažen, da sme biti duhovnik! Nikomur ne more opisati te sreče; a tam gori je eden, ki jo pozna.

Pipa mu je ugasnila v teh sanjarijah. Postavi jo na navadni prostor in upré pogled v svetla cerkvena okna.

Kakšni dnevi so bili pač, ko je po večerji lahko posvetil nekoliko ur popolnoma sam pobožnosti v sveti tišini cerkve pred podobo v oltarju!

Ali opaziti je moral, da take reči niso bile všeč župniku. Ni mu sicer ničesar naravnost prepovedal, ali kaplan je moral slišati dosti zbadljivih besed od svojega predpostavljenega, še več pa od kuharice. En-

krat ni bilo najti cerkvenega ključa, drugič se je reklo, da so hišna vrata zaprta. Duhovniku pa mora biti volja predpostavljene-
nega sveta in zato ostaja sedaj zvečer sam v svoji sobi. Saj je tudi tukaj cerkvi tako blizu, da vidi skozi okno lahko na oltar in tja pošilja lahko svojo zahvalno duhovniško molitev.

Dolgo je klečal. Končno vstane. Noč se je spustila v dolino, zrak se je ohladil.

Kaplan Hercog je že legel v posteljo. Okno ostane odprto celo noč. Žabe v jarkih po trati in tisoč cvrčkov mu poje pesem uspavanko. V daljni daljavi zalaja pes. Težki koraki pridejo po stopnicah, kmalu se zaprososedna vrata. Gospod župnik je izpil svoj večerni delež.





II.

V novi krasoti je napočilo novo jutro. Solnce se skriva sicer še globoko za gorami, ali zlato ožarjeni oblaki rosé svetlo roso dol na Gospojno. Krave se že oglašajo za hrano, petelini so zamenjali nočnega čuvaja in razglašajo jutranjo uro čez hiše in ulice. Hlapci z zaspanimi obrazi, ki se komaj vidi oči v njih, prihajajo na dvorišče k vodnjaku, iz katerega izliva lesen žleb svežo gorsko vodo, pa se umivajo. S težkimi koraki tava stari cerkovnik preko pokopališča. Zarjavela ključavnica na vratih zvonika se škripaje umakne velikemu ključu, gori na zvoniku stoka in praska glasneje in glasneje, končno zvok zvonu, potem dva, zopet udarec — ali se zvon še ni naspal, ali ne cerkovnik, ki vleče mehanično, nemarno za vrv? Končno se zvon vendar zavé svoje dolžnosti. Sedaj kliče glasno in jasno čez vas in dolino: Hvalite Boga! Zdrava Marija! — in vse roke, ki so se ravnokar polotile dnevnega dela, se sklenejo v kratko molitev.

Ali naš kaplan ne sliši kikerikanja mladih kuharičinih ljubljencev, zaprtih po dvanajst in dvanajst v maloštevilnih kletkah in dobro hranjenih; on ne sliši vrabcev pred oknom, ki smelo zahtevajo svoj zajutrak; saj ne sliši niti zvona z bližnjega zvonika, dasiravno je okno odprto!

Ali komaj je umolknil zadnji glas zvona, pa se strese glas vsled poka iz možnarja. Jeka meče zvok od gore do gore in še ni dosegel tal v dolini, ko počí drugi strel in takoj mu sledi tretji, da pač nihče ne pozabi, da ima danes mlinarjeva Cenka svatbo s Pepetom kmeta bogatina.

V vasi in v celi župniji je danes praznik, ki veseli stare in mlade. Seveda ne zaradi ponosne mlinarjeve Cenke, tudi ne zaradi bogatega kmetovega Pepeta, ki ga tukaj niti ne poznajo, ker prihaja iz štiri ure oddaljene župnije, pač pa ker počiva danes delo radi bogate svatbe po vseh hišah, ker se bode mladina lahko nagledala do sitega, a starina bode videla nekaj novega in bode imela zopet govoriti o čem.

Streli so zbudili tudi kaplana iz spanja pravičnega; hitro je vstal ter odšel z brevirjem v vrt, da prouči predmet, o katerem bode danes predaval v šoli; tam izmoli pripravljalne molitve za sveto mašo, tam se vda prvemu vsakdanjemu razmotrivanju — in dasiravno danes menda nihče ne bode

misli na izpoved, odide ob polu sedmih v cerkev ter sede v spovednico. Po maši in po gratiarium actio zajtrkuje, prižge si smotko pa odide na kratek izprehod, župnikov psiček pa ga spremlja. Za vasjo zavije počasi po ozkih stezah v žitno polje; njegovo suktno zadeva zdaj z desne, zdaj z leve klasje in siplje sivi cvetni prah po njej. Po daljših potih se nameri k šoli in pet minut preden bije devet, stoji pred mrežo malega sprednjega vrta, za katerim se dviguje staro šolsko poslopje s svojim sivim zidovjem in s svojo iztrošeno streho.

Seveda je postava pred kratkim tudi tukaj vpeljala novodobno šolo; ali njen duh še ni našel poti skozi ta nizka okna.

Kaplan otrese cvetni prah z dolge črne obleke, potegne še nekolikokrat hitro slastni dim iz smotke in ga odpuhne v gostih oblakih, ko pa udari parkrat kladivo na cerkveni uri, vrže smotko proč in odhiti v šolsko hišo.

Župnikov psiček pa obsedi mirno, vedoč, da se gospod čez eno uro zopet povrne. V malo sobo sme samo z gospodom župnikom samim, kaplan ne mara takega spremstva. Njemu je šola svetišče, ki ne spada noben pes tja, da bi povrl vsega še otroke motil v paznosti.

Danes pa ni kaplan prav nič zadovoljen z otroci; svatba jih je čisto zmešala, tako da pazijo veliko bolj na drdranje pri-

hajajočih vozov in na vriskanje mladih svatbenikov, kakor na učiteljeve besede. Ko pa začno še godci gosti pozdrav prišlemu ženinu, je mir popolnoma pri kraju in Hercog zato za danes zaključi pouk. Stari šomašter mora itak sedeti pri orgljah, mladi podučitelj, ki mu pa splošno pravijo kantor, pa mora v zakristijo obleči župniku mašno oblačilo.

Otroci so tako urno pohiteli ven na trg, da so peresne škatljice in knjige v šolskih torbah kar klopotale. Stiskali so se med ljudmi, ki so se že sestavili v špalir, gost in močan, kakor zid in so rinili naprej.

Samo psiček je sedel mirno, dokler ni prišel zadnji tudi gospod iz šole. Z glasnim lajanjem pohiti naprej pa se vsak hip obrne, kakor da bi rad tekel še daleč, daleč in kar nič ni zadovoljen, da se vrača gospod že sedaj v župnišče.

Kaplan odide takoj v svojo sobo in gleda odtod, kako gre sprevod v cerkev. Celo pokopališče je polno ljudi, ki jih je radovednost od vseh strani zgnala na kup. Kdo naj bi zameril samotnim ljudem z dežele, ki celo leto ne vidijo ničesar ter ne poznajo ničesar razven dela, da jim je taka svatba velika izprememba v vsakdanjem življenju! Že konji, ki pripeljejo svatbene goste v hitrem diru, obujajo zanimanje kmetov, pomenkujočih se s sosedi o vrednosti, barvi in o napakah vsake posamezne živali. S kritičnimi očmi pregleduje kmetica

svilnate suknje in pozlačene avbe od neveste do zadnje botrice. Tudi gospod župnik ceni s pogledom izvedenca število gostov in obenem darove, ki odpadejo zanj danes pri oltarju. Celo ubogemu gospodu kantorju ne ostane žep na tak dan popolnoma prazen. Pred cerkvenimi vrati stojita že dva ministranta v rdečih suknjicah in belih srajcah ter držita z resnimi uradnimi obrazi razpeto rdečo vrv, star cingulum, kajti pri njima si mora vsakdo, kdor nosi svatbeni šopek, kupiti za par novčičev pravico, da sme vstopiti v cerkev. Seveda morata mala dacarja oddati nabrane obole strogemu gospodu učitelju, kar jima je res žal. Ali ministranti niso zaman na glasu, da so največji prevejanci; na potu od cerkvenih vrat do zakristije, kjer gospod učitelj že hrepeneč čaka ter računa, koliko kozarcev piva si bode lahko kupil za to, se pač izgubi fantoma pest polna krajcarjev v žepih izpod rdečih sukenj.

V cerkvi ne mara kmet čakati niti minute dalje, nego je treba, ali pred cerkvijo ga nikoli ne mine potrpežljivost. Že pred pol ure je „skupaj zvonilo“, a še vedno gleda vse na vrata velike gostilne pri „zlatem volu“. S polnimi rokami oprakov hite ljudje semtertja. Šivilja mora še nekaj urediti na nevestini obleki, venčarica mora zvezati za več kakor sto oseb svatbene vence, poln koš rožmarina je treba razdeliti, gospod

boter iz Brezovice je šele prišel in mora še hitro pojediti svojo godlo. Oj, ako gospod župnik ne bi priganjal, ne bi prišli v cerkev pred poldnevem. Njega pa opominja lastni želodec; celo uro gledati, kako drugi jedo in pijo, v tem ko je sam še na teše, — pač da bi skoraj rajši prepustil kaplanu svatovsko mašo!

„Prihajajo! Prihajajo!“ se razleže od ust do ust med pričakujočo množico in vsi vratovi se podaljšajo. Godci in cerkveni zvonovi napravijo zmeso glasov, ki se zdi človeškim ušesom z dežele, da je lepa in slavnostna, župnikovemu psičku zadaj na dvorišču pa nikakor ne ugaja, vsled česar tuli strašansko.

Dopadljivo gleda kaplan skozi okno na sprevod, ki se pomika v cerkev. Velika svatba na deželi je mlademu duhovniku, ki je preživel vso svojo mladost za seminarskim zidovjem v škofovskem mestu, nekaj posebno zanimivega. Saj je pač prijatelj ljudskega življenja ter šeg in običajev na deželi. Njegovo oko se razveseljuje ob stari gorski noši, ki se prikazuje pri taki priložnosti zopet v vsej slikoviti lepoti; on občuduje krepke moške postave, ljubke plavalase device in glasno se mora nasmejati, ko se vaška mladina stepe za male krofe, ki jih razmetuje nevestina mati vso pot iz velike košare na obe strani.

Naenkrat pa utihne in resnoba ga prevzame. Preko pehajoče in suvajoče se množice vidi človeško lice blede kakor nadgrobni kamen, za katerim se skriva, da je lahko naopažena priča svatovskega spreveda. Samo kaplan vidi iz svojega okna lahko to preplašeno, v bolečinah spačeno lice. Ruta na glavi, kakršna je v navadi na planjavi, pokazuje, da je oseba tuja v tem kraju. To priča tudi cela obleka, kolikor je ne skriva grobni kamen.

Kakor da bi izhajal iz tega lica mraz, pograbi kaplana za srce. Dobro čuti, da mora biti tam boleost, ki je človeška tolažba ne more izlepa oblažiti.

Tiste oči gledajo tako brezupno okrog, kakor da nimajo nobene solze več. Tiste oči — sedaj se razširjajo, da je človeka strah. Nehoté zasleduje kaplanov vid smer tistega pogleda. Ravnokar je prekoračil ženin na strani mladega lepega kupa za godci stopnice, ki vodijo z vaškega trga na pokopališče. Moška postava, za dobre polglave večja kakor drugi moški, gleda ravnodušno ljudem črez klobuke. Njegovo lice je podobno obrazu človeka, ki je ravnokar naredil dobro kupčijo in nič njegovega ne izraža, da gre svetemu dejanju nasproti, od katerega je vendar odvisna sreča celega življenja. Kvečjemu črna mestna obleka, čudno se odločujoča od gorske noše ostalih fantov in mož pokazuje, da je ženin in

sam po njegovi hoji se izpozna, da pripada kmetskemu stanu, ali ne tukajšnjemu, kajti lice mu je gladko obrito, vtem ko imajo vsi drugi poredne brke.

Sedaj je prišla tudi nevesta, bogata mlinarjeva Cenka za njim. Ob desni strani ji koraka ponosno važno gospod župnik. Samo pri prav posebnih svatbah, kjer se postavlja denar in bogastvo, spremlja župnik sam nevesto. Mlada pač ni več, lepa tudi ne in v črni svilnati obleki, še bolj pa pod težko, bliščečo zlato avbo je videti še starejša in še manj lepa.

Zakaj se pač ni že zdavnaj omožila? O tem vedo največ ženske tam ob zidu pokokališča, ki iztezajo vratove, da bi jim kmalu popokale žile, in ki dajo tudi ustom dosti opravlka, v tem ko so ušesa in oči že dosti na delu. Akoravno ne puste dobre dlake na nevesti, so vendar silno hude, da je prišel tuj fant, pa vzame njih sinovom bogato mlinarjevo hčer.

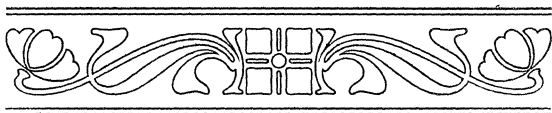
Sedaj so izginili vsi za cerkvenimi vrati, odprtimi na iztežaj. Godci jo odmahajo tep-taje po stopnicah na kor, zadnji zvok govorov utihne in jeka zadnjega poka iz možnarja se izgubi. Šolski otroci s svojimi klopotačimi torbami, ženske z molitvenimi knjigami in rožnimi vencami se pehajo v cerkev, da bi prišli prav blizu oltarja in slišali, ali izreče nevesta svoj „da“ glasno ali tiho, da vidijo, ali bodo gorele sveče na oltarju mirno

ali pa bodo plapolale, kajti to je gotovo znamenje, ali bode zakon srečen ali nesrečen. Moški pa zapuščajo polagoma pokopališče, odhajajo v krčmo in zmerjajo krčmarja, ker je že dopoldan krstil svatovsko pivo.

Kaplanove oči hočejo zopet poiskati medlo, žalostno lice za nadgrobnim kamnom, ali tudi to je izginilo. Mar je šla tudi ta oseba v cerkev? Naj bi našla tolažbe in pomoči v molitvi!

Samo nekoliko dečkov išče še po prahu ostanke pohojenih svatovskih pogač. Nekaterim kaplja kri iz rok, ki so jim prišle v boju za kolače pod žreblje podkovanih črevljev drugih dečkov. S solznimi očmi grizejo kosce, ki so jih z rokavi obrisali od največjega prahu.





III.

Tudi kaplan odide od okna v svojo sobo. Še bolj tužno je sedaj tukaj, kajti noben žarek solnca se ne pritihotapi sem, ker je edino okno obrnjeno proti severu. Zato vlada celo leto tukaj zatohel mrak, v tem ko se mu vlije polna struja svetlobe v oči, ako vstopi v župnikovo sobo. In vendar je tudi kaplan prijatelj svetlobe; tudi on potrebuje solnca, še bolj za dušo, kakor za telo. Zunaj pa valuje morje blišča in luči. Zato mu ni več obstanka v temni izbi. Polo papirja vzame, zloži ga na osem gub, pa ga vtakne s svinčnikom v žep. Študirati hoče pridigo za prihodnjo nedeljo in to se mu posreči veliko bolj v božji lepi, prosti naravi, kakor v mračni samoti. Še brevir vzame pod roko in tako jo odmaha urnih korakov iz vasi, ven v njegov raj. Ljudje pa pravijo, da je tam puščava. Vse, česar še ni obdelala človeška roka, imenujejo puščavo; na tem koscu zemlje pa bi bilo zaman vsako delo. Velike in male pe-

čine leže okrog, deloma obraščene z mahom, deloma popolnoma gole, in željno pije kamen solnčno toploto. Med skalami raste krasen praprot, visok skoraj kakor mož. Breze in mlade smreke, bori in trepetajoče trepetlike so se tukaj mirno združile. Celo cesarsko mesto bi bilo lahko veselo, ako bi imelo tako krasen naravni park, ki mu pravijo tukaj puščava. To je kaplanov raj. Tukaj je ob lepih dnevih njegovo domovje; tukaj moli, tukaj študira, ako ni v cerkvi, v šoli, ali pa pri svojih bolnikih. Odtod lahko vidi tudi cerkev in tri okna župnišča; često gleda na ta okna, ne da bi vesele misli vabile njegove poglede tja, temveč da ga ne bi bilo treba predolgo iskati. Ako ga hočejo poklicati na krst ali k bolniku, razobesijo tam belo ruto in to je znamenje, da ga potrebujejo.

Tudi danes sedi zopet tam zunaj. Z zelenim mahom obraščen kamen mu je klop, pečina poleg mu je miza, deščico pa rabi za podlago papirja. Ali s pridigo mu danes ne gre. Dan je prelep. Skozi listje, trepetajoče v lahnem vetru, meče solnce tople svetle pege na njegovo črno obleko, raz brezo mu pridiga čížek o ljubem Bogu, ki hrani ptice in oblači cvetice. V globočini šumi gorski potok, ki si je predrl svojo pot skozi prepad s pridnim tisočletnim delom, dalje doli stoji mlin — danes tako miren kakor začaran grad — noben hlapec

ne prihaja, z belo moko posut, iz mlina. Skoraj da moti ta tišina človeka, ki je navajen na večno klopotanje v dolini; samo srna pride na pašo na malo liso in gleda z začudenimi velikimi otroškimi očmi črno kaplanovo postavo.

Vkljub povračilu in letni krasoti začuti naenkrat bolečino sočutja ter vzame brevir, da se spomni v molitvi tudi na neznano tujko, ki jo je danes opazil na pokopališču. V molitvi hodi na robu brezna semtertja, le včasi pogleda hitro predse na pot ali v dolino.

Dolgo ne koraka tako gorindol. Naenkrat opazi nekoga na trati pred mlinom. Začuden izpozna tujko s pokopališča. Kdo bi to neki bil? Kaj jo vodi ravno sem, kjer ni ceste? Sedaj opazi celo njegovo postavo. Komaj osemnajst let more biti stara mladenka.

Kaplan pretrga molitev, ki jo je molil ravno za to tujko in ogleduje deklico. Dolgo gleda neznanka na mlin, potem se obrne k potoku; zamišljena hodi na bregu gorindol. Tam, kjer je voda vsled jezi najglobokejša, se ustavi pa bulji dolgo kakor izgubljena v bistro valovje. Naenkrat zakriči s pretresujočim glasom, tako močno, da jo kaplan preko pečine lahko natančno sliši: „Jožef! Jožef!“ Še vidi smrtni skok, še vidi, kako se voda zapeni ter pogoltne tujo deklico. V istem trenutku vrže knjigo na

tla, tekoč sleče suknjo in telovnik, pa skače kakor zver, ki so ji lovci za petami, od skale na skalo. Ako bi hotel teči po stezi, ki vidi okrog, bi prišel gotovo prepozno. Tudi tako potrebuje nekoliko minut, preden pride upehan do vode. Potok pa je bil že zopet stari lisjak pa se je delal, kakor da nič ne vé, da je ravnokar objel živo človeško telo z mrzlimi rokami. Bilo je, kakor bi vprašal: „Česa iščeš pri meni? Ničesar ne vem, ničesar ne vem, ne zadržuj me, naprej moram s svojo nevesto.“

Ali pošten je tak gorski potok vendar še vedno, dokler ne pride med ljudi, ki ga skalé in zastrupe. Bister je kakor steklo in dovoljuje, da se mu gleda do dna. In tako vidi tudi kaplan, kako se v globočini valja truplo ob rešetki pri mlinu, pa proti jezu. Dvakrat pograbi črevlje in jih sezuje, skoči v mrzlo valovje in izgine v njem. Vse to se zgodi skoraj mehanično, samo ena misel ga navdaja; veseli se, da se je v dijaških letih naučil plavati. Pod vodo tipa z rokami in pograbi nekaj, kar pa mu ostane v rokah lahko kakor peresce. Ruta je. To prepusti deroči struji in grabi globokeje; sedaj zagrabi roko telesa, ki ga vrti voda dalje. Z vso močjo se plavajoč upre sili besnečega potoka, ki noče izpustiti svoje žrtve, temveč bi rajši pogoltnil še drugo. Že sta oba blizu jezu; le še nekoliko korakov dalje in oba se morata raztreščiti tam ob skali.

Grozna je borba v sovražnem valovju, pač samo boj za ohranitev lastnega življenja; kajti truplo, ki ga drži kaplan v rokah, se zdi brez življenja, tako je svinčeno težko in nepremično.

Ali tudi tukaj premaga človeška volja naravno moč. In sedaj, ko se posreči kaplanu, da se z eno roko krepko oprime kamna. je delo dovršeno. Bilo je pač treba še mnogo truda, preden je dosegel s svojim bremenom čez jez suho zemljo. Komaj pa je ubegnil lastni veliki nevarnosti, ki je brez pomisleka skočil vanjo, se mu je povrnila zavest in mirna misel. Kaj naj stori sedaj? Prva misel mu je, pohiteti v mlin po pomoč; toda tam je danes vse izumrlo, saj so vsi prebivalci na svatbi. Da pohiti v vas? Preden pride tja, je morda vsaka pomoč zaman, ako je sploh še mogoče pomagati. Kaj naj stori? Tu leži mrtvo človeško truplo pred njim na živi, sveži, cvetni ruši, blede, z zatisnjenimi očmi. Ali se sme on, duhovnik, tudi sedaj še dotakniti tega trupla? Saj je to žensko telo! Tedaj se spomni, da so imeli v duhovniškem seminarju posebna predavanja o reševanju zamrtnikov. Kakšen namen bi imela taka predavanja, ako duhovnik ne bi smel praktično porabiti poukov, ki jih je dobil tam? V božjem imenu torej začne z drugim delom rešitve. Morda je vendar še kaj življenja v tem telesu. Milo se mu stori, ko vidi to truplo odrevenelo pred seboj.

Mokrota je enostavno obleko tako prilepila ob telo, da so se njega krasne oblike jasneje odražale. In toliko lepote naj bi bilo že posvečene smrti in gnilobi? Bilo je treba hitro delati. Najprej je poskusil, odstraniti vodo, ki je vdrla v usta in v pljuča. Potem je moral, kakor se je še spominjal, uvesti umetno dihanje. V ta namen pa je treba osvoboditi prsi iz tesnega oklepaja modrca. Iz žepa vzame nožiček. S tresočimi rokami ga odpre, ko vidi, kako se zasveti jeklo na solncu, mu je pri duši, kakor da je zdravnik pri važni operaciji. Krepko prime za modrc, pa prereže tesni oklepaj.

Snežnobeke prsi dekleta se pokažejo. Kaplanova roka čuti, da je telo še toplo, zaman pa išče le najtišjega srčnega utripaja. Seveda je vedel, da bi mnogo finejše uho začulo bitje srca, ali ni se upal prisluškovati, ker bi bil moral položiti lice na golo dekletovo telo. Torej hitro z umetnim dihanjem, ako je sploh še mogoče pomagati. Pokleknil je ob glavi navidezno mrtve, prijel je zglobo, pa je potegnil roki navzgor, da so se grudi vzdignili in potem jih je zopet pustil.

Začetkoma je izvajal to gibanje prehitro, potem pa ga je spravil v soglasje z globokimi dihi lastnih prs.

Sedaj se je kaplan umiril in je imel dosti časa, da je lahko razmišljal. Otrpjenim rokam, ki jih je krepko držal, se je

poznalo na žuljih, da so vajene dela. Ramena so bila polna in okrogla. Kmalu je bilo kaplanovo čelo pokrito s toplim potom, ki je kapal na blede čelo rešenega dekleta. Ej, da bi le kdo prišel, ki bi se ž njim izmenjal pri delu. Ali nihče se ne prikaže. Morda je bolje tako. Samo malo jato vrabcev prihiti od mlina in blebetavi ptiči si ščabljuje pripovedujejo svoje misli. „Čiv, čiv, glej, glej, no, kaj še, kaplan!“ — „Kaplan pa dekle, pa mlado dekle“ — „Lepa reč, lepa reč, res — grem sosedi povedat — povedat — povedat —“ „Glej, glej, kakšne meče ima — debele, debele — Cenka ima lepe, lepe — lepe kakor vrabec — Cenka se ženi — se ženi.“ — „Se ženi? Kdo pa jo snubi? Kaj, Miha? Kaj, Janez? Kaj, Jurček?“ — „Ej, Pepe, da Pepe.“ — „Kaj Pepe? Cenka ima Miho rada, Janeza rada, Jurčka rada — kukal skozi okno.“ — „Jaz tudi — jaz tudi — skozi okno — Cenka debela, Cenka debela — —“. Naenkrat pa poskoči mačka, Cenkina ljubljenska, iz trave in s hitrim skokom pograbi preglasnega brbljavca pa ga raztrga z zobmi. Ustrašeni odlete ostali, zabavljajo pa še dalje: „Cenka debela, Cenka debela, Miha, Janez, Jurček, pa tudi kaplan — no, taka reč, nič prida ljudje!“ . . .

Že dvakrat je slišal kaplan, da je ura bila na bližnjem zvoniku; in še ni bilo znamenja, da se povrača življenje. Roke so

mu bile že težke kakor svinec. Ali dokler more, hoče izdržati. Kaj ga ni dekline v zadnjem trenutku klicalo, naj ji pomaga? „Jožef!“ je bil njen zadnji vzklík. Mar ga je videla? Odkod je vedela, da mu je ime Jožef? Ali ga je poznala? Pogledal ji je v lice, ali bilo mu je tuje, popolnoma tuje. Nikakor se ni mogel spomniti, da bi jo bil že kdaj videl. A lepo je bilo to lice še v smrti. Toda kaj je to? Ali se ne pojavlja rdeč odsvit na obrazu? Ali ni belina na prsih bolj živa? Hipoma pozabi, da je sam utrujen pa nadaljuje svoje delo. Zaman. Torej je bila tista rdečica le slepilo? A sedaj — vzdih, da se ga komaj sliši — ustnice trepečejo. Tudi kaplanovo srce trepeče veselja. Človeško življenje ugrabljeno smrti! Še bolj marljivo nadaljuje reševanje. Kmalu opazi, da začno prsi nezavestne že delovati z lastno močjo in njegova roka začuti slab utripaj žile. Novo znamenje življenja — „Jožef“ so dahnile njene ustnice. Kako more vedeti, da je on tukaj? Videti se ne more, trepalnice ima zatisnjene; še le čez nekaj časa odpre oči, ki pa gledajo še srepo, kakor mrtve v daljavo.

Kaplan privzdigne malce njeno telo in ga uravna tako, da ga oživljajoči solnčni žarki popolnoma zadenejo. Kar je začel kaplan, dokonča solnce. Čez nekaj časa stopi prednjo, tako da pade njegova črna senca nanjo. Celo telo ji vztrepeta. „Ali si

ti hudič?“ so njene prve besede. In ko pade zopet svetla luč na njo, se ozre vsa začudena. „Kaj nisem v peklu? Ne, to ni pekel — to so nebesa. Bog me gleda, ali jaz ne morem prenašati njegovega blišča — gotovo si ti angelj varuh, ki me je odnesel v nebesa.“ Polagoma se ji povrne zavest in ona opazi, da ta človek z mokro obleko in z razkuštranimi lasmi le ne more biti angelj in ko še celo opazi, da je njeno gornje telo golo, potegne obleko skupaj ter zarudé pokrije prsi z rokami.

* * *

Življenje ji je kaplan rešil, sedaj jo pač lahko zapusti v miru. Toda ne, tega ne sme, popolnoma mora dokončati svoje delo. Še je bilo treba rešiti nekaj, kar velja največ izza življenja. Njeno čast. Nihče ne sme izvedeti ničesar v poskušnem samomoru. Kdor se je hotel usmrtiti sam, ima za ljudi neizbrisno znamenje sramote na čelu. Boje se ga kakor človeka, ki ga je pekel preklel in obsodil, da se mora povrniti na zemljo. Otroci beže pred njim, stare ženske se križajo, ako ga srečajo. Celó v cerkvi se ljudje daleč umikajo, ako sede tak nesrečnik na klopi.

Zato je ne sme pustiti tukaj, kjer bi jo našli ljudje, kadar se vrnejo iz cerkve, pa bi lahko uganili, kaj se je zgodilo. Pa kaj

ni bilo nevarno, da poišče vnovič smrt v vodi, ako jo zapusti samo?

Ali kaj naj stori? Mar naj pokliče ljudi? To bi bilo ravno tako, kakor da obesí na veliki zvon poskus samomora. Ako ji je sam rešil življenje, ji mora tudi sam rešiti čast. Šele sedaj je opazil, da je samo na pol oblečen. Moral je poiskati suktnjo; tedaj se je spomnil na svoj raj, na puščavo. Tako, tako pojde, to je najbolje.

Najprvo je poiskal črevlje, ki so ležali prav blizu, tik kraj potoka. Obul jih je. Potem je vprašal dekle, ki je vstalo od smrti, ali lahko gre. Poskusila je vstati, a takoj se je zgrudila brez moči. Ali moralo je biti. Z mladostno močjo jo je vzdignil in šlo je. Seveda počasi; moral jo je bolj nesti, kakor voditi, ali vendar sta se udaljevala bolj in bolj od neugodnega prostora. Črez pečine seveda ni mogla tako urno, kakor je poprej skakal kaplan; morala sta poiskati daljšo pot okrog. Najprej sta prišla črez brv brez ograje. Tu je moral zopet toplo telo čvrsto pritisniti k sebi, ako ni hotel, da prideta zopet oba v nevarnost in ne vtoneta. Srečno sta prelezla brv — srečno tudi za kaplana, namreč brez grešne razvnetosti. Sedaj sta bila na drugi strani in sta se morala povspeti na grič. Živa moč rešene se je krepkeje povračala, sigurneje so stopale noge in ko sta dospela v puščavo, je že lahko sama hodila.

Hvala Bogu, nihče ju ni srečal; sedaj je bila rešena tudi čast.

Drage volje mu je sledila v skrovišče. Tukaj ji je rekel, naj sede, kajti hoja jo je bila zelo utrudila.

Vprašal jo je, kako ji je ime.

„Lenka,“ je odgovorila.

„Tako, ljuba Lenka; ostani tukaj, dokler se ti ne posuši obleka; jaz grem, pa ti prinesem jedila, potem greš lahko počasi domov.“

„Domov — da, domov — na celem svetu nimam domovja. V vodi sem doma, v vodi. Kako pa sem prišla zopet iz vode?“

„Glej, videl sem, ko si padla notri, pa sem te hitro zopet potegnil iz potoka.“

„Zakaj si mi storil to? Tako ubogo, zapuščeno dekle, kakor jaz, nima česa iskati na tem hudobnem svetu. Jaz ne morem živeti in nočem živeti.“

„Ali glej, Lenka, tako ne smeš govoriti. Človeku, ki mu je bog podaril življenje, je dal tudi ta lepi svet in to je njegovo domovje. Le oglej si ta krasni svet, poglej na jasno nebo, na visoke lepe gore, poglej cvetice, ki cveto tu okrog, vse to je naše, tvoje kakor moje.“

„Meni ne ugaja nobena reč na svetu več,“ je odgovorila Lenka in nevtolažen se ji je izgubil pogled čez planjavo. „Saj sem

misllila sama, da je celi svet pravi raj. Čeravno nisem imela ničesar, kakor svojo ubogo obleko, vendar ne bi bila menjala z nobeno princezinjo. Vse se mi je smehljalo, vsaka cvetličica me je veselila, prepevala sem celi dan, da, da, svet je bil lep, ali odkar — odkar —.

Hipoma je obmolnila in tudi kaplan je spoštoval njeno bol, kakor njeno tajnost. Usmiljenega srca je dejal:

„Ubogo dete, ubogo dete! Teško si morala pač trpeti, da ti je bila hladna voda ljubše domovje, kakor lepa solnčno topla zemlja.“

Kakor v odgovor so zadoneli z zvonika skoraj žalostni udarci zvona. Bilo je znamenje povzdigovanja pri svatovski maši. Takoj zatem so počili trije streli iz topičev in njih odmev je zahrumel naravnost v puščavo. Prestrašena se je Lenka zleknila in šele sedaj je zaplakala.

Kaplan, ki je vedel iz lastne dušobrižne izkušnje, da so solze v boli prvo znamenje blažila in najboljše hladilo za srčne rane, je prepustil Lenko dobrodejni samoti in je odšel, da poišče svojo, v naglici razmetano obleko. Iz razdalje posameznih kosov je opazil, kako hitro je bil tekkel, in ko je sedaj gledal čez strmo pečino, preko katere je bil prej z velikimi skoki hitel reševati, je komaj verjel, da je bilo mogoče preskočiti to strmino.

Ker je bila njegova srajca še mokra, ni takoj oblekel suknje in telovnika, temveč je nosil oboje s kolarjem v roki, pa se je polagoma povrnil k Lenki. Začudena je pogledovala s solznimi očmi časi njega, časi kolar in črno obleko in končno je vprašala s stisnjenim glasom:

„Kaj si ti — kaj ste Vi — duhovnik?“

„No seveda, zakaj pa ne bi bil?“

Rdečica jo je oblila in poskusila je zbrati obleko pred prsi.

„In ti — Vi ste me videli tako?“

Niti pogledati se ga ni prav upala, ko je rekla:

„Kako me mora biti sram sedaj.“

Kaplan pa ji je ogrnil rame s črno suknjo, tako da je bila popolnoma zavita vanjo.

„Glej, to mi ugaja, da si tako sramežljiva in spodobna. Pomisli pa le, kaj bi se bilo zgodilo s teboj, ako te ne bi bil potegnil iz vode. Morda bi te bili našli že danes, gotovo pa za nekaj dni v vodi, odnesli bi te bili v mrtvašnico, potem bi bila prišla sodnijska komisija, sami moški; tam bi te bili slekli in popolnoma gola bi ležala na mizi pri belem dnevu. Potem bi ti zdravniki razrezali telo kakor mesar zaklanega prašiča.“

Dekletovo telo je zatrepetal po teh besedah, obenem pa jo je prvokrat prešinilo čustvo veselja, da lahko sedi tukaj, ne pa da bi morala ležati mrtva in naga na mizi v mrtvašnici.

„Ej, ako bi pomislili ljudje, ki si vzamejo življenje,“ je nadaljeval kaplan, „posebno pa ženske, da jih bodo nage preiskovali in rezali, pa bi se jih največ že iz sramu ustrašilo samomora. Kajneda, Lenka, drugič ne storiš več tega,“ je končal z blagim, a resnim glasom.

Lenka mu je pogledala sedaj s svojimi modrimi očmi odkrito in iskreno v obraz in je rekla:

„Ne, prečastni.“

„Ali mi lahko obljubiš to pošteno in zagotovo?“

„Pri moji časti in pri mojem zveličanju, nikoli več ne storim tega.“

„Tedaj grem lahko mirno odtod. Za uro se povrnem, dotlej bode tvoja obleka suha. Prinesem ti jedi in kar je potrebno za šivanje, da si lahko popraviš obleko. Potem greš lahko v imenu božjem domov.“

Vzel je kolar okrog vratu in oblekel telovnik. Tedej je iztegnila roki proti njemu, tako da ji je padla njegova suknja raz rame na zemljo.

„Prečastni, tako usmiljeni ste bili z menoj! Oh, ostanite še trenotek. Živi duši še nisem tožila svoje nesreče. Niti pri spovedi si nisem upala povedati. Vam pa povem sedaj vse, ker ste bili tako usmiljeni z menoj.“

Kaplan se je pripognil in ji obesil zopet suktnjo okrog rame, ki se ji je tresla od mraza.





IV.

S priprostim besedami je Lenka pripovedovala molčečemu duhovniku svojo bol.

Bila je stara pesem, ki se ponavlja dan-nadan in razliva vsaki dan nove srčne bolečine nad ljudstvom.

Lenka je bila dete siromašnih staršev. Oče je bil tesar, ki je dobilo njegovih deset otrok od njega več šib kakor kruha. Ona je bila najstarejša. Očeta je ubila greda, ko so nekoč postavljali strešilo. Malo, zadolženo hišico in kozo so prodali, mati je odšla daleč nekam v službo za hlevno deklo. Lenka je štela takrat deset let. Prišla je k bogatemu kmetu v Brezovico, kjer si je morala takoj s težkim delom zaslužiti kruh. V šolo ni smela več hoditi, ali ob nedeljah je sedela pri Pepetu, edinemu kmetovemu sinu, ter se je učila ž njim. Vsako knjigo, ki jo je mogla dobiti, je čitala tolikokrat, da jo je znala na pamet; evangelij za vsako nedeljo je znala že tako dobro, kakor gospod župnik. Pepe je bil jako dober ž njo. Pri

kosilu ji je dajal vedno večje kose in če je bilo žegnanje, ji je prinesel vsakikrat medeno srce. Vedno boljši je bil Pepe in ko je bil dvajset let star, se že skoraj ni mogla ubraniti njegove dobrote. Tudi ona ga je imela rada, lepega, krepkega fanta, ki so obračala ob nedeljah vsa dekleta oči za njim. Ali do pred pol leta je ostala pridna.

„Ti bodeš moja žena in nobena druga ne,“ ji je govoril vedno; tedaj ga je pustila končno v svojo izbo. Ko mu je nekaj mesecev pozneje povedala, da ima dete pod srcem —

Nehote se je izvil kaplanu vzdih iz globočine prs. Mislil je na lepo človeško telo, ki ga je videl in ki ga je že omadeževal greh. Ustrašena ga je pogledala Lenka. Ali da je ne vznemiri, ji je položil, pač čuteč zoprnost v sebi, roko na glavo in je dejal usmiljeno:

„Ubogo dete!“

Pomirjena je Lenka nadaljevala:

„Da, ko sem priznala to Pepetu, je bila ljubezen pri kraju.“ Tedaj je morala izvedeti, da vzame Cenko iz Gospojne. In sinoči jo je kmetica izpodila sramotno iz hiše, ker je pripravila tako sramoto nad čestito družino. Sedaj je stala zunaj z malo culo, katero ji je kmetica še vrgla skozi vrata, ki jih je zaloputnila za njo. Ta cula v roki in otrok v telesu je bilo plačilo za osemletno delo.

Celo noč je hodila. Kam, ni vedela. Zjutraj je videla nekoliko kočij. Godci so igrali vesele napeve in na prvem vozu je sedel njen Jožef — ženin. Hitro se je še skrila za drevesom. Potem je pohitela za vozom in tako je prišla v Gospojno. Tukaj je videla Jožefa, ko je šel z nevesto v cerkev. Tedaj je zbežala, da mu zapusti spomin, ki ne pozabi nanj celo življenje. Pri mlinu je hotela skočiti v vodo in kadar pride nezvesti od svatbe, naj najde ogoljufano in zapuščenò mrtvo v vodi.

Še vedno je ležala kaplanova roka na Lenkini glavi. Sedaj je začel govoriti kot človek in kot duhovnik. Besede so mu prihajale iz sočutnega srca, pa so tudi našle ravno pot v ubogo obupano srce. Govoril je besede, ki jih ne bi bil našel v svojih teoloških knjigah, ki pa mu jih je polagala v usta prava ljubezen do bližnjega. Polagoma, a s sigurno roko je potegoval zavoj obupa z duše trpinčenega bitja. In ko se je njen pogled zopet izjasnil, je govoril kot namestnik božji v imenu tistega boga, ki se sam imenuje dobrega pastirja, ki zasleduje izgubljene ovčice, dokler jih ne najde, ki noče grešnikove smrti, temveč daje moč za novo življenje. Govoril je kakor duhovnik, ki noče vladati nad ljudmi, temveč ki žrtvuje svoje življenje za svojo čredo. In te, z živo vero napolnjene besede, so našle odmev v pobožnoverni duši telesa, ki ga je rešil.

Grozil ni s peklom in s hudičem, in vendar se je videla na robu dušnega propada, tako da se je privila k njegovim kolonom, kakor da išče zavetja. Vsako gubo njenega srca je preveval duh kesanja, po-bešen je bil njen pogled, ki se ga ni drznila dvigniti, kakor da bi se bala uzreti resno, užaljeno oko povsod navzočega boga. In ko so potem potekle najiskrenejše solze kesanja, ko se je v samoizpoznanju zgrudila pred njegovimi nogami, da je bila čisto mala, je zazvenela v duhovnikovem glasu zopet blaženost upanja. Vsaka beseda je bila žarek svetlobe v temi prestrašenega srca. Ko je govoril s trdnim prepričanjem o vелеmoči usmiljenja in ljubezni božje, so se obrnile njene oči k njemu polne zaupanja.

„In sedaj,“ je končal, „Vas odvežem vseh grehov, da začnete lahko novo, lepše življenje v ljubezni božji.“

Sklenil je roki in z blagim, svečanim glasom je govoril:

„Misereatur tui omnipotens Deus, et dimissis peccatis tuis, perducatur te ad vitam aeternam, amen.“

Potem ji je nežno položil desnico na glavo, kakor da hoče izbrisati grehe, pa je dejal:

„Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens et misericors Dominus, amen.“

Ves zavzet svetosti svoje službe je nadaljeval:

„Dominus noster Jesus Christus te absolvat et ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis et interdicti in quantum possum et tu indiges, deinde ego te absolvo a peccatis tuis in nomine patris et filii et spiritus sancti, amen.“

Obenem mu je desnica naredila znamenje križa; potem je zopet sklenil roki in povzdignivši oči k nebu, je molil nad njo:

„Passio Domini nostri Jesu Christi, merita beatae Mariae virginis et omnium sanctorum, quid boni feceris et mali sustinueris sit tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiae, et praemium vitae aeternae, amen.“

Tam od vasi se je zaslišalo svatovsko godbo, vsled daljave slabejšo in zato tudi ne več tako neskladno. Slavnostna služba božja je bila končana, bogatega kmeta Pepe gre sedaj s svojo mlado ženo in z vsemi gosti iz cerkve v gostilno na pojedino in ples.

Veselo vriskanje se združuje z godbo; pokanje topičev kliče tja v gore: „Pepe in Cenka sta sedaj srečen par.“

V istem času kleči zunaj nad pečinami izgnano, zavrženo dekletko v premočeni obleki, s Pepetovim otrokom pod srcem, na goli zemlji.

V gostilni zasede gospod župnik pri svatovski mizi častni prostor med ženinom in nevesto, zunaj v puščavi pa opravlja kaplan svojo ne tako prijetno, a višjo službo.

V gostilni godejo godci za ples — tam zunaj ukajo angelji nad rešeno človeško dušo. Notri pleše Pepe s svojo ženo prvi ples, tam pa pritiska angelj miru poljub sprave na belo čelo zapeljane. — —

„Prečastni, kaj pa moram moliti za pokoro?“ vpraša končno Lenka, še vedno klečeča pred kaplanom.

„Za pokoro?“ odvrne blago mladi duhovnik. „Saj boste imeli celo dolgo življenje preobilno pokoro za trenotek greha; da pa bode Vaša pokora prav zaslužna, pa recite vsako jutro: „Iz ljubezni do boga hočem danes nositi prav potrpežljivo svoj križ.“

Tekom vsega časa, ko je govoril in deloval kot duhovnik, je iskal njegov duh obenem pomoči za izpovedovalko. Akoravno jo je rešil smrti iz vode, akoravno je spravil njeno dušo z bogom, bi ostalo vendar vse samo polovičarsko delo, ako ne bi skrbel tudi za njeno bodočnost v krščanski ljubezni do bližnjega. Ali kaj bi mogel storiti, ne da bi nakopal sebi in dekletu krivo sumničenje?

Spomnil se je na svojo sestro, ki je poročila v njegovi domači župniji bogatega

kmeta in je tam živela v prav srečnem zakonu. Da, sestra naj dostavi malemu dobremu delu, ki ga je začel, veliko delo ljubezni. Pomagati padlemu na noge, je pač lahko, ali da se odvede povzdignjenega v njegovo daljno domovino, je treba večjih žrtev. Sestra mu stori to, ako jo poprosi. Od nekdanj je poznal njeno plemenito srce. Pri njej naj najde Lenka novo, pravo domovino. Ta misel ga je navdajala z veseljem.

Lenka je rada sprejela njegov predlog; saj rada dela, da zasluži kruha za svojega otroka; dvomi pa le, ali najde odprta vrata v svojem sedanjem stanju.

„Ostanite še tukaj, pa si posušite obleko; preden preteče ura se pač ne morem vrniti, tedaj pa Vam prinesem pismo, s katerim odpotujete v Feldkirchen k moji sestri in zatrjujem Vam, da se Vam bode tam dobro godilo.“

Dekle ni niti opazilo, da ji je prej vedno dejal „Ti“, a sedaj jo nagovarja z „Vi“. Sam ni vedel ničesar o tej izpremembi v svojem govoru. Prehod je prišel sam po sebi vsled razvoja dogodkov. Ako govori duhovnik prav od srca z ljudstvom z dežele in ako ima prav dobre namene, tedaj pravi „Ti“, ravnotako kakor nagovarja v propovedi tudi najodličnejše občinstvo s to besedico.

Vsled Lenkine izpovedi in odveze pa je vstala stena med njima, ki ni več dovoljevala zaupljivega tikanja. Sveti pečat izpovedi, ki zaklepa duhovnikova usta, naj zapre ta usta obenem za vsako zaupnejše občevanje.

Odkar je govoril kaplan Hercog z Lenko kot namestnik božji, jo je vikal, ne da bi se bil sam zavedal tega.





V.

Urnih korakov je zapustil kaplan svoj raj, kamor je bil prišel pred dobro uro ve-selega srca. Radostna zavest, da je potegnil mater in otroka iz mokrega groba, še bolj pa, da je pridobil dušo — boljerekoč dve duši — za nebesa, je pospeševalo njegovo hojo. A tudi čut mraza in mokra obleka ga je gnala.

„No, kje pa ste danes zopet toliko časa? Že četrť ure stoji Vaša juha na mizi, Vas pa ni od nikoder.“

S temi besedami je pozdravila kuharica, stoječa pred vrati, kaplana. Nanj pač ni čakala, temveč je izvrševala pred durmi svojo nadzorniško službo nad fanti in dekleti, ki so hodili v gostilno in jo zapuščali.

„Pa kakšni ste! Kje pa ste hodili? Hlače imate vse mokre — kaj mislite, da imamo časa -- —“

Kar je še godrnjala, tega ni slišal. Po stopnicah je pohitel v svojo sobo, pa je urno oblekel suho perilo in obleko. Ne da bi mislil na kosilo, je hotel takoj spisati pismo za sestro. A spomnil se je, da dekle tam zunaj menda ni jedlo od včeraj. Odnesti ji je hotel svoje kosilo. Pohitel je zopet v obedovalnico, kjer je danes sam; kajti gospod župnik obeduje danes na svatbi -- z veliko žlico, kakor pravi ljudstvo. Kuharica mu prinese govedino z izhlajenega ognjišča.

«Zakaj ne pridete pravočasno h kosilu?» ga vpraša z očitajočim glasom. „Saj ne moremo zastoj žgati drv.“

„Imate popolnoma prav“, jo potolaži kaplan. «A prosim vas, storite mi malo uslugo. Prinesite mi za petdeset krajcarjev stekleničico vina.“

«Ako hočete —“ odgovori kuharica in vzame denar. Njeno lice je takoj prijaznejše, kajti steklenica vina velja za župnika samo dvajset krajcarjev in sploh ni treba, da bi gospod župnik kaj vedel o njeni kupčiji. Vtaknivši denar v žep, odide v klet. V tem zavije kaplan meso v kos časopisa, odreže dober komad od hlebca, ki leži na mizi in hitro izgine meso in kruh v žepu njegove suknje. Med vrati sreča kuharico, pa ji takoj vzame malo steklenico vina iz rok.

„Danes imate pa silo! Kaj ste že jedli? Pa da ne odnesete vina! Za proste ljudi ni vino!“ kriči za njim.

Da kupuje kaplan vino pri njej, ji je že prav, ali da ga ne pije sam, temveč ga nosi bolnikom, to je razsipnost, katere ne razume. Saj gospod župnik tudi ne bi storil kaj takega. S takim mladim, nepraktičnim kaplanom je pravi križ. Njegov predhodnik je bil vse drugačen. Bil je večinoma v kuhinji, pa ji je pripovedoval, kaj je novega v fari; često je sedel k pinji, pa ji je umetal najlepše maslo. Ali pa je igral kvarte ž njo. In kako se je znal smejati! Zato pa mu je rada privoščila po čašo vina. In tudi gospod župnik je bil prav zadovoljen ž njim, ker je tako mirno živel s kuharico.

Prišedši v obedovalnico, pogleda na mizo.

„Ježeš! Vse meso je pojedel, a vso prikuho je pustil! Tako izbirčni so danes mladi gospodje.“ In vendar je danes naredila čebulno omako, vedoča, da ne mara čebule. Ali tega ni storila iz hudobije — gotovo ne — le privaditi ga hoče na čebulo. Kajti kaplanski želodec se mora navaditi na vse.

* .. *

Ko je Lenka ostala sama, je morala najprvo poskrbeti, da se ji posuši obleka,

preden se povrne kaplan z obljubljenim pismom. Dejal je, da pride šele v eni uri. Dotlej izpuhti tudi zadnja kapljica na solncu.

Ali tam se noče sleči, kjer je sedel on pri njej ter ji je dal odvezo grehov. Globočje stopi v grmovje in tam najde prostorček, kakor vstvarjen za njen namen. Mlade, nizke jele in bukve so zrastle kakor zelena stena; tako visoke še niso, da bi zadržavale solnce, ki pošilja svoje vroče žarke na malo, z mehko mahovo preprogo pogrnjeno liso.

Tukaj sezuje Lenka najprvo črevlje, izlije iz njih mlačno vodo in jih postavi tako, da sije solnce vanje. Potem pridejo nogavice na vrsto, ki so vsesale toliko vode, da jih mora dobro ožeti. Potem sleče še ostalo obleko, pa jo razobesi tu in tam po nizkih vejah, kamor sije solnce najtopleje. Najboljši prostorček izbere za srajco, ki se mora najprvo posušiti. Vedoča, da je popolnoma sama in da ni nikogar blizu, izvrši vse brez strahu. In vendar jo gleda dvoje oči začudeno in radovedno, in glava se obrača semintja, da zasledi pač vsaki gibljaj. To je glavica radovednega vrabca, ki je zapustil družino pri mlinu, da vidi, kaj neki počneta kaplan in mlado dekle v puščavi. Ko se je dekle sleklo, se je že hotel povrniti k mlinu po svoje tovariše, da

sodijo, kdo je lepši: Mlinarjeva Cenka ali pa to dekle? Toda ne, tega ne sme storiti; njegova ljubosumna ženka bi mu gotovo pošteno razkuštrala lepo perje, ravno tako kakor Lenka pravkar svoje lase.

Ker se morajo tudi posušiti, je razpletla kite, in ker ni imela glavnika, jih je češljala z vsemi desetimi prsti, da ji je končno ogrnil dolg, zlatobarvast pajčolan celo gornje telo. Široko je raztegnil predrzni vrabec svoj kljun, ko je Lenka legla na topli mah. Celo solnce, ki mora gledati toliko zopernega na zemlji, se je veselilo te krasne slike in je pričaralo rdečkast lesk na nežno kožo, s poljubi je izpilo zadnjo kapljico s plavih las, in tudi na obleko ni pozabilo. Že prej je razgrelo mehki mah, da je bila postelja topla in je bilo prijetnejše spati tam, kakor na najmehkejšem perju. Spanec pa je prevzel Lenko po sili. Prejšnja vzbujenost, obup, poznejša utrujenost in pred vsem mir srca in vesti po odvezi, ki jo je dobila od tujega, dobrega kaplana je priklical spanje, ki je prišlo kot drugi dobrotnik duši in telesu.

V tem ko je ležala Lenka zunaj na zelenem v nežnem objemu spanja, se je pripravil kaplan v svoji mračni sobi, da napiše sestri pismo, ki naj ji ga Lenka odnese. Pisal je:

Ljuba sestra!

Poznavajoč Tvoje dobro, plemenito srce se obračam do Tebe z veliko prošnjo, katere mi gotovo ne odbiješ.“

Seveda ne prosim zase, temveč za ubogo, zapuščeno dekle, ki Ti prinese te vrstice od tvojega brata. Gotovo ne bodeš mislila nič nepravlega o meni, kajti kakor poznam Tebe jaz, tako poznaš tudi Ti mene. — Duhovnik sem in to ti bode zadostovalo. — Danes sem prvokrat videl to dekle, pa sem bil tako srečen, da sem ji rešil življenje in Ti —“

Tako daleč je dospel s pisanjem. Naenkrat pa so se mu razširile oči, kakor da gleda nekaj strašnega. In videl je: Greh, največji greh za duhovnika. Hitro je zopet izbrisal zadnjo vrstico. Kaj bi bil kmalu storil nevedoma! Ta vrstica bi bila prelom spovednega pečata. Saj je odvezal Lenko poskušenelega samomora in zato ni smel o njem ne izreči, ne napisati besedice. Raztrgal je začetno pismo, kosce je vrgel v peč, potem jih je zažgal, pa čakal da je izgorelo vse.

Tedaj je začel drugo pismo in mesto prepovedanih besed je zapisal:

„Ni treba, da bi ti mnogo pisal o nesrečnem detetu. Sprejmi jo zaupljivo, pa pridobiš gotovo tudi njeno zaupanje in pove ti vso svojo nesrečo. Ker si bila sama

že trikrat mati, izpoznaš takoj njeno stanje. Ne zavrzi je radi tega, temveč —“

Zopet se je prestrašen ustavil. Kaj pa je storil zopet? Kaj je ni ravno kar oprostil tega greha? To bi bilo vnebovpijoče oskrunjenje spovednega pečata. Tudi to drugo pismo je odšlo za prvim v peč.

Tretjič je sedaj začel in je dovršil pismo, v katerem ni bilo spomina na reči, o katerih ni smel pisati zaradi spovednega pečata.

Ko je bil gotov, je pogledal v miznico in prebrskavši jo, je našel zavitek, ki je imel v njem shranjenih deset forintov. V teološkem mesečniku, ki je bil nanj naročen, je bila Liguorjeva moralna teologija tako toplo priporočena vsem duhovnikom, da je hranil forint za forintom, hoteč si kupiti to delo. Ali s tem sedaj lahko počaka; sedaj porabi denar bolje, ako ga da siromašnemu dekletu za pot. Ona ga potrebuje bolj, kakor Liguori.

Skoraj bi bil pozabil še na nekaj, kar se mu je zdelo ravno tako potrebno, kakor potnina. Sam je prerezal Lenki modrc s svojim nožem, da je mogel uvesti umetno dihanje. To škodo je bilo treba popraviti kolikor mogoče, kajti taka vendar ne more med ljudi. Vzel je torej iz svetlo-rujavo pobarvane nočne omarice škatljico, v kateri so bile igle, niti, naprstek, na papir na-

motan konec bele in črne barve, ter gumbi.

Tako škatljico je pripisati najpotrebnejšim rečem za kaplana. Sedaj je treba pričvrstiti nezvest gumb na suknji, sedaj zopet je treba izlečiti raztrgane hlače z izvežbano roko. Dolgi črni talar pokriva često globoke srčne rane, ali nihče ne sluti, kakšne neizrečne stvari mora često še pokrivati tak duhovniški talar.

Iz škatljice je vzel naprstnik, iglo in konca, in sicer belega in črnega, ker se vzlic napetemu premišljevanju ni mogel spomniti, ali je bila razrezana obleka svetla ali temna.

Skoraj bi bil pozabil na najvažnejše: Na naslov sestre in na pot, ki ga mora izbrati Lenka, da pride do nje. Hitro ga je napisal na kos papirja, pa je stopil k oknu, mahajoč z listom po zraku, da se prej posuši. V tem je pogledal brez misli na pokopališče in slučajno je opazil tam predmet, ki ga ni izpoznal. Zaradi te čudne reči ni šel skozi glavna vrata, ki vodijo na cesto, temveč skozi vratica, ki se jih poslužujejo duhovniki le, ako gredo v cerkev. Kmalu je našel tisto stvar. Bila je culica, kakršno nosijo uboge služkinje na potovanju. In ker je ležala poleg nagrobnega kamna, kjer je videl dopoldne Lenko, ni mogel dvomiti, da je culica njena. Vzel jo je pod

pazduho in hitro se je povrnil v svoj raj.

Ako ga tudi ni nihče srečal na poti, videlo ga je vendar solnce, ki se je bolj in bolj približevalo puščavi; in videlo je tudi, da je Lenka še vedno spala na mehkem, toplem mahu, akoravno je bila obleka na vejah že davno posušena.

„Vstani! Hitro se obleci!“ je hotelo zaklicati, česar pa seveda ni moglo; z nežnimi prsti svojih žarkov se je dotaknilo speče, a ni doseglo družega, kakor da je pokrilo bujno telo sto in sto potnih biserov, ki so se izpremenili pod tistimi žarki v samo drago kamenje. Pod vročimi solničnimi poljubi je razširilo dekle v spanju roke ter se je izročilo brez volje popolnoma solničnemu žaru, ki je počival na njej.

Tudi vrabec je že opazil črno postavo približajočega se kaplana. „Že pride! Že pride!“ je kričal. „To bode šala, šala, šala! Zame, zame, zame! To lahko povem! Tat gre! Tat gre!“

Ali tudi vrabec ni mogel zbuditi Lenke.

V tem je došel kaplan v puščavo in se je začudil, ko je našel prazen prostor, ki ga je Lenka zapustila. Kam je odšla? Morda ni ostala zvesta obljubi, pa je odšla vendar zopet dol k potoku, da poišče v njem hladen grob? Drugič! Mrzla zona

ga je obletela pri tej misli. Kaj je bil zaman ves trud? Žalosten je hodil gor in dol. Naenkrat je opazil nekaj svetlega, belega, kar je bliščalo skozi veje. Hitro jih je razgrnil in sedaj jo je opazil, a ne kakor se je bal, v mrzli vodi, temveč ležečo na topli solnčni svetlobi. Čuvstvo radosti ga je obšlo, radosti, ker je bil prazen njegov strah. In čudno: Od Lenke so poskočile njegove misli na svetnico njenega imena: Na sveto Magdaleno. Videl je že marsikatero sliko, ki jo je predstavljala. Vedno so slikali umetniki veliko pokornico golo, zavito v njene s solzami porošene lase.

Celo vrabec je opazil veliko razliko med popolnoma črno oblečenim kaplanom in med nežnim, belim truplom na svetlo-zele-nem mahu.

Iz kaplanovih oči, ki si niso znale svèta, je gledalo začudenje nad nepričakovano situacijo, ki je prišel vanjo. Ni si vedel izhoda; tiho in negibčno je obstal. Ali mu je vrabec nekaj zakričal, ali se je javljal glas v njegovih sencih bijoče človeške krvi? — Ali ni šepetalo vseokoli po drevju in po listju tihotno in šelesteče: „Pristopi! Pristopi! Zahtevaj svoje plačilo! S svojim pogumnim dejanjem si dosegel pravico do tega telesa, ki bi ležal sedaj hladan in mrtev doli v globoki vodi, ako ne bi bilo tebe! Tebi cvete sedaj ta

cvetica. Tudi ti si človek. Tisoč drugih ne bi bilo postavilo tako pogumno svojega življenja na kocko kakor ti. Zato pristopi pa privij zapuščeno na svoje srce! . . .“

Še dolgo bi bil vrabec tako čivkal, bi bil gozd tako šepetal in bi bilo listje šelestelo — ali pa je bila le kri, ki je tolkla po njegovih žilah kakor s kladivom, da je kar bolelo? — Oglasil se je drug glas. Močan glas, in prihajal je gotovo iz njega samega. Bil je glas duhovniške dolžnosti:

Poglej tja dol k mlinu. Ali vidiš tam dolgo vrsto mlinskih kamnov? Glej, kar jih je, premalo jih je, da bi se ti jih obesilo za vrat, pa bi se te pogreznilo v morje, kjer je najgloblje, ako se le s prstom dotakneš tega telesa. Ali slišiš, kako šumi voda tam doli? Mar si jo zato potegnil iz vode, da jo pahneš še v globlje brezno? Ali bi tako poplašal zaupanje, ki ga je izkazala tebi, duhovniku?“

Izpovedanka — duhovnik, to dvoje besed je vplivalo na kaplana; zavedel se je zopet samega sebe. Bolest in sočutje se je izražalo na njegovem licu. To lepo telo je že pripravil greh ob svetost. In greh je bil, ki je ležal pred njim, ogrnjen z lepimi oblikami. Skoraj ga je pograbilo sovraštvo, ko se je spomnil na zapeljivca, ki je sedel v istem času doli v vasi pri svatovski pojedini, mož druge žene. Ali naenkrat se je

zopet silno ustrašil. Mar je smel misliti tako? Ali ni že ta misel težak greh? Ali mu ni priznanje zapeljanega dekleta pri spovedi razodelo onečaščenje tega telesa? Mar ji ni dal odveze in je s tem odvzel kletev tega telesa pa ga zopet posvetil kot sveti hram? In spovedno tajnost je treba varovati tako strogo, da ne sme duhovnik niti misliti na to, kar je izvedel pri spovedi. Vsega tega se ne sme dotakniti sedaj, ko mora delovati, da odstrani nevarnost od sebe in od Lenke.

Z odvrnjenimi očmi je pokrtil mlado telo. Ali kako naj bi zbudil spečega dekleta? Ni se drznil, da bi se je dotaknil. Odlomil je vejico in ž njo jo je potipal. Ali spala je in le malo se je obrnila, ne da bi se bila zbudila. Tedaj jo je prijel za rame in, tresoč jo, je zaklical njeno ime.

To je bilo uspešno.

„Jožef, moj Jožef!“ je zaklicala polglasno, še vedno z zatisnjenimi očmi in njene močne roke so se sklenile nad tilnikom kaplana, ki je bil nagnjen nad njo. A vzklic je veljal drugemu Jožefu. Mar ni bila njena izpreobrnitev popolna? Ali je ostala odveza brez uspeha? Ubogo dete, kdo ve, kolikokrat se še zbudiš iz spanja, ko ljubiš v sanjah svojega dragega Jožefa, pa ti nakaplje resnica britkih bolečin v srce! Ali čas zaceli tudi to rano, akoravno morda šele po dolgih letih težke boli.

Tako je mislil kaplan v nepričakovanem obsegu. A njegova blagost je izginila. — Brezobzirno se je osvobodil in v njegovih mišičastih rokah se je Lenka zbudila. Odprla je oči in začudena je pogledela kaplana. Končno ga je izpoznala; spomin se je vrnil. Kaj je spala? Saj ni hotela; le posušiti je hotela svojo obleko. Naenkrat jo je pokrtil purpurni plašč; sramežljivost pred možem ji je pognala kri v nežno kožo od nog do glave.

Skočila je na noge in odhitela je kakor zasledovana srna. V teku jo je oviralo drevje, ali prerinila se je izmed mladih jelk, da so jo zelene igle zbadale in so se ji pokazale krvave kapljice na koži.

„Glej no! Glej no!“ je čivkal vrabec. „Kaj takega! Kaj takega! Tako ni delala Censka.“ Polna solnčna obla se je smejala in smejeti se je moral tudi kaplan, ker ga je veselilo od vsega srca, da je bila njegova varovanka tako sramežljiva. Le še Lenkine gole noge je videl, ki so skušale prodreti globokeje v goščavo.

„Lenka, nič se ne bojte, ne vidim vas več“, je dejal odkritosrčno. „Sedaj odidem. Brez strahu pridete lahko. Tukaj sem vam položim culo, ki sem jo našel na pokopališču. Gotovo je vaša. Menda imate obleko v njej, ki jo boste potrebovala sedaj.“

Odstranil se je, ona pa je plašno pogledala skozi veje. Ni ga bilo več, a daleč menda ni bil. Že zavednost, da je blizu človek, pa ji je vzela naravnost, s katero se je gibala prej. Tiho in oziraje se na vse strani je prišla iz skrovišča, pa je hitro pograbila svojo srajco.

* * *

Na svojem najljubšem prostorčku je kaplan poiskal brevir, ki ga je bil opoldan odvrigel v naglici, ko je videl Lenkin skok v vodo. Kmalu ga je našel, kajti solnce mu ga je samo pokazalo z nežnim prstom, da se je zlata obreza kar svetila.

Bilo je treba hiteti. Že se je bližal čas večernice, on pa še ni bil opravil dopoldnevnikih hor. Saj ni več vedel, kje je bil pretrgal molitev. Ker ga je mučil dvom, je kar vnovič začel s terco.

Molil je morda četrto ure, pa je stala Lenka za njim. Ker je videla, da moli, se ni osmelila, da bi ga nagovorila, temveč je potrpežljivo čakala, dokler ni prišel do «salve regina» pa pogledal iz knjige.

In ko jo je sedaj pogledal, je skoraj ne bi bil več izpoznal. Kako enostavno, a čedno je oblečena! V svežnju je imela boljše obleko, katero je sedaj oblekla. Lase je ljubko ovila okoli glave, kakor da si je posadila krono na njo; nežna rudečica

sramu je še barvala njen okrogli obraz. Trepalnice je imela pobešene; ni se drznila, pogledati možu v oko.

„Prečastni, gotova sem za pot,“ je dejala tiho.

Kaplan je posegel v žep, pa je potegnil iz njega najprvo pismo za sestro, katero ji je prečital. Lenka je bila malce razočarana; plaho je rekla:

„Ali prečastni, saj niste napisali ničesar o — o — vodi, ki ste me potegli iz nje. Oj, povejte mi, ali je bilo zelo nevarno za vas?“

„Voda? Nevarno? Kaj pa mislite?“ je jecljal kaplan. Lenka pa ga je pogledala z velikimi, vprašujočimi očmi. Kaj mu je neki, da je tako v zadregi? Saj ni mogla vedeti, da je njen poizkus samomora že zakrit s spovednim pečatom in da ne sme govoriti duhovnik niti s človekom, ki se je izpovedal, o rečeh, ki mu jih je priznal pri spovedi, pa če bi tudi izpovedanec sam rad pozneje govoril o njih.

V svoji zadregi je zopet posegel v žep pa je potegnil iz njega kos kruha ter ji ga je dal. Njeni močni, beli zobje so se takoj zagrizli v kruh. Saj že več kakor cel dan ni bila jedla ničesar. Kruhu so sledili iz globokih žepov še v papir zamotani kosi mesa pa stekleničica vina.

V tem, ko je Lenka gladna jedla in pila, ji je kaplan opisal pot, ki jo mora izbrati.

„Skozi vas vam ni treba iti; tam je preveselo in lahko bi srečali novega mlinarja, kar bi vas gotovo zopet zelo vznemirilo“, je dejal Lenki, ki je le pokimala z glavo, ker je imela opraviti z jedjo.

„Bolje je, da greste čez hrib tam na levo. In še pol ure prej pridete v Raming pa na železnico. Glejte, tam gori, tisti veliki oreh, tam je vaša pot. In še višje — ali vidite belo kmetško hišo za drevjem? Da, tam gor morate. Takoj za hišo opazite velik rdeč križ, tam morate paziti, da ne zaidete levo na široko pot, ki vodi na planino. Ali desno je mala ozka steza v gozd; med bukvami pridete do malega potoka, ki vodi zopet na cesto. In tam se ne morete več zmotiti, pa ste v štirih urah lahko na kolodvoru. Ali ste si dobro zapomnili?

Lenka je zopet le prikimala.

„Ako pohitite, dospete še do večernega vlaka in jutri zjutraj ste v Kremzu. Odtod imate še dve uri do posestva moje sestre. Bolje se Vam je peljati z večernim vlakom, da pridete podnevu tja. Glejte, tukaj sem Vam zapisal vse, kako morate potovati. Ali znate čitati?“

Ravnokar je Lenka snedla zadnji grizljaj kruha, pa je lahko odgovorila:

„Seveda, saj sem hodila dve leti v šolo.“

„Pojdite sedaj v božjem imenu. Daleč imate.“ S temi besedami ji je stisnil deset forintov v roko.

„Ne, tega ne potrebujem, tukaj imam —,“ je rekla, pa je vzela iz cule v tenak papir zavit srebrn tolar. „To je še krstni tolar, ki sem ga dobila od botra. To bode že zado-
stovalo.“

„Ako že nočete sprejeti denarja v dar, pa vzemite za sedaj posojilo. Kadar boste bogata kmetica, mi ga lahko vrnete, a sedaj ša morate vzeti.“

To je Lenka končno sprejela, položila je denar v pismo, pa je shranila oboje v nedrih. Potem ji je podal kaplan za trenotek posvečeno roko. Oba sta si pogledala za slovo prvokrat resno v oči.

„Ne daj, da me prevari moje zaupanje,“ so govorile njegove oči.

„Gotovo ne, prečastni,“ je odgovarjal njen žalostni, nemi pogled. Potem je odhitela navzgor po hribu. Nekoliko fantov, idočih na ples, ki so jo srečali, se je ustavilo in gledali so za lepim dekletom.

„No, mlinar je neumen, da je zavrgel to dete zaradi Cenke,“ je dejal kaplan sam v sebi.

„Ti tudi neumen! Prav neumen! Prav neumen!“ je kričal vrabec na drevesu. „Ti

neumen kakor vrabec! Neumen kakor vrabec! Kakor vrabec! Vrabec zoblje, kjer najde dobro žito. Vrabec pameten! Ti tepec, tepec, tepec!“ In odfrčal je k mlinu, pripovedovat svojim tovarišem o lepem dekletu in o neumnem kaplanu.

Ali kaplan ni poslušal vrabčevega čivkanja, temveč je zopet odprl brevir, da dokonča večernico. Saj je imel sam tudi še dolgo pot. Dve uri je treba do drvarske kočje k bolnemu Janezu, ki mu je tam zadej daleč v gozdu drevo v padcu odbilo nogo. Stari vaški zdravnik ga ni več maral obiskovati, Dvorniškova Reza, ki je znala bolje ravnati z zlomljenimi nogami kakor doktor iz mesta, je bila pa na dva meseca zaprta zaradi vračije. Tako je bil ubogi drvarski hlapec izročen smrti, njegova žena in šest otrok pa bedi.

In k tej koči, ki je trkala že smrt na njena vrata in je prodrla beda vanjo, je korakal sedaj kaplan. Preden je stopil v gozd, se je še malo ustavil, obrisal si je pot s čela in je pogledal na drugi hrib.

Da, tam kleči ravno Lenka pod rdečim križem. Sedaj vstaja — pa izgine, ker se zavija pot.

„Ali je tam pač molila?“ Upal je.

Hrib in dolina je ležala med njima. Ali jo ugleda še kdaj v življenju? Tudi bodoč-

nost zakriva debelo zidovje, kakor visoko gorovje tisto daljno deželo.

In vendar je lepo v tem gorovju. Kako lepo in srečno je življenje v tej gorski samoti! Kako dober je Bog, ki nam je sezidal tako visoke gore pred bodočnostjo, da ne moremo videti čez nje! Brez skrbi uživamo smehljaje današnji dan.

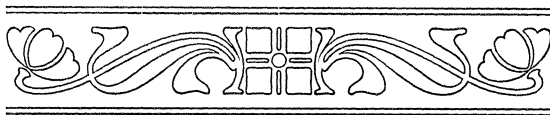
Ako bi bil mogel priprosti kaplan pogledati v bodočnost, bi bil pač zavidal ubogega drvarskega hlapca, čegar gnijoča noga je napolnjevala koč s smradom.

Po dolgih urah je korakal v zavednosti, da je izpolnil duhovniško dolžnost nad ubogo družino, kakor jo je bil izpolnil zjutraj nad obupanim dekletom, navzdol po zadnjem klancu. Za njim je ležal temni, molčeči gozd, doli je plaval mir med raztresenimi dvori, tudi daljna vas je ležala tako mirno, da ne bi bil slutil nihče, kako veselo se tam sučejo na svatovskem plesu. Solnce je bilo že davno izginilo za zapadnimi planinami, travniki in njive so zamenjali svojo svetlo-zeleno obleko s temnim žametom. Marsikak vrisk, ki je našel v daljavi vesel odmev, je pričal, da žive tudi tam doli ljudje, srečni ljudje. A tudi vriskanje utihne. Slavnostno pojo skozi večer zvoki malega večernega zvona s stolpa, ki se komaj še loči od temnega planinskega ozadja. Kakor glasovi ne-

znanega, nadzemljskega sveta, govore zvoki
zvona ubogih duš, ko utihne nežni glas ve-
černega zvona.

In poslej ni slišati nobenega vriska
več. Samo potok šumi tem glasneje.





VI.

Ko se je kaplan povrnil v vas, je ležala že črna, hladna noč nad strehami in nad cesto. Kakor pošast z mnogimi ognjenimi očmi se je dvigala gostilna s svojim širokim pročeljem. Iz vsch oken je padal oster soj v molčečo temo. Čad in tobakov dim, pomešan s potnim soparom stiskajočih se parov je prodiral sukaje se na prosto. Prav blizu je bilo treba priti, da se je slišalo pojoče klavrne glasove gosel, ki so napolnjevali hišo. Le semintja je zabučala troblja skozi cepetanje plešočil nog.

Župnišče je ležalo že v temi, ko je prišel Hercog truden na smrt domo v od svojega bolniškega obiska.

Celo okna obedovalnice so bila nocoj izjemno temna, le v spalnici gospoda župnika je gorela luč. Pred pol ure je prišel nekoliko se opotekajoč od svatovske pojedine; drugače bi ga bila spremila godba domov in kakor je bil plemenit, bi bil mo-

ral dati za to forint napojnine. Temu pa se je hotel izogniti. Sicer pa je bila postavila kuharica tisto luč na župnikovo mizo, ker je čakala na svojega dobrega gospoda, že odkar je odzvonilo večernico. Saj mu je rada privoščila dobrote svatbe, ki niso veljale ničesar; ali če bi bil izostal prav predolgo, bi bila godrnjala, ker je bila v skrbi za župnikovo zdravje.

Pred prepirom s svojo gospodinjo pa je imel mož miru sveti strah. Gotovo bi bil danes še ostal v gostilni, ker je bilo zauj, ki je poročil par, vse zastonj. Ali godrnjajoče kuharice v bližini se je bati bolj kakor nemilosti škofa v daljavi.

„Jej, gospod župnik, kako lepo je to, da ste že tukaj! Ali vas nič ne boli glava? Skuhala sem vam čaj, da se vam popravi želodec“.

Župnik je hotel pravkar reči nekaj, pa se je izpodtaknil na pragu in bi bil kmalu padel v temno vežo, da ga ni zadržala previdna kuharica.

„Sakrabort!“ se je znesel nad nevljudno stopnico. Ako ne bi bil imel dobrosrčne kuharice, ne bi bil nocoj našel vrat, pač ker je bila veža tako temna.

Med kuhinjskimi vrati pa je potegnill roko izpod kuharičine in s prisiljenim dostojanstvom je pristopil k mizi, na kateri je gorela luč. Vsekakor niso vedele župnikove noge, da so že tako blizu mizi, kajti

miza je začutila tak sunek, da se je stresel lesteneč na njej.

Na drugi strani se je zbudila kuhinjska Micika, ki je bila v solzah zaspala v kotu pri ognjišču. Presrčno je plakala, kajti kaj rada bi bila šla na ples, a za uslužbence iz župnišča ni mesto na plesišču. Hlapci se seveda niso zmenili za to strogo prepoved pa so jo na tihem popihali, ali uboge Micike ni pustila kuharica iz oči. Zato jo je sedaj poslala v posteljo. Ko se je Micika, zaspano rekši „lahko noč“, odstranila, je začel gospod župnik prazniti svoje žepe, ki so bili še globlji kakor kaplanovi. Ocvrt zrezek, pol piščanca brez perotnice, četrtr race, kos srne, ki se ji je še poznalo omako, rumeno in rujavo torto, ki pa sta bili tako zlepljeni skupaj, da je dobil gospod župnik rujavo rumene prste, je potegnil iz žepa.

„Prečastiti, zakaj pa vendar ne pazite bolje? Najbolj sem se veselila na torto.“ V tem je kuharica že obrisala z ruto prste, ki jih je molil župnik daleč od sebe. Potem mu je obrnila žep ter je z žlico postrgala sladko vsebino.

Izurjena kuharica je pokusila in kritizirala vsaki kos, oprta ob mizo, pa je včasih nagnila gornje telo, kakor bi se tudi ono pečalo z gastronomskimi študijami.

„Gospod župnik je gotovo že zaspan; kar pojdite v posteljo,“ je dejala pa je prišla takoj z eno roko lesteneč, z drugo pa

ljubega gospoda in tako sta, večkrat se spodtakniviši, srečno prelezla stopnice in dospela v spalnico. Župnik je poskusil, sezuti črevlje, ali noga ni hotela slušati in nikakor ni mogel zadeti zajca.

„Le sedite, gospod župnik, tako bode bolje“, ga je potolažila pa je pokleknila in mu je z vajenimi rokami potegnila škornje z nog, pri čemur pa bi bil gospod župnik skoraj padel s stola. Končno je vendar srečno počival v postelji.

„Sakrabort, zdi se mi, da še nisem molil večernice!“

Hotel je vstati, pa je takoj zopet padel nazaj.

„Pojdi, pa mi prinesi brevir in diurnum.“

„Oh, gospod župnik, tega gotovo ne zahteva več naš gospod Bog“, je vgovarjala kuharica.

„Čenča neumna, kaj veš ti, kakšna je naša duhovniška dolžnost! — Da, da, naš stan je težak.“

Prinesla mu je, kar je zahteval. Ali takoj so se mu začele vrteti črke pred očmi, ravno tako kakor veseli fantje in dekleta tam v gostilni.

„Deus in — in — adju — ju — —“ je začel; kar se je spomnil na kaplana. „Ali je kaplan že doma?“

„Ze od opoldan ga ni.“

„Kje se pa ta zopet vlači, pa še kadar mene ni doma? No, čakaj, jutri mu razlo-
žim rezidenčno dolžnost. Seveda, seveda,
vedno veselo. Čemu pa imam kaplana, ako
ne ostane doma? — Deus in — adjujuju —
to — rium mu — e — e — cum tende —
—“

„Kajneda, prečastiti, danes ste se pa
jezili?“ mu je vpadla kuharica v marljivost.

„Jezil? Ker ni kaplana domov? A,
jezi se — —“

„Ne, ne.“ Ni mu dala časa, da bi bil
končal. „Saj mislim, pri svatbi.“

Župnik je zatisnil oči in, čeravno ga je
bolela glava od razmišljanja, je vendar
sedaj premišljeval, zakaj naj bi se bil jezil.
Jedi so bile dobre, pivo je bilo pač slabo,
zato pa je pil vino, in vse zastonj. Resnično
se ni spomnil, zakaj naj bi se bil jezil. In
kar je glavno: Mimar je poplačal že vse
do zadnjega vinarja za župnišče; nevestin
izpit, oklice, vse spise, poroko, veliko mašo
in spremstvo, dasiravno je porabil topot za
merilo svojih računov svojo lastno štolnino
prvega razreda.

Kuharica pa le ni popustila: „Seveda
ste se morali jeziti, pa še močno. Saj je
imela nevesta venec na glavi, ko je ple-
sala. Še tam me ni bilo, pa vendar vem.

In sama sem se jezila tako, da bi bila najrajši šla tja, pa bi ji bila strgala venec z glave.“

„Kaj? Kaj pa še! Venec gor, venec dol, mlinar je plačal poroko. Pusti me spati sedaj,“ je godrnjal v postelji.

„Glejte, gospod župnik, za tako ni več venec. Še celo košata je Cenka. To poznam. Ali morda tudi tega ne verujete? O, dobro veste, ali jaz nimam vašega zaupanja. Da, to je hvala za to, ker nimam nobenih skrivnosti pred vami, ker vam povem vse, kar se zgodi v župniji. Daleč pridete, čeprav ne smem biti zaupna z vami. Kdo pa je odkritosrčnejši pred vami, jaz ali kaplan?“

Tako bi bilo šlo to še dolgo. To je vedel župnik iz izkušnje dolgih let. Takemu izlivu deviške žolči njegove kuharice je sledil vselej cel teden, da ni izpregovorila besedice in redno je moral tedaj popustiti župnik radi ljubega miru. Tedaj se je vsako nasprotje raztopilo na kuharičino zadovoljnost. In nocoj bi že tako rad spal! Zato se je udal, pa je priznal Cenkinu stanje. Ali s tem je rekel samo A, kuharica pa je hotela sedaj vedeti tudi B.

„Moj Bog, kdo pa je bil neki?“

„Žagarjev Mihec je. Sedaj pa mi daj mir.“ In s tem se je obrnil k steni. Kajpada je bil Miha, saj mu je nekdo povedal. E, kdo pa? Tega že sam ni več vedel. Ako bi ga vprašala kuharica drugi dan, ko

bi se spomnil, da mu je Cenka sama vse priznala pri splošni spovedi, tedaj mu ne bi bila izpulila skrivnosti z razbeljenimi kleščami. Ali kuharica je poznala svojega dobrodušnega gospoda. Sicer je bila tudi danes njena radovednost še nezadovoljna in bi bila še kaj dosegla, a spanec, ki ga je krepčalo vino, je imel končno vendar več moči nad župnikom, kakor je more imeti celo kuharica.

Sedaj, ko je izvedela vsaj o dveh ljudeh nekaj zanimivega, je bila kuharica zopet zvesta duša. K nočni omarici je postavila stol, nanj pa veliko skledo za žrtev, ki jo je imel pričakovati sveti Urh. Seveda je bilo tukaj tudi nekaj samoljubja vmes, kajti vselej je bilo neprijetno, ako je morala drugi dan brisati sledove, ki jih je zapustil ta svetnik; Miciki pa tudi ni smela prepuščati tega dela. Tako posvetno mislečim poslom ni bilo treba vedeti ničesar o obisku sv. Urha pri prečastitem gospodu.

Njena skrb za bolnega gospoda bi bila morda potrajala še nekaj ur, toda zaslišala je krepke korake, ki so se približevali župnišču. Ta korak je že poznala. Bil je kaplan. No, ta naj danes le čaka zunaj; zakaj pa ne pride o pravem času domov? Saj ne more zapuščati bolnega gospoda župnika, da bi odpirala vrata kaplanu. Ali tedaj bode gotovo zvonil ter zbudil gospoda župnika. To se pa tudi ne sme zgoditi. Vzela je torej svečo ter je hitela, kolikor je le objem

njenega telesa dopuščal. A kaj je morala videti! Micika je ravno stopicala po prstih skozi vežo; predpasan je imela svoj lepi predpasnik, na glavi pa koketni klobuček. Takoj je vedela kuharica, da hoče Micika kljub strogi prepovedi na ples in preden se je uboga dekla le ozrla, je imela že dve krepki zaušnici. Ej, kuharica je znala zagosti za ples! Sreča za župnika, da počiva hišna vlada v tako čvrstih rokah! Ker se Miciki ni tožilo po nadaljevanju tega takta, je tulleča izginila v svoji izbici.

Sedaj je še kaplan pozvonil; bila sta samo dva slaba zvoka, ki ne bi bila mogla zbuditi župnika. Ali sprejem je bil zelo nemilosten. Ko so se odprla vrata, je dejal „hvala lepa“; kuharica pa se je takoj razvnela: „Kako morete tako močno potegovati za zvonec, kadar milostljivi gospod že spi! Mladi gospodje nimajo dandanes prav nobene izobrazbe. Tako dolgo izostanete! Ali mislite, da ostanem lahko cele noči pokonci pa pazim, kdaj pride kaplan domov? Da, tak kaplan se lahko izprehaja cel dan, jaz pa se moram celi dan mučiti in dreti, pa bi imela ponoči rada počitek.“

„Ali prosim, odpustite, saj je vendar šele devet,“ se je osmelil ustrašeni kaplan.

„Naj bo kolikor hoče; gospod župnik se je povrnil že pred eno uro iz gostilne, pa tudi Vam ni treba dalje pijančevati.“

„Saj niti nisem bil v gostilni,“ je rekel kaplan ter je odšel proti obedovalnici.

„Niste bili v gostilni? Torej pa niste večerjali? Jaz pa tudi nisem kuhala večerje, ker sem mislila, da si privoščite v gostilni košček svatovske pečenke.“ In dobrodušno je dostavila: „Lačen pa vendar tudi ne morete iti spat; veste kaj, pojdite v gostilno, pa si kupite pečenko, tedaj prinesete lahko tudi klobuk milostljivega gospoda domov.“

„Ne, nocoj ne maram v gostilno; prenemirno mi je tam,“ je odvrnil Hercog ter je stopil v kuhinjo, vedoč, da je tam njegov prosti lestenec z lojevo svečo. Tam so bile na mizi tudi še jedi, ki jih je bil prinesel župnik s svatbe. Ali ni se drznil reči: Dajte mi kos tega, akoravno je imel pošten glad. Kuharici pa tudi ni prišlo na misel, da bi mu bila dala kaj namesto večerje, do katerere je imel pravico; saj je to gospod župnik prinesel njej in s svojimi rečmi ji ni bilo treba krmiti kaplana. Prižgal je svojo lojevo svečo in s kratkim „lahko noč“ je odšel s krulečim želodcem v svojo sobo.

„No, tak skopuh, ki si ne privošči niti ženitvanjske pečenke! In prav za nič ni rabiti takega kaplana; niti po župnikov klobuk ne gre. Vse mora človek storiti sam. Rada bi pač vedela, čemu se hrani takega kaplana.“

Vzela je robec ter je šla sama po klobuk v gostilno. Tam je poklicala gostilničarja ter mu je naložila, naj ji prinese klobuk milostljivega gospoda . . .

Bilo je ravno polnoč, ko se je vrnila. V postranski sobici je opazila ravno nekoliko znanih kmetic, ki so smatrale za posebno čast, da smejo preklepetati tri ure z župnikovo kuharico. Vino, torta in kos race — to je šlo vse na svatovske stroške ; kar pa je izvedela pri tej priložnosti novic, s tem zabava gospoda župnika lahko cel teden.

Iz hvaležnosti za novice je vsaj lahko povedala, seveda popolnoma zaupno istorijo o Cenki in o žagarjevem Mihcu. Ni čuda, da je pretekal čas tako hitro. Sedaj se je v duhu izmirila celo s kaplanom, ki ni hotel iti po klobuk in rada je soglašala, ko so splošno hvalili dobrega mladega gospoda.

Kaplan se ni togotil, da ni celi dan zavžil ničesar. „Jutri bode zopet drugače,“ si je mislil, pa si je prižgal pipo, ki mu je imela nadomestiti večerjo. Saj ni postal duhovnik radi jedi in kot duhovnik je imel danes zelo srečen dan. V molitvi je poslal svojo zahvalo tja v tiho cerkev. Prej kakor po navadi je šel v posteljo. Bil je truden in enolična plesna godba, ki je prihajala iz gostilne skozi odprto okno, ga je zazibala v spanje kakor pesem uspavanka.

* * *

Ko je stopila kuharica z vročo glavo in s težkimi nogami iz gostilne v temno, hladno noč, bi bila kmalu zgrešila pot k župnišču in ko se je končno vendar srečno prigugala do vrat, ji je zopet huda predla, ker ni mogla najti ključavnice. Z občudovanja vredno potrpežljivostjo, katere sicer ni bila vajena, je pretipala z nesigurnimi prsti velika vrata, ki so bila danes tako hudobna, da so s pod njenimi rokami skoraj četrť ure neprenehoma zibala semintja. Sama je občudovala svoje potrpljenje in zdelo se ji je, da je prava svetnica, ker ni klela in ni tolkla s pestmi po vratih, kakor je bila drugače njena navada, kadar jo je pograbila jeza. Seveda je morala danes ostati lepo potrpežljiva, kajti v župnišču ni smel nihče vedeti, da je bila še tako pozno zunaj. Končno je bilo njeno potrpljenje naplačano in našla je začarano ključavnico. Počasi je vtaknila ključ in prav potihoma ga je obrnila. Ali vendar je bilo slišati škripajoč ropot kljub njeni paznosti in pri odpiranju in zapiranju je stokal zarjaveli tečaj. Končno je bila na varnem v temni veži. Ako bi jo bil sedaj kdo srečal, bi bila rekla kot dobra gospodinja, da je morala še enkrat pogledati, ali so pač vrata dobro zaprta.

Da, ta vrata in škripajoča ključavnica je vzbudila v njej stare, blažene spomine. Ta ključavnica je imela srečne čase, ko jo je kuharica vsaki teden dvakrat namazala z

lastnimi rokami. Bilo je takrat med njima tajno, tesno prijateljstvo. Ali davno, davno je že, kar je prišel kramar Ljudevit domov od dragoncev.

Kot dragonec v mestu je imel kuharico dvornega svetnika za ljubico in tako dobro se mu je godilo, da ves čas, kar je bil v vojaški službi, ni jedel komisnega kruha. Zakaj ne bi poskusil tudi doma s kuharico, pa naj si bode tudi župnikova kuharica? Tudi njej je fant bržčas ugajal; saj je bila prej preveč ponosna, da bi hodila sama h kramarju po sol in poper. Odkar pa je bil Ljudevit v trgovini, je potrebovala vsak hip kaj drugega in tako je začelo mnogoznačilno mežikanje in posmehovanje, ki je takorekoč vabilo hrabrega dragonca, naj enkrat potrka na njeno okno, „toda tiho, da ne sliši župnik,“ so rekla njena usta; njene plamteče oči pa so dejale še več.

Tako se je porodilo takrat posebno prijateljstvo med kuharico in med hišnimi vrati; ključavnico se je skrbno mazililo z oljem, da ne bi predrzno škripanje izdalo, kdaj je odprla svojemu najmilejšemu vrata svoje izbice in kdaj je ob tihi polnoči razširila svoje roke.

Sedaj beračijo vrata in ključavnica že dolga leta za mazilo, kajti tudi za kuharico so prišli dnevi stokanja, ki ga je morala skrivaj pogoltniti. Takrat, ko je pripeljal

nezvesti Ljudevit s planine bogato kinetsko hčer — „devico“, je dejal kuharici v obraz — kot kramarico v svojo hišo.

Kako je moledovala, naj vendar vzame njo! On pa jo je le čudno gledal, kakor da je hotel reči: „Le ostani ti pri tvojem župniku; mojo ženo hočem imeti sam.“

In ko ga je hotela zamamiti še s priznanjem, da si je prihranila šest tisoč forintov, je rekel čisto nesramno: „Čim več ima župnikova kuharica, tem slabša je.“

Da, njegova nesramnost je segala tako daleč, da je celo prosil gospoda župnika, naj dovoli, da pride gospica kuharica kot družica na njegovo svatbo, češ, da je to zanj posebna čast, ker v celi fari ni tako krepostne device, kakor je kuharica. Župnik je to rad dovolil svojemu sosedu. In vse to je morala pretrpeti brez tožbe in brez ugovora. Kaj naj bi bila tudi storila družega, — ona, načelnica deviške družbe! Ali od tistega časa ni kupila pri kramarju niti za novčič užigalk.

Na te pretečene čase so jo spomnila nocoj zopet škripajoča vrata in stokajoča ključavnica. Ali sedaj se je že navadila, vdajati se v svojo usodo, kar sicer ni slabo. Mislila je na dobrega gospoda župnika, ki ji je prepuščal vlado v hiši; od župnika so odplavale njene misli k njegovemu klobuku, ki ga je hotela prinesiti iz gostilne in ki je srečno ostal tam. In kmalu je spala v svoji

izbi pod župnikovo spalnico ravno tako sladko, kakor župnik v svoji.

Kuharica je spala tako trdno, da ni niti slišala, ko je začel po priliki ob dveh ponoči hišni zvonec neprenehoma zvoniti. Glasni klici so doneli kvišku skozi okna: „Hitro naj pride duhovnik! Obhajati je treba. Zadnja pomoč. Že umira. Odprite vendar!“

Celo gospod župnik je slišal klice. Toda potegnil je pernico čez težko glavo, misleč: „To mi nič ni mar. To je kaplanova stvar.“ In mirno je zopet zaspal.

Vse upitje, zvonenje in trkanje je bilo zaman. Tedaj je prišlo gostilničarki nekaj boljšega na misel. Pohitela je po pokopališču na drugo stran župnišča, kjer je bilo kaplanovo okno odprto, pa je zaklicala: „Duhovni gospod! Duhovni gospod!“

Z obema nogama je poskočil iz postelje, ko je zaslišal prestrašeni klic. Pohitel je k oknu. V temi ni mogel ničesar razločiti. Vprašal je: „Kaj pa je? Kdo pa je doli?“

„Jaz sem. Pridite hitro. Pri nas so se stepli, pa so enega zaklali. Pridite takoj!“

„Pridem, pridem,“ je odgovoril. Dasi ravno ni razložil glasu, je vendar takoj vedel, kje se je zgodila nesreča. Ženitovanje brez tepeža ne bi bilo popolno. Hitro je obul škornje, oblekel je samo talar, pa je pohitel po stopnjicah dol. V hišnih vratih ni bilo ključa. Kje naj ga išče sedaj? Skočil je do

zadnjih vrat, ki vodijo na dvorišče. Posrečilo se mu je, da jih je odprl. Zid je preskočil. Hladni nočni zrak je stresal njegovo, tako nagloma iz tople postelje iztrgano, le slabo odeto telo. Ali kmalu je bil v gostilni, kjer se med vrati stiskajo pijani fantje in drgetajoča dekleta.

Brez glasu mu dajo prostora. Natakariča ga odvede v malo, postransko sobo, kjer se je pred dvema urama kuharica tako dobro zabavala. Na pol prazni kozarci in krožniki leže okrog, kakor da se jih je hitro pripravilo, da se je moglo položiti ranjenca na mizo. Zadušel, zadušljiv sopar je napolnjeval nizko sobo. Sem so prinesli ponesrečenega, ker je tako zapovedal gostilničar. V plesni dvorani ni mogel ostati. drugače bi bili pobegnili vsi gostje in gostilničar bi bil imel škodo. Sedaj pa, ko je bilo odstranjeno krvavo truplo, je naročil godcem, naj zopet zagodejo in gori so veselo plesali, med tem ko je doli smrtno ranjen človek na umazani gostilniški mizi izdihoval svoje življenje.

Ne vrzimo kamna na te enostavne ljudi, ki jih je omotila megla vina in piva. Jutri, ko bodo zopet trezni, pojdejo po najvišjih planinah, v največji nevarnosti, za izgubljeno kozo in prinesejo s skalnatih sten travko, ki je ne doseže niti divja koza.

Ali so morda boljši tisti, ki tudi plešejo in se smejejo, v tem ko hira pod njimi

cel razred človeške družbe v lakoti in v bedi . . .

Ne bi bilo treba, da je natakarica pokazala pot kaplanu. Tudi sam bi jo bil našel, kajti dolga krvava proga je tekla od stopnjic v vežo — strašen kažipot. Nekoliko kmetov je stalo v zadregi okoli mize, na kateri je ležalo negibčno truplo; govorili so s pritajenim glasom

Kaplan je poznal še malo ljudi v tem kraju. Ali kljub popačenemu krvavemu obrazu je izpoznal nesrečnika.

Često, kadar je romal v svoj raj, je srečal zalega fanta, ki je gledal tako ponosno v svet. Ako je prišel, obiskujoč svoje bolnike, mimo mlina, ga je vselej slišal peti pri delu. Bil je Žagarjev Mihec, ki je ležal pred njim. Sele danes dopoldan ga je bil opazil krepkega in zdravega, ko je skozi okno gledal svatovski sprevod. In s kakšnimi očmi ga je pogledovala tudi nevesta! Ako opazi celo kaplan tako zalega fanta, pač ni čudo, da ugaja tudi mlinarjevi Cenki. Bil je dosti lep in mlad za ljubezen, ali preveč siromašen je bil za poroko s Cenko. Ona je bila seveda zadovoljna z ljubeznijo. On pa je upal, da mu pomaga ljubezen tudi do mlina, kajti praktične misli je imel. Ali še bolj praktična je bila pač Cenka. Ko je izpoznala, da je nosila vrč ljubezni toliko časa k studencu, da je počil, ko je obču-

tila, da je mati, je bila njena prva skrb, da najde svojemu otroku očeta, ki je kaj in ki ima kaj. Njen ponos je bil večji kakor njena ljubezen. Nezakonskega otroka je ne bi bilo sram. Moj bog! Kaj takega se zgodi često in lahko. Primerilo se je že mnogo mlajšim dekletom. Ali da je bil to otrok siromašnega delavca iz mlina, to je čutila kakor britko sramoto. Sina beračice ni mogla narediti za gospodarja v mlinu. Drugače seveda je mislil Miha, ki je zidal še ponosnejše gradove po zraku, ko mu je Cenka povedala, da je mati Ali kakor se žene gorska voda zunaj na mlinska kolesa, tako mu je zadel mrzel curek srce, ko mu je Cenka povedala, da vzame v štirinajstih dnevih bogatega kmetovega Pepeta. Objela ga je in poljubila tako nežno, kakor prej. Rekla mu je, da mora vedno ostati v mlinu, da je njeno srce vedno in večno njegovo in da bode imela vedno kako uro prosto zanj. Dasiravno Miha ni bil svetnik, vendar se je iztrgal iz njenega objema in se je čvrsto namenil, da zapusti mlin, čim le dobi kje drugje dela. Odslej se je izogibal njene izbe in slab je bil le še, ako mu je Cenka sama prinesla mošt za južino.

Čim hladnejšega se je kazal, tem višje je plamtela njena vroča ljubezen in danes na plesu se je privila mlada žena čvrsto ob zalega fanta in nežno mu je gledala v žalostne oči.

Sedaj leži to močno deblo uničeno na mizi; blisek golega noža ga je zadel. Od solnca ogorelo lice je tako blede, kakor obraz neveste, ki sedi gori v svatovski sobi nepremično poleg svojega ženina.

Blag stoji kaplan pred težko dihajočim fantom; nežno mu je pogladil rujave kodre s čela in mu je položil roko na glavo. Še bližje pa je stala smrt, ki je iztegovala svojo roko po lantovem srcu.

Ali ne zija z votlimi očmi na nož, ki je porinjen do ročaja v prsi? Ali se ne smeje porogljivo: „Ta je moj! Na vaših svatbali mi je vedno dovoljen en ples, drugače ne bi bilo ženitovanje dosti lepo.“

Kaplan pa moli:

„Si adhuc vivis, ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patriæ et filii et spiritus sancti, amen.“

To je bila splošna odveza, odpuščenje vseh grehov, ravno tako uspešno, kakor da se je najmanjših in največjih izpovedal posamezno — ako umirajoči ni več zmožen izpovedi, a še živi.

Potem je nagovoril najbližjega kmeta:

„Pojdite hitro k cerkovniku, naj mi prinese iz cerkve sveto olje za bolnike.“

Nagovorjeni kmet je pogledal drugega, ta zopet drugega, ali nihče se ni ganil. V tem je pohitela natararica proč z besedami: „Rajši grem sama k cerkovniku.“ In že je izginila.

Hercog je odprl okno. Svež dih nočnega zraka je zapihal v sobo ter je izgnal vroči, soparni dim skozi vrata v vežo.

Celo mračna, zakajena petrolejska svetilka je zaplapolala svetleje in kaplanu se je zazdelo, da se je Mihovo lice malce po-barvalo. Vzel je eno serviet, ki so ležale okrog, nalil je na njo vode iz steklenice in je položil mrzli obkladek Mihi na čelo. Niti očesa ni odvrnil od lica nezavestnega. Njegov pogled je bil tako čvrst, kakor bi hotel reči: „Zbudi se, zapovedujem ti. Jaz, duhovnik, sem tukaj, da ti pomagam v smrtni uri.“

In ko je tedaj obraz ranjenca nalahko zadrhtel, je bilo res, kakor da hoče zbrati umirajoče telo zadnje moči, da sluša duhovnikovo zapoved.

„Miha, jaz sem tukaj. Duhovni gospod je tukaj. Ali me poznaš?“

Mihova desnica se je gibala, pač le neopazno, a vendar tako, kakor da je hotel prijeti kaj. Hercog je položil svojo belo dlan v krepko žuljavo Mihovo roko in lahak pritisk mu je pokazal, da ga je bolnik izpoznal. Sedaj je na smrt ranjeni polagoma odprl motne oči. Na duhovnikov migljaj so se odstranili navzoči kmetje počasnih korakov. Zadnji je zaprl vrata. Kar se sedaj godi med duhovnikom in med žrtvo smrti, je za vse tajnost, ki jo posvečuje izpoved in ki bi bilo hudodelstvo, ako bi jo kdo hotel slišati.

Sedaj si gledata v sobi oba v oči. Pogledi ubogega Miha pravijo:

„Kajneda, še tako mlad sem, pa moram umreti? Tudi ti mi ne moreš pomagati. Ne, že čutim, da ne more srce več utripati. Tu je nekaj v mojih prsih in roke so mi čisto slabe. Ako bi mogel še enkrat pograbiti njega, ki mi je storil to! V mojih pesteh bi moral umreti, ki mi je ugrabil moje lepo mlado življenje. Grozno je, ako se mora umreti . . .“

Iz duhovnikovih oči so plavali sijajni žarki svetlobe v smrtno medle, tožeče Mihove oči. Neskončno sočutje je žarelo iz njih in rekle so: „Ubogi človek, kako se mi smiliš! Kako rad bi dal moje življenje za tvoje. Kajti duhovnik tistega sem, ki je dal svoje življenje za nas vse. Vse hočem storiti, kar mi je mogoče. Tvoje posvetno življenje ni v mojih rokah, ali večno življenje ti hočem odpreti, kajti duhovnik sem. Ti pa, kajneda, mi pomagaš, da rešim tvojo dušo?“

In tedaj so govorila njegova usta ž njim, ne kakor je čital v duhovniških knjigah, temveč kakor mu je narekovalo njegovo pravo, pristno človeško in duhovniško srce. Dopustiti ni smel, da bi odšel na drugi svet s sovraštvom do morilca. Umirajoči duh je moral odpustiti celo ubijalcu, odpustiti ne le z besedami, temveč z vsem srcem.

Miha je vedel, kdo mu je dal smrtni udarec. Bil je novi mlinar, Cenkin mož. Čvrsta volja, da odpusti, je tudi vlila sedaj njegovim ustnicam moč besede. In Miha se je izpovedal za celo svoje življenje in z vsako besedo je prišlo več sreče in miru v njegovo srce.

„Ti, kaplan,“ je dejal, ko mu je bil duhovnik s težavo vlil požirek vina v usta, glej, saj se mi zgodi prav. Čisto dobro je, ako umrem; tedaj bode vsaj Cenka dobra žena in ostane zvesta svojemu možu. In tako rad sem jo imel! — Kajne, da mi jo pozdraviš; in povej ji, da jo prosim, naj ostane dobra. — Tega ne sme izvedeti, da je bil njen mož tisti, ki — ne, tega ne sme vedeti, sicer zapro mlinarja, ona pa nima moža in njen otrok — nima očeta. — Tako rad sem imel Cenko! Še v grobu ne bi imel miru, ako bi mlinar radi mene trdo ravnal ž njo. Kajneda, nož vzameš seboj — tukaj — tukaj tiči -- to boli! — Pa če mlinar ne bi bil dober s Cenko, mu pokažeš nož — pa ga pozdraviš od mene — saj razumeš. Kajneda, to mi obljubiš. — Potem že ve, kaj in kako -- da — da — da — nož -- a ne daj ga nikomur.“

Kaplan mu je stisnil roko in pogledal ga je. To je bil odgovor, da mu izpolni željo.

Še kapljo vina mu je vlil s trudom in življenja luč je v Mihi še zadnjikrat zaplapolala.

„A Cenkin otrok — moj otrok — najin otrok, kaj bode iz njega? Kajneda, za tega otroka poskrbiš, da bode boljši in pridnejši, kakor sva bila jaz in Cenka. Glej, od mene podeduje pač to, da bi bil jaz, ubogi hlapec, rad postal bogat mlinar; ako se pa poda za Cenko, postane ošaben in neodkritosrčen in če se poda po obeh, bode pač ravno tako zaljubljen, kakor sva bila midva. To pa je slabo; sedaj vidim sam, kako nesrečnega me je naredila ljubezen . . . Ali v šoli moraš izruvat plevel, da ne poraste. Tam je še čas. Moj otrok! — Nihče ne vé, da je moje dete — samo jaz, ti, pa Cenka. — Ne, nihče ne sme reči, da je kaznjenčevo dete — ne — zato tudi ne sme nihče vedeti, da me je mlinar zabodel. Kajneda, nož vzameš seboj? Dobro ga skrij — vse mi obljubiš — tedaj umrem lažje.“

Duhovnik je obljubil, da pomiri umirajočega, dasiravno ni vedel, kako pojde z nožem. Kajti globoko je bil zaboden in čvrsto je tičal v težko dihajočih prsilh. Ako bi ga bil izvlekel, bi moral ranjenec umreti isti hip. Kaplan pa je moral sedaj misliti na to, da podeli umirajočemu izpovedancu še enkrat odvezo. V kotu med okni je viselo staro zarjavelo razpelce. Hercog je stopil na klop. Krepko je potegnil, pa je raztrgal trak, s katerim je bilo privezано. Stopivši na tla, je odpihnil prah s križa, pa ga je pomolil Mihi, da ga poljubi. V imenu njega,

ki je še na križu molil za svoje morilce, je izrekel besede odpuščanja in kesanja. Potem je še enkrat izrekel svečane besede odveze in sveti mir je ožaril lice umirajočega.

Nemirno se je oziral kaplan po vratih. Mučilo ga je, da še ni bilo cerkovnika s svetim oljem. Kajti bil je zadnji čas, da dobi umirajoči Miha zadnje pomazanje.

Naenkrat se je ranjenec dvignil z zadnjo močjo svoje mladosti. Srepa je zrl kaplanu v obraz: „Kajne, da storiš, kar si mi obljubil — da — duhovnik si — ti ne smeš lagati — nož — mlinarjev nož —“

Čvrsto je pograbil z obema rokama za ročaj — potegnil je — — — Padši na znak, je pomolil Miha kaplanu okrvavljeno morilno orodje. Debel curek krvi se je izlil iz rane — oči so ugasnile — „oče, odpusti mu“ — so bile njegove zadnje besede.

To se je zgodilo tako hitro, da kaplan ni mogel preprečiti. Njegov črni talar je bil ves pobrizgan s krvjo. Mrtev je ležal Miha pred njim. Ali je bil samomorilec? Ali ni sam povzročil svoje smrti, ker si je potegnil nož iz rane? Še so držale njegove roke orodje, ki ni smelo izdati morilca, da ne pripravi nesreče nad njegovim lastnim detetom in nad celo družino. Pazno je ločil kaplan mrličeve roke od noža in pri svitu svetilke je lahko čital na lesenem ročaju besedi: Jožef Gros.

Ime novega mlinarja.

S tresočimi rokami je zavil krvavo orodje v svojo belo žepno ruto, ki je hitro vsesala kri, pa ga je vtaknil v zadnji žep svojega talarja.

Potem je zatisnil mrliču oči in ga je poljubil na čelo. Kakor biser mu je kanila solza na blede lice mrtveca.

Hercog je pristopil k vratom in ko jih je odprl, je dejal ljudem, ki so čakali zunaj: „Končano je.“

Plaho so vstopili. Na pol radovedni, na pol bojzljivi so ogledovali mrliča.

„Ta si davi tudi ne bi bil mislil tega — pa kako leži — — Jezus, Marija, koliko krvi!“

Vse te opazke je hitro odrezal kaplan s tem, ka je pokleknil in začel moliti.

„Oče naš — — gospod, daj mu večni mir . . .“

Vsi navzoči so posneli njegov primer. Cela izba je bila polna klečečih molilcev in vsaki novi prišlec je pokleknil med vrati ali pa v veži.

Veličanstvo smrti je prepodilo vinske megle iz razgretih glav in svečano, kakor v cerkvi, resno kakor pri mrtvaški maši, se je glasila soglasna molitev.

Iz svatovske sobe pa se je vmešaval poskakujoči takt plesnih napevov, petje in skakanje med molitev, ravno tako kakor da se bori pustni torek s pepelnično sredo.

Ali ne le, da je prodirala godba dol Tudi glasna molitev je našla svojo pot v plesno dvorano. In sedaj je vsakdo vedel, kaj pomeni molitev. Par za parom je nehaj plesati ter je sedel k mizi, ali pa je zapustil neprijetno hišo z mrličem. Samo nekateri najrazuzdanejši, ki se posmehujejo življenju in smrti, so hoteli šele prav veselo zaplesati. Toda godci so pospravili gosli in trobente v zavoje iz mehke telečje kože, zbrali so se pri prazni mizi in so si razdelili zaslužek.

Hitro se je izpraznila plesna dvorana. Samo mlinar in njegova žena Cenka sta še sedela tam. Saj tudi nista mogla oditi; noge ju ne bi bile nosile. Ko sta naenkrat zaslišala mrtvaške molitve, sta oba začutila, da ju je nekaj zbodlo in nehote sta se oba prijela za srce. Od srca pa je zdrsnila mlinarjeva roka dol k pasu, kjer je visel mali žep za nož. Bil je prazen; tipajoči prsti niso našli noža. Tresoča roka je naznanjala po razburjenih živcih srcu: „Morilec si!“, glavi pa: „Izgubljen si; nož te izda.“

In tudi Cenkina roka je trudna padla raz utripajoče srce, pod katerim je že živelo dete umorjenega.

Sedela sta drug poleg drugega, pa vendar sta si bila neskončno oddaljena. Oba sta imela toliko opraviti z lastnimi groznimi mislimi, da nobeden izmed obeh ni mogel niti slutiti skrbi drugega.

Nepotrpežljivo je čakal krčmar, da konča kaplan mrtvaško molitev, kajti mrliča ni mogel, bolje rekoč ni hotel obdržati v hiši.

Ko je videl, da je Miha umrl, je poslal hlapca s svetilko na dvorišče po nosilnico za travo, s katero nosijo ob sv. Lovrencu seno s planinskih travnikov v stoge.

„V koči za vozovi mora biti kaj takega,“ je dejal.

Prinesli so nosilko pri zadnjih vratih, ravno ko je natarica prihitela skozi sprednja.

Krčmar jo je že začel zmerjati, kje da se potepa in zakaj ne ostane pri delu. Ona pa ni poslušala njegovega togotenja, temveč je s pretrganimi besedami povedala kaplanu, da dolgo ni našla cerkovnika. Končno je čutila nekaj smrččega poleg cerkovnikove hiše; to je bil mežnar, ki je bil tako pijan, da ni našel hišnih vrat, pa je legel v travo. Ko ga je toliko pretresla, da se je zbudil, nista mogla najti cerkvenega ključa, akoravno sta preiskala vso izbo. Gotovo ga je imel cerkovnik v žepu, pa ga je izgubil.

„Seveda ne bi bil mogel pomagati ne cerkovnik, ne ključ,“ se je tolažil kaplan.

Miha je umrl v miru tudi brez zadnjega pomazanja.

Gostilničar je silno hitel, da spravi mrtvega gosta iz hiše. Nosilnico so prinesli v izbo, položili so mrliča nanjo, pa so ga privezali z vrvmi. Kaplan je vzel eno izmed

razmetanih brisalk ter je ž njo pokrtil mrtvečevo lice. Gostilničar ga je debelo pogledal, pa je vzel brisalko. Kako lahko bi se jo izgubilo in tedaj tucat, ki je bil tako natančno sestavljen, ne bi bil popoln.

Štirje hlapci so vzdignili čudno breme. Eden je šel naprej s svetilko. Kaplan jim je sledil; tukaj ni imel ničesar več opraviti. Na stenskem žeblju je pač opazil župnikov klobuk; pustil ga je mirno tam, kjer je visel. Ko so prišli pred hišna vrata, je opazil, da so zavili z mrličem na levo proti cerkvi. Hitro je stopil za njimi, pa je vprašal:

„Kam pa ste se namenili?“

„V mrtvašnico naj ga odnesemo, je rekel gostilničar,“ je odgovoril prvi nosilec, ne da bi se ustavil.

Ta mrtvašnica pa ni bila nič drugega, kakor k cerkvi prislonjena lesena baraka, shranišče za deske, s katerimi se je pozimi pokrivalo kamneni pod v cerkvi. Grobar pa je imel tam svoje lopate in vrvi, s katerimi je spuščal krste v grobove. Kvečjemu vsakih deset let je prišel sem mrlič in tedaj je bil samomorilec.

„Tam bi ležala sedaj Lenka, ako je ne bi bil rešil,“ je mislil kaplan. A tudi Miha, čegar dušo je rešil, ni smel priti v ta nedostojni kraj. To je moral preprečiti.

„Ljudje, kaj pa vam prihaja na misel? Kaj ni bil mrtvec vaš dobri tovariš? In sedaj bi ga kakor človeka, ki se je sam obesil,

vtaknili v tisto luknjo, kjer bi ga še lahko požrle podgane?“

„Seveda, prav imaš,“ je odgovoril tisti, ki je nosil svetilko.

„Torej ga odnesite tja, kjer je prostor zanj,“ je ukazal kaplan.

„E, kam pa?“ so vprašali nosilci.

„Kaj ne veste tega? Glejte, toliko let je služil Miha doli v mlinu, pa se je trudil in mučil za mlinarjeve. Menda sme tudi v smrti odpočiti nekoliko dni tam. Ali mislite, da ne? Kaj bi vam bilo všeč, ako umrjete, pa bi vas enostavno vrgli iz hiše, kjer ste dannadan težko delali?“

„Seveda, prav imaš že. Ali dol v mlin je hudirjeva pot. In težak je Miha tudi. Pa kar strah je skoraj človeka — po noči z mrličem.“

„Grem pa z vami, da vam pomagam nesti.“

„Le ostani, duhovni gospod! Saj bi nas bilo res sram, če ne bi storili te prijaznosti svojemu ubogemu mrtvemu tovarišu. Fantje — primite! — Tako. — Lahko noč, duhovni gospod!“

Tako je dejal najmlajši.

Žalosten izprevod je odšel v temno noč. Kaplan je postal in pogreznjen v misli, je gledal za njim. Kakor veša je plavala svetilka in kmalu je izginila za zavojem ceste. Semtertja se je zglasilo vriskanje vračajočih se parov s planin; a tako veselo ni bilo,

kakor po navadi. Smrt je ogrnila dolino s svojim plaščem.

Kaplan je moral iti preko pokopališča, da pride domov. Kakor iz navade, je zavil k cerkvi. Vrata so bila odprta in tudi izgubljeni ključ je bil v ključavnici. Cerkovnik je bil, ko je odzvonil angeljsko češčenje, najbrže z eno nogo zopet v gostilni, ko je bila druga še v cerkvi. To ni bilo čudno; saj se mu je postreglo v krčmi brez denarja, kakor gospodu župniku.

Hercog je vstopil v cerkev ter je izmolil de profundis za Miho. A kmalu se je tresel mraza.

Nekoliko minut — in bil je zopet preko zidu v svoji hladni sobi, pa je pohitel, da pride v toplo posteljo. Ko je odložil talar, je padel nož na tla, da je zažvenketalo. Poberal ga je in položil v miznico, ki jo je pazno zaprl.

Že so se javljale na vzhodu prve rdečkaste barve novega dneva, ko je zaspal in prvi petelinov klic na dvorišču ga ni mogel več zbuditi.

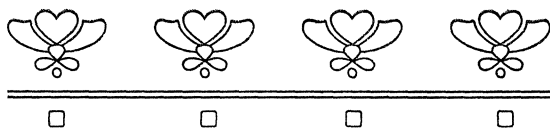
A v miznici je ležal okrvavljeni nož z odlomljeno ostjo.

Ako bi hoteli pisati mikaven roman, bi imela fantazija dosti snovi za zanimiv kriminalen slučaj: Odlomljeno ost najdejo pri razudenju. Kuharica, ki preiskuje skrivoma kaplanova pisma, najde krvavi nož. Kaplan, ki ga pokličejo za pričo pred sodišče, pride

v zadrego; dolžnost pričanja in spovedni pečat si sovražno nasprotujeta. Končno je duhovnik žrtev spovednega pečata — v malem Janez z Nepomuka . . .

Ker pa ta spis ni plod bolj ali manj živahne fantazije, temveč pripoveduje vsaka vrstica samo resnične dogodke, mora potrpežljivi čitatelj odpustiti nedostajanje mikavnih in razburjajočih momentov. Resnica sama naslika morda še temnejšo sliko, kakor bi jo mogla najbolj razgreta fantazija.





VII.

Tako kakor sta zjutraj vesela in polna upov zaročenca zapustila mlin na poti v cerkev in k poroki, tako žalosten in mračen je bil sedaj povratak mladih zakoncev v skupni dom. Take svatovske noči nista pričakovala zjutraj, ko sta šla preko bistrega potoka, iz katerega so se sedaj dvigali strahovi.

Kaplan je poskrbel, da ne pozabita nikoli na to svatovsko noč, ko jima je po tolikih veselih gostih dneva poslal takega tovariša na prenočišče.

Mrlič bi bil pač lahko ležal tudi v mrtvašnici. Pravzaprav bi bilo to vseeno. Toda Hercog jima je hotel izreči nepozabno pridigo z nemimi usti mrtveca. Mrlič naj govori, ker zapira njegova lastna usta spovedni pečat.

Ko sta se poročenca približala mlinu, so bila hišna vrata odprta kakor za sprejem. Veža in troja okna velike izbe so bila razsvetljena in v nevestini izbi, kjer sta stali čisto pregrnjeni postelji vspored, je odsevala rdečkasta luč skozi pritegnjene zavese. Stara, dobra Katica je vse tako uredila za sprejem, ko so prinesli hlapca mrtvega in krvavega v hišo, še preden sta se vrnila mlada poročenca.

A tudi v mali, posebni sobici je plapolala luč, slabotna, a tem bolj usiljiva.

Cenka in njen mož sta vstopila skozi odprte duri in živa duša se ni zganila. Šla sta v jasno razsvetljeno veliko sobo, kjer tudi ni bilo ničesar videti, ne slišati. Celo velika črna ura poleg vrat se je bila ustavila, ker ni danes nihče mislil na to, da jo navije. Strašen molk je vladal povsod. Cenka je odprla vrata v posebno sobico, a vzkliknivša se je naslonila na steber. Tudi mlinar se je prestrašen ustavil. Tam na klopi je ležal Miha, kakor je bil dolg — hladan in otrpnjen. Majhna oljenica je gorela nad njegovo glavo na mizi, na stolu pa je sedela stara Katica z rožnim vencem v roki.

Oba skupaj nista slutila, da so prinesli umorjenega v hišo. Nihče ni imel toliko poguma, da bi bil vprašal, ali je mrlič še v gostilni.

In sedaj sta novoporočenca v velikih, mehkih posteljah, ne da bi vedela, kako sta prišla tja. Tiho in ne da bi se ganila ležita tam, kakor mrlič pod njima, ki straži Katica ob njem.

Oba se delata kakor bi spala, da ne izdata svojega srčnega strahu.

Končno pa ni mogel mlinar več obležati v postelji. Premagal je grozo pred mrličem. Z rezko jasnostjo se je naenkrat spomnil na vse. Ko ga je bil v besni ljubosumnosti in v nepremagljivi jezi zabodel, ni mogel potegniti noža iz rane. Nož mora torej tičati še v prsih. Dobiti ga mora za vsako ceno. Vsa njegova bodočnost je odvisna od noža. Jutri pride sodnijska komisija, pa najde nož.

Zato se je skrivoma odplazil v izbo, pred katero ga je bilo strah. Plašno se je ustavil tupatam ter je poslušal. Moralo je biti! Potihoma tipajoč, je stopical dalje in dalje. Sreča mu je bila prijazna. Stara Katica je zaspala pri mrliču, rožni venec ji je padel iz rok.

Sedaj le urno! Roka se mu je začela tresti, ko se je le dotaknil mrzlega trupla, da poišče nož v strjeni krvi. Ali divja groza ga je pograbila, silno je drgetal, prsti so se mu zadržali skozi zgoščeno kri v široko rano. Globoko je lahko posegel z roko, ali noža ni mogel najti.

Prepaden je strmel mlinar mrliču v obraz. Ali umorjeni je ležal tiho in mirno. Bilo je, kakor da so govorila njegova usta: „Nož iščeš? Prepozno prihajaš. Nož je v boljših rokah, kakor bi bile tvoje. Sedaj te držim. Morilec! Morilec!“

Mrzel pot je prodiral mlinarju iz čela. Ali ne done klici skozi okno: „Morilec!“ Ali mu ne tiči že nož v vratu? Vso samozavest je izgubil. Ne da bi mislil na svoje okrvavljene roke, šklepetaje z zobmi se je povrnil v posteljo in s svojimi črnordečimi prsti je zamazal snežno bele rjuhe.

Pa tudi mlada mlinarica je ležala, ne da bi zaspala. Neprenehoma je morala misliti na njega, ki jo je tolikokrat objemal v vroči ljubezni, a sedaj leži mrzel kakor led na mrtvaškem odru. Le ena misel jo je tolažila. Ko je bil prišel Pepe ogledat nevesto, ga je vodil njen oče po dvorišču in po hiši, po polju in po travnikih, po gozdu in po planinskih pašnikih. Vse mu je pokazal in vse mu je ugajalo zelo.

„Kaj pa jaz. Ali ti nič ne ugajam?“ mu je pošepetala v uho z vročim dihom in sramežljivo je zarudela.

„Ti? Glej, še prav pogledal te nisem,“ je hotel reči. Ona pa je že smuknila skozi vrata in da ji more odgovoriti, je moral za njo. Cenka pa je vedela, kako se glumi sramežljivo devico in kako se podraži nje-

govo poželjenje. Zapeljivo ga je pogledala, a vendar se je branila. Tako si jo je bil takrat osvojil. In sedaj, kadar se v nekoliko dneh oba umirita nad smrtjo ubogega nepozabnega Mihe, prizna sramežljiva in srečna svojemu možu, da se počuti izza tistega ženinovega objema mater. Tedaj bode pač vse zopet v redu.

V tem, ko je prebdel mladi zakonski par zadnje ure noči v mučnih mislih v svojih posteljah in je ležal dolgoletni zvesti hlapec mrtev in mrzel na trdi klopi, sta spala prava morilca spanje pravičnega na mehkih ležiščih, ki jima jih je poslal vinski bog.

Gospod župnik bi bil gotovo prespal čas za mašo, ako ga ne bi bila prišla kuharica, samo s spodnjim krilom odeta, buditi. A tudi kuharica se ne bi bila zbudila, ako je ne bi bila Micika tresla, dokler ni odprla oči.

Sedaj je šel župnik k oltarju in ni niti mislil na to, da je postal morilec. Nekaj mu je pač bučalo v glavi in zato se je namenil, da pove, kadar pojde čez mesec dni k spovedi, prav skesano: „Malo preveč sem pil.“

Sedaj je torej že zopet dosti svet, da se lahko približa oltarju. Še prav posebno je hitel z mašo. Silno ga je žežalo po vodi, a pred mašo popiti le kapljico vode, je strašen greh.

Da je bil snoči od vina tako opojen in zaspan, da je izblebetal kuharici spovedno tajnost, na to se ne spominja. In če bi mu to kdo dejal, ne bi verjel.

Oskruniti spovedni pečat — tega ni storil še noben duhovnik. On, eden najboljših, pa že celo ne bi storil kaj takega.

Ustrašil se je, ko mu je cerkovnik v zakristiji povedal o umoru. V najglubokejše peklensko brezno je preklel morilca. Toda če bi mu bil sedaj njegov angelj varuh tožeč dejal, da je sam morilec, bi bil prej verjel, da je angelj božji zmožen umora, kakor on, sluga božji.

V prvi cerkveni klopi, prav pred oltarjem, je sedela kuharica. Seveda se je morala danes boriti s spancem; ali njene roke so sukale rožni venec, ustnice so se ji gibale v marljivi molitvi. Hvalila je boga, da ni tako hudobna, kakor drugi ljudje. Da so med ljudmi zverine, ki more druge ljudi, tega ni mogla razumeti, a še zlasti ji ni šlo v glavo, da bog ne pokonča takih ljudi z žveplom in s smolo.

Na to pa prav nič ne misli, da je bila s spovedno tajnostjo na jeziku, ki jo je bila s svojim prilizovanjem iztlačila iz župnika, pohitela v družbo klepetavih žensk. Z njenega jezika je šel strup častikraje od ust do ust, a po preteku ene ure se je sedel v ušesih ženinove tete. Ta pa je sto-

čila zopet le dobro delo, ko je posvarila ženina: „Ti, Pepe, le pazi na svojo ženo. Ti, ta ima nekaj s hlapcem iz žage, z Mihom. Prav žal mi je, da si tako osleparjen. Kaj ne veš, da je tvoja žena nosna od Mihe? Dobro mislim za te; pazi nanjo! Da da, lahko mi veruješ. Župnikova kuharica sama je pripovedovala in ona bode že vedela, drugače ne bi bila rekla. Glej, pa bi bil rajši vzel mojo Reziko; bi bil dobil le čisto devico.“

Ali mlinar že ne posluša več na to, kaj ona govori. Vino mu je že v glavi, sedaj se pridružuje še ljubosumnost. Ravno kar je njegova nevesta plesala s hlapcem. In kako se je ona prislanjala nanj in s kakšnimi bliščečimi očmi ga je gledala!

Župnikova kuharica ima že prav. Sedaj pleše hlapec zopet z drugo. Zal fant je res. Ni čuda, ako se je prikupil Cenki. Morda je nemanič celo računal na lepi mlin, ki je sedaj njegov. S Cenko vred . . . Ali je ona njegova ali hlapčeva? Z mlinom naj dobi še otroka povrh? . . . Tako mu je preletavalo po vinjeni glavi, pesti so se mu stiskale, v očeh se mu je bliskalo. Naenkrat pa skoči drug fant k Mihi pa mu iztrga ple salko, kričeč: „Z mojo deklino ne bodeš plesal. Razumeš. Ali bi jo rad vjel? Tega ne bo!“ Pest, ki jo je okrepčala ljubosumnost in želja za prepirom, je telebnila Mihi

na glavo. Ali Miha ni bil len, temveč je dvojno povrnil udarec. Oba fanta imata svoje prijatelje, ki se zavzemajo vsak za svojega tovariša, in najlepši svatovski tepež je gotov. Dekleta, ki so v takih slučajih vselej prvi povod, se plašno stiskajo v kotu in vsaka zakriči, ako dobi njen ljubček posebno krepko po glavi. Godci so pravzaprav zadovoljni, ker se lahko spočijejo. Dolej je še prav prijetno; tolče se samo s pestmi, klopi še ne pokajo in težki vrči stoje še popolnoma mirno na mizah.

In danes tudi ne bode hujšega, kajti že se vmešava ženin. Ko je dobil Miha prav pošten udarec v obraz, da je brizgnila kri, je Cenka, sedeča poleg svojega moža, nehoté vstrašena zakričala — pač prav natihoma. Mlinar pa je poskočil in se je pomešal med razsajajoče fante. Ali jih hoče pomiriti? Ali je morda pozabil, da je že pol dneva mož, pa se hoče še enkrat udeležiti fantovskega veselja? Kdo ve? . . . Nikogar ni udaril, nihče ni videl, da je bil v njegovi roki nož; morda zaslepljen v ljubosumnosti sam ni videl tega. Ali v besnem sovraštvu je trenotek pogledal Mihi v oči in veseli hlapec se je zgrudil, z nožem v prsih, kakor da ga je strela zadela.

Kdo je storil to? Kdo? Da — kdo bi to vedel? Mlinar gotovo ne. On sedi že zopet, težko dihajoč, s steklenimi očmi,

poleg plakajoče neveste. Cenka plaka za svojega Miho. Imel je torej prav, da se je rešil svojega tekmeča.

Doma je župnik že sanjal o nebesih, kuharica pa o kramarju Nandetu; a vendar sta bila oba kriva uničenega človeškega življenja. Iz župnikovih ust izvlečena spovedna tajnost je potegnila tudi moralni nož iz nožnic . . .

Za kuharico je klečala včeraj poročena dvojica. Nasprotovalo bi šegi in bil bi greh, ako ne bi bila prva pot mladih zakoncev iz postelje v cerkev. Samo siromaki, ki si morajo že prvi dan zaslužiti svoj kruh, so prosti te dolžnosti.

Ta dvojica je molila res pobožno, seveda iz strahu in obupa. Mlinar se je pri bogu zaobljubil, da se vdeleži romanja k Mariji pomagaj, ako ne pride na dan, da je morilec. Mlinarica je molila za očeta svojega otroka.

* * *

Celo kaplan bi bil danes skoraj zaspal jutro. Njega ni nihče budil razven solnca in žvrgolečih ptic, a danes so ga pustile tudi one na miru, misleče menda, da mora nadomestiti mnogo spanja.

Kaplanova maša pa je bila danes za uro daljša, kakor župnikova. Saj je moral danes moliti mnogo: Za morilca — za Miho in za njegovega otroka — skoraj bi bil pozabil na Lenko, ki je menda ravno v tem času vstopila v hišo njegove sestre.





VIII.

Dva dneva sta bila pretekla izza tiste lepe, vesele svatbe, ki je končala z ubojem. Orožnik v lepi uniformi in s peresom na glavi, ki so ga občudovali vsi otroci, ko so hiteli iz šole, je prišel v vas, iskat morilca. Našel pa ni niti noža, s katerim se je izvršilo umorstvo, kaj še da bi bil našel morilca.

Miha ni mogel več govoriti; pa tudi ako bi bil mogel, ne bi povedal, kdo ga je zabodel na smrt. Mlinar se je kazal neskončno tužnega, da je izgubil na tako žalosten način hlapca za žago ravno sedaj, ko leži toliko lesa pred mlinom. Gostilničar seveda ni vedel ničesar. Pa tudi če bi bil kdo kaj vedel, orožniku ne bi bil nihče povedal.

Zopet je plavalo krasno jutro nad dolino, ko so nesli iz mlina krsto, v kateri je bil zabit Miha. Ko je stal pred enim mesecem veselo pojoč pri svoji žagi, ki je

ravno tako pela, ko je rezala debla in je metala žaganje na vse strani, bi se bilo njegovo okroglo lice še bolj veselo nasmejalo, ako bi mu bil kdo dejal, da napravijo ravno iz teh desek krsto zanj. Za tako vselega in krepkega fanta še ni zrastel les za krsto . . .

V nobenem očesu ni bilo opaziti solze. Saj hlapec ni imel ne očeta, ne matere, tudi ne ljubice, ne neveste. Cenka ni smela plakati, kajti bilo bi vendar zelo sumljivo in kmalu bi kdo opazil, da ji je bil več kakor hlapec. Samo drevje okoli mlina je posulo nekoliko jutranje rose na krsto, ko so jo hitro nesli mimo. Mlinsko kolo stoji tudi danes mirno kakor pred tremi dnevi, kakor da žaluje za tovarišem, ki je bil ravno tako uren pri delu, kakor kolo, ki ne pozna počitka. Voda pa hiti preko kolesa pa šumi: „Nič ne žaluj. Ljudje so kakor voda. Postajanja ni. Eden gre, pa pride drugi.“

„Glejte, kako malo gnezdo ima Miha!“ je zakričal vrabec svojim tovarišem; „tako malo gnezdo, da se ne more niti obrniti v njem.“

Gore pa so gledale v svojem tihem veličanstvu ravnodušno na mrtvaški sprevod. Kaj je človek prirodi! Planine so jih videle sto in sto tisoč, ki so prihajali pa so izginjali, odkar so se pred tisočletji ljudje naselili v tej dolini.

Samo po gozdu je šumelo; drevo je pripovedovalo drevesu in dalje je šumelo gor do borovja in do kota, kjer je izviral gorski potok:

„Sedaj je sam mrtev, ki je rezal naša najlepša debela v ozke deske. Ne tožite! Šumite veselja! Človek je nevarnejši kakor lesni kupec.

Spremstvo mrliča je naraslo, da je bil dolg sprevod. Od vseh strani so prihajali ljudje, stari in mladi, s planin in iz doline, da izkažejo zadnjo čast njemu, ki je tako žalostno vzel slovo. Štirje krepki fantje, najboljši Mihovi tovariši, so nesli krsto, kateri so sledili glasno moleči moški, potem pa ženstvo po dva in dva. Ako ne bi bilo šele pol sedmih zjutraj, temveč vsaj desetura dopoldan, bi bilo po velikem številu žalujočih slutiti, da je to pokop bogatega mlinarja, ne pa njegovega hlapca.

Čim bogatejši je bil kdo v življenju, tem poznejša je ura, ko ga pokopljejo. Kajti zastonj se ne posti gospod župnik tako dolgo. Zato pa se nad mrtvim bogatinom poje molitve. Kmetje pač ne razumejo, kaj poje gospod župnik, ali glavno vsebino so uganili po svoje: Čim več se poje, tem večji je račun.

Bil je ubožni sprevod vkljub velikemu spremstvu. Ako nastopi bogatin zadnjo pot na pokopališče, buče in brne vsi zvonovi celo uro; za Mihcem pa sta toževala le naj-

manjša zvončka na stolpu svojo žalno pesem, ko so nesli krsto že preko pokopališča. Ker poznajo tudi zvonovi veliko razliko med siromakom in med bogatinom, pojo tudi na svoj način

Mladi kaplan, ki ga je zadelo, da je blagoslovil mrliča siromaka, kar je bilo brezplačno, je bil globoko ginjen zaradi nesrečnega konca, ki ga je bil sam videl, in tudi vsled velikanske udeležbe pri pogrebu. Ko je poškropil krsto z blagoslovljeno vodo, je kanila nanjo tudi solza iz njegovega očesa in ko je vrgel tri lopatice zemlje v grob, ga je prevzela taka ginjenost, da je brez prevdarka začel govoriti ljudstvu, ki je stalo v gostih vrstah okrog groba.

Govoril je v imenu njega, ki je počival tam doli v odprtem grobu. Najprej se je zahvalil vsem, ki so prišli, da se zadnjikrat poslove od njega; govoril je tako lepo in živo o veličanstvu smrti, pa tako enostavno in zato ginljivo o pripravi na smrt, da se je kmalu zglasilo splošno ihtenje med množico. Besede, ki bi bile padle v cerkvi, izrečene na prižnici, na trda tla, so našla ob grobu plodovito prst v človeških srcih. Govoril je o ljubezni, ki je močnejša nego smrt, o pravi ljubezni, ki združi po kratki ločitvi zopet ljudi gori v nebesih, ako so se na zemlji zvesto in pošteno ljubili — zato naj vsakdo tako živi, da sme pričakovati gori svidenje v večni ljubezni.

Ker so vsi plakali, je smela sedaj tudi Cenka odpreti vire svojim solzam, ne da bi vzbudila sum. Samo mlinar je stal tam neginjen; kakor da je bil njegov duh odsoten, je gledal na tla. Ali naenkrat, kakor da ga je nekaj sunilo, je dvignil glavo, ko je kaplan končal:

„In sedaj vam moram sporočiti še poročilo, katero mi je naročil ranjki v zadnjem trenutku, preden je umrl. Seveda ne vem, ali je tukaj tisti, komur naj izročim zadnje naročilo, zadnji pozdrav. Ali ker je zbrana skoraj cela fara, je med vami morda tisti, ki mu je s svojim ostrim nožem prerezal nit življenja. Ako si ti, ubogi grešnik, s krvavimi rokami res med nami, tedaj čuj zadnjo vest mrtveca iz groba: Od srca ti odpušča kot pravi kristjan; odpušča ti, kakor je Kristus odpustil svojim morilcem. Njegova zadnja beseda je bila: Oče v nebesih, odpusti mu! In sedaj gotovo že moli zate gori v nebesih. Stori pa sedaj tudi ti, kar je treba, da ti bog odpusti.

O kristjani! Bratje! Zakonci! Sosedje! Ne sovraštva! Čuvajte se sovraštva, da unrete v miru!“

Pridige ob odprtem grobu ni doživel še nihče v Gospojni. Molče je odšlo ljudstvo v cerkev k maši, ki jo je čital kaplan pro fidei defuncto Michaele v črni mašniški opravi. Cerkovnik je bil že pripravil rdečo, a kaplan je zahteval črno.

Ko je bila maša končana, se jih je največ povrnilo še enkrat k Mihovemu grobu, da izmolijo še molitvico. Marsikdo je podal tam v spravo roko svojemu sosеду, s katerim je živel že dolga leta v sovraštvu; marsikak družinski prepir je padel tukaj v globok grob.

Samo mlinar je odšel v težkih mislih domov. Ali je mislil kaplan nanj? Ali ni morda vjel kratek pogled? Menda vendar več ve, kakor je videti. Ali mlinar je ostal trden, to mora priznati sam sebi; niti oko se mu ni orosilo, ko je kaplan vse omehčal kakor maslo pa jih je ovijal okoli prsta. Gotovo ima kaplan njegov nož. A kako bi ga dobil od njega? Ali naj ga poskusi podkupiti? Zakaj ne? Za denar se dobi vse od popa. Ali pa da bi mu ga vzel po sili ali pa z zvijačo? Dobiti ga mora — tako ali tako. Dokler je njegova usoda v kaplanovih rokah, nima mirne ure.

Ko pa je šel čez potok, iz katerega je pred tremi dnevi kaplan potegnil Lenko z mlinarjevim otrokom, se je naenkrat nasmejal. Z dlanjo se je udaril po čelu pa je dejal: „Kako more biti človek tako neumen! Da se nisem takoj spomnil na to! Bedastemu kaplanu že zamašim usta, da ne bode mogel reči niti bẽ! Takoj v nedeljo se grem izpovedat, pa mu povem vse. Tedaj ohrani lahko vsa poročila in vse pozdrave svetega Mihe zase, z nožem vred. Ej, iz-

poved je vendar koristna stvar, haha! Sedaj se šele veselim svojega mlina!“

„Pa Cenka tudi? Cenka tudi?“ je vpraševal vrabec na drevesu. A mlinar ga ni več slišal od veselja nad svojim lepim načrtom; in opoldan mu je vse tako dobro teknilo, da je celo zmanjkalo cmokov.

Cerkovnik je ravnokar odzvonil enajst in vse se je veselilo tega klica po vaških hišah. Ako zvonijo zjutraj na vstajanje, ali pa opoldan in zvečer na molitev, se ne sluša tako točno tega glasu, kakor če nanašanja ob enajstih: „Miza je pogrnjena, pridite jest!“

Tudi kuharica v župnišču je kuhala danes s posebnim veseljem za gospode in za posle. Cerkovnik je postavil po maši dve kositrovi skledici, polni novčičev, ki so jih ljudje darovali med mašo, na kuhinjsko mizo in kuharica je takoj preštela. Bilo je 18 kron in 94 vinarjev. Toliko včasih niti največji pogreb ne nese, pri ubožnih pogrebih pa se nabere včasih komaj 40 vin.

Miha pa je ležal že sam zunaj na pokopališču. Solnce ni moglo doseči do njega, akoravno se je igralo toplo in prijazno okoli gomile. Vedno mu je bilo dober prijatelj; njegovo lepo lice je opeklo, da je bilo rujav, povsod je izvabljal življenje, njega pa ni več moglo obuditi.

Kos je sedel na priprosti leseni križ in je pel sladko pesem, naenkrat pa je sunil

dol po malega črva, ki je hotel zlezti v grob.

Nobenega oblaka ni bilo na nebu. Naenkrat pa je vendar začela razsajati nevihta, da so celo vrabci preplašeni odleteli z župnijskega okna, kjer so radovedni in lačni gledali v jedilnico.

Notri sta ravnokar sedla župnik in kaplan k mizi. Že med molitvijo je švigalo okoli trdih župnikovih ust kakor bliskavica.

Komaj je pojedel kaplan prvo žlico juhe, pa je že švignila župnikova beseda:

„No, s kakšnimi komedijami pa začenjate? Saj ste imeli fulminanten nagrobni govor! Kaj ste mar protestantovski pastor! Cela župnija je pokoncu. Tako mi pokvarite ljudstvo, da kmalu ne bode več vedelo, ali je še katoliško, ali pa že lutrovsko. Veste, mnogo vaše dušobrižje ni vredno; da ste pa tako krivoveren, tega vendar ne bi bil pričakoval. No, Bog se naj vas usmili, ako izve prečastiti konzistorij za to.“

„Ali, prečastni —.“ Toda dalje ni prišel kaplan.

„Kaj, še ugovarjati mi hočete? Ali ne izprevidite, kakšno neumnost ste naredili kot katoliški duhovnik? Takega greha na posvečenem pokopališču ne morete oprostiti.“

„Gospod župnik, jaz sem —.“ Zopet ni mogel kaplan nič več reči.

„Da, jaz, jaz! Ali ste vi župnik, ali jaz?“

Sedaj je sledil blisku še grom. Z dlanjo je udaril župnik po mizi, da je zažvenketal kaplanov krožnik in kozarec za vodo. Tako krepko je udaril, kakor na prižnici, kadar je pridigoval o novih, grdih šolskih postavah.

„Da, ako bi se za nagrobni govor še dobro plačalo! Toda kdo plača kaj za tega lumpa, za tega falota, ki je Cenki —“ Naenkrat se je prekinil. Skoraj bi mu bilo ušlo nekaj, kar je mogel vedeti samo od izpovedi.

„Saj je bilo samo nekoliko svarilnih besed, ki ni treba plače zanje,“ se je drznil omeniti Hercog.

„Tako, ne plačati? Zakaj pa ne? Mi nismo lutovski pastorji, ki govoričijo zastonj nad grobom. Seveda, tak kaplan bi lahko vse storil zastonj, ker mu mora župnik dati jesti. Odkod pa naj župnik vzame denarja, da izdrži kaplana, zato se tak mladi gospod ne briga. Bodete že videli, kadar postanete sam župnik. Ali to vam lahko pravim, da iz vas nikoli ne bode župnik, ako ne postanete boljši duhovnik.“

Kakor ubog grešnik je sedel kaplan na svojem mestu. Jestu ni mogel več. Ali je bil res tako velik greh, da je slušal glas svojega srca? In sedaj je moral reči župniku, svojemu strogemu gospodu, še nekaj, kar gotovo tudi ostro obsodi. Ali moralo je biti, ker je bilo zaradi mašnega štipen-

dija, torej zaradi svete stvari. Torej pove rajši takoj, kakor da bi privabil pozneje še novo nevihto. Skoraj tresoč je povedal še svoj drugi greh:

„Prečastiti gospod župnik, bral sem danes sveto mašo za pokopanega Miho.“

„Tako, tako; zato torej niste oblekli rdeče mašne obleke, temveč črno? Cerkovnik mi je že povedal. Že dobro. Pa berete jutri rdečo mašo. Ali kdo plača črno, ki ste jo brali danes? A?“

„Ko sem opazil, da gre toliko ljudi k maši, sem si mislil, da bodo pač toliko darovali, da ostane še dosti za sveto mašo. Menim, da se je nabralo gotovo šestnajst kron ofra, pa ostane še dosti, ako se odtrga krono in dvajset vinarjev za mašo za pokojnega, ki je bil pač tudi kristjan.“

Ali ta pregrešek je bil v župnikovih očeh še večji, kakor govor na pokopališču. Z velikimi nemirnimi očmi je gledal kaplana, potem je udaril z obema rokama po mizi:

„Kaj so vam mar darovani krajcarji? Čegavo je darilo? Ali ne veste, da je svetoskrunstvo, tatvina, rop nad opravičenim župnikom, ako se kdo dotakne darila?“

Sedaj bi se bil kaplan skoraj sam smejal, kajti v tem oziru se je čutil nedolžnega in skoraj z učiteljskim glasom je dejal:

„Ali, gospod župnik, saj se vam ne vzame niti vinarja; mašni štipendij za pokojnega je vaš in ravno tako so vaši daro-

vani krajcarji. Seveda, po cerkvenem pravu bi bilo z darilom malo drugače.“

„Tako? Čegavo pa je darilo pri oltarju, ako ne župnikovo?“

„Po cerkvenem pravu pripada darilo duhovniku, ki mašuje, kadar se pobira dar. Ali jaz tega gotovo nikoli ne bodem zahteval, pa vam rad pustim te darovane krajcarje.“

„Pojdite se solit z vašim cerkvenim pravom, ako pripravi župnika ob njegovo pravico. Vi razumete o cerkvenem pravu toliko kakor zajec na boben. Tukaj velja pravica navade —“

V tem je prišla kuharica z govedino in, še preden je postavila krožnik na mizo, je začela :

„Kaj je z darilnimi krajcarji? Že verjamem, da bi jih radi, da jih lahko zapijete. Ali veste, jaz jih potrebujem za siromake.“

Sreča za kuharico, da ne pride noben siromak več do župnijskih vrat. Kajti ako je kuharica opazila, da je pozvonil berač, sploh ni odprla vrat. Ako pa se je že zgodilo, da je berač lahko poprosil, se je reklo: „Polovico nazaj!“ In berač je dobil še le tedaj novčič, ako je vrnil vinar. Ali tudi za berača je čas denar, ne le za milijonarja in tako se je zgodilo, da so šli berači redno mimo župnišča. Da, potujoči rokodelski pomočniki so naredili celo tajno znamenje tistim, ki pridejo za njimi.

Seveda, enkrat je sedel gospod župnik takemu malopridnežu na limanice in od tistega časa noče ničesar več vedeti o tej sodrgi. Enkrat je imela namreč kuharica tolsto gos na ognjišču, ko je tako močno pozvonilo, kakor da je prišel sam škof. Kuharica ni mogla oditi od ognjišča in zato je šel župnik sam odpreti. Zunaj pa je stal zopet predrzen berač, pravi potepuh in je lepo poprosil za malo miloščino. Župnik je posegel v žep in mu je pomolil novčič. Že je hotel prosjak poseči po njem, rekoč: „Bog poplačaj!“ Ali župnik je hitro potegnili roko nazaj, pa je zagrmel: „Polovico nazaj!“ Kljukar je iskal po vseh žepih, a ni našel nikjer pol novčiča. Že je hotel župnik zaloputniti vrata, ali predrznež je vtaknil nogo za prag in je gledal s tako čudnimi očmi župnika, da se je ustrašil in mu je vendar dal novčič, rekoč: „Zato pa eno leto ne smeš priti.“

„O prečastiti, akoravno imam raztrgano suktnjo, sem vendar pošten človek. Dam vam častno besedo, da vam vrnem pol krajcarja, čim ga dobim. Pretežko bi bilo za mojo vest, da bi vam ostal celo leto dolžan pol krajcarja.“

To rekoč je berač izginil z mnogimi pokloni.

„Častna beseda, poštenje, vest — pojdi, pojdi!“ si je mislil župnik.

Ali štiri tedne pozneje je prišel s pošte iz štiri ure oddaljenega mesta, kajti v Gospojni ni bilo pošte, poseben sel z velikim denarnim pismom, zapečatenim s petimi velikimi, rdečimi pečati. Z moško roko zapisan je bil na zavitku celi lepi naslov gospoda župnika in bilo je videti, da je pripadal pošiljatelj boljšim slojem. Po debelosti pisma je bilo soditi, da je vsebina bogata. Z velikimi očmi, kakor da je vseučiliški dijak in kakor da je že 25. v mesecu, je zijal župnik na pismo v poštarjevih rokah.

„Krono šestdeset vinarjev dobim za posla, pa porto je dve kroni dvaintrideset.“

Z ozirom na debelost pisma je župnik plačal, akoravno s težkim srcem. Pošiljatelj bi bil lahko plačal vsaj porto!

Sel je komaj izginil s svojim plačilom, ko je župnik že prerezal pismo, pazno, da ne poškoduje kakega bankovca ali kake obligacije. Vsebina je morala biti vsekakor mnogo vredna, kajti prvo je bil prazen papir, drugo tudi, ravno tako tretje, četrto. Končno je imel v rokah pismo, v pismu pa — nov novcat krajcar. Pismo pa je glasilo:

„Prečastiti gospod!

Blagovolite odpustiti, da sem moral toliko časa ostati Vaš dolžnik. Nisem sam kriv, da tako dolgo nisem našel tako umazanega človeka, ki bi dal ubogemu potniku

pol novčiča miloščine. Šele danes mi je pomagal prošt v Mattighoffnu, da Vam lahko povrnem častni dolg.

Sprejmite, prečastiti gospod, še enkrat mojo najiskrenejšo zahvalo in ohranite me v dobrem spominu, dokler se ne povrnem.

Josip pl. Jarošin,
ponesrečen turist.

V Mattighoffnu, 16. julija 1865.“

Nad tako hudobijo se je celo svet mož lahko razjezil. Topot je pošteno psoval, dobri, za poslovo plačo in za porto ogoljufani gospod župnik. Celo iz Mattighoffna, torej iz tuje dežele je poslal potepuh pismo, da je bilo le treba plačati visoko poštnino. Da je prav slabih ljudi na svetu, je že davno vedel, a da je kje tako hudoben človek, ne bi bil nikoli mislil.

Od tega dne so se izogibali vsi berači farovških vrat, ker bi bili morali slišati besede, ki so bile namenjene poštenemu potepuhu. In križali so se sedaj pred župniščem namesto pred cerkvijo.

Ako je takrat bliskalo in grmelo, je sedaj padala toča nad kaplanom, da je celo župniku zaprlo sapo.

Toda sedaj je imel tudi kaplan že dosti. Župnika je moral poslušati, to je bila njegova duhovniška dolžnost, ki mu je nalagala, izpoznati v predpostavljjenem župniku božjega namestnika. Ali da bi ga zmerjala

kuharica, ki je kradla darilo, kakor šolskega otroka, vendar ni moral trpeti. Ne da bi bil zavžil kaj družega, kakor nekoliko žlic juhe, je odšel iz neprijazne jedilne.

Šel je v svojo sobo, a tudi v tem mračnem kotu se mu ni povrnilo ravnotežje njegove tresoče se duše. Torej ven na solnce!

In sedaj je dobil župnik sam svoj delež.

„Prav se vam godi, ker ste predober s tem mlečnozobnežem. Sedaj imate! Cela fara je kakor med za kaplana. Ali ne opazujete, da hodijo ljudje mnogo rajši k njemu na pridigo, kakor k vam? In kako se je s komedijo na pokopališču zopet priliznil ljudem! — E, moj Bog! Da sem jaz župnik, še danes bi stante pede pisala škofu. Ali vi se ne upate, bojite se kaplana. Da, le dajte si darilne krajcarje — naenkrat je bil njen glas miren; pokazala je skozi okno na kaplana, ki je šel v cerkev, — „glejte, no-rec hiti zopet v cerkev, pa naju zatoži oba pri gospodu Bogu!“ S tem dovtipom je bila nevihta končana. Župniku je šlo jedilo v tek, kuharica pa je sedla na mesto norega kaplana in je jedla njegov delež.

Ali kaplan ni v cerkvi nikogar zatožil bogu, temveč je molil za mir svojega srca. In ko je šel iz cerkve v šolo pa se mu je iz jasnih otroških oči nasmejalo čisto modro nebo, je pozabil na nevihto. Po šoli se je

vrnil čez pokopališče in ko je uzrl sveži Mihov grob, ga je bilo sram, da je bil prej tako razburjen. Enostavni hlapec je še v smrti odpustil svojemu morilcu, on pa je bil že zaradi nekaterih neprijaznih besed tako nepotrpežljiv! Ne, to se ne sme več zgoditi. Rajši trpeti krivico pa se jeziti nad njo.





IX.

Dva tedna sta minula izza velike svatbe. Mlinar je bil res prvo nedeljo pri kaplanu na spovedi. Župnik je po svoji dolžnosti že najvdanejše vložil škofovskemu konzistoriju ovadbo o kaplanovem „protestantovskem“ vedenju; kuharica je štela darilne novčiče kakor poprej; kaplan je tekal čez hribe k svojim bolnikom, molil in študiral je v svojem raju kakor poprej. Naenkrat mu prinese poštni sluga dva pisma. V enem je bil poziv škofovega konzistorija, naj se pride zagovarjat; drugo je bilo od njegove sestre. Pisala mu je:

„Ljubi brat!

Čudil se bodeš, da Ti še nisem odgovorila na pismo, ki si mi ga poslal po Lenki. Nisem mogla pisati, ker nisem imela časa. V hlevu imam namreč dve kravi s teleti, svinja pa je dobila štirinajst mladih. Sedaj sem vesela, da si mi poslal Lenko, kajti dobro zna ravnati z ži-

vino v hlevu in tudi v kuhinji jo že prav dobro rabim. Nisem Ti pa hotela pisati prej, ker sem hotela najprej videti, kakšno je dekle. Saj si mi pisal tako malo o njej. Zakaj mi nisi pisal več o tem? Vse mi je povedala: Kako dober duhovnik si. To me veseli. V vodo pa ne skači več, kajti sicer lahko še sam utoneš, ali pa oboliš in umrješ in tedaj nimam več dobrega, ljubega brata. Ako ostane Lenka tako pridna, o čemur ne sumim, tedaj je ne zapustim, kadar dobi otroka. Sedaj smo tudi dobili novega kaplana; pri pridigah kriči in zmerja; kar ne maram iti več v cerkev, kadar ima on pridigo. Tudi političen kazino je ustanovil in rad bi dobil mojega moža vanj, a jaz ga ne pustim tja.

Sedaj nas pač kmalu obiščeš. Moj mož je kupil dva lepa vranca. Lahko se popelješ z nami v Krems, toda kočijažiti ne smeš. Ali še veš, kako smo se prekucnili, pa smo padli v sneg, ker si napačno potegnili povodnika? Lenka Te tudi lepo pozdravlja in se Ti še enkrat zahvaljuje za vse, kar si ji storil dobrega. Dala mi je tudi pet forintov, ki so ji ostali od potnine in pravi, naj Ti jih pošljem. Ali obdržim jih, kajti za otroka jih bomo rabili in tebi ni nič ležeče na njih; duhovniki imajo dosti denarja. Ali morda preveč razdaš? No, če potrebuješ kaj,

pač veš, kje je Tvoja sestra, ki se Ti ne more dosti zahvaliti za vse, česar si je učil v počitnicah. Knjige o poljedelstvu, ki si mi jih poslal, mi zelo ugajajo; mnogo se lahko naučim iz njih.

Ali vaš mlinar, ki se je pred nedavnim oženil, mora biti slab človek. Ti, čuvaj se ga. Kdor najprvo zapelje ubogo dekle, pa jo pusti potem na cedilu in v bedi, je zmožen vsake hudobije. Čuvaj se tega človeka; zdi se mi, kakor da bi pahnil tudi Tebe v nesrečo kakor Lenko.

Za danes moram končati in vse, kar bi Ti imela še povedati, si prihranim za tisti čas, kadar nas razveseliš s svojim obiskom.

Pozdravlja in poljubuje Te v sestrski ljubezni Tvoja hvaležna sestra Ana.

Lep pozdrav od mojega moža.

Sedaj vidim, da sem zapisala veliko neumnost z mojim „poljubuje Te“. Zapisati bi bila morala „poljubujem prečastito roko“. Duhovnika tudi sestra ne sme več poljubiti.“

To pismo je kaplana zelo razveselilo. Lenka je našla pri njegovi sestri nov dom in šele s tem je bilo dokončano delo rešitve. Tudi za pričakovanega otroka je bilo storjeno najnujnejše; ne bode se mu treba

pokoriti za očetov greh. Da, sestra je dobra; čim mu dovoli župnik nekoliko dni dopusta in čim lahko zapusti šolo in svoje bolnike, jo obišče. To pismo ga je prav tako razveselilo, kakor se ga je drugo neprijetno dotaknilo. Kaj hočejo od njega pri škofovskem ordinariatu? Nobenega greha se ni zavedal.

„Eh, kaj! Videli bodemo. Za glavo ne pojde,“ si je mislil.

Tisti dan, ko je kaplan dobil ta pisma, je dejal mlinar zvečer svoji ženi:

„Speci mi jutri kozico rezancev.“

„Jutri imamo vendar mladega zajca s cmoki. Pečene rezance pa imamo šele v petek.“

„Sakram —! Če pravim, da naredi rezance, narediš rezance. In polno kozico jih hočem imeti, da veš. Pojutrišnjem odidem. Na romanje grem k Mariji Pomagaj, da veš.“

Dan po poroki se je bil v svojem strahu zaobljubil k Mariji Pomagaj, da uide zaporu. To obljubo je hotel izpolniti. Ako se doslej ni izvedelo ničesar, se mu sploh ni treba več bati ničesar. Tudi pred kaplanom ga ni bilo nič več strah, odkar je bil pri njem na spovedi in je tam povedal, kaj je storil. Vsled spovednega pečata je postal tudi kaplan neškodljiv. Seveda je kaplan tako govoril, da ga je spreletavala

mrzlica. Kolena so ga bolela, kajti najmanje pol ure ni prišel iz spovednice. Zato pa ga je sedaj tudi sama jeza nad popom.

Ali mlinar je imel srečo. Še druga skrb mu je ležala na srcu: Zapeljana Lenka v hiši staršev. Sedaj pač ne bode drugače, kakor mastno plačevati, ako pojde dekle k sodniji. In v kakšni luči bode tedaj pred svojo ženo? Ali pa če bi mu Lenka kar prinesla otroka v hišo? Priseči, da ni oče, bi bilo nazadnje še najpametnejše.

Ta kamen se mu je zvalil s srca. Ko je bil pretečeni teden zaradi dote pri očetu, je na svojo radost slišal, da je Lenka odšla in da nihče ne ve, kje je.

„Gotovo si je kaj storila, in to je tudi najboljše za njo in za otroka; pred vsem pa zame.“

Imel je torej še en uzrok, da se poda poln hvaležnosti nad srečnim izidom vseh dogodkov na božjo pot.

Ali tudi Cenka bi šla rada k Mariji Pomagaj. Smrt njenega dolgoletnega ljubčka jo je vendar močno potresla. In tudi njen mož le ni bil tak, kakor si je bila mislila zakonca. Že sedaj je surov in goropaden. Kaj bode šele pozneje? Kmalu je potlačil njen ponos, tako da se ji je že v tem kratkem času skupnega življenja z možem pogostoma porodila misel naskrivaj: Da bi

bila le vzela Miho! Kako lepo bi bilo tedaj! Sama bi bila gospodinja v hiši, mož pa bi jo nosil na rokah. Sedaj mora biti še vesela, da ji je mož po mnogih prošnjah dovolil, da sme ž njim na božjo pot.

Rezanci so bili pečeni in z okajenim mesom spravljeni v torbo. In sedaj se peljati v čisto namazanem koleslju v mesto na železnico.

Na pol pota sta opazila pred seboj na cesti črno postavo, katero sta kmalu dohitela. Bil je kaplan, ki je hotel tudi na železnico, da se odpelje s pozivom v žepu v škofijo.

„Ti, naš duhovni gospod gre tam le. Reci mu vendar, naj sede na voz,“ je prosila kmetica.

Mlinar pa ji ni dal odgovora. Švignil je z bičem po konju, da je imel kaplan komaj dosti časa za skok čez jarek, drugače bi ga bilo povozilo.

„Kaj pa ti je vendar? Duhovni gospod ti je —“ dalje ni mogla govoriti.

„Ne govori mi o prokletem popu!“ S tem je mlinar na kratko odrezal pogovor.

Slučaj je nanesel, da so se vse tri osebe na železnici sešle v enem vozu. Kaplan je prijazno nagovoril mlinarja, vprašal ga je, kam potuje, govoril je o vremenu in o lepem konju. Vedel se je tako, da se ne bi

zdelo, da je zato neprijazen ali zdržljiv, ker ve, da ima mrliča pred seboj.

Kaplan je prišel prvi do cilja in do dolgega nosa zaradi nagrobnega govora. Ni pa bila taka nevihta, kakor jo je bil priredil župnik doma. Škof je bil pač strog, toda pravičen. Ko je bil „službeni del“ končan, je celo povabil kaplana na obed. Pri kosilu ga je vprašal:

„Gospod kaplan, kaj bode te pridigali v nedeljo?“

„O dobrem pastirju, ki daje življenje za svoje ovce.“

„Ne, ne, tega ne storite. Pridigajte rajši o deročem volku, ki hodi sedaj okrog, pa žre uboge ovce. Pridigajte o grdobnem liberalizmu, ki mi hoče uničiti zvesto čredo. Pridige morajo biti času primerne. Vzemite si sploh svojega gospoda župnika za vzor, ki je eden mojih najdostojnejših dušebrižnikov. Upam, da ne zaslišim nobene tožbe več zaradi Vas; tedaj Vam ostanem tudi naklonjen škof.“

Kaplan se je nem poklonil v znamenje pokorščine.

„Še nekaj Vam hočem položiti na srce,“ je nadaljeval škof poučevalno. „Tudi prav pridno kuharico imate v hiši, o kateri poroča gospod župnik le vse dobro. V kano-nični starosti je že in to je glavna stvar za

me. Vsako nedeljo gre k spovedi, torej je zelo pobožna in krepostna. In, kar moram priznati s pohvalo: Predstojnica deviške družbe je. Častite in spoštujte v njej krščansko devico.“

Kaplan je bil dovolj pameten, da tudi sedaj ni ugovarjal. Molk je najpotrebnejša krepost vsakemu kaplanu.

Še mnogo je govoril škof o hudobni novi šoli, o civilnem zakonu, o časopisju, o volitvah. Končno je bil kaplan milostno odpuščen s škofovim blagoslovom, ki ga je sprejel na kolenih.

Juha torej vendar ni bila tako vroča, kakor mu jo je bil skuhal župnik s kuharičino pomočjo.

Tudi zakonca iz mlina sta srečno dospela k Mariji Pomagaj. Njuna prva pot je bila v cerkev milosti. Mlinar je kupil dve sveči ter je žrtvoval eno za Miho, eno pa za Lenko — ker je pač vse tako lepo končalo.

Mlinarica pa je prinesla težke kamne seboj, ki naj bi jih ji Marija odvezela. Prvi ji je ležal na srcu; to so bili grehi, ki jih je zgrešila še pred poroko, nenadana smrt Mihe, pa njen neprijazni mož; drugi kamen, ki ji je močno pritiskal srce, je bil njen otrok, ki ga je sprejela v grehu. Da bi oblažila nebeško mater, je storila sveto, veliko obljubo. Darovala je otroka še v materinem telesu sveti Mariji, da postane iz otroka

duhovnik, ako bode deček in da izbriše pred oltarjem materin greh, ali pa da pomaga kot nuna za svetim samostanskim zidom poravnati materino napako.

In mati božja je morala sprejeti to obljubo ravno tako, kakor mlinarjeve sveče. Saj mrtva podoba milosti ni mogla govoriti, sicer bi bila dobila mlinarica pač odgovor, da bi bilo izgubilo vsako romanje veljavo.

Drugi dan sta šla seveda oba k spovedi. Mlinarica je imela vprašati nekaj prav posebnega, kar ji je delalo še več skrbi kakor greh in otrok. Mučil jo je dvom, ali mora priznati svojemu možu, da je bila že mati vsled druge ljubezni, ko je poročila njega. Vest ji je dejala: „Povedati moraš, sicer si lažnjivka in goljufivka. Bodi poštena, pa se spokori za to, kar si storila.“ Ali kaj bi mislil mož? Pa šele ubogi otrok — kaj bi moral pretrpeti! To je bila še večja skrb. Spovedovalec, prav mlad menih, sam ni prav vedel, kaj naj pravi. Končno je dejal: „Počakaj deset minut tukaj. Potem se vrnem.“

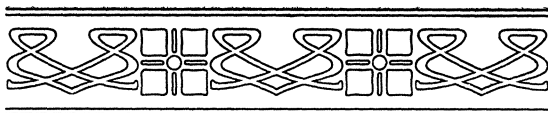
Odšel je iz spovednice v svojo celico in je vzel moralko svetega Liguorija v roko. Našel je rešitev za to vprašanje vesti, pa se je povrnil s poročilom, ki je donelo mlinarici še mnogo lepše, kakor romarsko zvonenje:

„Nič ni treba, da bi povedala svojemu možu. In če te vpraša, reci: Ne, tega greha nimam na sebi. Tudi lahko prisežeš, da si

popolnoma nedolžna. Lahko storiš to, ker si se izpovedala, vsled česar si zopet čista in nedolžna. Niti Bog ne ve ničesar več, torej tudi ni treba, da bi vedel človek.“

Cenka je torej res pustila težke kamne pri Mariji Pomagaj. Njeno srce je bilo lahko kakor torba, v kateri je bilo le še nekaj pečenih rezancev. Svojo obljubo pa izpolni: Njen otrok je posvečen cerkvi.





X.

Vročje leto je bilo končano. Veljalo je mnogo potu, preden je bila žetev shranjena. Živina je že prignana s planin v velike hleve, posejano žito gleda krvavo rdeče iz polja, lastavice ne letajo več okoli starega zvonika, gozdovi so slekli zeleno letno obleko pa so razširili pisano suknjo po celi gori. Gotovo si pripovedujejo otroci drvarjev, igrajoči se pod drevjem, o lepi pisani suknji egiptovskega Jožefa, ki jim ga je gospod katehet v šoli tako lepo opisal. Sedaj je obleklo tudi drevje tako lepo pisano suknjico, rumeno, rdečo in rujavo. Ker gozd od spodaj tako lepo rdečkasto odseva, so si tudi gorski vrhovi lice, ki se smeje tako milo v dolino, pobarvali z zadnjo, od solnca izprošeno večerno zarjo in mazilo planinskega žara pomlajuje njih obraz, ki so vdrla tisočletja vanj razpoke in brazde. Celo potok šumlja tišje kakor po leti, ne skače poredno čez pečine in nima niti za

polovico toliko vode, kakor prej. Vsaka kapljica se obeša ob skale, kakor da noče zapustiti gorske domovine. Tudi rosa na travi se smehlja ves dopoldan z bliščečimi očmi solncu, pa se skrije potem v zemljo, da prespi zimo ob korenini kake rastline, s katero bode imela spomladi svatbo, da se porodi novo organsko življenje.

Voda pa, ki mora dalje v širni tuji svet, poje žalostne pesmi za slovo. Pri vsaki skali v potoku poskakujejo šumljajoče kapljice v zrak, da si še enkrat ogledajo materske gore, ki so jih porodile. Še zadnji solzni pogled, pa naprej v tujo ravnino, kjer mora prosti sin planin postati suženj, kjer mora nositi bremena na plečih in kjer se izgubi njegova čista nedolžnost v izlivih kloak. Ali naj se tolaži gorski potok s tem, da se tudi mnogim ljudem ne godi bolje, ki so kot otroci pili iz njegovega vira, ki so se kopali v njegovi čisti vodi, pa zapuščajo domačijo, sledeči njegovemu toku in morajo živeti kakor sužnji v tovarnah, ali pa se zaduše v nesnagi daleč, daleč od jasnega domovja?

Tako lepega jesenskega dne je čital kaplan v Gospojni že v jutranjem mraku, ob peti uri, svojo mašo. Imel je dolgo pot pred seboj. Daleč v dolini, kjer je mahova zibelka bistrega potoka, tam gori, kjer so se jele umaknile sočnim gorskim zeliščem, je živela stara vedeževalka v še starejši kolibi.

Več kakor pet ur je bilo treba dobremu pešču do zadnje hiše gospojinske župnije. Zato je bila tudi smrti predolga pot k siromašni hišici, kajti vedeževalka je bila že devetdeset let stara. A tudi ljudje so prišli redkokdaj sem gor. Samo solnce je videlo vsaki dan staro zgubančeno in vraskavo ženico, sedečo na leseni klopi pred kolibo, z molkom v suhih prstih, gledajočo s polslepimi očmi, ali še ne pride smrt. Ali solnce je rado grelo hladno kri v žilah, ki so se raztezale po rujavi koži kakor modre niti in je zadrževalo življenje v njih.

„Pojdi, France, pokliči mi še enkrat duhovnika, preden pride zima. Te zime ne prebijem več; smrt in zima prideta lahko vsak dan.“

Tako je dejala včeraj svojemu vnuku, kateremu je trdo delo bolj skrivilo hrbet kakor starost. Zvečer je prišel v župnišče, napovedat obhajilo. Prenočil je pri bratrancu v vasi, zjutraj je bil pri maši in sedaj spremlja duhovnega gospoda, v eni roki držeč svetilko in svoj stari klobuk, čegar barve ni mogoče opisati, v drugi pa zvonček, s katerim zazvoni, čim se približata hiši ali popotniku. Nevarnosti pač ni bilo, vendar je delal kaplan navkreber tako dolge korake, da je bilo Francetu težko, ostati dva koraka pred njim, kakor je predpisano. Saj je hotela stara mati na tešče sprejeti obhajilo in zato je kaplan hitel, da ne bi bilo treba

starici postiti se čez opoldan. Na celi dolgi poti nista izpregovorila besedice; dokler nosi duhovnik najsvetejše, ne govori z nikomur. Ko pa sta dospela na prvo planinsko trato, ne bi bila sploh mogla govoriti; vsled hoje po hudem klancu so se jima prsi močno gibale, pljuča so silno delala, da so se nasrkala slastnega hladnega gorskega zraka. Stoje sta se malo spočila. Hercog si je obrisal naočnike, ki so se pod potnim, zardelim čelom pokrili s soparom. Pogled v krasno jesensko jutro ga je odškodoval za težave hitre hoje. Solnce še ni prišlo čez temne visoke planine, a zapadne stene in pečine so že do polovične višave gorele v rožnatem jutranjem žaru in proti severu, tam za sprednjim pogorjem, se je razširjalo veliko močvirje v svetlosivi gladčini. Jesenska megla je pokrivala ravnino.

France je potegnil malo steklenico pristnega brinjevca iz žepa in z vprašujočimi očmi jo je ponudil kaplanu. Ta pa je samo zmajal z glavo in mu je pomignil, naj se le sam okrepča. Ko je France grgraje vлил požirek v grlo, sta zopet izstopila in ko sta prišla po dveh urah iz poltemnega gostega smrečjega gozda, sta imela pred seboj malo kolibo, ki se je komaj razločevala od raztresenih ogromnih skal. Prvi žarki solnca, ki se je ravnokar vzdignilo nad dolgim gorskim hrbtom, so oblili krajino z jasno svetlobo. Mašni zvonček, ki ga je France po-

lagoma tresel, se je glasil po rosnosvežem zraku. Ko je zaslišala bližajoče se žvenkljanje, se je vzdignila stara mamica s klopi pred hišico in je odtavala po ozki stezi proti prihajajočim. Na zelenem ozadju je zagledala duhovnikovo mašno srajco kakor belo liso; takoj je pokleknila na kamen, da dostojno pozdravi s koprnenjem pričakovanega Boga. Prišedši do nje, se je Hercog ustavil ter jo je blagoslovil. Potem ji je pomagal, da je vstala in vsi trije so šli počasi proti hišici. Mala okna so se slavnostno svetila v odsevu jutranjega solnca, kakor da je bilo sto luči prižganih za gladkimi šipami. Nankrat se je pojavila plavolasa glava po priliki osemletnega dečka, ki pa je takoj zopet izginila s klicem: „Mati, mati, gospod že prihaja.“ Z licem, od dela močno zaradelim, je prišla močna žena, ki si je hitro še obrisala roke s predpasnikom ter je pokleknila pred hišo. Dekletce z ravnokar počesanimi lasmi in izza bolečega delovanja še mokrimi lasmi se je krčevito in boječe držalo za materino krilo. Sunek na desno in na levo, krepak materin opomin, in oba otroka sta klečala poleg nje, kakor v cerkvi dva angelja poleg kipa matere božje.

Kaplan je blagoslovil tudi njih, potem so vsi vstopili v nizko izbo. Vse je bilo pripravljeno za sveto dejanje. Miza je bila pogrnjena s svetlobelim prtom, v sredi je stalo razpelo iz medi, desno in levo dva

stara lestenca, v katerih sta voščeni sveči več kakor na pol dogoreli in s svojo rumenkasto barvo pokazovali svojo visoko starost. Prižigalo se jih je samo ob izvanrednih priložnostih. Bolj zadaj je bilo prislonjeno ob lonec za mleko nekoliko podob svetnikov, ki pa so se postavile tako bahato, da ni bilo videti prozaične podpore. V skledici, namenjeni sicer samo ob praznikih za kavo, je bila blagoslovljena voda in vanjo je bilo namočenih pet zvezanih žitnih klasov. Blizu mize je bila tudi mala pručica stare matere. Bel ročnik, s katerim je bila pogrnjena, je naredil za danes iz nje klečalo za duhovnika.

„Mir bodi s tem domom in z vsemi njegovimi prebivalci,“ je dejal Hercog, prestopivši prag, pri čemur bi se bil malone udaril v glavo, ako se ne bi bil urno priklonil. Vzel je z rdečim plaščem zagrnjeni ciborium, ki mu je visel na beli vrvi okoli vrata in ga je postavil na beli prt. Poprej pa je še razprostrl drug pisan prt na mizi, katerega je sam prinesel seboj. Najsvetejše se sme postaviti samo na prt, ki ga je škof sam posvetil.

S snopičem klasja je poškropil vse navzoče in vse štiri strani sobe, tako da so visele kaplje blagoslovljene vode kakor solze na obrazih. Obenem je govoril: „Poškropi me, o gospod, z izopom in čist bodem; umiješ me in bolj bel bodem kakor sneg.“

Nato je sledilo nekoliko molitev in potem izpoved, med katero je družina v veži ob zaprtih vratih glasno molila, da nihče ni mogel slišati, kaj se godi v izbi med duhovnikom in grešno staro materjo.

Ali kaplan menda ni našel mnogo grehov, kajti kmalu je poklical zvonček zopet vse notri in po cerkvenih propisih je podal duhovnik stari materi z največjo pobožnostjo obhajilo, morda njeno zadnje.

Ko je bilo sveto dejanje končano, ki je izpremenilo malo koč v zlatožareč hram, si je kaplan umil posvečene prste, ki so se bili dotaknili hostije, dal je to vodo izliti v ogenj in si je obrisal prste s posvečenim prtom, ki ga je prinesel seboj. Potem je odložil belomodro štolo z rame, slekel je belo mašno srajco in je vtaknil vse s knjigo in ciborijem v trdno kožno torbo, ki jo je bil prej nosil France. Malo da ni pozabil utakniti zvončka, s katerim se je igral mali Janezek. Kajpada, tak zvonček bi bil nekaj družega, kakor klavirni limasti kragulj, ki ga nosi koza okoli vrata, kadar jo mora čuvati gori med skalami.

Pazno, a vendar dosti hitro sta pospravila mož in žena mizo. Lončki so šli zopet v kuhinjo, svetniške podobe, križ in lestenci pa so prišli vsak na svoj prostor. Mizo so pognili zopet s prtom z vtkanimi rdečimi nitmi. In sedaj je imela marljiva žena sama opraviti. Najprej je dobila stara mati svoj

zajutrak. V slavo dneva je bila danes mesto kozjega mleka smetanina juha, katero je starica počasi in s tresočo roko zajemala. Oče je posegel gor v kot, kjer so visele starinske steklene slike. Morda jih je obesil tja že tisti, ki je postavil kočo; na srednji sliki je bila letna številka 1486. Izza teh slik je vzel žlice ter jih je položil na mizo. Te limaste žlice so bile edino, kar je bilo novega v hiši. Mali Janezek je takoj pograbil svojo. Izpoznal jo je po križu, ki je bil včrtan vanjo. Držal jo je v ročici kakor vojak svojo puško na paradi. Oči je imel srepo uprte proti kuhinji. Vedel je, da bode danes nekaj posebno dobrega: Zabeljeni rezanci, ki jih je kuhala mati samo nekolikokrat v dolgih letih. Plašno je pogledoval Janezek kaplana, ali ni morda tudi zelo gladen, pa mu pojé vse rezance.

In res je jedel s takim tekom, kakor bi bil pravi drvar; mnogo slastnejša se mu je zdela priprosta hrana teh navadnih ljudi, kakor doli v župnišču, kjer je moral sedeti poleg mračnega župnika, ki je neprenehoma čital časopis. Kaplan je prijazno govoril z otroci; bili so mu tuji, kajti iz gorske samote niso mogli nikoli priti v šolo. Začudil se je, ko je dobil same dobre odgovore. Znali so že čitati in pisati ter so poznali katekizem in evangelij. S svetlimi očmi je poslušala mati pohvalo svojih otrok; saj je bila sama učitelj in katehet v hiši. Samo na

Janezkov odgovor je moral kaplan čakati delj, ako je ravno vtaknil žlico, polno toplega masla s kosom rezancev, v usta.

Tudi s častitljivo starko je duhovnik govoril in opazil je, da ostanejo ženska usta vedno sveža, četudi je telo velo in na pol mrtvo. Sicer je sedela starka včasih po ves dan nema in zamišljena; kar je vedela, so vedeli že vsi v hiši na pamet, danes pa je oživel spomin na minole čase, danes je imela ravno tako radovednega, kakor potrpeživega poslušalca.

Da, francoski časi. To so bila huda leta, posebno leto 9. Takrat je bila zalo dekle in je služila doli pri gostilničarju. Francozje so bili pravi premetenci. Nobena ženska ni bila varna pred njimi, niti stare ne. Tudi njo je pograbilo enkrat kar njih deset, ona pa je pobegnila. Tekla je višje in višje v gozd, Francozje pa kar za njo. Noge so jo že izdajale, sama ni več vedela kam, a Francozje so ji sledili kakor psi jelenu. Naenkrat je stala pred strmim skalnatim propadom. Že so jo hoteli Francozje pograbit, ona pa je hotela kakor čista devica skočiti čez pečino. Samo „Marija pomagaj!“ je še zaklicala. Tedaj je skočil iz goščave črn mož; samo belo v očeh se mu je strašno svetilo. Z eno roko jo je potegnili nazaj, z drugo pa je tako silno udaril najbližnjega Francoza, da je telebnil v propad.

Ostali so zbežali, kar so le mogli, pa so upili „diabl, diabl!“

Tedaj pa sama ni vedela ničesar več. Osvestila se je šele, ko jo je črni mož na oddaljenem mestu rahlo položil na mah. Seveda to ni bil hudič, ki bi ga ji bila poslala mati božja na pomoč, temveč, ko se je lepo čisto umil, se je pokazal zal fant. Bil je Janez, ki je bil skrivaj na lovu za jelenom. Ravno prav je prišel, ko se je hotela s smrtnim skokom obvarovati onečaščenja. Seveda jo je odnesel v oddaljeno kočo svojega očeta, kamor niso došli niti Francozje. In tam je ostala, dokler niso Francozje zopet zapustili oplenjene dežele in potem je postala žena svojega bratranca in tedaj so prišli drugi časi leta 16.

Hercog bi jo bil rad poslušal še cel popoldan, ali čas je potekal. Ker je prišel že tako visoko, je hotel porabiti današnji dan, da spleza še na vrh planine. V eni uri je lahko gori. Kratko, a prisrčno se je poslovil od dobrodušnih ljudi ter se je podal na težavno pot. Na vrhu pa je dobil bogato plačilo za svoj pôt. Morda že stoletja ni bila človeška noga na tem vrhu. Komur ni bilo treba, še ni hodil takrat na hribe in iskati ni bilo v teh samotah ničesar. Gotovo bi ga bili imeli za norca, ako bi vedeli, da je prostovoljno plezal v višavo, kjer ne najde niti divja koza ubožne travke.

Dasiravno se dvigajo gore od davnin v nemem veličanstvu proti nebu, je hodila množica vendar ravnodušno mimo njih. Malo jih je bilo, ki jih je osrečeval smisel za lepoto, pa so bili zadovoljni, ako so gledali od spodaj na gore. Malo število tistih, ki jim je bila dolina pretesna, pa so plezali brez pota in steze v nevarnosti za življenje na vrhove, so imeli ljudje za polblazne čudake.

Tudi Hercog je prišel danes prvikrat v življenju na tak žrtvenik narave. Že davno je bil namenil, seznaniti se z najvišjim vrhom v svoji župniji. Ali dolžnosti poklica so mu doslej vedno ovirale izvedbo tega načrta.

A nikdar ne bi bil pričakoval tega, kar je našel tukaj. Doslej je poznal svojega Boga samo iz knjig, žrtvoval mu je v cerkvi, nosil ga je v srcu vedno seboj. Tukaj pa je gledal njegov vsemogoči, ljubeči obraz. Mar ni ves žareči gorski svet na okrog veliko, okroglo, jasno ogledalo, ki gleda vanj Bog dol iz nebes? Mar ne govori Gospod v tej gorski tišini, kjer ni slišati ničesar, kakor svoje lastno utripajoče srce, tako jasno, kakor je govoril nekdanj prorokom?

Pravi gorski prorok je pač vsaki človek, ki prihaja sem z otroško naravnim čuvstvom.

Četudi stoje noge še na trdi zemlji, je povzdignjeno srce visoko nad trud in nad skrbi siromašnega sveta v nižavah.

Doli je svoboda lepa beseda, gori pa je resnica. Prevzel od silnih prvih vtiskov, ki so valovali v duši pogumnega hribolazca, je padel Hercog na kolena in dočim so se vsule solze občudovanja po njegovem licu, je zapel: „Tebe Boga hvalimo.“

Malo da se ni ustrašil svojega lastnega glasu, kakor da se je dotaknil svetosti velike naravne moči — kakor se zdi nedolžnemu otroku greh, izpregovoriti v cerkvi polglasno besedo.

Ako ne bi poznali kaplana že od prvih dni, ko smo ga videli v njegovem rajju, za dobrega človeka, bi mu morali podati roko na tem planinskem vrhu.

Z raznimi poizkusnimi kamni se lahko preiskuje vrednost kovin; najboljši poizkusni kamen za vrednost človeka je pa taka razpokana skala, tritisoč metrov visoko v jasnem zraku.

Ko se je umiril izza prvega mogočnega vtiska, je Hercog natančneje ogledal velikansko sliko. Gora se je dvigala nad goro, vrh poleg vrha, kamorkoli je njegovo oko prodiralo čisti, prozorni jesenski zrak. Povsod zračen dih zlata — iz nižav pa so pozdravljale zelene doline tako mirno, kakor da ni tam nobene skrbi in tožbe.

Našel je celo svojo vas s cerkvenim zvonikom, a bila je tako majhna, da bi jo bil lahko položil na svojo dlan. Tisti ozki, svetleči se srebrni pas je potok, iz katerega

je bil takrat potegnil dekline — na ime se niti ne spomni. Mali zeleni prostorček je njegov raj in po zelenih tleh raztreseni so dvori župnije, ravno tu doli pa koliba stare mamice. Že je razširil roke, da bi jih dvignil za blagoslov nad svojo ljubo čredo. Ali kakor da je hotel storiti nekaj pregrešnega, se je streznil. Kjer daje Bog sam zemlji svoj gorski blagoslov, se ne sme več ganiti uboga človeška roka, pa če bi bila tudi duhovnikova.

Samo nad severnimi hribi je ležala še megla. Ob daljni Donavi je valovalo veliko sivo morje, iz katerega se je tupatam nekaj dvigalo kakor otoki. V daljni, daljni daljavi, kamor je dosegalo oko samo ob jasnih jesenskih dnevih, je imelo morje zopet breg; to so z gozdovi ozaljšane granitne skale, ki dele na jugu kakor dolg obmejni nasip Češko in Moravsko.

Kakor mrtvo je bilo to megleno morje. Nobene barčice ni bilo videti na njem in vendar žive ljudje na dnu tega morja. Številni samostani so kakor pogreznjeni. Oj, pridite iz svojih mračnih celic! Pridite sem na jasne gore, ako hočete najti Boga!

V tej megli sede pri zeleni mizi prečastni gospodje škofovskega konzistorija, pa se posvetujejo, kako bi pripeljali ljudi v nebesa. Zapustite vendar to temno megleno deželo in pridite k mizi zelenih planinskih travnikov, ki jo je naredil Bog. Obrišite

tukaj meglo iz oči, temotnih od starosti in ne preklinjajte, kar je blagoslovil sam Bog.

Na dnu meglenega morja so sedaj zbrani poklicani in nepoklicani zakonodajci in tavajo po megli, pa sklenejo danes postavo, katero prekličejo jutri. Pridite vendar sem v gorsko svetlobo, kjer stoluje svoboda, naj sankcionira svoboda postave. Napravite malo postav, a take, ki bodo stalne kakor večne planine. Tak gorski vrh bi bil pač najboljši in najsvetejši parlamentarno poslopje. Kdor pa nima več moči, kdor zaradi starosti ali zaradi debelosti ne more več gor, naj ostane skromno doli, pa naj ne poizkuša vladati nad drugimi.

Ali nima svobodna Švica najboljših svobodnih postav? Ali nimajo tam svobodni prebivalci planin svojih posvetovanj v svobodni božji naravi?

Take misli so prehajale zamišljenemu kaplanu po glavi, dočim je gledalo njegovo oko kakor izgubljeno v nepomično megleno morje.

Še dolgo bi bil tako sanjaril, da ga ni vzbudil orlov let iz zamišljenosti. Bil je zadnji čas za odhod. Solnce je bilo sicer še visoko; noben oblaček mu ni branil, sijati toplo in jasno, ali tam na drugi strani je bilo že pol doline v hladni temni senci. Še en pogled na vse gorske glave, še en veseli pozdrav za slovo vsej krasoti — in z urnimi, dolgimi koraki in skoki je po-

hitel proti mali domačiji. Ko je stopil kaplan iz planinskega gozda, je solnce že izginito za zapadno gorsko steno. Hladan veter je pihal od slapa, čegar enolični, dolgi večerni molitvi narave podobni pišu, je vzbujal skoro žalostna čuvstva. Končno je dospel do prvih dvorov in tukaj bi bil moral poiskati prenočišča, da ni zamenjal mesec s svojo srebrno svetlobo solnca, pa mu je za silo sveti po poti čez trate.

Bila je že noč, ko je dospel kaplan do zadnjega klanca nad vasjo. Mesec se je skrila za gostimi oblaki in tako je tudi vas izginita potniku izpred oči. Tem jasneje pa so svetile luči iz oken. Povsem določno je izpoznal svetlobo večne luči v cerkvi; nasprotna luč je prihajala iz župnijske obedovalnice. To mu je bilo posebno všeč, ker je bil gladen kakor volk. Njegova soba pa je bila v temi. Kako se je veselil na njo! Ej, pozimi bode lepo! Upal je, da si bode lahko kupil svetilko in ob njeni luči bode pridno študiral v sveti samoti kaplanske sobice nad pokopališčem. In kadar se vrne od bolnikov, ga sprejme dober prijatelj, stara zelena peč.

Danes je prinesel seboj v srcu pravi planinski mir.

Po dobro znani poti pride kaplan kljub temi domov, seveda kasno, vsled česar najde pač sitne obraze. A to nič ne de. Saj se

je danes naučil na gorah, kako se prezre take malenkosti.

In čudno! Kakor da je zašel danes tudi v župnišče gorski mir, ga ne sprejme besedica ukora. Župnik čita mirno svoj časopis, kuharica prinese pogreto juho, ne da bi se pritoževala, ker je morala po nepotrebnem rabiti drva.

Ko pa je hotel zajeti juho s krožnika, je opazil na njem pismo. Začudeno ga je ogledoval.

„To je danes prinesel kapiteljski posel,“ je dejal župnik, ne da bi odvrnil oči od svojega časopisa.

Z namiznim nožem je Hercog prerezal pismo, vprašujoč se, kaj naj bi pač bilo v njem; saj vendar ni ničesar pričakoval. — A že so plesale črke, neprenehoma naraščajoče, pred njegovimi očmi. Čital je:

„Prečastiti škofovski ordinariat je odločil, premestiti Vas v Dolenjo vas. Ukazuje se Vam, da nemudoma odidete na svoje novo mesto in da sprejmete svojo jurisdikcijo v Farjem dvoru.“

Torej premeščen! Prva premestitev je za mladega duhovna včasih dogodek, ki odločuje o celem njegovem življenju. Mrzla bolečina je izpreletela kaplanovo telo. Torej proč iz župnije, s katero se je danes na njeni najvišji točki takorekoč na novo poročil v ljubezni.

Ker kliče srce, kadar trpi, vedno drugo sočutno srce, je pogledal kaplan župnika in s tožnim glasom, kakor da kliče na pomoč, je dejal:

„Gospod župnik, premeščen sem!“

„Že vem. Jutri pride Vaš naslednik. Prihodnjo nedeljo morate že pridigati v Dolenji vasi. Ako bi bili danes še pravočasno prišli domov, bi že jutri lahko odpotovali. No, meni ni nič več mar, kje ste se danes potepali. Saj niste več moj kaplan.“ Hladno kakor ledena sapa so prišle besede z druge strani mize.

Kuharica ni rekla ničesar. Podprla si je samo boke in s porogljivim smeškom je gledala kaplana. Da ga je premestitev močno bolela, to je opazala in to jo je veselilo. Saj je zmagala ona. Tega kaplana pač ni mogla trpeti in zato je neprenehoma silila v župnika, da je vendar dvakrat poprosil za drugega pomožnega duhovnika. A zaman. A tedaj se je zbudil kuharičin ponos. Čegar ni mogel doseči župnik, to je bila za njo malenkost. Saj je bila načelnica deviške družbe, torej tudi nekakšna duhovska uradna oseba. V tej lastnosti je znala toliko poročati o kaplanu, da je končno njena volja prodrla pri škofovskem konzistoriju.

Kaplanu je prešel sedaj celo tek do pogrete juhe. S svojim dekretom je šel v svojo sobo. Žalosten je gledal dol na pokopališče. Saj je življenje kaplana tudi tako

pokopališko polje z mnogoštevilnimi križi. In danes so mu zasadili posebno velik križ v srce.

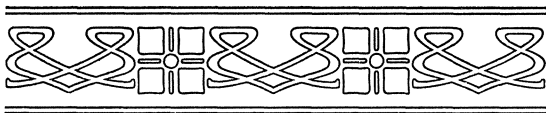
Malo da ni v svoji žalosti pozabil, da danes še ni končal svoje brevirne molitve. Vzel je knjigo, pa je molil, a tako raztresen ni bil še nikoli pri molitvi.

* * *

Bila je huda noč. Vzlic svoji utrujenosti ni mogel spati niti eno uro. Vsake četrte ure je slišal bítí in z vsakim udarcem se je bolj približevala ura ločitve, ura, ko mora vzeti slovo od ljubljenih gorâ, od naroda, s katerim se je komaj seznanil.

Tak kaplan je kakor mlado drevo, ki ga presade iz drevesnega vrta semenišča ob daljno, tujo cesto. Plašno iščejo korenine stalnosti v neznani zemlji. Kadar mine prva kruta zima, se ozaljša drevesce s popki in s cvetjem. Tedaj pa pride gospod in z železno voljo zapove, naj se iztrga drevesce in naj se ga presadi v druga tla. Pri tem pa mu potrgajo najnežnejše korenine, raztresejo najlepše cvetke, oj, in kako dolgo je treba, da končno vsaj deloma ozeleni! Lastnih sadov pa se ne sme nikoli veseliti. In če tako drevo celo popolnoma usahne, pride gospod s sekiro, poseka drevesce in ga prekolne, ker ni moglo zeleneti na vsaki zemlji.





XI.

Šele zjutraj, ko so prišli že vrabci na njegovo okno, je Hercog malo zaspal. Nankrat ga je vzbudilo močno ropotanje. Hlapec se je peljal s staro župnijsko kočijo po dvorišču. Ne da bi bila vprašala župnika, je kuharica sinoči naročila, naj gre kočija po novega duhovnega gospoda na postajo. Čemu naj bi vpraševala? Saj je milostljivemu gospodu itak vse prav, kar ona ukaže. Itak razume ona vse najbolje.

Dopoldan je pretekel kaplanu z žalostnim opravkom pospravljanja. Obleka in perilo je prišlo v kovčeg, knjige pa v tri zaboje. Pri tem delu mu je prišel še v okrvavljenem robcu zaviti nož, s katerim je bil pred meseci Miha zaboden, pod roke. Prej svetlordeča kri je popolnoma zlepile robec in ga pokrila s črnkasto skorjo, tako da se je kaplanu kar gabilo, izvleči nož.

Toda kaj naj bi začel ž njim? Najbolj enostavno je, da ga spravi med druge reči

v kovčeg. V njegovi roki je najbolje shranjen, drugod bi ga slučaj še vedno lahko razkril, pa bi izdal morilca. To pa se zaradi svetega spovednega pečata ne sme zgoditi.

Pri kosilu je Hercog prosil župnika, naj bi dovolil, da se odpelje tistih par reči, kar jih ima, o priliki na kolodvor. Župnik je bil vsled te prošnje v zadregi in je nekaj mrmral. Kuharica pa je milostivemu gospodu takoj pomagala iz neprilike: „No, to je pa že preveč, kaj si danes mladi gospodje domišljajo; kaj mislite, da imamo konje le za vas? Mar kupujete vi oves? Jutri je treba orati, pojutrišnjem tudi ne bodo gotovi in sploh —“

„Če gospod župnik noče,“ je vpadel Hercog kuharici v besedo, „saj tudi nič ne de. Pa pošljem iz mesta voznika jutri, ko pridem tja.“

Po obedu je obiskal kaplan še nekoliko bolnikov in se poslovil od njih. Nikoli ne bi bil verjel, da je ločitev tako grenka. Vsako drevo ob cesti bi bil objel in se ga oklenil, da mu ne bi bilo treba oditi. Posebno rad bi bil šel še enkrat v svoj raj; a čas je bil prekratek. In bolje je, tudi bolje tako, saj bi bila tam zunaj ločitev še težja.

Ko se je vrnil, je že v veži slišal vesel smeh iz kuhinje. Njegov naslednik je že prišel. Sprejem je bil ugoden in pomemben.

Kuharica je poslala župnika na izprehod, tako da je moral priti vozu nasproti. Seveda je moral potem sestiti na voz in med vožnjo je dajal novemu kaplanu modre svete. Zlasti ga je opomnil, naj bode prav prijazen s kuharico, ki da je prav pridna in dobra, za vse v gospodarstvu skrbeča ženska, ker župnik sam nima časa, da bi se brigal za posvetne reči.

Novi kaplan, čegar lasje so že nekoliko prehajali v sivo, ni bil več letošnji zajec in je dobro vedel, kako je treba ravnati, da se mu bode najboljše godilo. Zato je sedel sedaj že prav prijetno pri kuharici v kuhinji, pa je, z izvrstnim tekom jedoč mrzlega piščanca, delal kuharici poklon za poklonom, pa trdil, da še nikoli ni našel kuharice, ki bi znala peči tako fine piške, dasiravno je imel že dvanajst služb. Potem je delal dovtipe, nad katerimi se je kuharica tako smejala, da je rdela in je čisto pozabila, da je predstojnica deviškega društva.

„Saj pravim vedno: Jed in pijača veže dušo s telesom in taka dobra papica je itak edino, kar imamo ubogi duhovniki. Moj Bog, onega, kar je še veliko bolje, se moramo itak odreči. Ali ne pustite, da mi razpadeta duša in telo! No, pa tega se mi ni treba bati pri vas, saj vam poznam na licu, da imate res srce za takega ubozega kaplana.“ Pri tem jo je tako dobrosrčno pogledal, da je v mislih že kar divjala med

piščanci ter jih klala brez usmiljenja; v srcu pa je začutila tako veliko sočutje s kaplanom, da si je na tihem obljubila, podariti mu še tisto, kar je veliko boljše, ako se izkaže, da je vreden njenega usmiljenja.

Kmalu bi bila zaradi veselega kaplana pozabila na svoje delo. Maslovnjak, v katerem je do gospodovega prihoda kaj pridno mešala, je stal tam zapuščen; sedaj pa je začela zopet tako pridno delati, kakor da mora nadomestiti vse, kar je zamudila.

„Nikar se ne trudite tako; to je ravno pravo delo zame,“ je dejal novi kaplan in že je prijel za roč, ki ga je imela kuharica še v rokah in oba sta sedaj vrtela in se smejala. Ona je čutila njegovo vročo roko v svoji; naenkrat je zapel celo veselo pesem v taktu kakor je šumelo v sodčku. Kuharica je pohitela k župniku.

„Prečastiti, srečo imamo! Tako ljubega, dobrega in pridnega duhovnega gospoda ni več na svetu. Že danes izmolim rožni venec za gospoda škofa, ker nam je poslal takega gospoda.“

S steklenico vina za ljubega gospoda, ki zna delati tako dobro maslo, se je vrnila v kuhinjo.

Ko je bilo maslo gotovo, steklenica pa prazna, je hotel novi kaplan videti tudi svojo sobo. Nekako z vrha je pozdravil svojega predhodnika. Zavedal se je svojega dosto-

janstva; saj je bil štirinajst let starejši od mladega, neizkušenega skakavta.

„Kako pa je tukaj s krsti? Koliko pa dobi kaplan?“ je bilo njegovo prvo vprašanje?

„Ljudje so večinoma siromašni, dajejo pa radi. Povprečno pride sedemdeset novčičev na krst.“

„No, te umazanosti jih že odvadim. Kaj pa pri obhajilu in pri obiskih bolnikov?“

„Ljudje postrežejo z najboljšim, kar imajo; prekajeno meso, tupatam mošt, večinoma kako staro žganje. — A povsod se opazi odkritosrčno zaupanje in zelo bi razžalil dobre ljudi, kdor ne bi vsaj pokusil, kar so mu ponudili.“

„Pa denarja ne? Hvala lepa! Krmo si že lahko pridrže, to mi mora itak dati župnik, ali pravzaprav kuharica. Kajneda, za kuharico Vam bode žal?“

„Ne, gotovo ne!“

„Tako? No, vidi se, da še niste praktičen dušebrižnik. Taka stara, domišljava, bedasta kuharica, ki ima povrh še župnika pod komando, je pravi angelj za kaplana. No, čujte, čestitam Vam; kuharica v Dolenji vasi je pravi satan. Ali Vam bode všeč, da pridete proč iz tega gorskega gnezda? Fej! Hudiča! Kamor se pogleda, sami hribi, nič kakor hribi in skale, kjer nič ne raste. No, ko je gospod Bog vstvarjal to gnezdo, je moral pač tudi spat.“

„Saj vendar ni lepšega na svetu, nego so gore!“

„Sedaj res verujem, da ne poznate razločka med katoličanstvom in med lutrovtvom, če ne znate ločiti lepo od grdega. Res da, kje pa ste se nasesali lutrovskega duha? V celi diecezi se pripoveduje, da ste začeli po lutrovsko pridigovati.“

„Menda mislite na tistih par besed, ki sem jih izrekel pri nekem pogrebu?“

„Za to ste dobili gotovo dobro plačilo?“

„Seveda. Dolg nos sem dobil od škofa.“

„A denarja, denarja?“

„Denarja? Od koga? Zakaj?“

„No, čujte! Vi hočete biti praktičen dušebrižnik, pa dobite mesto denarja samo dolg nos? Vzemite si mene za vzgled. Več kakor osem tisoč goldinarjev sem že prihranil; to je praktično dušebrižje. Z mojo hranilniško knjižico lahko prosim za največjo ekonomijsko župo in če si vzamem potem kuharico, ki si je tudi toliko prihranila, sem na konju.“

„Prečastni, večerja je pripravljena!“ S tem lepim vabilom je prekinila kuharica razpravo o praktičnem dušebrižju. To se Hercogu nikoli ni primerilo, da bi ga bil kdo poklical k mizi.

„O gospodična, preveč ste ljubezniva. Takoj prideva. Dà, dà, taka ljuba gospodična skrbi, da ima tudi ubog kaplan še kako dobro uro.“

Z velikimi očmi je gledal Hercog svojega učitelja iz praktičnega dušebrižja.

Drugi dan je bila pri maši, katero je čital Hercog, cerkev skoraj natlačena, kakor ob nedeljah. Kakor ogenj na vetru se je razširila po celi župniji vest, da je premeščen dobri kaplan, ki je bil zmerom tako prijazen z otroci. In zato so se hoteli posloviti od njega vsi, ki niso morali ostati doma. Odkritosrčno sočutje ga je ganilo.

Po maši je obiskal na pokopališču še grobe vseh tistih, ki so umrli v njegovem naročju, ob njegovih tolažbah. Pri grobu Mihe pa se je ustavil. Bilo mu je, kakor da govori iz groba ljubeznivo:

„Ne obupaj zaradi selitve! Saj imaš ljubezen v srcu in z ljubeznijo se pride po vsem svetu. Iz ljubezni do Cenke sem tudi jaz odpustil mlinarju, ki me je umoril. Glej, toliko se tebi vendar ne zgodi, kakor se je zgodilo meni. Ako ti bode kaj prav težko, pa misli náme. Saj tudi ni malenkost, ako mora človek umreti tako mlad kakor jaz. Zato nikar ne bodi malodušen, saj bi te moralo sicer biti sram pred ubogim hlapcem.“

To slovo od Mihovega groba je bilo za Hercoga koristno tolažilo, kajti sicer bi bil moral plakati kakor otrok, ko so mu kmetje, drvarji, dninarji ginjeni stiskali roko in se zahvaljevali za pridige, za pouk otrok, za obiske bolnikov.

Ko pa sta se prerila dva soseda, ki sta živila mnogo let v najhujšem sovraštvu, skozi množico ter sta se zahvalila za tisti lepi nauk nad Mihovim grobom, ker sta od tistega časa zopet dobra prijatelja, so se Hercogu zasvetile oči in ni mu bilo več žal, da ga je tista kratka pridiga pognala v tujino.

Skrita za zastorom sta gledala župnik in kuharica s strupenimi očmi na množico, ki se je zbrala, da se poslovijo od kaplana.

„Glejte, prečastni, bil je zadnji čas, da se je odpravilo tega človeka; ta bi vam bil zapeljal še celo župnijo.“

V zahvalo ji je župnik krepko stisnil roko.

Hercog je hitro še vsakemu podal roko; izpregovoriti je mogel samo nekoliko kratkih besed, ali njegove mokre oči so izražale tem jasneje njegovo bol in njegovo hvaležnost.

Ločitev dobrega duhovnika je kakor operacija. Član se odreže od člana. A čim krajša je operacija, tem bolje je.

In tako je romal sedaj Hercog dalje, z malo potno torbico čez rame, ki jo je še kot dijak nosil na počitnicah, pa z močno, zakrivljeno palico v roki.

Dokler ga je vodila pot po gospojinskem gorovju, so stali pred vsako hišico ob cesti ljudje, ki niso mogli sami priti v cerkev, da bi se zadnjikrat poslovili od njega.

Neprenehoma se je moral ozirati po ljudeh in po stvareh, ki jih je gotovo videl poslednjič. Zunaj pri mostu je videl zadnjikrat vas s temnozelenimi strehami, na katerih so se svetili beli kamni, pa vitki zvonik z velikim petelinom na njem. Malo šolsko poslopje za župniščem je že davno izginilo izpred njegovih oči.

Samo veselo šumeči potok ob cesti ga je spremljal ves dan. Bil mu je drag tovariš; neprenehoma je kramljal o lepoti potovanja, pokazoval mu je vesele skoke čez skale in jezi in ko se je kaplan po triurni hoji ogrel, da mu je pot kar kapal z obraza, ga je celo povabil, naj se osveži s kopeljo.

Tudi drevje ob desni in levi mu je podajalo nemo slovo, kakor da mu hoče reči: „Glej, z močnimi koreninami stojimo v naši domači zemlji, čvrsteje kakor ti v nestalnih srcih ljudi; in vendar moramo tudi mi zapuščati lepo gozdno domovino. Hudobni ste, ljudje! S sekirami in z žagami nas napadate, pa hajd z nami v tuje dežele. Hudobni ste, ljudje, vi še sami preganjate drug družega iz ljubega domovja.“

Ko je Hercog prispel v malo mestece, je moral še tekati okrog, da najde voznika, ki bi mu odpeljal v Gospojni zaostale za boje na kolodvor. Šele s četrtim se je mogel pogoditi, kajti vsak je hotel od kaplana zaslužiti trojno vozarino. „Saj imajo popi dosti,

pa naj plačajo.“ Seveda bi bil storil bolje, ako bi bil kakega kmeta v Gospojni poprosil, naj mu stori prijaznost. Toda zastonj ni maral dela, plačila pa gotovo ne bi bil sprejel nobeden.

Tako pa je zamudil popoldnevni vlak, a ponoči se kot duhovnik ni hotel voziti. Zato je rajši prenočil v mestecu, da nadaljuje drugo jutro pot v Dolenjo vas.

Zvečer je obiskal gospoda dekana, a namesto vabila na večerjo in na prenočišče v dekanskem dvoru, je dobil dolg nos zaradi tistega nagrobnega govora. Ko je potem vstopil v posebno sobo gostilne pri „modri ščuki“, je bila navadna večerna družba že zbrana. Gospod okrajni sodnik je spojil z družino kar „meščanski večer“ in je imel že petnajsti vrček pred seboj. Poleg njega je sedela njegova hčerka Lavra, petnajstletno dekletce, ki je imelo nalogo, odvesti očeta domu in se je pripravljalo na to službo z marsikaterim krepkim požirkom. Gospod davčni kontrolor je vlačil goste oblake iz svoje lepe pipe, gospoda davkarja pa še ni bilo, ker mu stroga gospa Roza ni izročila večnega ključa. Zato pa je bil potnik velike dunajske trgovine za pristna umetna vina milostno sprejet v domači krog. Izkazal se je hvaležnega za to čast, pripovedujoč brez prestanka in neutrudljivo krepke in mastne anektote, ki so vzbujale viharen smeh. To je izvrstno uplivalo na njegovo razpo-

loženje in pripovedke so bile vse smelejše; ognjeni pogledi sramežljivo zardevajoče Lavre pa so ga še bolj vzpodbujali. Samo stari vpokojeni gozdni mojster je bil slabe volje, ker ni mogel svojih devetindevetdesetkrat povedanih pustolovščin družbi stotič pogreti in prodati za nove.

Čisto na kraju sta sedela star diurnist in mlad učitelj prirodoslovja kot zadnja predstavnik inteligence. Imela sta še vedno prvo čašo pred seboj in izpregovorila nista besedice. Pravzaprav — še dva finančna stražnika je bilo treba prišteti inteligenci, že zaradi njih uniforme.

Ostali udje omizja, nekoliko trgovcev, branjevcev, čevljarjev in krojačev je moralo smatrati za posebno čast, da so sploh smeli piti svoje pivo v tako plemeniti družbi. Zato pa so imeli doma pravico, zapisovati imena inteligence v svoje knjige in poleg imen debele številke. Samo poštar, neki sedlar in kovač so imeli samo svojemu liberalnemu mišljenju zahvaliti, da so lahko sedeli pri eni mizi z gospodom okrajnim sodnikom.

Ko je Hercog skoraj plašno vstopil v zakajeno svetišče, so zijali vsi s tako velikimi očmi nanj, da so celo pozabili, povrniti njegov uljudni pozdrav. Pogledovali so drug drugega, kakor bi hoteli vprašati: „Kako pa pride far sem?“

Kaplan je sedel k prazni mizi v najzadnjem kotu in natararica je hotela prižgati luč.

„Rezika, kaj pa Vam pride na misel?“ je zakričal okrajni sodnik; „farji se vendar boje svetlobe; črni krti ljubijo samo temo.“

Krohoten smeh je bil odgovor temu dovtipu in kakor zmagovalen vojvoda se je ozrl sodnik s steklenimi očmi po družbi. Sedaj je bil vinski potnik v pravem tiru. Dovtipi so se kar podili, vsak mastnejši kakor prejšnji in v vsakem je bil vpleten kak far ali pa župnijska kuharica. In glasna pohvala je izzivala vedno nove anekdote.

Hercog je naročil čašo piva, večerjo in sobo za prenočišče. Ali v tej družbi mu jed ravno tako ni šla v slast, kakor ne v župnišču v Gospojni, kadar mu je kuharica pokvarila tek.

Okrajni sodnik se je med tem domislil novega dovtipa: Vse farje mora dati zapreti kot vagabunde in berače, ker beračijo celo po cerkvah za bogatega papeža. Komaj je potihnilo navdušeno priznanje za to šalo, je začel pripovedovati o prihodnji gonji, ko se pojde nad črno divjačino.

„Bravo! Vsi pojdemo, vsi! Prosit! Pogin farjem,“ je šumelo iz družbe filistrov in kozarci so žvenketali.

Več poguma pa je pokazal finančni stražnik; saj je imel uniformo, da je bil hrabrejši od civilistov. Ves razgret je pri-

povedoval, da ima že davno bikovko in vanjo vloženi deset brivskih nožev, pripravljenih za boj proti farjem.

V kotu je sedel ubogi kaplan kakor oplaščen golob. Kako se mu je stožilo po gorski samoti in po ubogih, a poštenih ljudeh! Tam živeč priprost drvar, ki zna komaj čitati, je podoben svetlemu biseru, ako se ga primerja s takimi spakami, ki se šopirijo brez veljave v nepristnem okvirju omike in napredka.

A kako je bilo mogoče, da je bil tuji potnik izpostavljen takim žalitvam, le ker je imel črno suknjo duhovnika? Celo narodom brez civilizacije je gostoljubje sveto, tukaj pa so ravnali z gostom grše kakor s psom; pa ravno ljudje, ki se prištevajo najomikanejšim!

A čim dalje je premišljeval, tem bolje se ga je lotevala žalost. Ni li moral delati pokoro za grehe svojih sobratov? Zato, ker pridiga evangelij ljubezni, ne bi mogel duhovnik žeti sovraštva. Ako pa sam seje raz prižnico seme političnega sovraštva, ne more zoreti žetev nič družega, kakor vihar. Ker poučuje otroke, tolaži bolnike in pomaga siromakom, ga ne bi preganjali kakor divjačino; ako pa hoče le gospodovati in zastavlja pot napredku, pride seveda pod kolesa in če je celo župnik bolj skrbnik za denar, kakor dušebrižnik, ni mogoče zameriti ljudem, da vidijo v duhovniku le farja.

Toda kljub temu izpoznanju je kaplana vendar bolelo, da je moral postati človek, ki je prav toliko časa študiral kakor okrajni sodnik, tarča zasmehovanja. Zato je hotel oditi že v svojo sobo, ko je sodnik, ki je imel že dvajseti vrček, zaklical:

„Rezika, Rezika! Sakrament, kje pa ti čite? No, vendar! Sedaj mi pa pokličite hlapca, a takoj naj pride.“

Natakarica je mislila, da zahteva sodnik hlapca kakor že večkrat, da bi ga odpeljal domov.

„Jej, saj nocoj še ni tako pozno. Pa ne, da bi milostljivi gospod že odhajal?“

„Bedak neumni! Hlapca mi pokliči, pa takoj,“ se je razjezil mogočni gospod, čegar lice je bilo že vse v ognju, oči pa kakor iz stekla.

Natakarica je kmalu našla hlapca v njegovi izbici, kjer je še oblečen sedel na postelji in srkal dim iz svoje stare pipe. Oba sta se kmalu prikazala v svetišču posebne sobe. Hlapec je ponižno stiskal čepico v žuljevi roki.

„No, vendar enkrat da je tukaj, medved. Ali si hočete zaslužiti vrček piva?“

„Seveda, prav rad.“

„Si ga lahko zaslužite; le če vržete tamkaj tistega farja ven, a krepko, in če se pobije, ni škode. En far manj na svetu.“

„Bravo! Bravo!“ je zagrmelo v okrožju.

Kaplan je seveda razumel vsako besedo in že vsaka beseda ga je moralno vrgla iz sobe.

To je bil res kritičen dan.

Zjutraj ga je bil vrgel škof po kuharicini želji iz priljubljene župnije, ki mu je bila takorekoč druga domovina, zvečer pa ga da zastopnik posvetne oblasti posaditi na tlak. Seveda, okrajni sodnik je bil v megli pivnega duha in ni več vedel, kaj dela; škof pa je vedno trdil, da je poln svetega duha in da zapoveduje le to, kar mu napoveduje sveti duh. V celi diecezi je bilo znano, da škof ne trpi nobenega ugovora in da zavrača vsako prošnjo, ki ni v skladu z njegovo voljo, strogo trdeč: Jaz imam svetega duha. Zato je mislil kaplan, da se sodniku morda odpusti lažje, kakor škofu. Kajti duh piva, ki je govoril iz sodnika, se nikoli ni delal nezmojljivega, škof pa je trdil, da je brez zmote. Že je kaplan vstal, da bi prostovoljno zapustil ta neprijazni kraj. Tedaj se je hlapec obrnil in z nesigurnim smehljanjem je pogledal objekt, ki je bil namenjen njegovim krepkim pestem. Metati mirne goste iz sobe, vendar ni bila njegova dolžnost, tudi če je zapovedal gošpod sodnik.

„No, naprej, naprej, bedasti hribovnik!“ je sodnik podžigal dvomljivca.

„Pograbi ga, še posebej ti plačam vrček piva,“ je financar sekundiral sodniku.

Ali hlapec je sedaj s prijaznim licem pristopil h kaplanu.

„Vi ste kaplan iz Gospojne. Ali me ne poznate? Seveda, Vi me ne morete poznati, saj je bilo toliko ljudi na kupu, ko smo pokopali mojega ubogega brata. Veste, Miha iz žage v Gospojni je bil moj brat. Pri pogrebu sem Vas videl. Zame je bilo zelo žalostno, da je moral moj brat tako zgodaj oditi v večnost. Ali Vaš lepi govor, ki ste ga imeli nad grobom, me je vendar potolažil. Na to ne pozabim do smrti. Bog Vam poplačaj!“

In s krepko roko, ki bi bila morala kaplana posaditi na ulico, si je hlapec obrisal solze iz oči.

Tako razveseljen mu je Hercog podal roko, kakor da je po dolgi ločitvi našel ljubega brata.

„Vi ste torej brat ubogega žagarskega Mihe? Gotovo imate nekoliko časa, da sedeva skupaj, pa se pogovoriva o Vašem bratu. Zunaj, v prvi sobi bode gotovo prostora, kajti semkaj oba ne spadava. Vaš vrček piva pa tudi dobite, pa Vam ga plačam jaz.“

„Ne, ne, tega ne bo. Danes plačam vse jaz, toliko že imam. Saj sem Vam toliko dolžan za dobroto, ki ste jo izkazali mojemu bratu, da Vam ne morem poplačati, dokler sem živ.“

Pri mizi inteligence je bilo tako tiho, da se je razumelo vsako besedico dvojice, ki je sedaj skupaj zapustila posebno sobo.

Pred mizo okrajnega sodnika pa se je Hercog ustavil. Z jasnimi očmi je pogledal celo družbo in s fino ironijo, ki so jo očutili vsi, akoravno je razumevanje pivcev že močno pešalo, je dejal:

„Gospodje mi odpuste, da sem po pomoti prišel sem. Prihajam namreč s kmetov, iz hribov, pa so mi mestne razmere neznane in ne vem, kje je iskati omike in pristojnosti. Prvikrat sem se zmotil glede adrese. Čudim se le, da najdem oboje pri hlapcu, mesto pri vas. Odpustite torej tujcu, ki ni vedel tega. Pa — klanjam se.“ In s poklonom, ki je bil preglobok, da bi pomenjal samo uljudnost, je zapustil posebno sobo. Že je sodnik pograbil čašo, da bi polil kaplana, a roka mu je bila pretežka in tako je dobil financar pivo na glavo in na uniformo.

„Far prokleti! Le počakaj, jutri te dam zapreti!“

„Tega ne odpustimo!“

„Kaj je dejal?“

„Da nimamo omike.“

„In pristojnosti nimamo.“

„Jutri ga zatožim zaradi žaljenja časti.“

„Jaz tudi.“

„Pa tudi jaz.“

„Ali nimam prav, da se s farji ne more izhajati? Vedno kale mir.“

„Vidi se, kako aroganten je.“

„Miru ne bode, dokler ne bo uničena cela banda.“

„In bedasti hribovci drže s farji. No, hlapec naj si le zapomni! Nikoli več ne pridem v gostilno, ako ga gostilničar ne zapodi že jutri.“

„Vidi se, kako nevarni so farji. Kakor bi mignil, pa ga je že pridobil. Niti za sodček piva ga ne bi bil vrgel ven.“

„Od hlapca se pač ne more zahtevati omike.“

„Živio! Živela omika in napredek!“

„In gospod okrajni sodnik!“

Res je, Hercog je zatrl pokoj v tem krogu. Zabava ni mogla več oživeti. Niti dovtipi vinskega agenta niso več vnemali družbe, čeravno so vsi merili na farja. Žaljenje je bilo prehudo. Odrekati jim omiko in pristojnost, to je bilo nezaslišano, saj so vendar oboje vzeli v najem. Kje naj bi se iskalo omike in dostojnosti, če ne v posebni sobi pri „modri ščuki“? In tega arogantni far ni hotel verjeti?

Prej kakor ponavadi se je družba razšla. Kontrolor je celo pozabil plačati. Drug za drugim se je zmuzal skozi veliko sobo, v kateri je sedelo priprosto ljudstvo.

In tam je res sedel kaplan poleg hlapca med prosto sodrgo. A kako prijetno je bilo

tam! Dninarji, kmetje, hlapci, celo potujoč rokodelski pomočnik, so se zbrali okoli popa, pa so ga skoraj pobožno poslušali. O čem je pač govoril? Gotovo o politiki? — Ne, razkladal jim je lepoto gorovja in pripovedoval jim je, kako je zadnjič splezal na hrib.

Že pred eno uro je natararica ugasnila luči v posebni sobi, zunaj v gostilniški izbi pa je še sedela vesela družba okrog tujega kaplana, ki ni imel niti pojma, kako je danes skalil mir mesteca.

Davno že je spal potujoči rokodelski pomočnik, ki mu je kaplan plačal dva vrčka piva, zunaj na slami v hlevu. Hercog pa je v mrzli tujini še vedno pričakoval spanca, ki oblaži bolečine.





XII.

Ali se je nihalo na veliki svetovni uri pomaknilo za las? Ali se je malo kazalce streslo, ko je označilo preskok iz devetnajstega v dvajseto stoletje? V teku večnosti ne pomeni stoletje toliko, kolikor tren trepalnice v človeškem življenju.

Okrog trideset let je preteklo, odkar smo zapustili kaplana Hercoga na njegovem žalostnem potovanju v gostilniški sobi „pri modri ščuki“. Od tistega časa je moral često obesiti torbo na rame; ali gospojinske gore stoje še vedno tako čvrsto in so tako lepe, kakor takrat, ko se je žalostnega srca poslovil od njih. Solnce se smeje tako prijazno nad skalami in tratami, nad planinami in senožeti, kakor da se ni z lepo dolino vred postaralo niti za sekundo.

Niti ena šipa na oknu kaplanske sobice v Gospojni se ni kljub mnogim viharjem razbila izza tistega časa in vendar je po vrsti šestindvajset kaplanov, veselih in ža-

lostnih oči, gledalo skozi na pokopališče. Doli pa se je medtem odprlo tritisoč grobov in toliko se jih je zaprlo nad prebivalci osamljene doline in vendar se ni zemlja zvišala niti za prst.

Pritlikavčki, ki so komaj videli čez šolsko klop, ko jim je kaplan Hercog tako lepo pripovedoval o dobrem Ablu in o hudem Kajnu, so se že povrnili iz vojašnice v domačijo in njih lastni otroci jim jahajo sedaj na kolenih. Dekletca, ki so takrat veselo plesala ringaraja, so že skoraj vsa prekoračila dobo, ko je ples tako lep; skrbi z lastnimi otroci in s hišnim gospodarstvom, delo na polju in v hlevu jim je zgodaj zarilo brazde v obraze. Samo potok skaklja še vedno veselo kakor nekdanj čez mlinska kolesa; njemu je dan kakor dan. V mlinu pa so žalostni dnevi zamenjali vesele.

Ne dolgo izza kaplanovega odhoda je priletela štorklja čez plano mlinsko streho, pa je tam izgubila zalega, brcajočega fantka. Za sedemmesečno dete je bilo seveda ne navadno veliko in močno. Ali moralo je biti sedemmesečno dete, kajti mlinarjeva Censka je svojemu možu po povratku od Marije Pomagaj, sklicevaje se na vse, kar je sveto, prisegla, da je čista in nedolžna, da ji ne obtežuje srca noben greh z Miho. Pobožna mlinarica se je celo tako poglobila v prakso svetega Ligvorija, s katero se je seznanila pri Mariji Pomagaj, da je svo-

jemu možu lahko prisegla s čisto vestjo da je to samo njegov otrok. Po onem naku je to lahko pošteno storila, kajti mislila si je: „Ta otrok je tvoj, ker sem ti ga darovala.“

Ako imajo misli in želje nosne matere res kak upliv na otroka, tedaj se mora iz tega dečka razviti izvrsten učitelj moralke svetega Ligvorija.

Močno so zopet grmeli topiči, ko so nesli malega mlinskega princa v cerkev h krstu. Gospod župnik je krstil topot izjemoma sam. Saj je bila potem v gostilni krstna pojedina, ki je trajala še pozno po solnčnem zahodu.

In kaj lepo ime je dobil otrok pri krstu! Mlinar je seveda želel, da bi se imenoval po njem Jožef, ali mlinarica je hotela na vsak način, naj se imenuje Avguštin. Saj je bil sveti Avguštin duhovnik, celo škof, ta deček pa je tudi moral postati duhovnik, kakor je obljubila na božji poti. In morda bode tudi še škof iz njega? Kdo bi vedel? Seveda je imela še drug vzrok, da je zahtevala ravno to ime; tega pa ni povedala možu. V življenju svetnikov je čitala, da je bil sveti Avguštin v svoji mladosti zaljubljen in velik grešnik, a se je pozneje tako spokoril, da je postal svetnik. To ji je bilo ravno prav. Ta otrok naj vzame njeno ljubimkanje z Miho na se, in s tem,

da vstopi v duhovniški stan, izbriše materino krivico.

Končno je tudi mlinar popustil in je bil zadovoljen celo z duhovnikom; zato pa mora dobiti prihodnji deček njegovo ime, s čemur je Cenka soglašala. Bil je sedaj celo ponosen na to, da ima Avguština v družini, ker je župnik v svojem govoru pri krstni pojedini dejal, da je sveti Avguština najpametnejši med vsemi svetniki, kar jih je v nebesih. Pameten pa je bil tudi mlinar, to se mu je moralo priznati. Pameten je bil v kupčiji, kadar je jemal kmetom les in žito za smešne cene, pameten je bil pri prodaji, ker je vsako vrečo napolnil samo za tri četrtine. Zato je imel pač najdebelejše prašiče v svinjaku in najlepše krave v hlevu, kmalu pa je bil na njegovo imc tudi lep kupček denarja v hranilnici. Ako se poda Gustel za svojim očetom, postane iz njega sčasom bogat župnik.

Temu visokemu cilju je bila prikrojena vsa vzgoja dečku. Ko je znal otrok komaj misliti in ga je mati jemala seboj v cerkev, mu je pokazovala gospoda v lepi mašniški opravi in je dejala: „Glej, tak gospod župnik moraš postati tudi ti.“ In kakor je rasel otrok, tako je naraščal v njem in ž njim tudi župniški ponos. Saj pride tak župnik takoj izza Boga in tak župnik je hotel postati tudi Gustel. Starši so se že sedaj ponosno ozirali na bodočega gospoda fajmoštra,

kakor da nosi že mašniški blagoslov in bogato župnijo v žepu. Dočim je govoril mlinar enostavno o „fajmoštru“, kadar je mislil na sedanjega gospodarja v župnišču, je dejal vselej „gospod župnik“, kadar se je govorilo o Gustlovi bodočnosti.

Otroku torej ni bilo niti treba podedovati stremljenja za povišanjem od svojega pravega očeta in nekdanji ponos od matere. Napačna vzgoja je zadostovala sama po sebi, da se je mlado srce napolnilo z ošabnostjo. Tako se je zgodilo, da je bil Gustel že v šoli drugačen kakor drugi otroci, s katerimi se ni niti igral, ker so mu bili bodoči kmetje in drvarji prenizki.

Zato je imel doma že svoj lastni oltarček, ki mu ga je mati prinesla za Miklavža obenem s kositrovim kelihom in z mašno kanglico iz mesta. Z mašno opravo iz papirja je že vsak dan čital maše in mati je poslušala zmeso latinskih popačenih besed bolj pobožno, kakor mašo v cerkvi.

Tudi mlinar je bil zanešen, kadar je pel njegov princ tako resno, kakor da je smešno spakedrano besedilo najsvetejša molitev.

Pa tudi družina je morala častiti v otroku bodočega župnika. Gorje hlapcu ali dekli, ako so ga imenovali malega smrkavca, če je ukradel gnezdo in zavil mladim pticam vratove! Tako nekrščanskih ljudi se ni

moglo rabiti v hiši, ki je imela malega župnika.

V takih razmerah je imel tudi učitelj velik križ s fantom, tembolj ker je bil novi učitelj brezbožen liberalec, mlinar pa se je kot katoliški mož povzpел do načelniške časti v krajnem šolskem svetu. Učitelj je pozdravil kakor odrešenje dan, ko je Gustel, seveda z najboljšim izpričevalom — kajti svedočbo, ki ne bi izkazovala v vsaki vrsti „prav dobro“, bi bil vrgel načelnik šolskega sveta učitelju pred noge — zapustil ljudsko šolo, da se na jezuitski gimnaziji prvokrat zaleti na poti do župnikovanja.

Malo da ni prišel Gustel v posvetno gimnazijo. Njegov oče, ki je bil ravno zaradi lesne kupčije v mestu in je obenem vložil zopet nekoliko tisočakov v hranilnico, je porabil priložnost, da mu je priberal kosilo za razne dni v tednu, večinoma pri ljudeh, ki so imeli sami manj nego mlinar. No, meščani imajo dobro srce za dijaka z dežele. Tista dobra srca je znal mlinar tako ganiti, da je poskrbel tekom enega popoldneva kar za osem let za želodca bodočega župnika. Resnično, ljudje v mestu le niso bili slabi, kakor je vedno pridigoval župnik v Gospojni. Čisto tujega študenta z dežele pitajo, le da ni treba očetu zmanjšati hranilnih vlog. Celó čisto liberalni ljudje so hoteli dati bodočemu župniku južino pri svoji mizi. Tega

ne bi bil mlinar nikoli verjel; ali kakor je bil pameten, ni povedal tem ljudem niti besedice o obljudi svoje žene.

Pri tem prosjačenju za periodično kosilo je prišel seveda tudi h gospodu škofu, kateremu je najprvo povedal, kako se je zaobljubila njegova žena. Škof ga je povabil, naj pride drugi dan. Tedaj je dobil dobri oče vest, da dobi njegov sinček lahko prosto mesto pri jezuitih. Tisto prosto mesto je bilo pač že obljubljeno sinu poštenega, siromašnega učitelja, ali mlinarjevo dete je bilo vsled zaobljube takorekoč že v materinem telesu posvečeno za mašnika in zato je bila škofova dolžnost, varovati tega Bogu posvečenega otroka pred nevarnostmi državne gimnazije. Tako je dobil Gustel, sin bogatega mlinarja, mesto ubozega učiteljevega fanta prosto mesto pri jezuitih. Čisto prav se je zgodilo temu; zakaj ni imel tako pobožne matere, ki daruje otroka že pred rojstvom materi božji, kakor mlinarjeva Cenka?

Mlinarju je bilo skoraj žal za dobra jedila, ki so bila njegovemu Gustlu obljubljena na posvetni gimnaziji. Ali, kar je bolje, je bolje. Sedaj mu tudi za stanovanje in za perilo ni treba plačati ničesar. Nenavadno vesel se je povrnil v Gospojno. Kmalu je prišel dan slovesa za Gustla. Zanj je bil to dan veselja. Ko ga je mati pri odhodu s solznimi očmi pri vratih po-

škropila z blagoslovljeno vodo in prekrižala, ni bilo nič drugače, kakor navadno, kadar je šel v šolo. Nobeno oko se mu ni orosilo. Spretno je splezal na kočijo, kjer je že sedel oče z vajeti v roki. „Hio, lisec!“ je zaklical konju sam, ker že ni mogel pričakati, da se odpelje. Ko je bil že na poti, se je komaj napol obrnil in pogledal na mlin, kjer je stala mati pred vrati, pa si je brisala oči s predpasnikom. Njegov duh je bil že v velikem, lepem mestu. Ko je tolkel konj na mostu, polagoma korakajoč, v glasnem taktu s kopiti po deskah, je pogledal prezirljivo na gorski potok, ki je tekel spodaj. Jutri bode že kraj Donave, po kateri se vozijo ladje, večje nego hiša njegovega očeta.

Ponosno je sedel poleg očeta v kočiji, ko se je drdraje peljala skozi vas. Malo da ni prezrl nizkega šolskega poslopja. Usta so se mu skremžila in fin smehljal se mu je zazibal na ustnicah. Šola, v katero se pelje sedaj, je vse drugačna; tri nadstropja ima in več nego dvesto okenj, kakor mu je pravil oče.

Ljudje so gledali za mlinarjevo kočijo.

„No, le počakajte, kadar se pripeljem kot novomašnik, boste vsi ležali na kolnih pred vašimi hišami in veseli boste, ako vam dam z voza svoj blagoslov. Tedaj bodo zvonili zvonovi, muzikantje bodo

godli in bela dekleta mi bodo sipala cvetje.“

Na vso to krasoto je mislil Gustel in srce se mu je tako razširilo, da je skoraj sovražno gledal na gore, ki so se pretilno dvigale na vseh straneh. V svet! Ven iz ozkosti! Več hoče biti, kakor ljudje tu v dolini!

Vsak hip je kočija srečavala šolske otroke, Gustlove tovariše, ki so pohajali gor v malo šolsko hišo. S plašnim spoštovanjem so gledali mladega študenta, ki je bil že danes kot bodoči župnik mnogo več od njih. Gustlu bi se bilo zdelo čisto naravno, ako bi se bili spoštljivo odkrivali pred njim.

Sedaj ima že vse druge tovariše. V jezuitskem samostanu je baje do tristo dijakov. To bode zanj! Vse mora nadkriliti, vedno hoče biti prvi. Saj je moder kakor nihče drugi; to je slišal zmirom doma, in učiti se hoče dan in noč, da bode lahko ponosno gledal na druge.

In kar je takrat obljubil sam sebi, je tudi izpolnil. Že po končanem prvem šolskem letu je prišel kot prvi svojega razreda domov na počitnice, v žepu pa je imel kot premijo „Kristusovo nasledstvo“, lepo v zlato obrezano usnje vezano. Tako je šlo skozi celo gimnazijo. Jezuitje so kmalu izpoznali njegov značaj, njegovo zavedno, brezobzirno stremljenje, ki je bilo

združeno s strastnim ponosom. Takega značaja ni bilo mogoče zlomiti; ali kot praktični učitelji so ga zvilí v tisto smer, ki je bila najbolj primerna, da se ga more porabiti za blagor cerkve.

„Iz tega študenta bode nekoč, kadar postane duhovnik, čil bojevnik cerkve; v posvetni gimnaziji pa bi postal iz njega nevaren sovražnik cerkvi in duhovnikom.“ Tako se redno glasi poročilo patra rektorja škofu o Avguštinu Grosu. Škof pa se je zahvaljeval Bogu, da je, podavši mu prosto mesto, pridobil tako izvrstnega dijaka.

Ob času počitnic je bil Gustel prav malo v hiši staršev. Dolina med visokimi gorami mu je bila pretesna; gnalo ga je v svet. S svojimi lepimi izpričevali je smelo stopal v vsako župnijo po svoj „viaticum“ in marsikateri siromašni vaški župnik na Solnograškem in na Tirolskem je dal ubogemu potujočemu dijaku toliko, da drugi dan ni imel mesa. Bogati mlinarjev sin pa se je smejal: „Ne, tako ubog župnik ne maram postati. Bog me varuj tega. Še več se moram učiti; zastonj nisem pameten.“

Če se je pa s švojih potov povrnil, da preživi še nekoliko tednov v Gospojni, je prinesel vselej, kakor je bil varčen, dosti denarja kot viaticum domov, kajti v svoji pobožnosti ne dajejo gospodinje ubogemu

dijaku samo jesti in piti, temveč prilože še par desetic za pot. Župniji je bil kmalu vzpodbuden vzgled. V cerkvi je klečal med celo mašo in roki je imel tako lepo sklenjeni, da so prsti dosegali čelo. Mlada dekleta si kar niso upala misliti: „To bi bil lep ljubček; škoda da bode duhoven.“ Seveda, dekli v mlinu ste mislili drugače, a povedati niste smeli, kajti sicer pač ne bi bili ostali niti uro več v mlinu. Zadnja leta se je širokopleči dijak pritoževal, da se boji sušice. Proti taki nevarnosti je bilo pač sveže kravje mleko najboljšo sredstvo. To je prav pridno pil. Čim ste šli dekleti molzti v hlev ter sta se za to delo slekli do kratke spodnje suknje, je prišel navadno tudi Gustel za njima. Seveda ga je vabilo bolj toplo živo meso, nego toplo mleko. Enkrat je dobil pač krepko klofuto po obrazu, ki ni njegovemu zdravju nič ugajala. Z rdečim licem je tekkel materi tožit. Dekletu, ki je imelo ljubčka in mu je hotelo ostati zvesto, pa tudi ni bilo koristno, da je razdajala taka zdravila. Še tistega dne je morala vzeti svojo culo pod pazduho in pot pod noge. Za druge je bil to dober nauk; vse so mu bile poslej hočeš nočeš vdane.

Gustel se je brigal največ za to, da se ne bi izvedelo ničesar. Kajti drugače bi se bilo zmanjšalo splošno spoštovanje. In lahko bi doseglo kaj tudi ušesa profesorjev.

Ali iz te nevarnosti mu je pomagal nabe-račeni viaticum. Saj ni bilo nič na tem! Hvala Bogu, zaljubljen ni bil. Le zabavati se je hotel; saj za to so počitnice. Lju-bezen bi bila pač nevarna, te pa na srečo ni poznal. Enkrat je skrivaj čital Goethe-jevo „Herman in Doroteja“; skrivaj, kajti tako pregrešne knjige, v katerih se čita o ljubezni, so v samostanu strogo prepove-dane. Pa tudi res ni mogel razumeti, kako more biti človek zateleban ravno v eno dekle. Ljubezen mora biti ne le nekaj sla-bega, ampak tudi nekaj neumnega. Poznal je tudi starejše dijake, ki so vsled ljubezni do gotovega dekleta izgubili pravico do duhovništva in so si morali izbrati posveten poklic, da so se lahko oženili. Kako je bil vesel, da ga ni moril greh ljubezni! Za zabavo mu je bila vsaka dobra, da je bila le mlada in zala.

Materi se je zazdela njegova stalna želja po mleku pač sumljiva. Kmalu je iz-poznala, kaj išče njen ljubi fant v resnici; saj so potrebovala dekleta, kadar se je Gustel zdravil, celo uro več za moljenje ter so prihajala vsa vroča iz hleva. Toda kot dobra mati mu je privoščila malo ve-selja. Saj je Gustel sedaj študent, in dijak mora pač tudi imeti nekoliko zabave na počitnicah; v samostanu je itak drugače. Kadar pa bode čez nekoliko let duhovnik, postane že dober, kakor se je tudi ona po

poroki poboljšala. Kadar bode Gustel duhovnik, si vzame same stare, izrabljene dekle, da ne pride njen gospod v skušnjavo.

Najbolj jo je tolažilo to, da je hodil dobri Gustel med počitnicami vsako nedeljo k izpovedi.

Tako je imel Gustel doma kot dijak prav prijetne počitnice. Kmetje so se pred bodočim duhovnom že oddaleč odkrivali, celo bolj globoko, kakor pred gospodom župnikom; saj je bil to sin bogatega mlinarja, ki je dosegel vsled svojega klerikalnega prepričanja po uplivu gospoda župnika celo čast župana in s tem tudi službo načelnika v mestnem šolskem svetu.

Samo eden je bil v vasi, ki ni mogel trpeti Gustla, prav nikakor ne. To je bil njegov prejšnji učitelj. Kot majhen dijak je še nekako kolegialno pozdravljal šolnika. Celó „servus“ mu je dejal; neumni človek, ki gotovo ni znal latinski, pa je s čudnim naglaskom odgovarjal: „Klanjam se, gospod Gros“, ter se je globoko odkrival, v tem ko se je Gustel le z roko dotikal čepice, kakor je v mestu videl pri častnikih.

Odkar pa je visoko poskočil iz nižje gimnazije v višjo, bi bilo izpod njegove časti, da bi bil prvi pozdravljal priprostega vaškega učitelja, pa še liberalnega. Dà, pri jezuitih je izvedel, kako hudobni ljudje so liberalci, in kadarkoli je prišel škof k svojim

gojencem v samostan, je preklinjal grdi liberalizem.

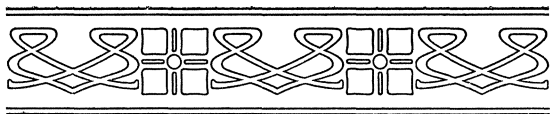
Vendar pa bi se bil ponižal, da bi bil odzdravljajl svojemu bivšemu učitelju, čeravno je bil liberalen. Toda neomikano človeče ga ni niti pozdravljalo, čeravno ga je dobro videlo, ko se je vrnil iz četrtega razreda, tokrat z leksikonom za premijo. Bridko se je pritožil očetu zaradi tega neolikanega, liberalnega individua. Oče, ki se je čutil v sinu kot načelnik krajnega šolskega sveta sam razžaljenega, je na prihodnji seji ostro prijel podrejenega učitelja. Pa menda je dobil krepak odgovor, kajti ves jezen je prišel domov in nič ni vprašal gospoda sina, ali se ne uče pri jezuitih hvaležnosti in spodobnosti, čeravno mu je dal izstradani šomašter to vprašanje v slovo.

Toda sedaj, ko je dovršil celo gimnazijo in je naredil zrelostni izpit celo z odliko, mu ni več treba pozdrava navadnega učitelja. Sedaj se mu priklanljajo že vse drugačni ljudje. Saj se je vnel zaradi njega celo prepir med škofom in med jezuiti. Poznavajoči njegove sposobnosti so ga hoteli jezuitje pridobiti za svoj red. Skof pa je posegel vmes. On mu je poskrbel prosto mesto, torej je bil njegov.

Sedaj šele je vedel, koliko je vreden, ko se kregajo zanj mogočni red in škof. Njemu, abiturijentu Avguštinu Grosu, ni bilo težko voliti. Pri jezuitih bi bil samo

sredstvo, samo orodje v rokah predpostav-
ljenih. Hotel pa je biti sam sebi namen,
hotel pa je postati kaj več in zato je stopil
na škofovo stran. Tako je postal posvetni
duhovnik. Da pa na tem polju doseže kaj
več, se je moral vendar zopet učiti od je-
zuitov. Tako se je dal od škofa poslati v
Rim, da se tam uči teologije po navodilu
jezuitov in da doseže klobuk rimskega
doktorja.





XIII.

Še preden je nastopil mlinarjev Gustel svojo pot v Rim, je zadela gospojinskega gospoda župnika britka izguba. Kuharica, v koje zvestih rokah je dolga leta počivala vsa usoda župnišča, je ležala izza kratke bolezni na mrtvaškem odru. Kdor je poznal to krepko žensko, ne bi bil nikoli mislil, da pojde tako hitro pod zemljo. Hudobni jeziki so pač šepetali, da je zadnji čas kar preveč odebljala in da je rabila sredstvo proti tolšči, ki ji ni bilo koristno. Seveda je bilo to samo obrekovanje. Ako bi bila stvar resnična, ji pač ne bi bilo treba storiti nič drugega, kakor odpeljati se za nekoliko mesecev v mesto, da študira najnovejše iznajdbe o kuhinjski umetnosti, kakor delajo v takih slučajih druge tovarišice.

Stari padar je moral pač vedeti, na čem je umrla in on je dejal, da ni mogla prebiti premembnih let.

Župnika je ta smrt res težko zadela, kajti odkod naj dobi zopet tako zvesto, zanesljivo in v gospodarstvu izurjeno osebo? Ponudilo se jih je seveda takoj prvi dan pol tucata, ki bi bile vse rade nosile bremena in časti gospojinske župnijske kuharice. A kakor je bil gospod župnik začetkoma neutolažen, tako je bil popoldan zopet dobre volje, ko je dopoldan zvesto dušo, ali pravzaprav njeno telo v žalosti blagoslovil. Malo da ni gospod župnik to pot sam sprožil govora nad grobom svoje kuharice, kakor je bil nekoč storil kaplan Hercog pri žagarjevem Mihcu. Ker pa je videl same vesele obraze, je opustil to misel.

Ali veseli obrazi iz cele župnije zbranih žalujočih so se naoblačili in podaljšali, ko je izostalo navadno vabilo na mrtvaško pojedino. Ravno zaradi upanja na to gostbo je prišlo toliko ljudi k pogrebu. Nagrobnega govora, navadnega pri protestantih, se ljudje radi vzdajo, ako se jim razglasi mesto njega kaj podobnega:

„Rodbina se lepo zahvaljuje za spremstvo do groba. Mrtvaška pojedina je pri «Volu», kamor so vsi v Gospodu Kristusu povabljeni. Naj ne izostane nihče.“

To je vendar najlepši nagrobni govor, prava pohvala za mrliča, ki je zapustil toliko, da dediči lahko nakrmijo pogrebce in da jim vendar še dosti ostane.

Pri pojedini pa pridejo šele najlepši mrtvaški govori, kajti bogastvo, od katerega odpade tudi za druge kaj, je pač najlepša lastnost človeka.

Za ubogo kuharico tudi te hvale ni bilo. Ako bi jo bil kdo vprašal, bi se bila sama rada odpovedala tega; zakaj še v grobu bi se bila obrnila, ako bi se drugi pitali za njen denar. Druga stvar pa bi ji bila še v grobu lahko spravila roko v gibanje; to so bili novčiči, ki so jih ljudje ta dan položili na oltar. Sama je ležala sedaj ravno tako tiho pod zeleno odejo, kakor ubogi Miha, ki ga je v resnici sama, omadeževavši spovedni pečat, s svojim zastrupljenim jezikom spravila tja dol. Usta, ki so povzročila toliko zlega, da se jih je bala cela župnija, ki so ravno najboljšim kaplanom za vedno ogrenila življenje, so bila sedaj nema za vse čase.

Žalosten je sedel po pogrebem opraviilu župnik v jedilnici. Pred njim sta bila dva krožnika z novčiči od daritve, zraven pa steklenica vina. Glavne stvari pa ni bilo, dobre, zveste duše, na katero bi se bil lahko oslanjal in zanašal.

Žalosti pa sledi vedno veselje, in tokrat je prišlo že po eni uri. Pojavilo pa se ni gospodu župniku morda v podobi nove kuharice, temveč čudež je deloval kakor povsem navadna slamnjača.

Po deželi je splošna navada, da se sežge pred vasjo slamnjačo, na kateri je umrl človek. Na tako smrt v ognju je bila obsojena tudi slamnjača iz kuharičine postelje. Poprej pa je hotel župnik še pogledati, ali ni škoda slame. Za steljo v kravjem hlevu bi se jo bilo morda še lahko porabilo. A ko so začele njegove roke preiskovati po slami, so začutile reči, ki so morale biti vse kaj družega, kakor slama brez vrednosti. Najprvo je izvilkel staro nogavico, ki pa ni bila prazna, temveč napolnjena, težka in zavezana. Ne da bi bil mogel župnik prepričati, je Micika odvezala trak, po mizi in po tleh pa so se raztrkljali srebrnjaki vsake vrste.

Micika je v strahu zakričala in s tresočimi rokami je iskala po tleh raztresene tolarje in forinte. Toliko denarja naenkrat še ni videla v celem življenju. Plašno je pazil župnik na njene iščoče prste, da se ji ne bi obesil kak forint za nohte. „Glej, Micika, to je svet denar, ta pripada cerkvi!“ Te pametne besede so prišle župniku na misel. „A ta lepi pruski tolar ti vendar darujem, toda nikomur ne smeš povedati ničesar o tem svetem cerkvenem denarju, kajti drugače bi morala povrniti tudi tolar. Pojdi, pa ga dobro shrani, da ti ga ne ukradejo; niti misliti si ne moreš, kako hudobni ljudje so na svetu. Pojdi, pojdi; glej, dam ti še desetico, zanjo si lahko kupiš pri krčmarju

vrček piva. Toda pojdi takoj in pivo popij kar v gostilni. A kakor sem dejal: Ne govori z nikomur o cerkvenem denarju, zakaj drugače bi morala povrniti tolar.“

S temi besedami je porinil iz sobe dekle, ki je bilo vse srečno, vrata pa je zaklenil. Kuharica pa je imela dve nogi, zato je iskal župnik po slamnjači še drugo nogavico. Ali čeravno je hodila zvesta duša samo po dveh nogah, so bile celo tri s srebrnjaki napolnjene nogavice skrite v slami. Škoda, da jo je smrt tako hitro zatekla, sicer bi bile prišle nogavice tekom let tudi še na par.

Kakor srečen kopač zakladov je brskal župnik po slami, dokler ni bilo zadnje stebelce na velikem kupu natančno preiskano. Nogavic s srebrom sicer ni bilo več, pač pa je našel še cel kupček hranilničnih knjig. Rad bi bil pogledal, koliko je bilo zapisanega v njih, a ravnokar je slišal ključavnico hišnih vrat. Micika je torej zapustila hišo, zrak je bil čist. Vtaknil je hranilnične knjige v žepe — v enega jih ni spravil — polne nogavice pa je vzel v naročje kakor mati ljubljenega otroka. Potem je malce odprl vrata. Veža je bila prazna, nihče ga ni mogel videti. Kmalu je bil z zakladom v svoji sobi.

Popoldan je imel dosti dela. Pot mu je oblival čelo, prsti so mu bili kar črni od preštevanja, v glavi mu je gorelo vsled ra-

čunanja, končno je moral celo prižgati svečo. Niti k večerji ni šel, tako važno se mu je zdelo, izvedeti, koliko iznaša njegova dedščina. Končno je imel rezultat. Bilo je ravno 14.634 forintov in 47 novčičev, ako je računal vrednost srebra po ažiiji 109, kakor je bilo v njegovem časopisu in če je vzel za hranilne vloge obrestne obresti do tega srečnega dne. Da, obrestno obrestne račune je znal gospod župnik Šuster; v njih se je izuril pri preračunavanju svojega lastnega denarja. Sedaj pa je zaprl najdeni zaklad v železno okovano skrinjo, v kateri so bili tudi dolgoletni sadovi njegovega mučnega dušebrižja. Notri v skrinji je bila sedaj tiha, a odlična poroka, pri kateri sta se oba zaklada ravno tako združila, kakor v njegovi glavi, kjer sta skupno poskočila čez višino 100.000 forintov.

Po tako lepem računu si je danes že lahko privoščil dvojni večerni napitek. „In vino veritas — v vinu je resnica,“ je pel pred mnogimi leti; in res je zbudilo vino tudi sedaj v njegovi vesti resnico in poštenost. „Tega denarja ne smeš pridržati. Ona ima uboge sorodnike, torej ni tvoj. Župnik kot tat — to bi bilo kaj za liberalne časopise.“

Nad to resnico jezen, da bi počil, je pil dalje, in glej: Vino mu je podalo tudi jasnost.

„Ej, odkod pa ima dobra, zvesta duša ves denar? Odkod? Mar je kaj podedovala? Ali je kaj zadela? Ali prihranila?“ Nikoli mur ni odkritosrčna duša povedala kaj takega. Odkod torej denar? Ali je morda ukraden? Seveda je ukraden — in komu? Ej, komu drugemu, kakor njemu? Da, tako je! Ta babnica na pokopališču ga je okradala in goljufala na vseh straneh. Drugače ni mogoče, sicer bi bilo njegovih stotisoč že davno polnih. Denar iz slamnjače te ženščine je torej njegov; pred Bogom in pred ljudmi mora biti njegova lastnina. Drugače ne more biti, nikakor ne drugače. Ako bi bilo drugače, bi izročil vse do zadnjega vinarja opravičenim dedičem. On ne potrebuje nobenega nepoštenega novčiča. Duhovnik je, povsem pošten in ne mara krivičnega denarja. On ni tak, kakor ta goljufivka, ki se bode sedaj v peklu pekla za svoje hudobije. Prav ji je.

Ko pa je šel spat, se je čutil vendar zopet strašno osamljenega. Zajec za črevlje ni bil pripravljen, copate niso bile na pravem mestu in v spominu na nekdanjo ljubeznjivo nego se mu je srce omehčalo. „Ne, v peklu naj se zaradi mene ne peče, res clamat ad dominum; jaz imam zopet vse, kar mi je vzela, škoda je torej povrnjena in njena duša rešena. Seveda, ako bi bili dobili sorodniki ta denar, bi bila prokleta na večne čase. O, gospod, odpusti ji, kakor

ji odpuščam jaz, ko sem dobil zopet svoj denar.“ S to blaženo mislijo je župnik zaspal. Morda odpusti tudi njemu ljubi Bog, da je danes ob samem štetju in računanju pozabil na večerno molitev in na komplet. Le ponoči, ko se je zbudil enkrat, se je kesal, da je v naglici daroval Miciki tako lep tolar. In okno je bilo tudi še odprto. Ej, mrtve kuharice je vendar manjkalo; ona ne bi bila nikoli prezrla kaj takega. Zunaj je zapihal veter, pa je prinašal neprijeten duh v sobo, smrad je prihajal od sežgane slame iz kuharičine postelje. Župnik je potegnili pernico čez ušesa in sanjalo se mu je o polnih stotisoč forintih.

To so bile tekom nekaterih tednov lepe sanje, ne le po noči, temveč tudi ob belem dnevju. Ali svet je hudoben, odkar se nahaja v znamenju liberalizma, pa dela na njem toliko svobodomiselnih advokatov za hudiča.

Nekega lepega dne je dobil gospod župnik od takega odvetnika pismo v zadevi zapuščine po rajni kuharici. Gotovo je bil s hudičem z zvezi. Kaj takega! Račun naj bi podal, račun o svojem poštemem premoženju . . . Kaj pa je to takemu brezbožnemu odvetniku mar?

Hudič seveda ni imel ničesar opraviti s tem, ali s kuharičinim denarjem se je zgodilo ravno tako, kakor nekoč s spovedno tajnostjo. Tudi Micika ni mogla držati jezika

za zobmi, nego je pokazala svoj lepi pruski tolar, ki je bil zanjo cel zaklad, prijateljici. Kajpada ji je morala, čisto zaupno, povedati, kako je prišla do krasnega srebrnjaka. In tako so šle s srebrom napolnjene nogavice, seveda le čisto zaupno, od ust do ust, ter so končno v dosti kratkem času dosegle tudi ušesa kuharičinih sorodnikov. S srebrom polne nogavice, pa še take od župnijske kuharice, so pa za advokata posebna reč.

Posledica je bila za odvetnika mastna pravda. Gospod župnik vendar ni mogel dopustiti, da bi ga ogoljufali taki ljudje za njegovo najsvetejše imetje in če je še kje kaka pravica, mora zmagati v tem procesu. Ali vendar ni nič pomagalo. Liberalizem je požrl že celo pravico z dlako vred.

Niti to ni pomagalo, da je z bitko žalostjo v srcu vzel težki kuharičin zaklad iz svoje skrinje, pa ga položil v cerkveno blagajno, hoteč tedaj voditi pravdo v imenu preganjane in teptane uboge cerkve. Na koncu se je moral on, kl je znal vedno le seštevati, naučiti tudi odbijanja in od svojih stotisoč je moral iti še dalje nazaj, kakor je že bil, preden je doživel to nesrečno pravdo.

Ali sedaj je bilo treba, da se povrne zopet pravica v deželo. Zato je bilo potrebno, da doseže preganjana duhovščina zopet staro moč, ki mu jo je prokleta svobodomiselnost že skoraj izpulila iz posvečenih

rok, da more zaslužnjena cerkev zopet objeti vse ljudi s svojimi zveličevalnimi rokami. Zato so ga sedaj po končanih pridigah vselej bolele roke, ker je tako tolkel po prižnici; pobožne poslušalce pa so bolela ušesa in tisti, ki so prihajali, da bi slišali besedo božjo, so začeli polagoma izostajati, kar je še bolj povečalo župnikovo jezo. Če so bile njegove pridige že prej zelo slane, so bile po tistem nesrečnem procesu naravnost poprane.

Seveda je bilo tudi v Gospojni dosti ljudi, ki so bili sami dosti bistri, da so lahko razločevali politiko in vero, pa zato niso prav verjeli političnemu evangeliju svojega župnika. Večina pa je bila vendar v slepem zaupanju na strani božjega namestnika. Meji temi zaupljivimi prijatelji je bil tudi gospod mlinarski mojster Gros, seveda ne iz prepričanja, temveč iz modrosti, ker je hotel s pomočjo klerikalne večine ostati župan. Razven tega pa ni mogel biti na strani liberalnega učitelja, ker je dobil njegov sin prosto mesto od škofa.

Lepa tiha dolina je bila tako mnogo let pozorišče strankarskega boja, ki so ga vodili trdoglavi kmetje bolj temeljito in sovravno, nego politični nasprotniki v mestih. V krčmi se navadno ni nič govorilo o težkih volih in dobrih konjih, temveč pri pivu so razmotrivali kmetje to, o čemur je pridigal gospod župnik in često je pomagala

trda pest, da se je vlilo v neverujoče glave pravi nauk.

Seveda je gospod župnik sam preprečil, da ni dobil njegov politični evangelij več pristašev. Izza tiste nesrečne pravde, ki je naredila tako veliko luknjo v njegovo blagajno, je mislil le na to, kako bi dopolnil zopet svojih stotisoč. To pa je bilo mogoče le tako, da se zniža izdatke do skrajnosti. Ali pri tem zistemu varčnosti niso ostajali posli dlje kakor največ leto dni; kuharica za kuharico je odhajala, samo kaplani so morali ostajati. Takemu kaplanu se pač ne godi tako dobro, kakor kmečkemu hlapcu; v imenu svete pokorščine mora ostati in niti zaradi lakote se ne sme pritožiti, ker bi si drugače pokvaril celo bodočnost kot nezadovoljnejš.

Ali gospod župnik je moral tudi povečati svoje dohodke. Štolnino za pogrebe se je prav praktično zaokrožilo navzgor. Bogati kmetje so morali plačevati, da se jim je delala tema pred očmi, čeravno sicer niso plakali, ako je umrl zakotnik. Hlapci so morali po cel teden delati zastonj, ako jim je župnik v eni minuti blagoslovil malega otroka.

Vendar si je pridobil gospod župnik zopet velike zasluge za občino, ko je bilo treba zidati novo šolsko poslopje. Moderna šola je bila v njegovih očeh velika sovražnica, ki se približuje cerkvi in liberalne starše

je smatral za svoje rojstne osebne sovražnike. Nikakor torej ni mogel dovoliti, da bi se zidalo večjo šolo in da bi se odprlo nov razred, kajti za tretji razred bi moral priti tudi tretji učitelj v vas. Čemu naj bi mu bil tak svobodomislec, ko je imel že z dvema učiteljema dovolj? Glavni vzrok njegovega odpora proti stavbi nove šole pa je bil ta, da bi bil moral kot veleposestnik in kot največji davkoplačevalec v občini tudi sam kaj plačati za šolo, ne da bi imel kaj otrok, ki bi jih pošiljal tja.

Doslej so bili vendar tako srečni časi! Občina ni imela nič izdatkov za šolo. Staro šolsko poslopje je propadalo. Čemu bi se izdalo le en novčič zanje, ko bode treba zidati novo? Novega pa ne bode treba, ker je občina zadovoljna s starim.

Naj je tudi prihajal nalog za nalogom od oblasti, gospod župnik je znal vselej pomagati županu z dobrim svetom, kako klerikalni občinski zastop lahko pokaže osle liberalni oblasti. V tem boju proti šoli je imel župnik skoro celo občino za seboj, ne le svoje strankarske pristaše, temveč tudi svobodomiselne kmete; kajti kadar se gre za denar, se tudi najhitrejši napredek hipoma ustavi.

Enkrat bi se bilo pač malodane zgodilo, da bi bil sam delal propagando za novo šolo, ko je v svoji gorečnosti dejal, da ne ostane niti en dan župnik v Gospojni,

ako bodo zidali novo šolo, temveč odide v kakšno župnijo, kjer vladajo še katoliške šolske razmere. Za novega župnika, ki ne bi prekoračeval štolnine tako, kakor župnik Šuster, bi bili Gospojnčani zamenjali celo novo šolo. Podučitelj je natančno izračunal, da bi kmetje od visoke štolnine, ki jo morajo plačevati župniku, prav lahko prihranili obresti za šolo.

V teh letih boja za svobodo in pravice duhovščine je postal župnik Šuster celo v klerikalnih krogih spoštovan in priljubljen ljudski govornik, ki je tudi na zunanjih shodih rad stopil na govorniški oder in z močnim glasom grmel proti svobodomiselnosti, ako se ga je dobro plačalo iz bogate strankine blagajne. Sedaj je celo bolje poznal zakonske knjige, nego evangelij.

Ko je prišel zopet burni čas deželno-zborskih volitev, ga je torej klerikalni volilni odbor nastavil kot kandidata za kmetske občine raminškega okraja. Da bode ljudski prijatelj izvoljen z veliko večino, je bilo nedvomno; v strankini blagajni je bil tekom let nabran že bogat volilni sklad. Izvolitev župnika Šusterja je bila za njegovo stranko tem bolj vprašanje časti, ker je bil njegov liberalni nasprotnik ravno tisti advokat, proti kateremu je izgubil pravdo za srebrne nogavice.

Kadar bode v deželnem zboru, pride pa gotovo tudi v državni zbor, ker je

takrat še deželni zbor volil državne poslance. Z desetimi forinti diet na dan bode pa kmalu dosežen stoti tisočak.

Toda dan volitve je presenetil gospoda župnika z nepričakovanim porazom. Manjkala sta mu sicer samo dva glasova, pa bi bil izvoljen. A najžalostnejše je bilo, da sta ravno volilna moža gospojinske občine oddala svoje glasove kandidatu nasprotniške stranke in tako zakrivila, da je propadel. „Mi potrebujemo župnika za cerkev, ne pa za deželni zbor,“ sta dejala v verskih rečeh popolnoma neizkušena volilna moža. Da pa je doslej vedno klerikalni okraj odklonil tako marljivega ljudskega pastirja, so bile krive zopet kuharičine nogavice, ki so se vlekle kakor težko breme župniku za petami. Ljudstvo odpusti duhovniku celo otroka slabe ure prej, nego umazano skopost.

Bolestnemu porazu gospoda župnika so sledili za pregrešno Gospojino hudi dnevi. Pridige so bile poslej sol in poper obenem. Celó zgradba nove šole je izgubila svojo važnost in kmetje bi bili imeli sedaj župnika veliko rajše daleč proč v deželnem zboru, nego v cerkvi. Toda čeravno je hodil gospod župnik kakor Zen s svojim gromovnim oblakom na čelu, mrkega lica okrog, čeravno so švigale neprenehoma strele iz njegovih oči, so vendar stale visoke gore kakor prej in solnce je sijalo

toplo nad dolino, ptičice so veselo prepevale ves dan in potok je brezskrbno skakljal po trdih kamenčkih, kakor bi bili hoteli vsi skupaj reči: „Dobri ljudje, kar nič se ne bojte! Saj je naš gospod Bog vendar še več, kakor srboriti župnik!“

Župnik Šuster se je smatral posej za mučenika; ali tako potrpežljiv ni bil, da bi se mu bilo ljubilo, prenašati preganjanje zaradi dobre stvari, ki jo je zastopal. Ko sta vrgla enkrat ponoči dva berača, ki ju je bil pahnil iz župnišča, kamen v okno, je bil dostojni naslednik kamenovanega svetega Štefana takoj gotov. Vse klerikalno časopisje je bilo polno strogega obsojanja zaradi demoliranja polovice župnišča, ki je moglo biti samo delo političnih nasprotnikov častitega gospoda župnika. Iz najoddaljenejših krajev je dobival pismene izraze sožalja. Najboljše mazilo za ranjeno srce pa mu je poslal škof, ki ga je imenoval za kanonika svoje stolne cerkve.

Tisti škof, pri katerem je kuharica pred leti zatožila kaplana Hercoga s tako dobrim uspehom, je prišel medtem tudi že v škofovsko grobnico. Tudi njegov naslednik na škofovskem prestolu mu je že sledil v tisto temno grobnico. Bojeviti kaplan Bauchinger, ki ni dospel niti do župnije, je postal škof, dočim bi se bil marsikateri njegovih sošolcev kot ubogi kaplan na deželi veselil, ako bi bil dobil malo župnijo.

Skof Bauchinger ni mogel dovoliti, da bi bil župnik, ki je storil že toliko za katoliško cerkev, še dalje izložen napadom liberalno okuženih kmetov, kakor mu je bil poročal župnik Šuster sam. Kot pravičen mož ga je moral odškodovati tudi za bolestni poraz pri volitvah z rdečim ovratnikom in zlato verižico.

To mazilo je ozdravilo naenkrat vse rane globoko užaljene župnikove duše. Vse je oživel v župnišču. Vrata so bila odprta ves dan, vsakdo je lahko vstopil in si vzela kak spomin od gospoda župnika, le ako se mu ni zdelo predrago. Priredilo se je veliko razprodajo. Konji in krave so bile kmalu dobro razprodane, vozovi, vile in kose, grablje in lopate so dobile nove lastnike, zadnjo slamico iz skednja se je prodalo in na senjaku so zbrali celo drobec, ker se je zanj tudi še lahko dobilo kako desetico. Noben žrebelj ni ostal v steni, nobena slamica na mlatišču.

Končno je prišel še žid iz Raminga. Tako od srca se župnik Šuster že davno ni smejal, kakor tisti večer, ko je celo židu drago prodal zadnji izvržek. Tri tedne je trajala razprodaja. Za se je spravil samo najpotrebnejše, kar je hotel vzeti seboj v mesto. Tam mu ni bilo treba pohištva, ker je zapustil njegov predhodnik v testamentu vse svojemu nasledniku.

Vse je bilo že proč. Mračno župnišče je stalo kakor prazna laterna sredi prijaznih hiš. Samo za eno stvar še ni bilo kupca. Na oknu je ležal kamen, ki ga je bil pred meseci vrgel potepuh v okno in župnik je gledal sedaj nanj kakor z zaljubljenimi očmi. Njega je lahko smatral za temeljni kamen svojega izvenrednega napredka in zato ga je spravil v veliko torbo z oguljenim vezanjem. Ako ne bi bilo nič veljalo, bi ga bil dal okovati z zlatom, pa bi ga bil žrtvoval iz hvaležnosti celjski materi božji.

V nedeljo je bil zadnjikrat na prižnici v Gospojni, da odčita še enkrat levite nehvaležnemu narodu. Najbrže so mislili ošteti ljudje, ko so glasneje kakor po navadi rekli „Bog poplaščaj“, ne da bi bili poznali Liguorijevo moralo: „Bog poplaščaj, da je to tvoje zadnje zmerjanje.“

Gosta jutranja megla je ležala drugi dan še nad dolino, da se v Gospojni ni moglo videti od krčme do župnišča. Niti kazalnika ure na stolpu ni bilo mogoče videti. Ako ne bi bilo ravno zvonilo na povzdigovanje za mašo, ki jo je čital kaplan, bi bilo misliti, da še ni izšlo solnce.

V gostilni pa je bilo zbrano občinsko zastopstvo, krajni šolski svet, skratka vse, kar je v vasi ali župnišču kaj štelo, ali hotelo kaj šteti; dasiravno je bil delavnik, so bili vsi v praznični obleki. Župan je imel v roki zmotan trd papir, ki je bil zvezan s

širokim svilnatim trakom. V mislih je še študiral lepi govor, ki ga izreče v imenu občine. Dasiravno je župnik sam pretrgal vez med seboj in med občino, je hotela občina poslavljajočemu se dušebrižniku vendar še reči zbogom, zlasti ker je postal mogočen kanonik.

Tako velik gospod ima pri škofu močno roko in lahko bi se zgodilo, da bi izkusili nje težo. Zato je bilo bolje, posloviti se v miru ž njim, ker vendar ne more nihče vedeti, kdaj in kako se utegne še rabiti visokega gospoda. Kupa denarja, ki ga odnaša iz Gospojne, tudi ne more vzeti seboj v večnost; morda se sčasom še kaj vrne — saj dolgo stari mož itak ne more več živeti. Kar pa se tiče šole, ki bi jo morali zidati, jim je pomagal župnik s svetom in z dejanjem, da ni prišlo do stavbe. Zato mu morajo biti vendar vsi davkoplačevalci hvaležni; kot kanonik bode imel pa še lepšo priložnost, da prepreči stavbo pri deželnem šolskem odboru. Vse te praktične nazore se je temeljito pretreslo in na tajni seji so izvolili odhajajočega župnika soglasno za častnega občana hvaležne, zaradi njegovega slovesa globoko užaljene župnijske občine. Sedaj gredo vsi v svečanem razpoloženju v župnišče, da izročijo odhajajočemu dušnemu pastirju častni diplom, dočim prihaja ravno kaplan iz zakristije in čisti svoje naočnike, ki so vlažni od megle.

Toda gospoda župnika in novega kanonika že celo uro ni v župnišču. Tistega dne, ko so ga izvolili za častnega občana, je že izvedel za tajnost nove velike časti, dasiravno ni bilo več stare kuharice. Toda kaj mu je sedaj mar za čaščenje kmečke občine, ko mu je izkazal škof največjo čast, ki jo more izkazati? Že da ne bi bilo sramote, bi moral dati za občinsko čast vsaj sto forintov za domače reveže. Tega pa ni maral, pa tudi ni mogel, ker je bil denar dobro spravljen v stari ročni torbi. Zato je naročil, naj pride voz, s katerim se odpelje na kolodvor, k mostu; dotlej prinese že lahko sam torbo. Ozrl se je še enkrat po župnišču, v katerem je nad trideset let delal in varčil, v božjem imenu je odšel čez dvorišče in skozi prazne skednje od zadej, da pride za vasjo preko polja na cesto. Skozi hišna vrata ni maral iti; v svoji ponižnosti se ni hotel zaleteti v naročje občinskemu zastopu, ki se je bil zbral zaradi njega.

Toda kmalu se je zopet vrnil. Ko je prišel za skednje na polje, se je še enkrat ozrl in tedaj je opazil, da sloni ob steni posoda za deteljo; bilo jih je več kakor dvajset komadov in vsaka gotovo dvanajst novčičev vredna.

„Glej šmenta! Da se more prezreti kaj takega!“

Že se je hotel vrniti, da bi naglo prodal še to reč, pa če bi jo moral oddati tudi po deset novčičev. Ali pri mostu čaka že voz: lahko bi zamudil vlak, torej naprej v imenu božjem. Novi župnik bode gotovo vesel, ako mu ne bode treba naročevati nove posode za deteljo in mu da rad po dvajset novčičev za komad. S kanonikom vendar ne bode župnik dolgo barantal.

Kljub mrzli megli je imel župnik pôt na čelu, ko je najprej položil svojo torbo na voz, potem pa sam splezal gor. Dasi-ravno so bile v torbi same obligacije in bankovke, mu je vendar postala težka. Seveda tudi kamen, ki prinaša srečo, je bil notri. Nosilcu paje že več kakor šestdeset let.

Toda nihče ne bi bil opazil, da je tako star, ko je nekoliko let pozneje ponosno sedel na svojem širokem, izrezljanem kanoniškem stolu v stolni cerkvi, v rdeči obleki, okrog vratu zlato verižico, na kateri je visel zlat križec, ki so se njegovi prsti igrali ž njim, dočim je s ponosnim pogledom zrl na množico, zbrano v cerkveni ladji.

Diplom častnega meščana je v tem prišel po pošti. Njegova milost je odgovorila milostljivo in je obljubila, da se spomni iz hvaležnosti vsak dan pri molitvi na celo gospojinsko občino.

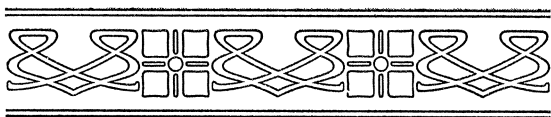
Taka obljuba je morala pač biti več vredna, nego siromašen stotak za reveže.

Ako le gospod kanonik ni pozabil na svojo obljubo . . .

Skoraj celo leto je ostala gospojinska župnija brez župnika. Kaplan je bil imenovan za župnijskega provizorja ter si je moral izposoditi posteljo od gostilničarja, da je mogel vsaj spati v farovžu. Obedoval pa je v gostilni. Župnišče je bilo pusto in prazno; celo miši bi bile morale poginiti tam od lakote. Stene so bile po vseh sobah polne lukenj, iz katerih so bili izpuljeni zarjaveli žebliji. Z žebliji se je večinoma odkrhalo tudi nekoliko malte, ki je ležala pogažena po tleh. Na stropu so bile velike, rumeno rujave lise, ker je kapljala deževnica skozi streho.

Vsak hip si je prišel kak kaplan ali župnik ogledat gospojinski farovž, a vsaki je takoj preklical svojo prošnjo za nameščenje, ko je našel župnišče napol podobno razvalini. Samo eden si ni ogledal župnega dvora, ki ga je bil odhajajoči župnik oplenil, temveč je junaško prosil za župnijo, ko je bil poprej že najmanj dvajsetkrat vložil tako prošnjo, a je vselej zaostal za kakšnim mlajšim prosilcem, ki si je znal pridobiti zaslug s politično agitacijo.





XIV.

Pred gostilno „pri modri ščuki“ v Ramingu je stala že precej časa kočija, kateri se je poznalo, da je prišla šele pred kratkim iz delavnice, kajti lak je bil še popolnoma svež, koža pa mehka. Dva močna kostanjevca sta nepotrpežljivo tolkla s koptiti in kočijaž je imel dosti opravka, da ju je držal.

Med vrati se je pojavil krepak mož v temnosivi obleki in si je zapalil smotko. Lasje so mu bili bržčas zgodaj osiveli, kajti njegove oči so gledale tako bistro in živo v svet, kakor da je njih lastnik še mladenič. Posegel je v suktnjo in je ponudil konjemu nekoliko koščkov sladkorja, ki so mu bili ostali od zajutrka. Hlapec se je postavil v bližino, da bi dobil svojo napojnino. Celo gostilničar je proti svoji navadi prišel po treh stopnicah dol in je voščil:

„Srečno pot, gospod župnik! Počastite me pogostoma!“

Župnik je sedel na voz in komaj je imel še časa, da je smeknil klobuk za pozdrav. Konja sta že urno zdirjala.

Ako bi nas tudi prevarili sivi lasje, so nam vendar povedale zveste modre oči, da je to kaplan Hercog, ki bi ga bili pred več kakor dvajsetimi leti na njegovem prvem žalostnem potovanju malone vrgli na cesto prav iz te gostilne. Včeraj, ko se je pripeljal z lastnimi konji, je bil kaj uljudno sprejet. Saj je bil to novi gospod župnik iz Gospojne in gostilničarju je bilo mnogo ležeče na tem, da si ohrani gosta, kadar pride v Raming. Kakšna razlika med onim časom in med sedanjim! Gotovo je razmišljal tudi župnik Hercog o tem, kajti vesel smehljaj mu je preletel čez obraz. Takrat je romal tako žalosten in truden po tej poti v širni svet! Sedaj se pelje z lastnim vozom; lastni konji ga vlečejo v njegovo prvo, pravo domovino. In lepi so konji. Lahko si zaslužijo na polju oves, ki ga jim bode dajal!

Od konj so pohitele njegove misli daleč tja k njegovi sestri. Ona in njen mož sta mu podarila lepa kostanjevca in kočijo. Vrhutega sta mu posodila še pettisoč forintov, kajti prvih pettisoč, ki si jih je izposodil v hranilnici, ne bi bilo izdaleč zadostovalo za ureditev župnišča ter za

nakup kuhinjskih potrebščin, gospodarskih naprav, žita in krme. Bilo je treba mnogo poguma, da se prevzame z desetisoč forinti tako propadlo župnijo. A Hercog ga je imel; bil je tudi kmečki sin ter je ljubil in poznal kmetijsko gospodarstvo. Ni mu bilo torej treba izročati vodstva ekonomije navadno bolj predrzni, kakor razumni kuharici.

Izza več kakor enourne vožnje so se boljnjbolj približevale gore, ljube gore, ki tudi ni mogel tekom dolgih let pozabiti na nje. Že so ga pozdravljali sprednji hribi v temno-zeleni obleki. Ob desni in ob levi so stali; gotovo tudi oni niso pozabili nanj. Poznati ga morajo še, sicer ne bi mogli tako razveseljevati njegovega srca. Tisti ponosni greben onkraj potoka je spuščal hladno senco po cesti. Pa gorski potok! Tako urno mu hiti naproti, kakor otrok očetu, ki se vrača s semnja. Visoko poskakujejo valčki in ga pozdravljajo z glasnim petjem v svoji in njegovi domovini. Tam, kjer leži velika pečina v potoku, je poskočila celo cela množica kapljic ob njegovem vozu navzgor; ž njim so se hotele vrniti v gorovje. Kaj so mu imele pripovedovati! Tudi one so šle takrat ž njim v svet, še mnogo dalje kakor on. In čeravno je bil njemu marsikateri dan osoljen — one so morale zavžiti v morju še več grenke soli.

Toda solnce ni pozabilo na svoje otroke, niti ko so bili v velikem morju. Toliko časa so prosili in tako lepo, da jih je solnce končno na nežni lestvi toplega žarka povzdignilo iz morja. Po tej lestvi so se dvigali višje in višje; tam gori pa je bilo lepo in veselo, ker so lahko pustili vso grenko sol spodaj. Ko so potem opazili v daljni, daljni daljavi bele gore, so hiteli dan in noč. Nazadnje so dobili celo snežnobelega peroti in na teh krilih so prileteli na najvišji vrhunec velikega hriba, kjer so našli milijone takih solnčnih otrok v belih oblečicah. Dolgo so ostali tam in bilo je čudovito lepo. Odtod so gledali po širnem, lepem svetu. Solnce jih je vedno ljubilo. Zvečer, preden je šlo spat, jih je odelo z nežnim rožastim pajčolanom in po leti jim je poslalo mnogo ljubih sestic z zelenimi krilci iz morja, da jim čas ne postane dolg. Ej, solnce je dobro in ljubeznivo! Zato jim je bilo tako čudovito prijetno pri srcu, ko jih je solnce letos prav toplo pogledalo in je reklo:

„Sedaj morate dati zopet drugim sestricam prostora, ki bi tudi rade zapustile morje in priletele sem gor.“

Odkar so slekle belo oblečico, niso mogle več leteti, pač pa so lahko tekale in skakljale, mnogo hitreje od župnikovih konj. Kostanjevca sta tekala že počasneje, čim bolj se je dvigala cesta v ozki gorski do-

lini. Potok pa je skakljal tem hitreje in ve-selejše dalje.

Nevidno, pa ravno tako hitro je prihajal župniku hladni, dišavni gorski zrak nasproti. Prsi so se mu širile, ko je globoko dihal. Vrgel je smodko proč, da ne onesveti nežne nedolžnosti gorskega diha.

Gore so stopile nekoliko v ozadje in pred njimi se je zasvetila ozka trata, na kateri so bile prve, gospojnski župniji pripadajoče hišice. Toda žena, ki je ravno zalivala cveticam pred malim oknom, in mož, ki je s koso v roki za trenotek pretrgal delo, sta poznala prav tako malo prijazno iz kočije pozdravljajočega moža, kakor koze, ki so grizle cvetice ob meji in so radovedno gledale konje, ne da bi ustavile delo svojih celjusti.

Novi župnik je prepoznal še vse hišice. Takrat, pred mnogimi leti, so prišli vsi ljudje iz njih, da mu podajo zadnjikrat žuljevo roko v slovo. Zakaj pač ne pridejo danes, da bi ga pozdravili?

Le počakaj, kmalu bodeš pri njih. Skoraj vsi so tvoji novi sosodje, a roke jim ne moreš podati, kajti sedaj stanujejo v tvoji bližini na pokopališču. Veseliš se, da prihajaš v staro, ljubo Gospojno, ki si jo takrat žalosten zapustil. Vas najdeš že kakor takrat, izmed ljudi pa jih najdeš le malo. Nova generacija je dorasla. Kako bodeš živel s temi ljudmi?

Ne bodi plah! Prav dobro bode tebi in njim, saj prinašaš celo in čisto seboj, kar si odnesel takrat: S pravo ljubeznijo do bližnjega napolnjeno duhovniško srce.

Tam, kjer cesta nagloma zavije na levo, je pogledal dober ljubi znanec na novega gospoda župnika. Tako prijazno se smehlja, kakor se pozdravlja samo ljubega prijatelja. Visoki hrib s hermelinovim plaščem ob plečih ga pozdravlja.

Sedaj sta prijatelja zopet skupaj. Naj je bil Hercog še tako daleč v pustih podonavskih dragah ali ob skrajnih mejah obsežne škofije za kaplana, povsod je bilo prvo, kar so iskale njegove oči, gospojinsko gorovje.

Žalostno mu je bilo življenje v kraju, kjer ni bilo videti ničesar družega, kakor daleč naokrog ilovnate hribčke brez gozda in drevja. Če je rasel na takih holmih tudi najboljši ječmen, so se mu zdeli vendar kakor stena, izza katere mu gineva srce v hrepenenju po gorah. Kadar pa je prišel v ravnini do točke, odkoder je pri jasnem vremenu in prozornem zraku v najdaljni daljavi lahko videl svoje ljubljene gore na robu širne planjave, četudi v tako nežnih obrisih kakor risarijo finega pajčolana, tedaj je poletelo njegovo hrepenenje čez reke in čez ravan. Cele ure je tedaj lahko stal na mestu pa gledal na stotere vrhove in zobce, dokler ni našel hriba, ki ga je iskal.

lini. Potok pa je skakljal tem hitreje in ve-selejše dalje.

Nevidno, pa ravno tako hitro je prihajal župniku hladni, dišavni gorski zrak nasproti. Prsi so se mu širile, ko je globoko dihal. Vrgel je smodko proč, da ne onesveti nežne nedolžnosti gorskega diha.

Gore so stopile nekoliko v ozadje in pred njimi se je zasvetila ozka trata, na kateri so bile prve, gospojnski župniji pripadajoče hišice. Toda žena, ki je ravno zalivala cveticam pred malim oknom, in mož, ki je s koso v roki za trenotek pretrgal delo, sta poznala prav tako malo prijazno iz kočije pozdravljajočega moža, kakor koze, ki so grizle cvetice ob meji in so radovedno gledale konje, ne da bi ustavile delo svojih čeljusti.

Novi župnik je prepoznal še vse hišice. Takrat, pred mnogimi leti, so prišli vsi ljudje iz njih, da mu podajo zadnjikrat žuljevo roko v slovo. Zakaj pač ne pridejo danes, da bi ga pozdravili?

Le počakaj, kmalu bodeš pri njih. Sko-raj vsi so tvoji novi sosodje, a roke jim ne moreš podati, kajti sedaj stanujejo v tvoji bližini na pokopališču. Veseliš se, da prihajaš v staro, ljubo Gospojno, ki si jo takrat žalosten zapustil. Vas najdeš že kakor takrat, izmed ljudi pa jih najdeš le malo. Nova generacija je dorasla. Kako bodeš živel s temi ljudmi?

Ne bodi plah! Prav dobro bode tebi in njim, saj prinašaš celo in čisto seboj, kar si odnesel takrat: S pravo ljubeznijo do bližnjega napolnjeno duhovniško srce.

Tam, kjer cesta nagloma zavije na levo, je pogledal dober ljubi znanec na novega gospoda župnika. Tako prijazno se smehlja, kakor se pozdravlja samo ljubega prijatelja. Visoki hrib s hermelinovim plaščem ob plečih ga pozdravlja.

Sedaj sta prijatelja zopet skupaj. Naj je bil Hercog še tako daleč v pustih podonavskih dragah ali ob skrajnih mejah obsežne škofije za kaplana, povsod je bilo prvo, kar so iskale njegove oči, gospojinsko gorovje.

Žalostno mu je bilo življenje v kraju, kjer ni bilo videti ničesar družega, kakor daleč naokrog ilovnate hribčke brez gozda in drevja. Če je rasel na takih holmih tudi najboljši ječmen, so se mu zdeli vendar kakor stena, izza katere mu gineva srce v hrepenenju po gorah. Kadar pa je prišel v ravnini do točke, odkoder je pri jasnem vremenu in prozornem zraku v najdaljni daljavi lahko videl svoje ljubljene gore na robu širne planjave, četudi v tako nežnih obrisih kakor risarijo finega pajčolana, tedaj je poletelo njegovo hrepenenje čez reke in čez ravan. Cele ure je tedaj lahko stal na mestu pa gledal na stotere vrhove in zobce, dokler ni našel hriba, ki ga je iskal.

In sedaj mu je stal v starem veličanstvu, v svetlobi letnega solnca tako blizu, da bi ga lahko potipal. Spadal je celo v njegovo lastno župnijo. Čim mu dovolijo dolžnosti, hoče splezati tja gor, da pozabi tam na vse skrbi in nadloge dolgih kaplanskih let in da se nadiha sveže moči in novega poguma za novo župnijsko nalogo.

Pogreznjen v take sanjarije in spomine je gledal župnik še vedno na hrib. Popolnoma je prezrl, da je gledala tudi gospojnska cerkvena ženska že nanj, z zvonika pa cerkovnik. Njega seveda ne bi bil mogel videti; ta pa je že opazil kočijo ter je dal znamenje, naj poče topič. Kmalu potem so zvonovi slavnostno zazvonili, da pozdravijo novega gospoda s svečanim glasom in da naznanijo Gospojinčanom približanje novega pastirja

Niti topičev pok ne bi bil odvrnil župnika od njegovih ljubljenih hribov, da niso skočili ustrašeni konji na stran, tako da je župnika na vozu podregnilo ter ga zdramilo iz sanj in misli. Kočijaž je imel dosti opraviti, da je držal konje, sicer bi bili zdirjali z župnikom vred skozi vas in skozi množico, ki je bila zbrana na kraju vasi.

Župnik je izstopil z voza in občina je pozdravila novega dušnega pastirja, kakor je navada pri taki priložnosti. Voz so v tem potegnili v župnijski hlev, kar je bilo potrebno, kajti konji so se zopet vznemirili,

ko so opazili rdeče cerkvene zastave in bele srajčice ministrantov.

Bili so skoraj sami tuji obrazi, ki jih je župnik videl tukaj. Samo eden se mu je zdel jako znan, le spomniti se ni mogel prav, odkod. Ali je bil kriv neprijazni pogled tega obraza ali kak neprijeten spomin, da ga je prijelo hipoma kakor strah in boječnost pred tem licem? A ni se mogel prav spomniti in zato je še enkrat z bolestinim vprašanjem pogledal v te neprijazno nanj zroče oči. Ali tudi drugi pogled mu ni dal odgovora. Mož pa, ki se je dozdeval župniku tako znan, je bil župan in mlinarski mojster Jožef Gros. Slaba vest, ki je dolga leta spala v njem, pa mu je tolmačila župnikov pogled tako, kakor da bi bil hotel reči: „Te že poznam! Morilec Mihe si in še vedno imam tvoj nož, s tem nožem pa imam tebe v svoji moči!“

Ako bi bil mogel župnik slutiti, kakšne mračne misli so se predle dalje v mlinarjevi glavi, ne bi bil gledal s tako radostnimi pogledi na propalo župnišče, kjer bode poslej njegova domačija. Cela družba je odšla ob glasnem zvonjenju mimo župnišča v cerkev, kjer je Hercog prvikrat kot župnik molil za svojo občino in obljubil Bogu, da ji bode dober pastir.

Molitvi je sledil pred oltarjem kratek, a prisrčen nagovor, v katerem je takorekoč kot program razkladal besede: „Mir bodi z

vami!“ Solze ginjenja so mu bile v očeh, ko je prvokrat blagoslovil svoje ljudstvo kot župnik.

To je bilo govorjenja, ko so šli ljudje po končani prvi službi božji novega župnika domov ali pa v gostilno! „Dober pridigar bode — kako lepo izgovarja! — izmed počasnih tudi ni — pa kako milo in prijazno gleda!“ Ali še bolj kakor prva pridiga so osvojili njegovi konji spoštovanje kmetov. „Ali si pogledal konje? Priročni je sedemnajst pesti visok — več kakor šest let nima drugi — pa kakšna kopita imajo! — škoda da eden nima zvezdice — seveda ima zvezdico!“

Kmetje znajo govoriti po cele ure o paru konj. Vsaka dobra konjska lastnost je provzročila tudi njih spoštovanje napram župniku. Saj so ponosni na župnikove konje, kakor da so njih lastne živali.

Samo župan je šel nevoljen in jezne napram svojemu mlinu, ne da bi bil popil le eno čašo piva s člani občinskega zastopa.

Tudi v župnikovem srcu je lezla bolečina navzgor. Čeravno je bil sprejem lep in odkritosrčen, učitelja le ni bilo nobenega poleg. In ravno z učitelji bi rad skupno deloval na korist naroda. Zato ga vidimo že četrť ure pozneje, ko je še sam pozdravil kaplana in ga prosil za zvesto sodelovanje v vinogradu gospodovem, da zapuščá župnijo in odkoraka proti stari znani šoli.





XV.

Samo nekoliko let je preteklo, odkar je prišel novi župnik v Gospojno, a marsikaj se je izpremenilo tekom tega kratkega časa. Toda vse le na dobro za pastirja in za čredo. Župnikovi lasje so sicer še bolj osiveli, oko pa je imelo jasnejši sijaj nego takrat, ko je bil tam za kaplana. Župnišče je sedaj popravljeno zunaj in znotraj, lepo in prijazno. Zidovi so tako beli, kakor sneg na gorah v ozadju, nova polkna se kaj lepo vjemajo v sveži barvi z zelenimi rebri in solnce je bilo kaj ponosno, kadar je lahko gledalo v ogledala velikih, čistih šip.

Pa hlevi! Dvajset krav najčistejšega plemena je žrlo najboljše seno, ki je moglo rasti le na novo kultiviranih župnijskih travnikih; bik, ki je bil priklenjen z dvema verigama na obroč v nosu, je prišel dvajset ur daleč iz poljedelske šole. Zunaj na polju je bilo žito, kakršno ni še nikoli raslo tukaj; saj je bilo seme celo iz Norveške.

Po pravici je imenoval ravnatelj gospodarske šole, ki je bil župnik vedno v zvezi ž njim, ko je prišel nekoč na obisk, ekonomijo gospojinske župnije pravo vzorno gospodarstvo. In bilo je res vzorno gospodarstvo za celo občino in še mnogo dalje. Kmetje niso hoteli zaostati za svojim župnikom in so posnemali njegov primer; k njemu niso prihajali le po svēt, temveč tudi po seme, po teleta in po ščeneta. Da bi povzdignil blagostanje v občini in pospeševal zavest skupnosti, je ustanovil župnik poljedelsko zadrugo, posojilnico, skrbel je za potrebni kredit in kmalu se je lahko opazalo že po zunanosti hiš, da je bilo tukaj doma blagostanje in zadovoljnost.

Pri poštnem ravnateljstvu je dosegel župnik, da je ustanovilo v vasi poštni urad, in v imenu zadruga je odpošiljal dosti denarja za umetno gnojivo, za poljedelske stroje, centrifuge, za gospodarske časopise in knjige po pošti; ali trojno, četverno se je vračalo za mleko in maslo, ki ga je vozil zadružni voz vsak dan na kolodvor, dočim je hodila prej ena prekupovalka enkrat na teden z jerbасom na glavi na tedenski trg v Raming.

Sedaj zidajo celo že sekundarno železnico, ki se bo dotikala Gospojne. Temelji za kolodvor so že sezidani. Kmalu, ko je prišel, je sklical župnik shod interesentov vseh občin v dolini in kot načelnik želez-

niškega odbora je doživel letos veselje, da se je s podporo dežele in države lahko začelo s stavbo. Veljalo ga je sicer mnogo potov, skrbi in truda, ali narodu koristi železnica in zato mu je bilo lahko vse.

Samo eden se je branil železnice: mlinar. To je bilo čisto naravno, kajti potem ne bo mogel iztiskavati žita in gozdnega drevja od kmetov več za tako nizko ceno kakor doslej. In za to se je imel zahvaliti samo župniku, ki ga je sovražil tembolj. Zaradi železnice pa je izgubil tudi župansko čast. Ker je tako nasprotoval železnici, katero so želeli vsi kmetje, ga niso več volili za župana. In tudi tega je kriv župnik. Ako ne bi bil začel z železnico, bi bil mlinar lahko še danes župan. Ali temu župniku, ki se druži z liberalno železniško sodrigo, namesto s klerikalnim županom, mora priti še dan plačila.

Nova železnica, ki naj približa oddaljeno gorsko vas prometnemu svetu, še ni gotova, a na Dunaju poznajo že Gospojno za biser planin. Župnik je namreč objavil v nekem planinskem listu več enostavnih, a resničnih člankov o lepoti Gospojinske doline, ustanovil je olepševalno društvo in že so začeli Dunajčani prihajati poleti na počitnice. Boljše sobe v vasi so večinoma oddane za dober denar tujcem, ki se počutijo tukaj bolje, kakor v elegantnih zdraviliščih.

Celo neki Berlinec je letos zablodil sem in ugajalo mu je prav posebno. Bil pa je protestant. Malo da ne bi bil dobil nikjer stanovanja in vse se ga je plaho izogibalo. Ali ko mu je podal gospod župnik roko, ko mu je prepustil sobo v župnišču in je šel celo ž njim na izprehod, se je hipoma izpreobrnilo mnenje in vsak bi ga bil imel najrajši pri sebi. Samo klerikalni mlinar je sumljivo majal glavo. Kot kaplan imeti luteranski nagrobni govor, kot župnik dati luterancu prenočišče v katoliškem župnišču, to nasprotuje veri; to mora takoj pisati svojemu sinu v Rim.

Najljubši načrt in prava srčna želja župnika je pa bilo novo šolsko poslopje.

V tem oziru je naletaval začetkoma na same trde pečine. Toda tudi trdo skalo izdolbe neprenehoma padajoča kapljica. Tako je bilo tudi v Gospojni kljub mlinarjevemu nasprotovanju, kljub protipotezam kanonika Šusterja, ki ni mogel razumeti, da hoče zidati njegov naslednik šolo, katere se je on branil z vsemi štirimi.

Sicer pa ni gospod kanonik nič kaj ljubil svojega bivšega kaplana Hercoga, ki se je celo predrznil, zahtevati od okrajnega glavarstva, torej od posvetne oblasti, posebno stavbno komisijo zaradi slabega stavbnega stanja gospojinskega župnišča. Okrajno glavarstvo je obsodilo njega, gospoda kanonika, da mora plačati tritisoč forintov. Skoraj

celi letni dohodek je moral plačati zaradi tega nekrščanskega novega župnika. Kazen ga pač še zadene. Bog ne more dovoliti, da bi se brez kazni oropalo njegovo sveto cerkev; kajti veliko oropanje cerkve je vsekakor obsodba na tritisoč forintov za popraviljanje njegovega prejšnjega župnišča, saj je zapisal že ves svoj denar testamentarično katoliški šolski družbi. Trideset let je bil zadovoljen s starim župniščem; novi župnik pa potrebuje kar same nove strehe za hišo in za hleve. Seveda, njemu je lahko nabavljati, ko mora plačati vse on, kanonik! Dà, dà, saj še doživi, da ga zadene kazen božja.

In sedaj je tudi nova šola v Gospojni gotova. Celo mnogo večja in lepša je, nego župnišče. Župnik je sam podaril prostor in vrhutega je dal še skoro celo oralo svojega najboljšega polja za šolski vrt in za drevesnico. Šolske sobe so visoke in skozi visoka okna prihaja polna svetloba vanje; učitelji imajo zdrava, prijazna stanovanja in župnik je prepričan, da se razvije iz take šole tudi zdravejši, boljši in svobodnejši naraščaj, nego iz starega, mračnega in vlažnega poslopja. Kakor človek stanuje, tak postane in nemogoče je, da bi poučeval z veseljem in z ljubeznijo in z veselim srcem učitelj, ki mu nikoli ne zasije solnce v nizko, temno sobo. To je bilo Hercogovo prepričanje in zato je odkazal tudi svojemu kaplanu lepo, solnčno sobo v župnišču, prav poleg svoje.

Mračno sobo na pokopališče, v kateri je pred leti tolikokrat zahrepenel po solnčnem žarku, je rabil sedaj za shrambo.

Prišel je tudi že tretji učitelj in župnik je dosegel, da se je poučevalo v višjih razredih cel dan. Seveda so šolski načelnik Gros in njegovi pristaši nasprotovali. Končno pa je vendar zmagalo izpoznanje, da je znanje tudi za kmeta in za delavca temelj razvoja in pridobivanja. Sezidali so obenem celo četrto učno sobo, da bi bila šola tudi za bodočnost dosti velika. Pa tudi sedaj ni ta soba brez namena, kajti vsako nedeljo imajo v njej popoldnevni poljedelski pouk, v katerem se izmenjujejo župnik in učitelji. Začetkoma je bilo mladih ljudi, ki so že končali šolo, sram, da bi šli zopet vanjo. Župniku na ljubo pa so prihajali starejši, izkušeni kmetje in sedaj je soba ob nedeljah prenapojnena. Tu sedi mlad kmet poleg starega hlapca, kmetica poleg dekle, po končanem pouku si ogledajo šolski vrt ali pa gredo na župnikovo poizkušališče, kjer imajo semena iz vseh strani sveta svoje prostorčke, da lahko pokažejo, ali morejo uspevati v hribovju in kako se jim tam godi. Potem so prišle zopet njive, posejane z enakim semenom, a pognojene z različnim gnojivom. In tako so posamezni oddelki različni po barvi, po steblih, listju in sadežih, da izpozna kmet na prvi pogled korist racionalnega gnojenja.

Včasih je prinesel ta ali oni kmet malo zemlje s svojega polja seboj. To so potem kemično preiskali v šolski delavni sobi in tako se je določilo, kateri sadež se tam najbolj uspešno poseje ali s kakšnim umetnim gnojivom bi se najbolje popravilo zemljo. Samo mlinar je sedel s svojimi malobrojnimi pristaši v gostilni ter je godrnjal nad župnikovimi neumnostmi. Odkar je izgubil vsled svojega, šoli sovražnega držanja tudi načelniško mesto v šoli in je postal župnik sam načelnik, ga je sovražil še bolj strastno.

Dasiravno se je zavzemal župnik z vso vnemo za gospodarsko povzdigo kmetov, mu je postala ta vendar bolj postranska reč. Glavno mu je bilo vedno dušebrižje, glede katerega si je pošteno razdelil delo s svojim kaplanom. Rad je hodil po bujnem žitnem polju in po sočno zelenih travnikih in je tam gledal sadove svoje marljivosti. Najljubše mesto pa mu je bilo vendar v cerkvi.

Polja in travnike je kaj lahko obdelovati v primeri s trdimi ljudskimi srci. Rastlina je hvaležna za najmanjšo skrb in izreka svojo hvaležnost z vonjem svojega cveta; človeku pa posvetiš lahko celo življenje in s hudimi očmi te gleda.

Na radost župnika Hercoga je vendar bolj in bolj venel plevel strankarskega sovražstva, ki ga je bil posejal župnik Šuster ter ga je bil gnojil s svojim lastnim sovraštvom; seme ljubezni in potrpljenja,

svobode, prepričanja in tolerance pa je polagoma vse lepše uspevalo. Ni se več zdelo, da se ne bi moglo premostiti prepada med klerikalci in liberalci; gospod župnik sam je položil brv čezenj in sam je stal na brvi pa je ponujal roke na obe strani. Saj so bili vsi njegovi župljani. In kmalu je bil prepad izpolnjen do roba; sčasoma je vrgel vsakdo tisti kamen vanj, ki ga je prej metal za nasprotnikom. Kmalu tudi župnikove brvi ni bilo več treba, kajti na ravnih tleh nad nekdanjim prepadom je zelenel lepi vrt miru.

Samo mlinar je držal svoje kamenje v roki; cele vreče je napolnil ž njim, da bi ga mogel metati ob priložnosti za župnikom. V svojih pismih kanoniku Šusterju se ni mogel dosti bridko natožiti nad župnikom, ki naredi še celo župnijo liberalno.

Da se ne izgubi Gospojne klerikalni stranki, so sklicali tja velik shod katoliškega društva. Iz škofijskega mesta so prišli celo neki baron, duhovnik in uraden sluga na stroške društvene blagajne kot govorniki v Gospojno. Župniku se je seveda storilo žal, da naj bi se zopet zatrlo mladi, zdravi mir, ki je bil komaj okreval. A kaj naj bi bil storil? Politično društvo je bilo škofu milo kakor oko v glavi; to je dejal večkrat sam. Govornike je poslal sam škof, torej je župnik moral iti na shod.

Namenil pa se je, da ne bode govoril na noben način ne „za“, še manj pa seveda „proti“.

V tem mu je pravočasno stara ženica odprla zaželjeni izhod. V nedeljo, ko se je imel vršiti napovedani shod, je prišla po službi božji stara črevljarica iz Litve k duhovnemu gospodu, prosit ga, naj pride obhajati njenega moža, ki ji že dolgo ni več všeč. To je bilo župniku ravno prav, ker se mu ni bilo treba udeležiti shoda. Naročil je še kaplanu, naj sprejme gospode v njegovem imenu in naj jih dobro pogosti pri kosilu. Potem se je v beli mašni srajci odpravil na pot.

Cele trume mož iz drugih občin so mu že prihajale nasproti. Kmalu je srečal tudi landaverja z najavljenimi govorniki. Župnik jih je blagoslovil in je šel dalje.

„To je zopet prav po njegovi navadi,“ je dejal duhovnik na vozu, ko se je župnik že oddaljil; „namesto da se pride kaj naučit, gre obhajati, za kar bi bilo gotovo tudi jutri še dosti časa.“

Šlabe volje so prispeli govorniki v župnišče, kjer so se pri dobrem obedu lahko odpočili od pota, preden so šli na svoje sveto delo. Prav neprijetno jim je bilo, da niso vihrale zastave niti na župnišču, niti na kateri drugi vaški hiši; to je bilo slabo znamenje, da nima klerikalni duh tukaj več domačije, odkar je novi župnik v vasi.

Velika plesna dvorana v gostilni je bila prenapolnjena. Na stotine mož se je zbralo tam. A čudno! Vsaki tujec bi bil lahko razložil domače Gospojinčane in pa ljudi iz drugih občin. Dočim je tem kar bliskal slepi strankarski fanatizem iz oči, so bili pogledi gospojinskih kmetov popolnoma mirni, kakor bi možje itak bolje vedeli, kje kmeta črevelj žuli, nego gospod baron in uradni sluga.

In res je naredil že prvi govornik neumnost, ki je pripravila shod ob vsaki uspeh. Duhovni gospod iz mesta je namreč izrekel ljubim Gospojinčanom najlepše pozdrave gospoda kanonika Šusterja, ki jim da reči, naj ostanejo zvesti katoliški veri pa naj se varujejo volka. Gospojinskim kmetom bi se bilo zdelo nedostojno, prekiniti govornika z mejklicem, pač pa so se spogledovali, kakor da je hotel reči drug drugemu: „Ali si slišal? Šuster nas pozdravlja, tisti s stotisoč forinti, ki jih je odnesel od nas. Naj le pozdravlja. In veš, kdo naj bi bil tisti volk? To je naš gospod župnik. Le govorite, kar vas je volja, mi pa si mislimo, kar hočemo.“

S tem pozdravom je bil neuspeh shoda zapečaten. Niti en Gospojinčan se ni vpisal v društvo; tujci pa so bili itak že udje.

Gostilničar je bil edini zadovoljnejš. Saj je spravil devet vedrov piva in tri vedre vode med ljudi.

Ko je bil župnik gotov z obhajilom bolnega črevljarja, ni odšel takoj domov. Le cerkovnik je tako tekel, da bi bil malone izdahnil dušo, le da bi ujel še kaj od lepega shoda.

Župnik pa je šel uro daleč skozi gozd na hrib. Odkar je postal župnik, je imel premalo časa, da bi lazil po svojih posvečenih hribih. Enkrat na leto, v poznem poletju je šel pač na svojo najljubšo goro.

Začetkoma so se mu kmetje pač smejali, pozneje pa sta šla dva z njim, zadnjič jih je bilo že trideset in ker je imel gori kaj lepo pridigo o ljubem Bogu in o lepem svetu, o ljubezni in o človeškem dostojanstvu, ni šel letos nihče več k Mariji Pomagaj, temveč mnogo se jih je že sedaj veselilo, da se bodo zopet s svojim župnikom lahko udeležili gorskega romanja.

Župnik bi seveda rajši šel sam na hrib, veselilo ga je pa vendar, da so začeli kmetje tudi tam uvidevati lepoto sveta, kjer ni bilo ničesar več za samoljubje. In cela narava, nebotične gore in slap, temni gozd in šumeči gorski potok — vsi so bili kaplani župnika Hercoga, ki so mu pomagali moliti; le naučiti je moral svoje kmete svetega jezika, s katerim govori priroda srcem. Do-

kler izsili kmet po davno podedovani navadi zemlji le toliko, da se varuje lakote, dokler je suženj svoje grude, je njegov razgled omejen, pa ne more svobodno dvigati glave. Hercog pa je pokazal kmetom, da niso sužnji tal, temveč da je zemlja dobra mati, ki bogato hrani svoje otroke, ako prosijo mater razumno in z dobro voljo. Zato nosijo kmetje že svobodnejše glave in gledajo s povsem drugimi očmi v svet; zato se jim je že zbudil smisel za lepoto v prirodi, ker jih je naučil ljubezni in razuma za poljedelsko gospodarstvo.

Kadar pa ima človek odprte oči in čuteče srce za lepote v prirodi, postane dober. Kdor ne pohodi nobene cvetke objestno, ne stopa niti svojemu bližnjemu na prste. Ko je privedel svoje kmete tako daleč, da so ljubili Boga kot ljubečega gospoda prirode, so nahajale tudi njegove pridige o tem Bogu v cerkvi rodovitna srca. Pot po tratah v naravi vodi mnogo hitreje k Bogu, kakor pot po temnih globelih pekla. Pravi svetniki božji dosežejo mnogo večjo visokost na svobodnih hribih, kakor v mračnih samostanskih celicah.

Take so bile župnikove misli, ko je zopet sedel gore na planinski trati pa gledal v mirno dolino, dočim je doli v vasi strankarska strast pridigala sovraštvo. A sedaj se je moral shod že bližati koncu. Zato se je spustil župnik počasi zopet navzdol.

Ni dolgo korakal po cesti proti vasi, ko se je že prikazal voz z društvenimi govorniki. Sedaj pa so sedeli štirje na njem. Četrtri je bil mlinarski mojster Gros. Nihče izmed vseh ni pozdravil župnika, pa se tudi njemu ni zdelo potrebno, da bi prvi pozdravljal ljudi, ki so sedeli pri njegovi mizi. Vese-lilo ga je, da ga niso pozdravili, ker mu je bilo to v dokaz, da se jim ni posrečilo, raz-dreti miru v njegovi župniji.

Bili so pa po pravici hudi na župnika. Ako je prišel cerkovnik še pravočasno na shod, bi bil prišel lahko tudi župnik. Ali župnik pač ni tako dober, pobožen katoličan, kakor cerkovnik. Zato je bila drugi dan ob tem času v škofovi črni knjigi cela litanija o gospojnskem župniku, ali ne sveta.

Ko so se klerikalci s svojim shodom v Gospojni tako urezali, se je zdelo libe-ralnemu društvu, da je prava otroška igrača, osvojiti to občino. Že štiri tedne pozneje sta prišla iz glavnega mesta dva advokata, neki propadli gostilničar, pa agent za čas-niške oglase, katerim se je pridružila vsa liberalna inteligenca iz Raminga, v vas, ki tudi to pot ni bila v zastavah. Župnika tudi sedaj ni bilo doma. Tudi na ta shod ne bi bil prišel, čeravno ne bi bil spremljal s svojim vozom potovalnega gospodarskega učitelja, ki je imel dopoldan predavanje, na kolodvor.

Čudno, kako zaslepi strankarska strast. Gospodje, ki so bili z župnikom več kakor uljudni, kadar se je šlo za stavbo železnice ali za novo šolo, bi ga bili danes kar prebodli z očmi, tako so švigali bliski iz njih voza v župnikov voz. Gospod notar ni niti odzdravil in gotovo se ni več spominjal, da je sam ponudil pri veliki pojedini po posvečenju nove šole v Gospojni, katere se je udeležil kot okrajni šolski svetnik, župniku tikanje in bratovščino. Župnik se je moral smehljati nad tako neškodljivim, pristnim izrazom strankarskega duha. Hudega pogleda liberalca se mu ni bilo treba bati. Pač pa so bili nevarni taki pogledi iz klerikalnih oči; to je vedel Hercog po dolgoletni izkušnji.

Kmalu se je ustavil voz pred „modro ščuko“, kjer ga je hotel nekoč okrajni sodnik Handelsbacher kot potujočega kaplana nerahlo posaditi na cesto. Kdo bi bil takrat mislil, da se da ta gospod dvanajst let pozneje voliti od „farške stranke“, kakor jo je sam imenoval o polnoči, voliti v državni zbor, kjer je sedel poleg češkega kaplana, za kar je kmalu doživel imenovanje za deželnosodnega svetnika! Sedaj je že v pokoj, pa si je dal sezidati vilo na najlepšem prostoru v Gospojni, v nekdanjem kaplanovem rajju. Vsaki teden se pokaže v župnišču. Za vino, s katerim pogosti župnik gospoda svetnika, mu ni bilo žal, pač pa za drago-

cene ure, ki jih mora žrtvovati človeku, ki ga je hotel nekdam kot pristni liberalec posaditi na tlak.

Gotovi zmage so se pripeljali bradati gospodje v Gospojno, imeli pa so prav tako malo uspeha, kakor klerikalni apostelji. Tudi na tem shodu jo je takoj prvi govornik, zaradi svoje zgovornosti slaven advokat, polomil. Začel je s tem, da je na prihodu srečal farja, ki je bahato sedel v kočiji, pred katero sta bila vprežena dva krasna vranca.

„Dva kostanjevca!“ se je oglasil mejklic.

„Dobro. Recimo, dva kostanjevca“, je ognjevit nadaljeval govornik; „vprašam Vas, kmete, ki morate na smrt trudni v nedeljo hoditi cele ure daleč v cerkev, dočim imajo farji lepe konje in bogate kočije, ali se je vozil tudi Kristus tako ošabno v kočiji?“

V odgovor pa je zadonel zopet mejklic: „Gospoda, kaj ste prijahali Vi na samih oslih?“

Glasi smeh je zabučal na ta odgovor, ki je prihajal kmetom prav iz srca, kajti na župnikove konje so bili prav posebno ponosni.

Ako bi bil zaklical te besede kmet, se mu ne bi dobro godilo, tako razburjeni so bili društveniki vsled motenja. Prišle pa so od moža s polno brado in zlato obrobljenimi naočniki, ki je bil za celo glavo večji, kakor vsa okolica.

Komaj je dosegel predsednik toliko miru, da se ga je razumelo, je s precej nesigurnim glasom dejal orjaku: „Opozoriti Vas moram, da je naš shod liberalen; sodeč po Vaši izjavi pa ste klerikalen farški hlapec in zato Vas pozivam, da takoj zapustite shod.“

Velikan pa se je zasmejal na ves glas. „Nikoli se mi še ni zgodilo, da bi me bili prištevali klerikalcem; najmanje pa bi bil pričakoval kaj takega na shodu, na katerem sem najbrže edini protestant.“

Zbegani so zijali liberalni gospodje na protestanta, ki jim je tako zmešal štreno.

„Gospodje naj mi dovolijo, da se predstavim. Ime je brez pomena; po poklicu sem gimnazijski ravnatelj, pa sem prišel na počitnice v ta prelepi kraj Vaše krasne dežele. Po mojem mišljenju pa sem mnogo liberalnejši nego Vi, gospoda. Vem, da cenite visoko pruskega šomaštra. In zato Vam pravim: Ako nimate boljšega programa, nego psovati pope, je škoda, da ste prišli tako od daleč. V kratkem času sem izpoznal tukajšnje prebivalstvo, ki jè v resnici bolj liberalno, kakor mi vsi skupaj. In da je res tako, čeravno ni vpisano v Vaše društvo, je edino zasluga župnikova. Tudi tukaj kakor povsod prihajate za nekoliko ur prepozno. Ako bi bili priredili Vaš shod pred petimi leti, ko je bil še stari župnik tukaj, bi bila naredila Vaša gesla vtisk, proti se-

danjemu župniku pa rabite zastonj Vaš smodnik. Kot protestant Vam lahko pošteno pravim, da bi bil vesel, ako bi imeli na Pruskem tako resnično liberalne pastorje, kakršen je gospod župnik v Gospojni.“

Glasno, dolgotrajno pritrjevanje je sledilo tem besedam in ljudje, ki so prej še vedno nekam plaho gledali na protestantovskega gosta, so mu sedaj hvaležno stiskali roko. Ako brani protestant tako toplo njih župnika, tedaj pač njegovi lastni župljani ne smejo dovoliti, da bi ga napadal kdorkoli.

Sedaj se jim je tudi zasvetilo pred očmi. Gospod župnik je imel res prav, ko je dejal, da so protestantje tudi kristjani in pogostoma še boljši, kakor marsikateri katoličan. V enem hipu se je zrušila v tej oddaljeni dolini visoka, črna stena v kup strohnelih desk, stena, ki so jo bili izza protireformacije v Avstriji med katoličani in protestanti tako čvrsto stesali, da ni mogel prodreti skozi njo noben žarek ljubezni. Še vedno je skoraj povsod visoka in čvrsta in četudi zasije tupatam solnce skozi kako špranjo, se hitro pribije zopet debelo desko na njo.

Danes je podrla v Gospojni slaba sapica to steno, ki pa bi bila težko kdaj padla, ako je ne bi bil tolerantni župnik v Gospojni izpodkopaval od svojega prihoda.

Pruski učitelj je pokvaril vsem govornikom tekst, ker se je bil vsaki naučil govora, v katerem se je požiralo duhovnike kar z dlako. Drug je gledal drugega, nihče ni hotel priti več v nevarnost, da bi ga bil protestantovski pruski učitelj poučeval.

Najpametnejšo misel je imel predsednik. Zaključil je shod. Čemu naj bi se ponujalo biserje govorov zastonj bedastim kmetom, popovskim hlapcem? Kočijaži niso mogli dosti hitro vpreči, potem pa je šlo v najhitrejšem diru iz prokletega kmečkega gnezda.

Ves obupan pa je gledal gostilničar za zadnjim vozem. Zastonj je bil krstil svoje dobro pivo; kdo naj ga pije sedaj? V kuhinji pa so ravnokar začele rumeniti race in piške, ki so bile pripravljene za visoko gospodo iz mesta. Plakajoč in jeze se tresoč je hodil po hiši ter je pregnal še ostale goste. Zmerjal je strahopetno liberalno družbo, ki je bežala pred enim samim, ne da bi kaj popila in pojedla; togotil se je nad prokletim luterancem, ki mu je pregnal najboljše goste. Samo nad župnika se ni upal spraviti, kajti s tem bi si bil vse pokvaril pri kmetih. Le mlinar je znal potolažiti gostilničarja :

„Glej, mu je dejal, prihodnje leto poje moj gospod sin novo mašo in takrat bode imenitno. Le pripravi se, da poskrbiš, kar je najboljše in najdražje. Denar ti bode kar

snežil skozi streho. Reči se bode moralo, da Gospojna še ni doživela kaj takega, kakor to novo mašo.“

Župnik ni prišel na povratku iz Raminga še do soteske, kjer se sklanjajo gore nad šumečim potokom, pa je že zopet zazrl celo bližajočo se vrsto vozov.

Niti sovražni pogledi ga sedaj niso zadeli kakor prej. Gospodje, ki jih je bil odsotni mož premagal, so gledali v stran na hrib. Samo neki črevljar je kričal: „Svinjski pop, zapeljivec naroda, beraški župnik!“

Druzega ni župnik več slišal, vozovi so že izginili. Zadnje bobnenje groma je prepričalo župnika, da je minula tudi ta nevihta brez škode nad Gospojno.

Kakor da bi se bila vsa društva naenkrat zagrizla v daljno vas, o kateri še nihče ni vedel ničesar pred petimi leti, pa je priredila tudi šolska družba izlet v Gospojno in je sklicala shod. Upala pač ni, da doseže kaj uspeha pri neumnih kmetih in na pridobitev udov celo ni računala. Tega zborovanja pa se je udeležil tudi župnik. Prosil je celo za besedo in je imel govor, ki je navdušil kmete za materinski jezik in za narodno kulturo.

Kaj takega niso slišali kmetje še nikoli od župnika, kajti v cerkvi ni govoril nikoli o politiki, temveč jih je učil vedno le besede božje. Seveda je bil ves v ognju za božjo čast in za ljubezen do bližnjega; da

pa je znal govoriti tudi o narodnem značaju in o njega bistvu, jim je bilo doslej neznano. Na svojih gospodarskih predavanjih je govoril pač tudi o narodnem kulturnem delu, ali danes je govoril vse drugače. Uspeh župnikovega govora je bil tak, da je pristopilo takoj več kakor dvesto udov šolski družbi. Samo mlinar je nasprotoval, ker je vedel iz svojega časopisa, da služi šolska družba antekristu.





XVI.

Ko je dobil kaplan Hercog svoje imenovanje za župnika v Gospòjni, mu je bilo prvo, naznaniti svoji sestri veselo vest. Če je imela prej prisrčno usmiljenje s svojim bratom, ker je moral toliko časa romati kot kaplan po škofiji, se ji je zdelo sedaj, ko je postal brat končno sam svoj gospodar, kakor da je sama odrešena.

V prvem pismu, ki ga je poslal sestri kot novo imenovani župnik, je pisal med drugim: „In sedaj bi bilo treba le še ene reči, ki pa je med najvažnejšimi za župnika, namreč dobro, pošteno in zvesto gospodinjo. Seveda si ne bi mogel želeti boljše, nego lašno sestro. Toda Ti si že izbrala boljši del: Dober mož in mili otroci so vendar kaj družega, kakor star župnik.“

Kmalu je prišla od sestre in od svaka srčna čestitka. Sestra pa je zapisala tudi sledeče:

„Za čast župnijske kuharice, ki si mi jo namenil, se moram seveda prav lepo zahvaliti. Nikoli mi ni bilo na misli, da bi postala stara devica v farovžu, pa naj bi bilo tudi pri najljubšem bratu. Ne smem Ti pisati, kako je lepo zakonsko življenje, kajti sicer mi skočiš še z obema nogama iz kute. Toda brez šale! Ako še nimaš gospodinje, pa si vzemi Lenko, ki si mi jo poslal pred triindvajsetimi leti kot ubogo dekle. Deset let je pač že pri nekem dvornem svetniku v Šotenhofu pri Dunaju za kuharico, ali kardarkoli pridem na Dunaj, jo vselej obiščem. Gospodarji so zelo zadovoljni ž njo in dobro izpričevalo je že to, da je tako dolgo na enem mestu. Seveda, take plače ji ne bodeš mogel dati, kakršno ima na Dunaju, namreč petindvajset forintov na mesec. Da razume prav dobro hlevno gospodarstvo, zato ti jamčim. Še nikoli nisem imela boljše dekle. Ko je odšla od nas, mi je bilo zelo žal, ker sem jo imela rada kakor lastno sestro; tudi ona ni silila v tujino, ker je našla pri nas pravo domovino. Ali zanjo je bilo koristno, da je odšla, ker je postala vendar kaj boljšega, nego kravja dekla. Starost kanonov, kakor pravite pri vas, je tudi že dosegla. Otrok ostane seveda pri meni; saj je moj ljubi krščenec in njegova mati sem. Tako nezakonsko dete je pač zmerom usmiljenja vredno, ker ga smatrajo neumni ljudje za nekaj slabšega od pošte-

nih, kakor da bi bil otrok kriv, če je imel hudobnega očeta, ki je ogoljufal mater. Z detetom torej ni zapreke, ako hočeš vzeti po mojem nasvetu Lenko za kuharico. Na Dunaju jo imajo za devico in bila je vedno tako dobra, kakor v mladosti. Nihče ji ne more očitati ničesar. Dobro vem, da mora biti župnijska kuharica devica, ali tako natančno je pač tudi gospod škof ne bode preiskal, ako pride k Tebi na vizitacijo. Ako sprejmeš moj dobri svet, mi takoj odpiši.“

S prvo pošto je prišel odgovor:

„Hvala Ti za dobri svet; Tvojemu poznavanju ljudi zaupam in rad sprejemem Lenko za gospodinjo. Pisati pa ji ne morem, ker ne vem njenega priimka. Prosim Te torej, odpelji se na Dunaj in pomeni se ž njo. Saj se odpravi take reči veliko boljše ustmeno nego pismeno. Le to moram opomniti že sedaj, da kot župnik ne morem plačati toliko kakor dvorni svetnik. Najljubše bi mi bilo pač, če bi prišla kar Ti ž njo v Gospojno; ali počakati moraš s svojim obiskom, da pridem vsaj deloma v red, da Ti pokažem lahko tudi kuhinjo, ki jo kupim za denar, katerega mi je posodil Tvoj mož.“

Tako se je zgodilo, da je prišla že dva tedna po prihodu župnika Hercoga Lenka drugič v kraj, kjer je iskala kot mlado, obupano dekle smrt, katere jo je rešil mladi kaplan. Premišljevala ni dolgo, preden je

odpovedala svojo službo na Dunaju. Hvaležnost napram rešitelju svojega življenja, svoje duše in svojega otroka ter hvaležnost napram sestri, ki jo je takrat ljubeznivo sprejela, je zaprla usta vsem pomislekom.

Ko je šla prvo nedeljo po veliki maši iz cerkve, so že postajali kmetje po pokopališču; ona ni pazila na radovedne poglede, ki so se upirali vanjo, ali bilo je videti, da so bili kmetje zadovoljni z župnikovo volitvijo. Samo eden je debelo gledal, ko je opazil novo kuharico. V tem licu se mu je zdelo nekaj znano in vendar se ni mogel spomniti, kje da je že videl to osebo. Pa vendar jo je moral poznati. Zastopil ji je torej pot, da jo pogleda natančneje. Sedaj je tudi ona dvignila oči in na prvi pogled je izpoznala mlinarja Grosa, svojega nekdanj vročeljubljenega Pepeta, ki jo je spraval v nesrečo. Začutila je zbadljaj, kakor da bi ji kdo porinil ostri nož v srce, ko je izza toliko let nenadoma opazila svojega zapeljivca. Ko je prišla v župnišče, je morala takoj sestiti; noge so se ji šibile, da ni mogla stati in vendar bi bila najrajše zbežala pred tem človekom, daleč proč, kakor takrat, ko jo je bil brcnil z nogo, ko se ga je oklepala v mladi ljubezni in mu priznala, da je mati.

„Proč iz bližine tega človeka! Proč, sicer te spravi vnovič v nesrečo!“ To je bilo skoraj instinktivno čuvstvo, ki je Lenko

vso pretreslo. Pa vendar — oditi ni smela; zvesto je hotela vztrajati v večni hvaležnosti pri svojem rešitelju.

Tudi mlinar je izpoznal sedaj oči, ki so se upirale vanj z grenkim očitanjem. Že enkrat je bil čutil, da so se te oči ravno tako upirale vanj in še ni mogel pozabiti na ta pogled, čeravno bi ga bil kaj rad izbrisal iz svojih spominov. Kakor obstreljena srna, ki gleda, proseča za svoje življenje, na lovca, pripravljajočega se, da ji prinese smrt s svojim nožem, tako ga je gledalo pred mnogimi leti njegovo lepo dekle, ko jo je bil spravil v nesrečo in potem pahnil ubogo bitje od sebe. Na ta pogled odpahnjene Lenke in na pogled Mihe, ko mu je bil v ljubosumnosti porinil nož v telo, ni mogel pozabiti. Ali je bila pekoča vest, ki mu je neprenehoma pokazavala tako različno tiste umirajoče oči?

Slaba vest ni mogla biti. Saj je bil vendar pri Mariji Pomagaj. Ali mar tudi romanje nič ne zaleže? Kako more gospod Bog izza tako dolgega časa poslati že davno za mrtvo smatrano Lenko sem, ko je žrtvoval pri Mariji Pomagaj posebno svečo iz hvaležnosti, da je izginila? Sedaj bi človek lahko izgubil svojo sveto vero, ako se ne more zanašati na Boga in na mater božjo, pa je denar za romanje in za svečo popolnoma izgubljen. Sedaj ni treba nič drugega

več, nego da pride še dete na dan, njegovo dete, pa da zahteva postavne pravice.

Toda to pač ni mogoče. Otrok je gotovo mrtev, sicer ne bi mogla biti Lenka za kuharico v farovžu. Kdové, ali je kaj povedala župniku, kakšen je mlinar? Tedaj bi imel župnik še drugo orožje proti njemu. In vendar je bil že nož preveč. Sakram—, da je moral ravno ta človek postati župnik! Ali gospodarji v občini so vendar kmetje, ne pa župnik. In on je župan! Takega župnika se bode pač še lahko preganalo, z njegovo kuharico vred. Priložnost se že najde, da se ga pošteno očrni pri škofu. Saj študira sin pri jezuitih; tam postane pač tako moder, da bode lahko svojemu očetu svetoval kaj pametnega.

Res ni zamudil župan vsa leta nobene priložnosti, da zatoži župnika ustmeno in pismeno pri škofu za liberalca. Na svoja pisma je pritiskal vedno občinski pečat, in pisal je kot župan v imenu cele katoliške občine, dočim je bil njegov sin, ki je prišel kot mlad bogoslovec iz Rima na počitnice v Gospojno, vsaki dan na kosilu pri župniku.

V mlinu so bile sedaj za hlev same stare, nelepe deklet, najmanj nevarne, kar jih je mogla mlinarica najti. Toda ta previdnost je bila popolnoma nepotrebna; odkar je Avguštin nosil duhovniško obleko, ni

pogledal nobenega dekleta več. Sploh ni gledal več nobenemu človeku v obraz. Niti po hribih se ni hotel ozirati, temveč je po-
bešal pogled k zemlji, od greha prokleti.

Napolnjeval ga je animus clericandi, ki ga je prinesel popolnoma pristnega seboj iz Rima.

Za gospojinskega župnika bi bil lahko krasen vzgled ta grešnemu svetu popolnoma odmrli mladenič.

Tak župnik! Z grozo je moral mladi bogoslovec opazovati, kako je župnik pozdravljal kmetico in ji celo dajal roko, ako je prišla v župnišče po kakšno lepo knjigo iz občinske knjižnice. Potem je vstopila zopet stara objokana ženica, ki ji je mož umrl in župnik jo je tolažil, pa ji je položil celo roko na ramo. In vsem ljudem je gledal tako odkrito v oči. Tako svobodno, nevarno občevanje z ljudmi družega spola je gojencu iz Rima kratkomalo nerazumljivo. Ta župnik mora še pasti, pa kmalu; to mu je popolnoma jasno. Niti izpreobrniti ga ni mogel, kar mu je vendar nalagala vest. Župnik se je le čudno smehljaj. Toda po noči je mladi bogoslovec po cele ure molil na kolenih za izpreobrnjenje zakrknjenega grešnika. Celobičal se je že, hoteč dati Bogu zadoščenje za župnikove grehe. Ali to je kmalu opustil, ker ga je preveč bolelo.

Letošnje počitnice so bile zadnje, ki jih je preživel svetniku podobni bogoslovec v

domači vasi. Prihodnje leto postane doktor filozofije, pa se povrne nanovo posvečen iz Rima, da zapoje prvo mašo v župni cerkvi, v kateri je bil krščen.

Koncem septembra je odpotoval zadnji krat v Rim, teden pozneje pa je umrl v Gospojni star, ubog mož, ki ga je videl vsak opoldan v župnišču, kadar mu je dajala kuharica jesti.

Bil je prekrasen jesenski dan. Solnce je sijalo še tako toplo na vas, da se je moral celo grobar potiti v svoji jami. Kmalu konča svoje delo, kajti dospel je že do stare, strohnele krste. Še požirek žganja iz steklenice, ki jo je nosil v hlačnem žepu, in že je letela deska za desko v velikem krogu iz groba. Za to krsto je moral vzeti mizar dober les. S cepinom je moral grobar razdejati deske, tako čvrsto so še držali zarjaveli žebliji. Seveda, Miha iz žage je rezal vedno dobre deske, zato tudi deske njegove krste niso popolnoma segnile, je pomislil grobar, ko je poletela ravno Mihova glava na njegovi lopati iz groba. Druge velike kosti so ji sledile. Grobar se je vzel iz jame, napolnil je kratko pipo, porinil je z nogo mrtvaško glavo bližje h kupu zemlje, pa je dejal: „Kajneda, Miha, ko sva šla skupaj na ples, pač nisi mislil, da se takole zopet vidiva?“ Potem si je prižgal pipo in vesel, da je še živ in da ima tako dober

zaslužek, je sesal tobakov dim. „Te deske moram odnesti domov. Lahko jih še porabim. Sedaj pa na polič h krčmarju. Lesa mi itak nihče ne vzame. Naj le ostane tukaj.“ In mrmraje sam seboj je odkorakal proti gostilni.

Zunaj po župnijski njivi je hodila kuharica Lenka. Gledala je, kako se dela zelje, pa se je veselila, da so glave letos posebno velike, kajti ko je sadila, je nasula v vsako luknjico žlico moke iz kosti. Nosila je veliko košaro z različnimi jedili; hotela je iti v ubožnico k svojim gojencem. Ko je dobila občina novo učilnico, se je naredila iz starega šolskega poslopja ubožnica. Seveda ni odgovarjala vsem zahtevam, bila pa je vendar boljša kakor nič. In župnik je upal, da dobi sčasom tudi Gospojna boljšo bolnišnico in ubožnico. Nič ni dvomil o tem.

Tam, kjer je bilo zeljno polje pri kraju, preden se je prišlo do ubožnice, se je odpiral prekrasen razgled v dolino. Lenka je sedla na klop, ki jo je namestilo društvo za polepševanje pod košato lipo, pa je postavila košaro poleg klopi na zemljo.

Spodaj pa je šumel potok, v katerem je hotela nekdam končati svoje obupano življenje. Kako lepo pa se je razvilo to življenje! Uživala je ljubezen in spoštovanje cele občine — ona, devica Lenka! Dà, tu doli stanuje tisti, ki jo je bil pripravil ob

devišstvo Mlinar je edini, ki je vedel za to; ali pazila se je, da ni govorila o tem. Drugi, ki bi bil moral tudi kaj vedeti, župnik, ne ve ničesar. Niti za njen tedanji samomorilski poizkus ne ve, zato tudi noče vedeti ničesar o hvaležnosti. Sedaj je razumela župnika in vedela je, zakaj je odklonil vsako hvalo ter je hotel videti v njej samo dobrega posla. To je storila tedanja izpoved, tam zunaj pod drevjem; izpoved je vzrok, da je moral župnik pozabiti na vse.

Ob misli na župnika se je dvignil njen pogled od šumečega potoka gor na najvišje hribe. Kakor z rdečkastim zlatom pozlačeni od jesenskega popoldnevnega solnca so bili nagrmađeni. Tam gori je danes dobri župnik. Že včeraj opoldan je odšel; v zadnji koči je prenočil in danes je hotel do solčnega vzhoda dospeti že na vrh. Prekrasen dan mora biti danes gori; ali sedaj mora biti župnik že na povratku. Pošteno bode gladen, kadar pride domu. In kako je vselej vesel in srečen, kadar se vrne s hribov! Tak človek naj bi sploh ne imel nikoli čemernega dneva. Pa ga tudi ne bi imel, ako mu ne bi pripravljal mlinar bridkih ur. Zato ga hoče odškodovati ona z veselostjo, ki je dostikrat prisiljena, pa s poštenim delom.

Kljub bližini mlinarja je bila tukaj zelo zadovoljna. Akoravno je imela v primeri z

Dunajem manjšo plačo, je vendar tukaj lahko občudovala krasne gore namesto visokih hiš, ki so vse branile solncu, sijati na zemljo. Tukaj se smeje solnce ves dan. Ona hodi lahko k revežem, pa jih obdaruje v župnikovem imenu. In iz lastne izkušnje je vedela, kako je, ako je človek siromašen. Tiha zadovoljnost ji je napolnjevala srce, tako da so ji prišle solze hvaležnosti do Boga in do njenega dobrotnika v oči Ravno taka je bila njena duša, kakor to jesensko popoldne.

Vstala je, pa je vzela košaro, ki jo je hotela odnesti v ubožnico. Nedaleč sta vlekla močna kostanjevca plug po prahi; hlapec izza pluga je ravnokar zapel novo pesem, naenkrat — kaj je to? Z mlinske strehe se je zasukal gost, črn dim. Kakor pšica se je dvigal ravno v zrak in prihajal je vse črnejši. In že je zaplapolal plamen. Naenkrat se je zasvetil velik ogenj.

„Mlin gori, mlin gori!“ je zaklicala hlapcem, ki so orali. Pa je stekla, ne da bi mislila na košaro, navprek čez polje proti cerkvi. Šolni so ji odleteli v razorano polje, ne da bi bila kaj opazila. Dalje in dalje je tekla čez pokopališče. Malo da ni padla v novo odprto jamo, poleg groba pa se ji je režala Mihova lobanja z velikimi očnimi luknjami v lice, kakor da vprašuje: „Kam pa hitiš tako? Saj prideš še pravo-

časno tjačez. Nobenemu človeku se ne mudi tako, le smrti. Kaj mlin gori? Mlin moje Cenke? Reci Cenki, da jo pozdravljam. Dolg čas mi je po njej.“

Ali prestrašena, ker je tako nenadoma zagledala rjavo, trohnečo mrtvaško lobanjo, je poskočila Lenka na desno. Zakričala je. Ali jo je mrlič prijel za nogo? Bodeča bolečina se je širila od noge proti srcu. Le še nekoliko korakov in bila je pod zvonikom. Prijela je za prvo vrv, ki ji je prišla v roko in z vso močjo jo je vlekla in trgala, da so rezki glasovi zabrneli po dolini: „Gori! Gori!“ Kmalu so prihiteli ljudje, pa so potegnili za ostale vrvi. Rogovi ognjegasnega društva, ki ga je tudi ustanovil novi župnik, so zazveneli po vasi; kmalu je zaropotala brizgalnica po grudasti cesti in težkopadni tekajoči koraki so ji sledili.

„V mlinu gori! Moj Bog! Kakšna nesreča! — Kako pa se je to moglo zgoditi? —“

Vse to je Lenka še slišala; potem se ji je izvila mahajoča vrv iz rok in ničesar ni vedela. Brez zavesti je ležala pod zvonikom.

Medtem je švigal ogenj v mlinu višje in višje. Strešnica glavnega poslopja se je že podrla in plamen je že začel lizati staro leseno hišo za stanovanje, kjer je našel dobro, od solnca izvrstno izsušeno gorivo.

Mlinarica je bila ravno z deklami na polju, kjer je bil razprstrt lan, da zgodi, ko so se dvignili prvi goreči oblaki nad streho. Z grozo v očeh so najprvo vse štrlele, ne da bi se ganile, na prasketajoči ogenj. Potem so pohitele proti hlevom, da rešijo krave in prašiče. To je pri požaru na deželi vedno prva misel. Z dragocenimi konji se je bil mlinar na srečo že zjutraj odpeljal v mesto. Hvala bogu, vse krave so bile na travniku varne. Dekle so pošteno delale, dočim je gori v izbi gorelo, kar je bilo tam.

Mlinarica je pogledala na gorečo hišo.

Moj Bog, tam iz Gustlove sobe liže plamen že skozi okno in tam notri so njegove knjige ter relikvija svetega Ignacija. Košček svetnikove srajce v srebrni puščici, obdan s pozlačenim sijajem, prav kakor mala monštranca. To sveto relikvijo je zapustil duhovni gospod sin, preden se je zopet odpeljal v Rim, pa ji je naročil, naj prav posebno časti in varuje to svetinjo. In sedaj je mislila samo na krave, ne pa na svetnikovo relikvijo! Iz hleva je poletela proti goreči hiši; dekle so kričale, hlapec jo je hotel zadržati, ona pa se mu je iztrgala. Posli, ki niso imeli, da rešijo kaj razven raztrgane obleke na životu, so pustili v božjem imenu, da izgori njih pičla lastnina. Kaj pa bi bil moral misliti du-

hovni gospod sin o svoji materi, ako bi rešila krave namesto njegove svetinje? Sveti Ignacij ji bode pomagal; saj ji je Gustel čital, koliko čudežev je že storil!

Dočim so gasilci hrabro delali, je pa sedela na oddaljeni hruški družina vrabcev, ki si je bila napravila gnezdo pod štrlečo streho mlina; ščebljali so ptički in se pomenkovali:

„Glej! Naše gnezdo tudi že gori. Spomladi moramo pač napraviti novo za mlade.“

„Seveda! Ali koliko dela nam to zopet da.“

„Kajpada. Mlinar si lahko sezida novo hišo; saj ima staro, črvido dobro zavarovano in trikrat več ima žita, nego ga je v mlinu.“

„Le počakaj, saj dobi umetni mlin, ki si ga želi že davno.“

„Umetni mlin z valjki.“

„Seveda, seveda, da ne bode več bel. Saj hoče biti vedno lepo črn.“

„Zato je znosil toliko petroleja gor. Kaj ti ne smrdi?“

„Seveda, seveda; in zjutraj je prižgal dolgo svečo.“

„Hi, hi, svetnik z dolgo svečo.“

„In star sod je postavil čez, da ne vidi nihče luči.“

„In potem se je odpeljal.“

„Seveda, da ne morejo reči hudobni ljudje, da je sam zažgal mlin, kadar dobi zastoj nov umetni mlin.“

„Mi vrabci moramo tudi ustanoviti tako zavarovalnico.“

„Baba neumna, kaj misliš, da nismo poštenjši nego ljudje, ki nas imenujejo tatove?“

Nadaljni pogovor je nenadoma prekinil močan curek iz brizgalnice, ki je zablodil med veje. Vrabci niso mogli več opravljati, ker so si morali čistiti zmočeno perje.

Pozno zvečer, ko so se izvijali iz kupa pepela, edinega ostanka poltisočletja stare lesene hiše le še svetlosivi oblački, sta se vrnila iz nasprotnih strani skoraj sočasno župnik in mlinar v Gospojno. Že daleč zunaj na cesti so povedali mlinarju, da mu je zgorela hiša. Groza, ki jo je kazal, je bila videti nekam nerazumljiva in pretirana. Kmalu pa je bila poštena in odkritosrčna, ko je začel klicati Cenko, pa mu je moral hlapec končno povedati, da je pohitela v hišo, ko je bila že vsa v plamenu, pa je od tistega časa niso več videli. Hlapci so odpeljali od smradu zbegane konje v hlev, ki je bil zidan in pokrit z opeko, pa je tako edini kljuboval plamenu. Mlinar pa je ves potrj sedel na razpočen mlinski kamen ter je štrlel na kup pepela, kjer je ležala njegova žena izpremenjena v oglje.

Kaj ni postal drugič ubijalec? Po njegovem nad vse praktičnem načrtu naj bi se dvignila iz tega pepela s pomočjo zavarovalnice krasna stavba umetnega mlina; sedaj pa leži tam njegova žena, sama menda pepel, in se ne zdrami nikoli več.

Vrabci so že spali tesno stisnjeni drug k drugemu pod košato vejo, dasiravno so bili pogorelci kakor mlinar, pa mu niso mogli zaklicati: „Morilec si! Ženo si umoril!“ Tem glasneje pa se je oglašalo v njegovem srcu: „Najprej si umoril Miho, sedaj pa celo ženo. Kako ti bode pri duši, kadar pride Gustel, pa vpraša za svojo mater? Ali se upaš, pri novi maši sprejeti hostijo iz roke sina, ki si mu umoril mater?“

Že je padala hladna rosa na travnik, od potoka je pihal mrzel nočni veter in ledena groza je spreletavala mlinarjev drhteči život. Hotel se je približati žarečemu kupu, da se ogreje, a strah ga je podil nazaj in počasi je zlezel v hlev, da se zarije tam čez noč v slamo . . .

Župnik je sedel ravno v jasnem solnčnem blišču gori na pečini, štrleči iz večnega snega, in je bistrega očesa gledal na dolino v krasni jesenski obleki. Vse skrbi in srčne bolečine pretečenih let so izginile. Tukaj je sedaj njegova domovina za vse čase.

Da! Današnji dan je tako lep in jutrišnji tako poln upanja! Tu doli leži nje-

gova ljubljena vasica pokojno, in mir vlada tudi v celi njegovi župniji. Evangelija ljubezni in miru ni propovedoval zaman.

Naenkrat je umazala grda črna pega svetločisti jesenski zrak. Dvigala se je in dvigala, v višavi pa se je raztegnila kakor pajčolan, ki zadeva z neprozornimi zanjkami vso vas. Kakor Kajnova žrtev se tudi ta dim ne more vzdigniti k nebu. Grešna roka je žrtvovala žrtev, čad gorečega mlina.

Župnik ni imel več oči za poslavljaljoči se lep dan, za čarobno krasni planinski svet. Pognalo ga je navzdol, proti domu, tja, kjer je treba tolažbe in pomoči.

Toda, ko je prispel v dolino, je bil stari mlin že žareč kup pepela in tudi v župnišče je prišla nesreča. Tam je stokala Lenka v velikih bolečinah. Desna noga je bila že vsa modra in zdravnik je čudno gledal.

Takoj drugi dan je moral grobar na župnikovo povelje izkopati nov grob. Miha naj ima zopet pokoj. Ako bi bil župnik doma, ne bi bil dal nikoli odgrebsti Mihovega groba; kajti vselej, kadar je očutil kaj prav bridkega, je moral misliti na mlinškega hlapca. Vselej je bila v tej misli tolažba in vzpodbuja na strogo izpolnjevanje dolžnosti.

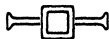
Župnik je stal torej poleg grobarja in mu dajal sam lobanjo in druge Mihove kosti dol v temno jamo. Vse so zopet po-

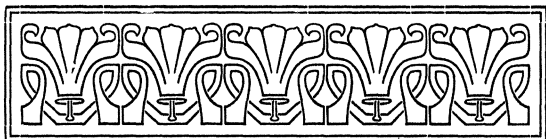
krili z blagoslovljeno prstjo. Hercogu so se zdele te kosti tako svete, kakor relikvije kakšnega krščanskega mučenika. Slučajno je bila v eni kosti že popolnoma zarjavela ost noža, shranjenega v njegovi omari.

Vsled spovednega pečata pa tudi tega koščka železa ni bilo zanj; kost in noževa ost ste ležali zopet v grobu skriti kakor Mihova izpoved v župnikovem srcu. Ko so bili Mihovi ostanki pokriti z zemljo, je ostal grob še en dan odprt. Drugi dan je bil namreč v Gospojni velikansk pogreb.

Bila je prav mala krsta, ne večja nego za enoletnega otroka, ki so jo pogreznili v Mihov grob. V tej krsti so bile črne ožgane kosti in nekaj osmojenega mesa mlinarjeve Cenke. To je bilo vse, kar so našli med vročim pepelom, in sedaj ležita Miha in njegova Cenka skupaj v enem grobu.

A še eno žrtev požara je sprejel danes ta grob. Preden je grobar zakril jamo nad malo mlinaričino krsto, je položil vanjo še v platno zavit predmet. To je bila nad kolenom odrezana Lenkina noga. Ko je tekla k zvoniku, da bi z zvonjenjem priklicala pomoč, je stopila z boso nogo na zarjavel žebelj Mihove krste. Zastrupljenje krvi je bila posledica in le tako, da so ji odrezali nogo, so ji rešili življenje.





XVII.

Prihodnja spomlad še ni bila končana. Žito je prihajalo ravno v klasje; vrabci so si že zopet lahko napravili gnezdo pod streho novega mlina.

Kako krasno je bilo to poslopje! Nove turbine so vsesavale ves potok ter so gnale brez glasu v petih nadstropjih nameščene trde valjke. Krožne pile in polne žage so prepevaje rezale bela telesa orjaških dreves in živahno življenje je bilo tam doli ob vodi. Prihajali so vozovi polni žita, vsled kopnečega snega napeti potok je prinašal na svojih plečih mogočna debela iz planin, vozovi, polni moke in smolastih desek, so romali na železnico.

Bolj kakor novi mlin pa je bil ponosen njega stari gospodar. Josip Gros je postal tvrdka. Zavarovalnica je morala poseči globoko v žepe svojih udov, da je zmogla

denar za novi umetni mlin. Izkazalo se je, da ni bil mlinar čisto nič kriv požara; saj je bil mnogo ur daleč, ko se je užgalo. Tako se je šopiril, da se je že lahko ogledoval po bogati gospodinji za bogati mlin.

Ostal pa je vendar stari pobožni mož, dasiravno je dal mnogo zaslůžka nekrščanskemu napredku pri sezidanju in pri ureditvi novega mlina. Gori v lepi sobi, kjer je železna, ognja varna blagajnica, je tudi na posebnem oltarju monštranca s krpico svetega Ignacija. Ta svetnik je namreč storil velik čudež. Mlinaričinega življenja, ki ga je bila tvegala zaradi relikvije, sicer ni rešil, pač pa je ostal košček suknja v ognju nepoškodovan. Bil je naravnost čudež. sinovi svetega Ignacija in njih pobožni gojenci v Rimu so ga pa razglasili po vsem svetu.

Samo neverni gospojinski župnik ni verjel. Saj je bil navzoč, ko so našli to novo svetinjo pod mlinaričnim truplom. Hermetično zaprto puščico je varovalo mrtvo telo, da se ni raztopila, strohnjeno platno pa itak ni moglo izgoreti. Mislil je to seveda le potihoma; kajti glasno misliti kaj takega, bi bilo za duhovnika nevarno.

Ponosno se je torej dvignil novi mlin in mlinar sam je že hodil snubit. Ali uboga stara Lenka ni mogla niti stati, niti hoditi; samo z dvema bergljama je mučno šepala po župnijskem dvorišču. Ako je došla v

cerkev ali v sirotišnico, je pomenilo to zanj že toliko, kakor za župnika, ako je zlezal na hrib.

Ohranila pa si je tudi v tej nesreči jasno čelo in zadovoljnost; župnik ni pognal nezmožnega posla skozi vrata, ni je poslal v ubožnico, temveč je skrbel zanjo, kolikor je bilo mogoče. In nega je bila res dobra. Roke lastne hčerke so skrbele za mater, ne da bi bile vedele, da je mati.

Župnik je namreč takoj naznanil svoji sestri nesrečo svoje gospodinje ter jo je prosil, naj pošlje čimprej Ančiko, rojstno hčer Lenke in dete sestrine ljubezne do bližnjega.

In kmalu je prišla Ančika v spremstvu tiste, ki jo je imela za svojo mater, v Gospojno.

Kako dobro je bilo sedaj, da dete ni vedelo, da je Lenka njegova prava mati, kajti drugače ne bi bilo smelo ostati niti za nego lastne matere v župnišču. Da, sama mati bi bila morala hipoma zapustiti duhovniški dom, ker ni bila več devica, kakor predpisujejo cerkvene postave.

Župnik pa tudi ni smel vedeti, da je Anka Lenkina hči, kajti, kar mu je bilo znano od svete izpovedi, to ni smelo obstojati zanj. Preden je sestra zopet odpotovala, mu je naložila skrb za Anko, katero je imela rada kakor lastnega otroka:

„Glej,“ je dejala, „Lenka je postala že dvakrat nesrečna po tem mlinarju. Pazi, da ne naredi tudi Ančike nesrečne; res me je strah zanjo njenega lastnega očeta. Tako se bojim, da bi jo najrajša vzela zopet s seboj.“

Toda župnik je tolažil sestro, zagotavljač ji, da stori vse za Ankino srečo.

Tako se je poslovila dozdevna mati od svoje hčerke, namenjena, da se drugo leto zopet v veselju povrne.

Leto — kratka beseda! Kako hitro mine. In vendar ima 365 dni in edin dan, edin trenotek zadostuje, da uniči za večno vsako upanje na svidenje.

Gledali so ljudje v Gospojni, ko je prihodnjo nedeljo zasedlo tako mlado, lepo dekle prostor stare kuharice v cerkvi.

Mlinarju je padel veliki molitvenik iz rok, ko je slučajno pogledal na klop poleg zakristije.

Kaj se je res že tako postaral, ali se mu je ves čas samo sanjalo? Kaj ne sedi tam njegova Lenka? Seveda mora biti Lenka. Tiste zveste oči, svetloplave lase, celo nežno postavo je poznal tako dobro.

Toda, ko je s tresočimi prsti zopet vzdignil molitvenik, je vedel, da je postal od tistega časa že okoren mož, ki se mu kažejo že prvi sivi lasje nad čelom. Leta so pretekla, odkar je objemal tisto nežno telo. Čez molitvenik je neprenehoma škilil na pobožno dekle. To mora biti Lenkino dete,

drugače ni mogoče. Torej njegovo dete! Njegovo dete tako gotovo, ali še bolj gotovo, kakor Gustel. Ali ta misel ga ni kar nič navdajala z veseljem. Kakor je takrat okrutno sunil mater z otrokom pod srcem od sebe, tako tudi sedaj ni čutil nobene ljubezni za tisto dete. Zaman je žrtvoval nekoč iz hvaležnosti materi božji pri Mariji Pomagaj svečo.

Sedaj ima župnik celo trojno sredstvo proti njemu: Nož, Lenko in njenega otroka. Za mlinarja postane to lahko še lepa igra, ako izigra župnik svoje karte. Sedaj je torej treba tudi lastne karte dobro mešati, sicer je izgubljen. Že je zaigral proti župniku županstvo in svoje mesto v krajnem šolskem svetu in župnik ni porabil še nobenih svojih kart proti njemu. Toda tudi on ima dobre karte: Svojega sina jezuita, škofa, zlasti tudi kanonika Šusterja, pa kmetško društvo. Tako se je v duhu že bavil z mešanjem svojih kart, da je popolnoma prezrl izpreminjanje ter je pozabil, potrkati si na prsi, ko je župnik vzdignil hostijo.

Ali tudi gori na koru, kjer so imeli mladi hlapci svoje sedeže, je gledalo mnogo več oči na novo pomočnico v župnišču, nego na župnika pri altarju. Drug je suval družega s komolcem in lahko šepetanje je šumelo od klopi do klopi: To bi bila ljubica! . . .

V župnišče pa se je naselil z Anko nov, vesel gost. Vzrasla v veliki kmetijski hiši, ni poznala bigotnega, mračnega značaja, ki je večinoma doma po farovžih.

Imela je mnogo dela, ali to ji je bilo menda pravo veselje, kajti cel dan je znala prepevati in smejala se je tako prisrčno, da so se kazali njeni mali, bliščeči, beli zobčki, lica pa so se barvala z nežno rdečico.

Nedolžna veselost je pa delovala tako, da je tudi kuharica pozabila na lastno nesrečo, kadar je sedela na blazinah svojega stola in s svetlimi očmi občudovala svojo hčerko, pa ji napovedovala delo. Ako bi bila Anka vedela, da je uboga, brezpomočna žena njena prava mati, ne bi bila mogla kazati večje ljubezni in potrpljenja, nego ga je kazala nekdanji dekli v hiši svojih staršev.

A tudi župnik je bil lahko zadovoljen z Ančko. Iz sestrine hiše je prišla izkušena in izurjena v gospodarstvu; pod Lenkinim vodstvom se je kmalu tako izobrazila, da je postala dobra kuharica, njen veseli, prijazni značaj pa mu je bil zelo ugoden. Saj je bil trdno prepričan, da morajo imeti veseli ljudje tudi čisto vest in da se je bati samo plašljivih, mračnih ljudi, ki pobešajo glavo.

Včasih, kadar se je pripravljaj župnik v svoji sobi za pridigo ter je hotel pisati o

peklu, je zadonelo veselo petje do njega in kmalu je bila gotova pridiga o nebesih.

Vsled tega ji tudi ni bilo težko, izprosi od župnika dovoljenje, da sme nositi namesto obleke, ki jo je bila prinesla seboj. lepo planinsko nošo. In res se ji je podal štajerski klobuček še bolje, nego ruta, moderc pa je tako lepo objemal njene prsi, kakor da bi bilo ustvarjeno drugo za drugo. Zato so jo imeli tudi vsi ljudje v župniji radi; kadar je šla s težko košaro, polno jedil, čez gore, kadar jo je poslal župnik v oddaljeno koč h kaki siromašni družini, so jo pozdravljali najtrdnejši kmetje, še preden je mogla odpreti usta.

Seveda ji je marsikak vesel fant zastavil pot in bi jo rad imel za ljubico, ali pa bi bil vsaj rad dobil poljub, toda vsakokrat je znala tako vsiljivost krepko, a vendar veselo odvrniti, tako da je ni mogel sovražiti nobeden zavrnenih fantov. Splošno spoštovanje do župnikove nečakinje je torej venomer naraščalo. Niti stare žene ji niso očitala ničesar.

Pravo nasprotje Ančike pa je bil mlinarjev sin, prečastni gospod Avguštin Gros. Koncem julija je bil v Rimu posvečen za duhovnika in je dobil klobuk rimskega doktorja in teden pozneje je prišel v svojo domačo župnijo, da zapoje tam novo mašo.

Z očetom je hodil sedaj po celi župniji, deleč povsod svoj blagoslov in vabeč na

svojo slavnost ljudi. Pa je imela postati prekrasna slavnost, kakršne se ne spominjajo niti najstarejši ljudje v župniji. Kdor je premogel le deset forintov premoženja, si je štel v posebno čast, da bode smel sedeti s prečastnim gospodom pri novomašnem gostovanju, kdor pa ni imel toliko, je dal že sedaj zadnji forint za novomašno žrtev. Te bogate žrtve za novo mašo je pa moral prečastni gospod težko zaslužiti. Oblečen v predolg talar, je hodil do zadnjih koč po planinah, pogostoma se spotikajoč, če je stopil na sprednji konec dolge obleke. Povrh te pa je imel še dolg črn ovratnik, ki ga je tudi kaj močno grel. Ali ljudje naj vidijo, da je že sedaj več nego župnik, ki ne sme nositi takega ovratnika. Čez pleča mu je visel ozek črn plašč do tal, pripet pa je bil okolu vratu s svilnatim trakom, zvezanim v pentljo. Na glavi mu je tičal črn pusten klobuk z nenavadno širokim, na treh krajih z vrvicami povzdignjenim robom.

Bilo je še zgodaj dopoldan; oče in sin pa sta bila že visoko na planinah. Vse okrog je dihala luč in življenje. Celo gore so se lepše bliščale kakor sicer, prav kakor da so tudi hotele obleči praznično obleko, da bi dostojno pozdravile iz Rima povrnivšega se, tukaj rojenega sina planin. „Poglej nas,“ so mu klicale, „ali nismo še bolj veličastne nego Petrova cerkev v Rimu? Vsemogočni Bog sam nas je sezidal.“

Oba sta malo počivala, pa sta štela novomašna darila, ki sta jih danes že dobila. Črna moža sta bila edini temni pegi na poletni svetlobi. Celo njuni sencji sta bili videti bolj črni, nego senca bližnje orjaške smreke.

Zadovoljno je gledal oče v dolino, kjer je že zrelo rumeno žito in računal je, za kakšno ceno ga iztisne kmetom. Dokler ni dogotovljena župnikova železnica, narekuje cene še sam. S prijetnim občutkom je gledal na hribe. Tam je bilo še na tisoče dreves, ki morajo priti v njegovo žago, in na tisoče forintov mora zaslužiti pri tem delu. Premagan od tisočakov, ki cveto zanj, je dejal svojemu sinu: „Svet je vendar prekrasen; poglej le tja dol —“

Duhovni gospod sin pa se je oziral z žalostnimi pogledi; potem pa, ko je snel doktorski klobuk, ki mu je prečil ta pogled, je dvignil oči k nebu in je dejal svečano: „Oj, oče, ako gledam v nebesa, se mi gabi ta grdi svet.“

S spoštljivim obrazom je pogledal oče na sina. Da, ta je že sedaj svetnik, še preden je imel novo mašo. Seveda, tak ni bil v njegovem načrtu. Župnik s stotisoč forinti bi mu bil ljubši za sina, nego tak svetnik, ki zaničuje ves svet z žitom in z gozdnim drevjem vred. Sicer pa tudi svetnika v družini ni zaničevati; ž njim se tem bolje opere dvojno umorstvo. Vedno je imel strah

pred sinovim pogledom, ako bi ga vprašal: „Oče, kje je mati?“ Ali ta skrb je bila nepotrebna. Takoj je izpoznal, da mu je sin svetnik, kajti rekel je le: „Sedaj sem duhovnik tistega, ki je dejal: ‚Kdor ljubi očeta in mater bolj kakor mene, ni mene vreden.‘ Bog mi je dal mater, Bog jo je vzel k sebi, posvečeno bodi njegovo ime. Zato mi je določil Bog v svojem usmiljenju novo, mnogo lepšo mater.“

Očeta je pri teh besedah duhovnega gospoda sina skoraj oblila rdečica. Na tihem se je čudil, odkod je mogel vedeti sin, da ima dobiti s sicer ne več mlado, a tem bogatejšo gostilničarjevo udovo iz Gorenje vasi novo mater. Zaradi svatbe se je mlinar ž njo že precej uravnal, ali zaroko naj bi se praznovalo šele po novi maši, kajti bal se je, da bode duhovni gospod sin najbrže nasprotoval novi ženitvi. Zato mu je bilo tem ljubše, da je govoril sin tako z veseljem o drugi materi. Že mu je hotel pripovedovati o nevesti, a sin je nadaljeval:

„Dà, moja nova mati, mati, ki je ne more biti lepše, to je sveta cerkev, ki me je posvetila za duhovnika. Njen sem z dušo in s telesom; njej sem posvetil vso svojo ljubezen.“

Sedaj se je zazdelo mlinarju vendar bolj praktično, da še molči o svoji nevesti. In prav je storil. Kajti sinu ni prišlo niti na

misel, da bi se mogel oče še enkrat oženiti: Delal je že svoje načrte za blagor cerkve; saj mora oče некоč umreti in tedaj podeduje on umetni mlin. Škof ima itak že svojo pekarijo, mesarsko obrt, čevljarijo, krojačnico i. t. d., seveda vse za blagor cerkve. Duhovnikom, nunam in dijakom je bilo treba jesti le škofovsko meso in kruh, pa nositi samo klerikalno obleko in obutalo. Sveti cerkveni denar pa ni prihajal v roke liberalnim trgovcem in rokodelcem.

Kakšno korist bi imela cerkev šele tedaj, ako bi daroval on, zvesti sin, škofu velik mlin! Tedaj bi se dodajalo samo klerikalno moko, njega pa bi se nagradilo z mastno prebendo, donašajočo še več nego darovani mlin.

Sedaj pa sta romala oba složno dalje od hiše do hiše. Drug ni slutil načrtov drugega, ko sta korakala dalje, da delita novomašne blagoslove in vabila.

Zopet se je zazdelo mlinarju, da mu je sin popoln svetnik, kajti nikomur ni pogledal v obraz, ko mu je dal blagoslov, temveč oči je obračal le k nebu, sicer pa jih je pobešal. Bil je vse svetejši od župnika, ki je govoreč gledal vsem ljudem v obraz, celo lepim dekletom.

Samo enemu človeku je pogledal Avguštin v lice, ko je prvokrat obiskal župnišče. To je bila Anka, ki mu je odprla

hišne duri ter ga je vesela pozdravila: „Hvaljen Bog, duhovni gospod!“ Pogledal pa jo je tako strogo, kakor da je hotel reči z očmi: „Ali ne poklekneš takoj, da me prosiš za novomašni blagoslov?“ In ko je potem v jedilni sobi postavila steklenico z vinom na mizo, je sledil drugi pogled, ki je izražal ustrašeno presenečenje, da se trpi takega posla v župnišču. Saj je lepota le vaba, s katero lovi hudič ljudi, kar je žal sam izkusil, ko je bil dijak. Ako bi on bil gospod Bog, bi ustvaril same grde ženščine. Ali pri škofu že poskrbi, da pride taka oseba iz župnišča. To je dolžan svoji vesti, da reši ubogo dušo župnikovo.

Novo posvečeni duhovnik je torej nastopil svoj poklic z vso unemo. Ako je našel pri svojem vabljenju in zbiranju v kaki hiši dosti ljudi zbranih, je takoj spustil kratek duhovni govor, seveda povsod enakega. Ali ljudje so gledali, kajti kaj takega niso slišali še nikoli. „Izmed deset tisoč ljudi, ki so umrli, je prišel k večjemu eden v nebesa, vseh drugih devettisočdevetstodevetindevetdeset jih je prokletih.“ To so bile njegove najljubše besede. Bil je pa tako skromen, pa se ni bahal, da je ta nauk sad njegovih študij, temveč je pripovedoval, da je to izrek nekega papeža, in ker je to dejal nezmotljiv človek, je moralo biti resnično.

„To bode enkrat dober pridigar za pokoro,“ so dejale stare kmetice, kadar je bila

dvojica že iz hiše. Možje pa so vendar rajši verjeli gospodu župniku, ki je nasprotno propovedoval, da se ne izgubi človek, ki pridno dela, ki vedno izpolnjuje svojo dolžnost in ki zaupa Bogu.

A tudi lastni oče ni verjel strogemu sinovemu nauku, temveč je mislil, da je to prav praktično sredstvo za doseg boljšega novomašnega darila. Ko pa je slišal to že stotič, je rekel Avguštinu:

„Pojdi, pojdi, tega še sam ne verjameš, kar natvezuješ ljudem o tistih desetisoč.“

Z velikimi ustrašenimi očmi je pogledal sin očeta.

„Ako ne bi bili moj oče, bi Vas takoj zatožil zaradi razžaljenja časti; večje sramote mi ne bi mogel prizadeti nihče, kakor da dvomi o moji sveti veri.“

„Nehaj vendar; to pač tudi razumem, da naš Bog ni ustvaril ljudi le zato, da bi jih pometal kar na kupe v pekel. Ako se veruje v Boga —“

„To je zopet tisto. Saj je ravno to vzrok, da se pogube skoraj vsi ljudje, ker verujejo samo v Boga, prezirajo pa zdravilišče, katero je vtemeljil, katoliško cerkev.“

„Ta pa ni tako huda; saj hodijo ljudje še pridno v cerkev,“ je zavrnil oče.

„Tudi Vi, ubogi oče, še ne veste, kaj je cerkev. Vi mislite, da je cerkev mrtva

stāvba iz opeke in kamna. Ne, cerkev smo mi, duhovniki, škofje in papež. Nam je izročil Bog nebeške ključe v posvečene roke in brez nas ne pride nihče v nebesa. Mi smo božji namestniki na zemlji, in kar se stori nam duhovnikom dobrega ali zlega, kar se nam daruje in kar se nam vzame, to se stori Bogu samemu. Kdor Vas zaničuje, zaničuje mene, je dejal sam Bog. Sedaj pa pojdite kar z menoj v mesto. — Kdo me pozdravlja tam? — Oj, svet je na slabem. Ljudje zaupajo Bogu, a ne zmenijo se več za njegove namestnike.“

„A tukaj te pozdravljajo vsi ljudje.“

„Kaj mislite, da se s tem že zasluži nebesa? Cerkev je siromašna. Veliko bedo trpi in vendar je postavljena nad vse cesarje in kralje. Njen je ves svet. Kdor pa gleda, da cerkev trpi, ne more prti nikakor v nebesa. Ali niste opazili, da je ljudem večinoma žal že za tistih par forintov, ki jih darujejo meni, posvečenemu služabniku cerkve? Kdor ne daje cerkvi s polnim srcem, ni vreden njene milosti. Še celo tako brezbožne ljudi se najde, da gledajo zavidno na malenkost, ki jo ima cerkev, ter ji preštevajo beraške krajcarje.“

Pa kaj še, kadar so volitve? Kje je tedaj pokorščina do neveste svetega duha, kadar zapove sveta cerkev, koga naj ljudje volijo? Koliko ljudi čita vendar časopise in

knjige, ki smo jih prepovedali in koliko se jih tako pogubi za večnost?

Ali ni žalostno znamenje za pomanjkanje ljubezni do cerkve, ako mora škof beračiti leta in leta, preden dobi nekoliko milijonov za stavbo cerkvâ, seminarjev in samostanov? Dâ, cerkev preganjajo ravno tako, kakor v prvih treh stoletjih. Žato dela hudič najboljšo kupčijo na tem svetu.“

Mladi duhovnik se je kar zagrizel v sveto jezo in oče mu je moral le pritrjevati; on je bil vendar edini pravični izmed desetih tisoč. On je volil vselej cerkvenega kandidata, čital je samo klerikalne časopise, bil je član najmanj desetih katoliških društev, zahajal je samo h klerikalnim krčmarjem, pred nekim liberalnim davkarjem je celó pljunil nekoč. Za hišo tiskovnega društva je daroval celó deset forintov, ker je dobil dobavo lesa za kakih tisoč forintov; liberalen črevelj ali liberalna suknja ni smela priti na njegovo telo. Kako bi rad ustanovil v Gospojni katoliško politično čitalnico! Dâ, celo načelnik bi mu postal. A župnik noče slišati ničesar o takem namenu. Ta sovražnik cerkve ne pusti skaliti miru v župniji. Ali da reši svojo dušo, mora ustanoviti čitalnico tudi proti župnikovi volji. In res; ali se ni upiral novi šoli z vsemi štirimi? Podlegel je pač župniku, ali cerkev bode znala oceniti njegove zasluge v tem

boju zoper cerkvi sovražnemu napredku, kadar se bode štelo izmed dešetih tisoč.

Spričo tolikih zaslug za preganjano cerkev mora izginiti nož, mrtva mlinarica, ogoljufana liberalna zavarovalnica, žito, ki ga je iztislil kmetom in podobne malenkosti.

Dobre volje sta štela zvečer oče in sin, oba trudna na smrt, novomašna darila. Oba sta bila zadovoljna.

Prvi teden meseca avgusta je bila slavnost nove maše v župni cerkvi v Gospojni. Bila je lepa in veličastna, da ni bilo še videti kaj takega. Župnik je moral poseči precej globoko v lastni žep, da je odel cerkev v slavnostno zelenje in da je uredil župnišče za sprejem tolikih duhovnih gostov. Sam je moral spati dve noči na slamnjači pod streho.

Za slavnostno pridigo je prišel celo jezuit, ki je bil glasovit kot cerkven govornik, z Dunaja. Več kakor štirideset članov sekularnega in regularnega duhovništva v nežno belih talarjih je spremilo z novomašnim križem okinčanega brata k altarju; gasilno in veteransko društvo je stalo v špalirju; belo oblečenih deklet ni bilo prešteti in na stotine je bilo novomašniških gostov, ki so se udeležili cerkvenega spreveda in potem slavnostne gostbe.

Godba in pokanje topičev sta naznaila slavnostni dan sosestvu in daljavi. Se-

veda je moralo biti vreme prekrasno; „Bog ne more dovoliti, da bi pokvaril dež njegovemu namestniku tak dan,“ je mislil novomašnik — „in da bi pokvaril dobro žejo,“ je mislil krčmar.

„Rajši vodo v pivo, nego dež po lepi obleki,“ je bilo njegovo praktično načelo.

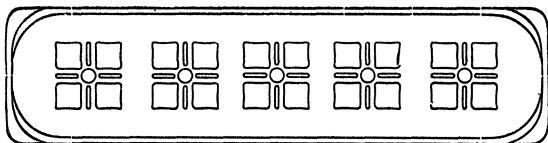
Nad četrť ure je trajal obhod vernikov okoli altarja, ki so polagali svoja darila za prečastitega novomašnika. Potem je prišla slavnostna propoved, ki je pokazala pobožnemu, potečemu se ljudstvu, kaj je duhovnik.

„Kdor ni duhovnik, ni niti vreden, da bi poljubil tla, na katerih je stal duhovnik!“ je zaklical navdušeni propovednik v gosti, po človeškem znoju že slabo dišeči cerkveni zrak. Zelo umetno je potem zavil govor tako, da je lahko omenil nedostojne duhovnike; na srečo ni našlo ljudstvo skritega, trdega jedra, samo navzoči duhovniki so izpoznali, da je veljalo to gospojinskemu župniku, čigar gost je bil pridigar. S pravim očetovskim ponosom je sprejel mlinar tisti del propovedi, ki je bil namenjen njemu ter si je neprenehoma mel oči. Propovedi je sledila peta maša, prva maša novoposvečenega z novomašniškim blagoslovom in z obhajilom sorodnikov.

Slavnostna pojedina v gostilni z godbo in nazdravicami je šele izpopolnila slavnostno veselje.

V mlinu pa sta sedela še o polnoči oče in sin, pa sta štela novomašna darila. Sedaj sta lahko mirno spala, ker sta vedela, da je prinesel današnji dan — naj je tudi neverjetno — 777 forintov. Tri svete številke — to ne more biti slučaj, temveč gotovo pomeni nekaj.





XVIII.

Kmalu po novi maši je moral Avgust začeti svoje dušebrižniško delovanje, ali ne zunaj na deželi, ne v kaki oddaljeni župnijski vasi, temveč v uredništvu „Katoliškega glasnika“. Da izpreviduje bolnike, da tolaži siroke, da poučuje otroke in pokopava mrlične, zadostuje kakršenkoli kaplan. Najvažnejše dušebrižje pa je bilo po izrecni škofovi izjavi pospeševanje dobrega časopisja ; zato so spadali najboljši duhovniki v uredništva. Za Avgusta je bilo torej posebno odlikovanje, da je smel začeti svoje prvo duhovniško delovanje takoj pri časopisju. Bil je sicer doslej vedno v samostanu, zadnjih šest let je bil celo v Rimu, ali politiko je imel vendar v mezincu. Že prvega dne je vedel, kako se mora vladati Avstrijo. Saj ne more biti druge dobre politike, nego prepustiti vso vlado cerkvi, to se pravi duhovništvu.

V cerkvi pač ni prišel nikoli na prižnico, ali ni ga bilo skoraj tedna, da se ne bi bil moral bojevati za sveto stvar preganjane cerkve po cele ure na različnih društvenih shodih po mestu ali pa na mnogih shodih po deželi, kjer je moral uničevati zdaj liberalce, zdaj socialne demokrate.

Nikoli ni posedal v spovednici; ali v uredništvo so prihajala poročila o vseh grehih in napakah cerkvenih sovražnikov iz cele dežele, in tem ni bilo treba odveze, temveč naslikalo se jih je, kar se je dalo bolj bujno. Kmalu se je opazilo po celi deželi, da izvršuje dušebrižje pri središču stranke mlada, sveža moč: Strankarska strast se je razvnela, medsebojno sovraštvo se je močnejše razplamtelo in za prihodnje volitve je bilo pričakovati dober uspeh preganjane cerkve. Mogoče, da bode imenovan za državnozborskega kandidata marljivi dušebrižnik, gospod Gros sam. Zaslužil bi pač to; blagor cerkve in vsled tega blagor ljudstva ne bi mogel dobiti boljšega zastopnika.

V tem je delal gospojnski župnik s svojim kaplanom na svoj način v vinogradu Gospodovem. Ob nedeljah sta sedela po cele ure v spovednici. Deviška družba je pač razpadla, ker je župnik sovražil farizejstvo. Tercijalkam, ki so najemale prej ob nedeljah spovednico kar záse, je snel lažnjivi svetniški

sijaj. Zato pa so sedaj prihajali vsi, ki so tam res iskali pomoči in tolažbe.

Šola je bila najmilejša župnikova briga. Skrbel je zato, da se je vzgajalo otroke ne le za dobre kristjane, temveč tudi za dobre ljudi.

Ako sta sedela zvečer župnik in kaplan skupaj pri kozarcu vina, sta bila navadno oba na smrt utrujena izza dolge poti k bolnikom in revežem.

Tako je kmalu preteklo župnišču in občini leto ob veselem delu dušebrižja, ob molitvi in ob učenju. Človek ne bi bil verjel, da je preteklo že leto dni izza nove maše prečastitega gospoda urednika, ko je prišel na počitnice v Gospojno ter se je nastanil za dva meseca v župnišče.

Seveda takemu župniku na deželi je lepo; saj ima celo leto same počitnice. Kaj je njegovo delo v primeri s trudom duhovnega gospoda urednika? Obisk bolnika je le izprehod; in če pleza po najstrožjem mrazu, v snežni mečavi v nevarnosti življenja po hribovju, dočim sedi posvečeni časnikar v topli uredništveni sobi, je to tembolj zdravo. In res je bil gospojinski župnik zelo zdrav; seveda je bil videti tudi gospod urednik popolnoma zdrav, ali svoje počitnice je vendar zaslužil s premarljivim dušebrižjem. Sedaj se je hotel doma izpočiti na župnikov

račun. Kot duhovniku mu je mesto v župnišču in ne več v mlinu.

Malo da ni našel v Gospojni že novega župnika. Škof je kupil namreč veliko pristavo, pa je potreboval dobrega, a cenega oskrbnika. Zelo se je čudil župnik, ko je dobil preprijazno pismo od škofa, ki ponuja milostno svojemu ljubemu sinu oskrbniško mesto na novi škofovski posesti, visoko ceneč veleza-sluznega župnika kot izvrstnega gospodarja.

Škofovo pismo je bilo tako, da je bilo župniku težko, odkloniti ponudbo. A bilo mu je nemogoče, da bi se hipoma prelevil iz dušebrižnika v dobičkabrižnika škofovega, nemogoče, zapustiti neumrjoče duše, da bi trgoval z mlekom in maslom.

Na srečo ni škof niti dvomil, da odkloni priprosti župnik njegovo častno ponudbo, sicer bi bil poslal namesto ponudbe enostaven nalog, in župnika bi bila prisilila kanonična pokorščina, da bi bil zapustil svoje ljube župljane. Pastor animarum bi bil postal pastor animalium.

Morda je hotel zadeti škof dve muhi z enim udarcem. Z župnikom Hercogom bi bil pridobil izvrstnega praktičnega gospodarja, s tem pa bi bil spravil tudi politično povsem nepraktičnega človeka iz dobre župnije, katero bi bil potem lahko izročil kakšnemu v političnih bojih izkušenemu ljubljencu.

Ali čisto brez kazni vendar ni ostal župnik ; izgubil je kaplana, ki mu ga je vzel škof. Hercogu je bil kaplan vedno čislan sotrudnik, torej sobrat. Več kakor dvajset let je sam izkušal žalostno kaplansko življenje brez ljubezni; zato je bil sedaj kot župnik kaplanom bolj prijatelj, nego gospodar. V tem je bil pravo nasprotje večine župnikov; kajti navadno je tako: Čim nedostojnejše so ravnali s kaplanom, tem prevzetnejši je pozneje kot župnik. In tako se vleče težka veriga hierarhične podrejenosti in predpostavljjanja že pri nižjem duhovništvu skozi stoletja ob enoličnih korakih spetih nog, ne da bi izgubila količkaj od svoje teže.

Zato se je čutil srečnega vsak kaplan, ki so ga poslali za pomožnega gospoda v Gospojno. Tudi če je dobil kdo pri izkušnji v semenišču odliko, se je vendar naučil praktičnega dušebrižja najbolje pri župniku Hercogu.

Zadnji kaplan, kmečki sin iz Gorske vasi, je bil tudi posebno vnet za življenje na deželi in za poljedelstvo, ter je porabil vsako prosto uro, da se je izobrazil na vzornem gospodarstvu župnikovem za dobrega gospodarja.

To pa je vedel seveda tudi škof; in tako ni dobil kaplan samo vabila, katero je odklonil župnik, temveč odločno zapoved, da

naznani zaradi bolehnosti svojo nezmožnost za dušebrižniško delo in da nastopi oskrbniško mesto na škofovi pristavi. Tako je dobil škof oskrbnika, ki ga ni veljal več kakor jedilo, ker je morala država plačati skromno plačo za deficiente, dočim si je župnik tako prihranil vsako plačilo za svojega oskrbnika.

Na ta praktični način se je sploh rado izrabljalo državo, da je dajala potlačeni cerkvi doneske, za katere sicer ni bila odprta državna mošnja.

Sedem duhovnih pisarjev in tajnikov je delalo na škofijskem dvoru, duhovniki so pisali v tiskovni družbi, duhovniki so delovali kot strankini tajniki, duhovniki so upravljali strankino hranilnico, duhovniki so nadzorovali škofovske delavnice, duhovniki so peli v stolni cerkvi; skratka, skoraj dol do hlapca in do čistilca škofovih čevljev so bili sami duhovniki v škofovski službi. In vse je plačevala brezbožna država kot uboge bolne deficiente!

Dežela pa je klicala po duhovnikih. Občine so tárnale pred škoфом, da nimajo druge službe božje ob nedeljah, da otroci ne dobivajo pouka, bolniki ne tolažbe; in duhovniški pisarji v konzistoriju morajo pisati zopet v škofovem imenu pisma, da je grozno pomanjkanje duhovnikov samo posledica slabih volitev; ako hoče ljudstvo duhovnikov, naj

se pokaže vredno te milosti s klerikalnimi volitvami, s pospeševanjem katoliškega časopisja in pred vsem z obilnejšimi darili. Cele kope takih razvnamajočih pisem je šlo po deželi.

Tudi gospojinska župnija je ostala sedaj brez kaplana. Zaradi duhovniškega pomanjkanja ni mogel poslati škof pri najboljši volji nadomestnika za oskrbnika svoje posesti, dasiravno — kakor je odgovoril na prošnjo župnika in občine — je krvavelo njegovo očetovsko srce.

Na plečih gospojinskega župnika je počivalo sedaj dvojno delo. Morda je bila to pravična kazen zato, ker je v svoji trmi odklonil dobrohotno škofovo ponudbo. Morda naj bi bila dobila župnikova priljubljenost v občini s tem prvi sunek. Kdo bi vedel? Izkušeni župnik je pač mislil to. Ali bil je mož, ki bi rajši mrtev obležal na bojišču dolžnosti, nego da bi bil bežal pred sovražnikom.

Seveda bi bil v takih razmerah lahko vesel, da je našel vsaj za dva meseca v duhovnem gospodu uredniku, mudečem se na počitnicah, začasno dušebrižniško pomoč. Ali rajši bi se bil zahvalil za to. Res da je sedel prečastiti gospod urednik rad v izpovednici; ali kmalu je zbral tam okoli sebe zopet znane stare tercijalke. Pridigoval je vsako nedeljo, sejal pa je pri tem plevel političnega sovraštva

med župnikovo pšenico miru, in stari ljudje so trdili, da zna mladi duhovnik še krepkeje tolči po prižnici, nego v nekdanjih časih gospod župnik Šuster. Pač pa je veledušno prepustil župniku šolo in dolga pota k bolnikom.

Po politični pridigi si je dovolil župnik omeniti svojemu gostu, da mu ne ugajajo taki govori na prižnici in da bi mu bilo ljubše, ako bi ostal gospod urednik pri evangelijski. Ta pa si je vzel polovico mastne race na krožnik in je debelo pogledal župnika; kako se more predrzniti navadni kmečki fajmošter, da predpisuje kaj njemu, ki je študiral v Rimu in ki izvršuje dušebrižje v mestu, pod škofovimi očmi? Nalil si je še polno kupico župnikovega vina, pa je začel pravcato pridigo o pravih duhovniških dolžnostih in o nalogi, ki jo je dobil od škofa; on ni kaplan, ki bi moral trpeti, da mu župnik predpisuje kaj. On stoji v neposredni službi svete cerkve.

Pri tisti mizi, pri kateri je brala kuharica nekdanj kaplanu Hercogu levite zaradi darilnih novčičev, je moral župnik sedaj mirno prenašati, da ga je ošteval njegov duhovni gost, kajti govoril je v škofovem imenu.

Samo v enem oziru se je prečastni gospod Avguštin izpremenil izza leta dni. Sedaj ni več gledal neprenehoma v nebesa

ali pa na zemljo. Prilastil si je že gospodovalni klerikalni pogled, s katerim se prebada nasprotnika, somišljenika pa drži na uzdi. Znal je že tako gledati, kakor gleda kača plašno ptico. S tem pogledom je dosegel na shodih ravno toliko, kakor s svojimi ognjenimi govori. Samo trdokožnega župnika niso izpreobrnili ne pogledi, ne besede.

Ali mladi duhovnik je zaznamoval v župniji lahko že dosti lepih uspehov svojega kratkotrajnega delovanja in jih je lahko poročal škofu. Očetova srčna želja: ustanovitev katoliško politične čitalnice je pridobivala vedno več tal. Gostilničar je bil naenkrat čisto katoliški, kajti čitalniški shodi so se morali vršiti pri njem in to je bila vselej dobra kupčija. Mlinar je hotel postati načelnik in tako dobiti pristašev, ki bi ga zopet spravili do županstva. Cerkovnik je bil ves navdušen za novi temelj cerkve; rad je prevzel mesto blagajničarja. Celo liberalni kramar je hotel pristopiti novemu društvu, ker bi smel tedaj na dan rešnjega telesa prodajati udom voščene sveče.

Zvečer je sedel župnik vedno sam v jedilnici. Gospod urednik je bil z očetom v gostilni, kjer je pripovedoval kmetom, kako grozno se preganja cerkev, in je razlagal, da je politična čitalnica edina pomoč.

Škof je sicer izdal prepoved, da duhovniki po večerji ne smejo hoditi v gostilno in te prepovedi se je držal duhovni gospod dobesedno tudi ob počitnicah. Večerjal ni z župnikom ob osmih, temveč se mu je moralo dati večerjo ob enajstih, kadar se je vrnil iz gostilne. Zato je morala seveda ostajati dekla, ki je trdo delala ves dan, po tri ure dalje pokonci, da je lahko prečastitemu gospodu odprla vrata ter mu prinesla večerjo. Saj je bila stara Micika poslušna in potrpežljiva.

In danes je obletnica nove maše, dan spomina na tisto lepo slavnost, ki je prinesla pred enim letom mlinarjevemu sinu toliko časti in denarja. Ta dan je hotel obhajati slovesno. V cerkvi je imel slavnostno peto mašo. Župnik je dal zaklati svojemu gostu na čast najmastnejšo raco, zvečer pa se je pri gostilničarju posebno velecerkveno politiziralo, jedlo in pilo. Mlinar je naročil celo kvintal za blagor politične čitalnice. Posli v župnišču pa so imeli danes posebno vroč dan. Pšenica je bila že prezrela in bilo jo je treba spraviti. Letno solnce je žgalo na polju. Gole, rujave roke so pometale snope na vozove, rdečelične dekile so jih naravnale, konji so neprenehoma bili z dolgimi repi po bodečih brenceljnih in voz za vozom je odpravljaj zlati plod v visoki skedenj.

Tudi Anka je bila danes na polju, še preden se je izhladilo ognjišče, ter je pridno pomagala.

Čimbolj žge solnce ob takem dnevu žetve, čim težje je delo, tem veselejši so hlapci in dekle; saj je sad njih lastnega truda in njih kruh za celo leto, ki ga spravljajo 'z zadnjim znojem na varno pred nezanesljivostjo vremena. In po končanem delu se zvečer tako sladko počiva; najprej v pristavski sobi, pri vrču piva, ki ga je Anka na župnikovo povelje že tretjič prinesla polnega Utrujena telesa prenesejo pošten napitek in tudi Anka je večkrat dobro potegnila.

Potem sledi še boljši počitek, spanje v izbah.

Samo dve še niste smeli spati: Anka, pa stara Micika. Dekla, ki je morala čuti nocoj, ker se je imela mlada montafonska krava prvič oteliti, je prosila Anko, naj ostane nocoj pokonci, da odpre duhovnemu gospodu, kadar se vrne in mu prinese večerjo. Ure so minevale, a ni ga bilo. Anka pa je bila tako trudna, in od piva, ki ga je pila nagloma, tako zavzeta, da je hotela dotlej le malo zadremati, samo malo. Odložila je gornje krilo, obesila ga je blizu postelje na stol, da ga lahko hitro obleče, kadar pride prečastni gospod, pa je napol legla na posteljo.

Gospod pa je izostal danes daljše kakor po navadi. O obletnici svoje nove maše se je pri oltarju nanovo posvetil svoji čisti, sveti nevesti cerkvi, zvečer pa je pridobil za blagor cerkve na pravila nameravane politične čitalnice, ki jih hoče vposlati visokemu namestništvu na potrdilo, zopet sedem podpisov.

V tem je Anka trdno zaspala in ogenj je ugasnil v kuhinji. Toda, ko se je kazalo že sumljivo pomikalo k polnoči, je moral srečni ustanovitelj čitalnice zapustiti ljube somišljenike, da pride še prav k večerji. Kajti po polnoči ne sme užiti ničesar več, da je lahko tešč za sveto mašo prihodnjega dneva. Tudi je bil že pošteno gladen in ni hotel župniku darovati večerje.

Ko je korakal čez ulico proti župnišču, je bila ura na stolpu ravno dvanajst.

„Čisto prav,“ je mislil, „za četrť ure sem pa lahko gotov z večerjo.“ Ljudje menda večinoma ne vedo, da ne končuje stari in ne začenja novi dan ob 12. uri, temveč da je izmed obeh takozvani kanonični četrť ure. Misleč, da morda ura ne gre popolnoma prav, se sme še do četrť ure na eno uživati meso, če je drugi dan post, delati, če je nedelja, jesti in piti, tudi če se mora biti drugi dan tešč. Ali sedaj je bilo treba hiteti. V roki je imel pravila čitalnice in je mahal ž njimi po zraku, kakor da je hotel

zadeti kakšnega sovražnika. In njegovo v ljubezni do svete cerkve osvetljeno oko, je videlo res velikega sovražnika: Brezversko državo, ki neprenehoma tlači cerkev, pa zahteva celo, da se ji mora predlagati pravila tako svetega cerkvenega društva, kakor je politična čitalnica. A to mora biti drugače! Zadnjo kapljico krvi je pripravljen žrtvovati za cerkev, da reši svojo ljubo, čisto nevesto iz nedostojnih spon framaçonske države. Tudi on hoče postati svet mučenik za svobodo cerkve in naenkrat ga je bilo kar sram, da ni doživel kot urednik še niti male tiskovne tožbe po § 19. Ali odslej se hoče bojevati in trpeti kakor svetnik.

Tako kakor bi držal sovražnika cerkve že za lase, je jezno potegoval za zvonec župnišča. Skoraj kakor ura strahov je bila tišina, ki je sledila čudnemu glasu. Skoraj pol minute je menda gospod Gros zaman čakal, še vedno držeč železni roč zvonca. „Povsod so brezobzirni napram duhovniku.“ Še močneje je potegnil in plašno je zaklical zvonec: „Odprite vendar namestniku božjemu na zemlji, najzvestejšemu sinu svete cerkve!“ Prečastiti gospod urednik je hotel potegniti že tretjič za zvonec, kajti taka brezobzirnost spravi lahko človeka v jezo, če velja vsaka sekunda čakanja grižljaj večerje. A že je zaškripal ključ v ključavnici, ne da bi bil prej slišal bližajoče se korake.

To je bilo umevno, kajti Anka, ki je sedaj odprla vrata, je prišla bosa po kamenitem tlaku.

Trudnost jo je bila premagala, pivo jo je uspavalo, pa je slišala prvo zvonenje v globokem spanju kakor iz daljne daljave.

Šele ko je zvonec drugič zapel, se je toliko zbudila, da se je spomnila na svojo današnjo dolžnost in ko je že hitela po veži proti durim, da jih odpre duhovnemu gospodu, je še v naglici ogrnila ruto okrog golih pleč. Niti toliko se ni zamudila, da bi bila prižgala svečo, pa je držala svečnik brez luči v roki.

Gospod Gros je hotel že izliti svojo jezo nad brezobzirnostjo, da so ga pustili čakati, ali Anka ga je prehitela s svojim skromnim opravičenjem. To ni bil glas stare godrnjave Mice. Prižgal je užigalico in je spoznal Anko. Tedaj je prižgal svečo v njeni roki, pogled pa mu je obtičal na njeni lepi postavi. Tudi njegova jeza zaradi čakanja je sedaj odpuhtela, celo prav prijazno je lahko gledal, dočim Ankine zaspane oči niso mogle vzdržati luči, temveč so se mežikaje zopet sklenile.

„No, nikaar se ne ustrašite, da sem malo čakal,“ je dejal pa ji je položil kakor tolažeč roko na ramo, tako da ji je zdrknila ruta na stran in so se prikazale prsi, ki jih je volna srajca le deloma pokrivala.

„Seveda, malo pokoro že lahko storite,“ je dodal z blagim glasom.

„Seveda, prečastiti gospod, če mora biti.“

„Ali pojdiva v kuhinjo, saj se vam prehlade tukaj še Vaše lepe nožice“ — in prav usmiljen pogled je zadel bose noge, ki jih je pokrivalo lahko spodnje krilo komaj do izpod kolen.

„Pa veste, kaj storite za pokoro?“

„Ne, prečastni.“

„Pomislite: greh je treba popraviti. Kogar smo ujezili, ga moramo potolažiti. Ali veste, kako se stori to?“

Prišla sta v kuhinjo in še vedno je počivala njegova vroča roka na njeni gol rami.

„Ali ste se spomnili?“

„Ne, prečastiti,“ je odgovorila Anka, ki se še ni toliko zdramila, da bi bila mogla jasno misliti.

„Potolaži se človeka pač z ljubeznjivostjo — no — ali uganete —?“ Polglasno se je zasmel, ali bilo je nekaj nenaravnega, kakor prisiljenega v tem smehu. Anka ni opazila ničesar; mižala je z očmi in z duhom. — „No — takole“ — in pritisnil je usta na njeno lice, obenem pa jo je objel in stiskal njeno telo.

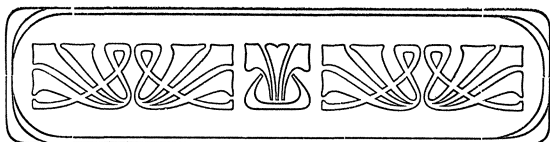
A kakor da je bila tista prejšnja počasnost posebno velik greh; kajti pokore ni bilo ne konca ne kraja.

Sedaj šele je opazil, da ima Anka še vedno stisnjene trepalnice, ker jo je svetloba bodla v zaspane oči; usmiljen je upihnil luč. Za večerjo je bilo itak že prepozno; bil bi velik greh, ako bi sedaj še kaj užival. Četrť ure nad dvanajsto je že odbilo.

Kar pa se je zgodilo sedaj v temi, je prepuščeno misli, da ugame brez težav. Le to bodi povedano, da je gospod Gros ves v čudu mislil na župnika, ko je izpoznal, da je Anka nedotaknjena devica. Tega ne bi bil pričakoval. Njegovo opravilo pri konzistoriju mu je dalo priložnost, da je dobil vpogled v marsikakšne spise, obenem pa tudi v življenje po večini župnišč. Zato je bil vrgel tudi župnika Hercoga v velikl lonec z drugimi žrtvami celibata vred. Kako je mogel živeti ta župnik poleg tako lepe cvetice, ne da bi se nasrkal njene dišave, se mu je zdelo sedaj kar nenaravno. Njemu pa je zameglila iz popka se razvijajoča lepota napol nezavestne device vsa čutila; hipoma je preplavila dolgo leto zadrževana štruja vroče krvi jezi celibata ter se je uničevalno razlila po življenju napol spečega, napol omamljenega, doslej nedolžnega dekleta.

Bodeča bolečina je presunila Ankino telo ter jo je zdramila, da jo je hipoma prešinila zavest njenega položaja. Hotela se je braniti, ali odpor je le še povečal poželjenje s silo jo objemajočega moža. In v tem je že izginila bolečina, vso kri pa ji je izpolnjevalo pretresujoče čuvstvo užitka, premagala jo je taka blaženost, da je omedlela. Brez volje in upora se je prepustila močnemu možu. Celibat je imel novo žrtev.





XIX.

Ovsem, kar se je zgodilo zadnjo noč v gospojinskem župnišču, ni vedelo solnce ničesar. Saj je spalo za to vse tako trdno, kakor je spal gori gospod župnik, dočim se je izpod njega že kopalo grob za srečo njegovega življenja.

Ako bi bilo solnce kaj vedelo, gotovo ne bi bilo oblilo cele doline z rožastim svitom na vse zgodaj, še preden je prišlo izza gorâ. Prav gotovo pa ne bi bilo poslalo toliko svetlobe in jutranje dišave skozi odprto okno, izza katerega je župnik ravnokar pozdravljal mladi dan.

Zunaj na hruški je že žgoleval ščinkovec in s planinske senožeti je bilo slišati vriskanje pridnih koscev, ki so hoteli končati delo, preden se vleže vroči dan s svojim žgočim žarom po dolini.

In rožnosveže, kakor mlado jutro, je bilo tudi župnikovo duševno razpoloženje. Dan bode pač vroč, zato pa pride danes zadnji del žetve pod streho in še letos bode lahko odplačal dober del dolga hranilnici.

Še bolj pa ga je razveselilo dvoje pisem, ležečih na pisalni mizi. Prvo je obsegalo slavnosti vspored za otvoritev prometa na novi lokalni železnici, vodéči mimo Gospojine. Njegov trud za blagor občine je končno dosegel pričakovani uspeh; kot načelnik železniškega odbora doživi pri prvi vožnji, torej za teden, enega najsrečnejših dni svojega življenja.

Drugo pismo, ki je prišlo tudi snoči, mu je bilo še ljubše. Bilo je od gospoda prelata iz simbaškega samostana. Gospod prelat je bil mlajši od njega, ali doma sta bila oba iz ene občine. Sam je bil svoj čas poučeval malega dečka, sina ubogega krojača; po najboljših močeh je bil podpiral mladega dijaka in ob času počitnic je bila v hiši župnikovega očeta tudi zanj vedno pogrnjena miza. Gospojinskemu župniku je imel torej zahvaliti za študij in za poklic. Sedanji gospod prelat pa je bil zato tudi od srca hvaležen. Ko mu je župnik pismeno potožil, da nima kaplana za obširno dušebrižno opravilo, mu je prelat obljubil, da mu pošlje patra iz samostana. Saj je bil samostan prepoln duhovnikov, ki niso imeli družega opravka, nego da so peli na koru in jedli v refektoriju.

Tam na mizi je ležalo prelatovo ljubeznivo pismo, ki mu je napovedovalo prihod novega pomožnega duhovnika; počakati je bilo treba le še, da mu podeli prečastni škofijski ordinariat jurisdikcijo.

Če pa pride novi pomožni duhovnik iz samostana, bode prečastni redakter nepotreben in sovražnik sloge v občini postane neškodljiv.

Ni čudo, da je bilo to jutro župniku nad vse prijetno. V sobi mu ni bilo več obstanka; oblekel je duhovniško obleko, vzel je molitvenik pod roko in hotel je oditi na vrt. Saj se moli v lepi božji naravi vse bolj pobožno, če se lahko semtertja pogleda nad knjigo po krasotah prirode.

Že je bil župnik pri vratih, ko je zaslišal trkanje. Začudil se je nad tako zgodnjim obiskom. „Naprej!“ je zaklical in radovedno je gledal na vrata.

S pobešenimi pogledi, kakor ubog grešnik, je vstopil župnikov gost, prečastiti gospod redakter.

Kaj neki hoče, da je že tako zgodaj pokoncu? Sicer spi še, ko je župnik že po več ur molil in študiral. Kakšno nesrečno poročilo prinaša? Nekaj nesrečnega mora biti, to je izpoznal župnik po mračnem pogledu in po izpačenem obrazu.

„Prečastiti, prosim za sveto izpoved, je dejal gospod Gros, ne da bi odvrnil oči od tal.

Pri teh besedah se je čutil duhovnik zopet duhovnika, samo duhovnika.

Slastni jutranji zrak, svetlo letno jutro rosno sveži vrt je bil pozabljen. Svete izpovedi ni smel duhovnik odreči nikomur.

„Pridite z menoj v cerkev!“

„Ne, ne v cerkev, prosim takoj, kar tukaj.“

Župnik je snel s klečala modro štolo, obesil si jo je čez ramo in zopet je sedel na stol. Težko je padel gospod Gros na trdih tleh na kolena, tako da so pokale deske.

Česar se je imel izpovedati ubogi grešnik, vemo že prej kakor izpovedovalec. Izza zmedenosti zadnje noči je pograbilo vnetega služabnika cerkve kesanje. Mar naj bi začel drugo leto svojega visokega duhovništva z bremenom tako velikega greha in tak naj bi stopil pred oltar? Ne, to ne more biti, to ne sme biti. Kako velika sreča je to, da ima sveta katoliška cerkev sveto izpoved, s katero se vsak grešnik lahko hipoma ozdravi vsakega greha!

In kako koristen je šele sveti spovedni pečat! Brez skrbi pove sedaj lahko župniku vse; z nobeno besedo, z nobenim pogledom ne sme izpovedovalec povedati ali dovoliti le dozdevanje, da je kaj izvedel pri izpovedi.

Zato je šel prečastni gospod urednik kar naravnost k župniku, pa ne šele popoldan h kakšnemu tujemu duhovniku. Tako ne sme župnik niti z Anko izpregovoriti besedice o dogodku zadnje noči.

Po izpovedi je odšel gospod Gros naglo iz župnikove sobe, poslovivši se s tihim „laudeatur Jesus Christus“, ne da bi odvrnil oči od tal. Zunaj pa se je olajšan oddahnil. Saj je bila njegova vest zopet čista. Cerkev, kateri je služil tako zvesto, je vzela vso krivico od njega in kot skesano se povrnivši izgubljeni sin je šel sedaj tja v cerkev, kjer je zmolil sedem psalmov kesanja, potem pa je stopil, odet s svetimi oblačili, pred oltar.

Ali župnik je sedel uro pozneje še vedno na stolu, pred katerim je bil klečal in se izpovedal gospod Gros. Ako bi bil vstal, ga ne bi bile držale noge. Pot na vrt je bila pozabljena, solnce ni moglo odsmehljati črne skrbi iz njegovega srca in zaman so žgolele ptice vesele pesmice ušesom, ki so ravnokar slišale uničevalno usodo mladega življenja.

Kaj ni obljubil svoji sestri, da bode varoval Anko kakor svoje oko v glavi? In sedaj je prišla res iz mlina enaka nesreča nad otroka, kakor nekdanj nad mater. In Anki ne sme reči svarilne besede, pokazati ji ne sme sočutja, izdati ne sme z nobenim pogledom svoje lastne srčne bolečine. Ali ne

greši pravzaprav že sedaj, ko premišljuje stvar, ki mu je znana samo od izpovedi?

Malo da ni prezrl časa za mašo. Prišel je cerkovnik ter ga spomnil na to.

Tri dni pozneje se je prišel gospod Gros zopet izpovedati. Bilo je enako breme na vesti, ki ga je težilo, kakor prvič. Ali topot ni odšel tako jasnega obraza iz župnikove sobe. Najbrže mu je župnik odložil odvezo, dokler ne pokaže odločnosti, da se izogne priložnosti in zapusti hišo, v kateri je prozročil toliko nesreče.

O tem pa ni maral gospod Gros slišati ničesar. Dolgo zadrževana strast ga je pograbila s tako močjo, da se ni mogel več ločiti od Anke. Pisal je celo sila ponižno pismo svojemu škofu, proseč za nedoločen dopust, ker je njegovo dušebrižno delovanje v Gospojni skrajno potrebno, in, kar dokazujejo odločilni koraki za ustanovitev politične čitalnice, tudi uspešno.

Prošnjo je škofijski ordinariat milostno izpolnil s pohvalnim pismom in goreči bojevnik za blagor cerkve je dobil škofov blagoslov. Druga posledica tega pisma pa je bila, da patru iz simbaškega samostana ni bila dovoljena jurisdikcija za Gospojno, češ, da je iz tuje dieceze. Župnika pa so obiškali sedaj grenki tedni in meseci. Pošteni, odkriti mož, ki je sovražil iz dna duše vsako

hinavščino, je moral posedati dan na dan pri eni mizi s svojim gostom, moral je biti prijazen in ljubeznjiv kakor pred tisto izpovedjo, moral je igrati napram Anki zaupljivega očeta in niti Lenki ni smel reči: „Pazite dobro na svojega otroka!“ Ob vsem, kar je dejal in storil, se je moral najprej vprašati, ali ga ne zadene morda krivo dozdevanje, da je prelomil spovedni pečat in bi ga pogledal duhovni gospod z velikimi, očitajočimi očmi: „Kaj pa delate vendar, gospod župnik? Saj prelomite spovedni pečat!“

Slavnostni dan, ko so otvorili lokalno železnico, ki se je župnik že leta veselil nanj, se je prelevil v dan bolečin. Slavili so ga, a srce mu je krvavelo; govoriti je moral, a rajši bi bil plakal v gozdni samoti. Povsod je vlačil težko verigo spovednega pečata za seboj, pri vsakem koraku je slišal njeno rožljanje.

Rad bi bil poslal Anko k sestri, kakor nekdam njeno mater, preden se izpozna njeno sramoto. Ali spovedni pečat mu je to prepovedoval.

Pač pa je znal gospod Augustinus izvrstno izkoriščati dobrodelni spovedni pečat. Župnika se mu ni treba bati; ta je neškodljiv vsled prve izpovedi.

In prav sedaj, ko mu je Anka priznala, da se čuti mater, je bilo treba prav izrabiti

priložnost. Sedaj se izpreobrniti, bi bilo pre-neumno; saj se ne more zgoditi nič več.

Ali tudi Anka je bila polna ljubezni in vdanosti napram očetu svojega otroka. Dočim je pila najprvo neprostovoljno iz bokala užitka, je naraščala sedaj tudi njena žeja in krepki, mladi, dobro hranjeni mož je znal pomešati vedno novih slasti v kupo. In dobri gospod župnik, ki je tudi že vedel vse, ji ni dejal žal besedice, temveč je bil dober in prijazen kakor vedno. Napaka torej le ne more biti prevelika. Kar pa se tiče greha, ji je rekel Avgust, da ga vzame sam náse in on je tudi duhovnik, torej mora že vedeti. Le k župniku si ni upala iti k izpovedi, kar ji je bil svetoval gospod zaradi večje sigurnosti.

V tej dobi obilnega uživanja za gosta in groznih dušnih bolečin za župnika, se je primeril dogodek, ki je še hitreje pognal leteče kolo nesreče.

Gospojinski župnik je bil toleranten napram vsem ljudem. Vero je smatral za sveti dar od Boga, zato tudi ni zaničeval nikogar, ki ni sprejel te milosti v tako obilni meri, kakor duhovnik Gospodov. Protestantski gimnazijski ravnatelj iz Berolina je bil torej vsako poletje njegov gost, čeravno je letos duhovnj gospod in urednik Gros dejal, da ne sedi poleg protestanta pri eni mizi.

Toda od ljudi, ki žive od vere drugih in sprejemajo plačilo za božjo službo, je zahteval župnik tudi versko mišljenje in življenje po veri.

Cerkovnik gospojinske župne cerkve je bil pač pobožen katoličan. Hranil je denar katoliškega društva, razdeljeval je letake, bil je na vsakem shodu v okolici po več ur daleč, zmerjal je liberalce in socialiste, nosil je na božjih potih zastavo, volil je samo klerikalce, in vsakemu duhovniku je poljubil roko, ako je dobil napojnino.

Ali župnik je poznal predobro svojega cerkovnika. Vedel je, da tiči pod svetohlinsko kožo hud volk, ki mu ni pravo mesto v cerkvenem svetišču.

Opravičeno je sedaj sumil, da je mož cerkveni tat, ki zamenjuje darovalnik v cerkvi s svojim lastnim žepom. Ali da ne bi po krivem sumničil, se je hotel sam prepričati o cerkovnikovem poštenju.

Neke nedelje proti koncu oktobra je odprl župnik darovalnik in je preštel denar v njem. Bila sta dva forinta in šestinosemdeset novčičev. Priložil je še dve kroni, zaklenil ter položil ključ v zakristijo.

Popoldan je prinesel cerkovnik denar v župnikovo sobo.

„Ali veste, koliko je?“ ga je vprašal župnik.

„Ne vem. Nič ne štejem. Komaj da se upam, dotakniti se svete cerkvene lastnine. Seveda, kuharica gospoda župnika Šušterja—“

„No, lahko Vam povem, ne da bi štel. Trije forinti pa šestinosemdeset novčičev mora biti. Dve kroni sta vmes. Preštejte, če imam prav.“

Cerkovnik je seveda sam vedel to, ali kroni in za polno pest drobiža je bilo že izginilo v njegovem žepu. Župnik, hudobnež, liberalen lopov, ga hoče sedaj naenkrat kontrolirati! Na srečo je stal ravnokar pri steni, s hrbtom proti cerkovniku, ki je imel denar še v žepu in ga je sedaj skrivaj, a silno jezen položil v skledico, ne vedoč, da ga župnik natančno opazuje v zrcalu.

Končno je bil gotov s štetjem.

„Res imate prav, prečastiti; ravno toliko je, kolikor ste rekli.“

„No, pa želim, da bi tudi v bodoče soglašalo tako točno, kakor danes, kajti zdi se mi, da Vam pri okrajnem sodišču ne bi ugajalo tako, kakor v cerkvi. Kajneda, saj ste me danes razumeli?“

In kako ga je razumel!

„Svinja popovska! Par forintov na leto mi zaviadaš. Z okrajnim sodiščem bi mi postregel? Le pazi, da ne prideš sam pred duhovno sodišče. Za tako sekiro se kmalu najde držalo.“

Tako je zmerjal cerkovnik sam zase, ko je zapustil sila ponižen župnišče.

Mož pa ni bil zastonj pohajal šole klerikalizma; kadar je bila na kocki njegova ljuba korist, ni poznal nobenega obzira, in vsa sredstva so morala služiti namenu.

Prihodnjega dne je stal cerkovnik pred župnikovo izpovednico. Še nikoli se ni doslej izpovedal lastnemu župniku. Dopadljivo so gledali kmetje cerkovnika, ki je na tihem vedno roval proti župniku, zlasti zadnji čas zaradi politične čitalnice. Dà, dà, župnik, to je mož! Svoje najhujše sovražnike zna izpreobrniti.

Dolgo časa ni mežnar zapustil župnikove izpovednice. Zabava menda ni bila prav prijetna, kajti zrl je prav mračno predse. Ali dosegel je vendar svoj smoter. Izpovedal se je, da je že mnogo let kradel in goljufal in s to izpovedjo je zapečatil župniku usta. Ej, razumeti se mora praktično krščanstvo.

Za preteklost se je torej cerkovnik zavaroval; toda za bodočnost so bile nade slabe, ako bi mu župnik dobro gledal na prste.

Najbolje bi bilo zanj pač, ako bi moral liberalni župnik zapustiti katoliško Gospojno.

Popoldan tiste nedelje, ko se je izpovedal in je sprejel obhajilo, je sedel

mežnar v svoji sobi, pišoč škofu pismo. Vedel je, da naredi anonimno pismo enak vtisk; ali kot pošten, klerikalen mož ni hotel zamolčati svojega imena, le rotil je škofa, naj ga ne izda župniku, ker bi ga sicer trdosrčni mož pripravil ob kruh. Kar pa piše, piše samo iz ljubezni do svete cerkve, katere ne bi smeli skruniti taki duhovniki. Kajti znano je po celi župniji in povsod provzročča zgražanje, da kuharica ni devica, da jo je zapeljal sam župnik in da imata svoje lastno dete v župnišču.

Ko je bilo to pismo spisano in zapečateno, je vzel cerkovnik pot pod noge ter je odkorakal do sosednje pošte, ki je bila oddaljena tri ure. V Gospojni se ni upal oddati ga, ker bi se bilo na naslovu lahko izpoznalo njegovo pisavo.

Ko se je vrnil, je bila črna noč.

Tistega večera sta sedela v mlinu oče in sin, pogovarjajoča se o novi katoliško-politični čitalnici, ker so končno dospela potrjena pravila od namestništva. Kot načelnik čitalnice naj doseže mlinar zopet tisti ugled v občini, ki ga je bil pripravil župnik ob njega.

„Ti naj bi bil naš župnik, tedaj bi bilo vse bolje za katoliško stvar pri nas. Veš, to z uredništvom mi kar nič ne ugaja; ali dobra župnija pri nas, to bi bilo nekaj drugega.“

„Seveda bi mi bila župnija ljubša, ali na to ni deset let kar nič misliti. In vsake župnije tudi ne maram. Zato moram nabrati kot urednik najprej dosti zaslug za katoličanstvo, da dosežem pravico do dobre fare. Preveč jih je pač. Škofovi tajniki, pisarji v konzistoriju, drugi uredniki, mnogoštevilni društveniki, vsi hočejo priti na vrsto. Seveda moramo imeti prednost pred starimi kaplani na deželi, ali jaz sem najmlajši, pa moram potrpežljivo čakati.“

„Čuješ, s čakanjem in s potrpežljivostjo ne opravijo duhovniki ničesar. Poglej škofa! Ali je postal s samo potrpežljivostjo in zgolj s čakanjem v tridesetem letu škof?“

„Seveda, on je znal, povzpeti se hitro.“

„Kaj si ti neumnejši od njega? Ali nisi študiral tudi ti pri jezuitih in se učil v Rimu? Posnemaj škofa; on ti bodi vzgled.“

„Seveda mi je on najlepši vzgled v boju in v trpljenju za našo sveto preganjano cerkev.“

„Rajši ga posnemaj, da bodeš v tistih letih vsaj župnik, ko je bil on škof.“

„Glej, oče, to bi moral človek tudi znati, kakor je znal on. Najprej so mu pomagali jezuitje navzgor, in sedaj se jim tresejo kolena pred njim.“

Stemnilo se je že popolnoma in nenkrat je duhovni gospod sin prekinil

pogovor. Moral je domu, ker je bilo treba še izmoliti hore in večernico, preden poišče Anko v postelji.

Ravnokar je bilo sedem in resno je donel večerni zvon v dvigajočo se noč. Pri prvem zvoku je pokleknil gospod Avgust kar sredi ceste in z lepo sklenjenimi rokami je molil svoj angelus domini in de profundis. Dà, na deželi je še dobro svetnikom podobnemu duhovniku; tam še lahko javno pokaže svojo vero in še občudujejo ga zato. Ako bi v brezbožnem mestu pokleknil tako na javni cesti, bi se mu mimo-idoči rogali.

Ko je tako molil, je obžaloval, da ni bilo nikogar blizu, ki bi ga posnemal.

Šel je mimo gostilne. Zadnji čas ni ob večerih zahajal tja, akoravno bi bil rad hodil izpreobračat kmete. Ali sedaj je škoda vsake ure, ki bi jo potratil v gostilni, dočim je lahko doma pri svoji ljubi Anki. Zato je pil zvečer rajši dobro župnikovo vino za nočno okrepcilo, nego slabotno gostilničarjevo pivo.

Končno je bil gotov tudi s svojim brevirjem. Od te svete molitve ne sme izpustiti niti črke; complet zna že na pamet in je moli kar na poti iz svoje sobe do Ankine izbe. Seveda je bila pot prekratka, ali pa je šel prehitro; molitve ni končal. Vestno

je torej izmolil konec poleg Ankine postelje. Celo pokleknil je, da izmoli strogo po predpisih svoje ljubljene cerkve *sacro sanctae*.

Ker je izpolnjeval tako vestno cerkvene predpise, ne sme biti Bog prestrog, če ostane sedaj do jutra v tesni Ankini postelji.

Seveda mora potem, komaj da prespi par ur, čitati sveto mašo. Začetskoma ga je plašilo to; ali kriv je bil župnik. Zakaj mu je odrekel odvezo? Saj se je itak izpovedal po vsaki ljubezenski noči . . .

Zato je bil z Anko sedaj na jasnem. Začetskoma, ko je bila vsa obupana zaradi materinstva, ji je prigovarjal, naj se speča v skednju enkrat — samo enkrat, večkrat ne dovoli nikakor — s kakšnim hlapcem, da ga lahko imenuje očeta svojega otroka. Ali z vsemi prošnjami in grožnjami ni mogel pripraviti Anke do tega. Zato mu je pa morala priseči, da ga ne izda nikoli, pred nikomur in da rajši pretrpi smrt, nego da bi pahnila njega, svojo prvo in edino ljubezen, v nesrečo. Naslikal ji je, kako strašen bi bil greh napram cerkvi, ako bi izročila njenega služabnika zaničevanju cerkvenih sovražnikov.

In Anka mu je sveto prisegla, od besede do besede, kakor je zahteval. Poučil

jo je tudi, da postane vsled te prisege vsaka druga neveljavna, ako bi jo kdo prisilil, da izpove ali priseže kaj. Na to prisego se je morala še zakleti, da on ni oče njenega otroka.

Za bodočnost se mu torej ni bilo treba bati ničesar in tem blaženejši je užival sedanjost. Cerkvi, kateri se je posvetil, se zato ni izneveril. Saj je storil samo obljubo, da se ne oženi in to obljubo celibata bode vedno izpolnjeval. Celo, če bi cerkev odvezala svoje duhovnike celibata, se on, njen najzvestejši sin, ne bi oženil nikoli. Nikoli ne! Oženjen duhovnik bi bil v njegovih očeh največje strašilo.

Dočim je ležal Avgust ves srečen tudi to noč v rokah prave mlinarjeve hčere, je sedel oče še dolgo v svoji spalnici ter je pisaril.

Sin mu je vse premalo praktičen. „Le cerkev in vedno cerkev in potrpežljivo čakanje!“ S tem pa ne pride v duhovništvu naprej. Ako je sin sam tak slabotnež, ki si ne zna napraviti prostora, mora pa oče malo pomagati. Tak urednik, to ni njegov okus; to ne nese nič. Dobra župnija bi bila že nekaj družega. Strela božja, če bi postal njegov Gustel župnik v Gospojni, to bilo veselje za očeta in čast! Tedaj bi bil lahko kmalu zopet župan in šolski načelnik, pa bi lahko pokazal prokletim ošabnim liberalnim

učiteljem, kdo in kaj da je. Ali dokler je Hercog župnik, ne spravi niti svoje čitalnice na noge. Pravila so pač že potrjena, ali udov ima komaj sedem in mnogo več jih tudi ne zbere.

Župnik mora torej odtod, najsi je tudi Gustel še premlad za naslednika. Seveda je bogati mlinar, strogo klerikalen mož, oče duhovnika, že dostikrat prav pošteno očrnil župnika pri škofu, pri jezuitih in pri kanoniku Šusterju; ali iz župnije ga le še ni mogel spraviti. Ali sedaj pojde, sedaj mora iti. Očetovsko oko je videlo bistro. Anka je vendar njegov otrok in zato jo je rad pogledoval in tako je zadnji čas opazil čudno izpremembo na njej. Dekle je zaljubljeno, to ji pozna na očeh; in debelejša je tudi že, nego je bila. Gotovo je v drugem stanju. Ali v koga bi bila zaljubljena? Na ples ne gre nikamor, znanstva nima z nikomur. Tristo hudičev, nihče drugi ne more biti pravi, nego župnik sam. Na kaj družega ni misliti in čisto naravno je. Ako imajo miši slanino, jo pač jedo. In taka miš mora biti tudi župnik.

Pa le počakaj, sedaj si mi zašel v past. Mar naj dovolim, da mi skruni far lastno dete? Da bi bil tako slab oče? Seveda, nepokvarjeni Gustel ni opazil v svoji nedolžnosti ničesar o Ankinem stanju. To bi bile

seveda levite za očeta. Saj mu še dovolil ni, da bi se drugič oženil.

Take misli so bredle mlinarju cele ure po glavi, dočim se njegov nedolžni sin pri Anki ni čutil tako samotnega, kakor oče v prazni spalnici. Gori pa je ležal župnik, ki se mu ni hotel približati spanec, pa se je nemirno valjal po postelji. Slišal je, kako so se odprla vrata kaplanove sobice, slišal je tihe korake gospoda redakterja, pogostoma ga je slišal tudi zjutraj, ko se je vračal. Spovedni pečat pa ga je zaklepal v sobo, prepovedoval mu je, stopiti na hodnik in preprečiti pot grešniku, ki se je izpovedal pri njem. Le ene dolžnosti mu ni mogel naložiti spovedni pečat, prisiliti ga ni mogel, da bi spal, dočim mu je razjedala dušo najljutejša bol.

Mlinar je bil od nekdaj energičen mož. Ako je kaj hotel, ni dal miru, dokler ni dosegel. Ura v njegovi spalnici je bila ravno dvanajst in še ni popolnoma utihnil odmev zadnjega udarca, ko je še pisal. To škofu namenjeno pismo je bilo trdo delo. Pačiti je moral svojo pisavo, da je bilo videti, kakor bi bila pisala kakšna prepobožna terciјalka, kajti njega ne sme smatrati škof za denuncijanta. Kajti sicer bi visoki gospod lahko sumil, da je njegov sin vpleten v stvar. Mladi gospod pa ne sme slutiti, da

postavlja njegov oče morda temelj njegovi sreči.

Samo s pisemskimi napakami, ki jih je hotel namenoma vmešati, se mu ni bilo treba truditi. Teh je v njegovih pismih tudi sicer dosti. Tako je ta noč splodila pismo, ki je naslikalo gospojinskega župnika kot nesramnega pohotneža, ki je zapeljal svojo dekle Anko, o čemur na srečo še nič ni znano v župniji, tako da je pravi čas, odstraniti pokvarjenega duhovnika iz fare, preden pride stvar na škodo svete cerkve na veliki boben.

Podpis se glasi: „Zvesto dete svete cerkve“.

Ako bi bil imel cerkovnik priložnost, da bi bil čital to pismo, bi se bil gotovo smatral za hrabrega junaka, ker je bil tako pogumen, da je podpisal pismo, ki ga je poslal škofu.

Dva dni je nosil mlinar svoje pismo v žepu, preden so mu dovolili opravki, da je skočil v Raming, kjer ga je oddal na pošto.

Ko je dobil prečastiti duhovni pastir tekom enega tedna oba pisma, je bil uspeh obeh za čudo popolnoma različen.

Prvo mežnarjevo pismo je skoraj razveselilo škofa: Gospojinskega župnika itak ni maral zaradi njegovega liberalnega mišljenja. Sedaj ima dokaz črno na belem, da

je lahko duhovnik, ki koketira s sovražniki cerkve, ki ne hodi čez drn in strn s klerikalno stranko, ki se briga za take posvetne reči, kakršne so železnice, ki podpira od papeža prokleta novodobno šolo in framaçonske šolske družbe, ki ustanavlja poljedelske zadruge, a ga ni videti na katoliških shodih, ki je provzročil toliko tožb prejšnjega katoliškega župana in njegovega zaslužnega sina, da je popisana v črni knjigi že cela stran z njegovimi grehi — da je tak liberalni duhovnik lahko tudi moralno izpriden. To je dejal vsevedoči škof že dostikrat; a sedaj ima jasen dokaz za svoje prepričanje v rokah. Dobival je pač take dokaze vsaki teden in če bi hotel odstaviti vsakega župnika, o katerem je dobival tožbe zaradi kuharice, tedaj bi bilo kmalu pol škofije brez župnikov.

Ali navada je bila, da je vsak taki grešnik skesano priznal pregreho ter da je izpodil staro kuharico, pa vzel drugo. In bili so sami za cerkev in za katoliško stranko zaslužni možje.

Topot pa hoče dati vzgled; naj se vé, da zna škof tudi kaznovati nedostojnega pastirja.

Toda ne. Tudi župnik je pastir, dober pastir in če pade nedostojni župnik predenj na kolena pa prosi odpuščenja, ako izpodi izprideno dekle, ako obljubi, da se izpreobrne

in da bode pridno deloval za katoliško stranko, tedaj se hoče pokazati tudi temu izgubljenemu sinu dobrega pastirja. Res bi se sedaj lahko maščeval za mnogo skrbi, ki mu jih je prizadel ta župnik s svojim liberalnim mišljenjem; vendar hoče biti milostiv gospod. In že v naprej se je veselil tiste ure, ko bode ležal ponosni župnik pred njegovimi nogami; v duhu je že študiral lepi govor, s katerim izpreobrne izgubljenega sina.

Toda lepo namišljeni prizor je pokvarilo nekoliko dni pozneje došlo in celo nepodpisano pismo.

Anonimne tožbe so bile škofu najljubše. Nikakor ni mogel dosti često naglašati, da stori vsakdo dobro delo, ako naznani drugzega, da ga doseže kazen, ki ga izboljša. Kdor pa stori to, ne da bi povedal svoje ime, se pokazuje tako nesebičnega, da se odreče celo škofove zahvale; storil je torej dobro delo edino le zaradi svetega smotra, ne da bi pričakoval škofovo priznanje.

Toda komaj je škof dočital mlinarjevo anonimno pismo, in že je planil škofov tajnik, oblečen z dolgim duhovniškim talarjem, po veliko srebrno skledo, ki je bila do polovice napolnjena z žaganjem in je stala za pisalno mizo, pa jo je klečeč dvignil pred škofom. Male nadpastirjeve oči, ki jih je bilo sicer komaj videti izpod debele ohlapne naslage

masti, so se siloma povečale in mučno je bilo, videti belo zenico. Obraz je pobledel, kakor da bi bil mrličev, obenem pa se je izlil iz stokajočih ust curek zelenkaste tekočine in nerazločen kos. Prvi curek se je razlil po lepi preprogi, prihodnje, katerih je bilo mnogo, je pa ujel prečastiti gospod tajnik, ki je gledal z globokim spoštovanjem svojega trpečega škofa, prav okretno s srebrno skledo.

Kadarkoli je dobil škof neprijetno poročilo, n. pr. o izgubljeni volilni bitki, o pokvarjeni nadi na bogato dedščino ali, kakor danes, o prestopku kakšnega duhovnika, se mu je vzdigovalo po cele ure.

V njegovi okolici so smatrali to za znamenje posebne svetosti, češ, škofu se tako gabi greh in preganjanje svete cerkve, da se upre vsa narava v njem. Začetkoma so spravljali take izbruhe svetosti skrbno kot bodoče relikvije; ko pa niso kmalu več razširjali dišav svetosti, so nehali s tem nabiranjem. Točno pa so zapisali vsak tak izbruh in njega vzrok, da bodo imeli jasne dokaze, kako se je blaženim studil greh in kako so ga sovražili, kadar bode po škofovi smrti uveden kanonizacijski proces.

Bled kakor smrt in opotekaje se je odšel škof v svojo domačo kapelico. Tam se je vrgel na tla in plakal je nad groznimi grehi gospojinskega župnika, da bi se bil kar

smilil človeku. In potem je tožil Bogu, da mu je naložil tako težko breme.

„Oh, zakaj si me naredil škofa! Zakaj si mi izročil tako odgovorno dostojanstvo? O zakaj nisi rajši odločil, da bi bil ostal kaplan?“

Ob tej obtoževalni molitvi je popolnoma pozabil, kako je delal z vsemi štirimi. da se je povzdignil; pozabil je, da se je že v prvih dvajsetih letih vedno pehal naprej in če bi moral biti kaplan, ne pa škof, da bi ga uničila goreča slavohlepnost in postal bi bil ne le nesrečen duhovnik, temveč tudi sovražnik cerkve.

Pol dneva je ostal moleč in stokajoč na kolenih v kapelici. Kar je bil izvedel iz pisem o župniku Hercogu — ne, v njegovih očeh že ni več župnik — to presega največjo ostudnost, ki jo je bil kdaj slišal o duhovniku.

Najprej zapelje ta človek nedolžno dekle, ki mu povije dete, potem pa živi v konku-binatu z zapeljanko. Vse to bi se končno še pretrpelo, saj se zgodi dostikrat. Ali potem vzame svojo hčer v župnišče in oskruni tam lastno dete!

Naposled se je umiril. Še bled, a s povzdignjeno glavo je odšel iz kapelice. Škof je in dostojen naslednik svetega Pavla, ki je doživel v Korintu enak slučaj. Storil bode,

kar je storil on. Dà, brezbožni duhovnik, zvesta duhovščina in dobri kristjani naj vidijo, da je škof po srcu Gospodovem. Čeravno ima le prozaično ime, nastopi vendar kakor sveti Pavel in postane svetnik kakor on.

Konec prvega dela.



Hans Kirchsteiger:

Pod spovednim pečatom.

Roman

Z avtorjevim dovoljenjem poslovenil
E KRISTAN.



Druga knjiga.



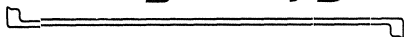
1907

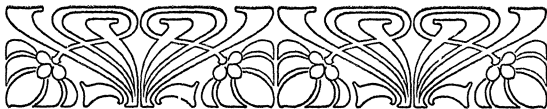


Založništvo časopisa „Naprej!“ v Idriji.

Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju.

Druga knjiga.





XX.

Na dan vseh svetih se je zbrala skoraj cela župnijska občina na gospojinskem pokopališču. V gostih gručah so stali ljudje na malem prostorčku zemlje okoli cerkve, pod katero bi jih bilo našlo še stokrat več lahko prostora. Večina grobov je bila posuta s črno prstjo, na kateri so bili jasno razločni križi, zvezde, napisi „V miru počivaj“, „Na svidenje“ i. t. d. iz belega zdrobljenega mavca. Tuintam nekoliko cvetic, kakšna rdeča sveča, to je bilo vse, enostavno in v priprostosti tem prijetnejše okrašenje grobov.

Iz cerkve je prišel župnik v črnem plašču. Poleg njega je korakal prečastiti gospod urednik s črno štolo nad belo mašno srajco. Mrtvaški sprevod po pokopališču se je razvil. Za črno zastavo je korakala veteranska godba, ki je s svojimi tužnimi zvoki napravila še bolj tužno razpoloženje v itak tužnih dušah. Župnik je škropil z blago-

slovljeno vodo brez varčnosti grobove, pa je zadel večkrat ob grobeh stoječe žalujoče, tako da so se zasvetile posvečene kaplje na marsikateri obleki. Mlinarjev duhovnik je marljivo kadil z limasto kadilnico na desno in na levo. Obema duhovnikoma je sledila množica glasno molečih žen in moških

Ali je gospod župnik že vedel, da je to njegovo zadnje duhovniško opravilo? Ali so ga žalne pesmi tako prevzele, da bi bil rajši plakal, nego šel med vrstami mrličev, ki jih je vse poznal, ljubil, tolažil in končno pokopal s svojim blagoslovom?

Zakaj je zrl tako tužno črez brezlistno drevje na hribe, ki so bili pokriti z novim mrtvaškim prtom?

Ali ga je zeblo, ker je sijalo solnce brez gorkote skozi redko meglo?

Ali ga je prijela svečana, iz tisoč ginjenih src prihajajoča molitev: „Reši jih, o Gospod?“

Sam ni vedel; a bil je globoko ginjen in v tej mehkosti je pridigal za verne duše. Bila je vsa druga propoved, nego se je je bil naučil. Ravno se je sklonilo solnce kot krvavordeča plošča za horicontom; pridiga je bila končana in ljudje so si brisali solze iz oči. Tudi njih se je polotila temna slutnja, kakor da so zadnjikrat poslušali svojega ljubega župnika.

Samo gospod Avguštin je zasledoval s kritično pozornostjo župnikovo propoved. Prav nič ni bil zadovoljen. Pri taki priložnosti, ko je duša posebno sprejemljiva, bi se tako lahko temeljito govorilo o dolžnostih do cerkve, o gorečem peklju, o vročih vicah, katerim groznim prostorom se izogne le tedaj, ako se vrši krščansko dolžnost v političnem življenju s podpiranjem svetega časopisja i. t. d. Da bi bil le že župnik!

V tem pa je skrivoma pogledoval Anko, ki je tudi plakala, a bila tako ljubka videti, da se je v duhu že veselil za prihodnjo noč.

S srcem, še polnim sladkotužnih občutkov, se je župnik vrnil v župnišče. Tam je bil poštni sluga ravnokar oddal prosto službeno pismo s škofovim pečatom.

Župnik je odprl pismo in hipoma ga je minila tuga. Dobil je poziv, da se predstavi dne 3 novembra ob desetih dopoldan gospodu ordinariju.

Hvala Bogu! Torej dobi vendar že kaplana. Čemu bi ga sicer klical škof v svojo rezidenco, kakor da se razgovori z njim radi kaplana. Tam ga že poprosi, pa mu dokaže potrebo kaplana za dušebrižje tako jasno, da ga dobi kar seboj. Zato je bil nocoj pri večerji izjemoma tako vesel, da je gospod Gros opazil to ter se zaman trudil izvedeti, kaj je izvelo po melanholični pridigi tak preobrat v župniku.

Že drugega dne se je župnik odpeljal, da pride pravočasno, kakor je zahteval poziv. Z jutranjim vlakom se je odpeljal iz Gospojne.

Zapovedal je še, naj se danes in jutri dobro povije sadno drevje s slamo, pogledal je še čebelnjak, ter je za gotovo povedal, da se vrne jutri z večernim vlakom. Brez prtljage, samo s svojim potnim brevirjem v žepu, je odšel na novi kolodvor.

Bil je kaj mračen dan. Gosta megla je ležala že od jutra nad dolino, da je bilo kaj vlažno in temno. Take megle so bile tukaj zelo redke. Ko je župnik stopil iz župnišča, je hotel pogledati na cerkveno uro, katere pa v temni goščavi ni bilo videti. Na potu proti kolodvoru je slišal nekoliko veselih vriskov, pa se je čudil, da more kdo vriskati ob tem odurnem vremenu.

Ako bi bil šel mesto na železnico h kakšnemu bolniku na hrib, bi bil prišel izza nekoliko tisoč korakov iz mračne megle na jasno solnce. In morda bi bil osvobojen ravno tako zavriškal, kakor tam gozdni hlapec v grobi srajci, ki je s pesmijo veselo pozdravljaj svojega dekleta.

Ali župnik je moral nižje in nižje v meglo, in ko je sedel v vozu, je pokrtil sopar tako gosto okno, da ni mogel videti niti bobnečega gorskega potoka poleg železnice.

To je bila njegova prva vožnja na novi lokalni železnici. Zamišljal si jo je bil vse bolj resno; a veselil se je že danes, da ga povede jutri zopet nazaj v ljubo domačijo. Menda mu pripelje ta železnica tudi kaplana, pa odpelje zapeljivca prav daleč odtod. Toda na kaj misli zopet! S tako mislijo se vendar prelomi spovedni pečat.

Misliti mora na kaj drugega. Ali vzlic dobremu namenu se vračajo njegove misli k skeleči rani. Jutri, kadar ga vpraša škof, kako je zadovoljen z gospodom Grosom, ki mu je pripuščen za podporo, se mora močno premagati, da ne pokaže nevolje nad rečmi, o katerih zaradi izpovedi ne sme vedeti ničesar.

Smrdeča megla je ležala tudi po mestnih ulicah drugi dan, ko je korakal župnik Hercog že ob desetih mirne duše proti škofovi palači. Rajši počaka sam celo uro, nego da bi moral čakati prečastiti le trenotek

V čakalnici pred škofovimi sobami je našel poleg komornega služe že šest oseb. Razven enega duhovnika so bile same ženske, ki jih je izpoznal župnik po izrazu lica in po obleki takoj za tercijalke. Tukaj so se počutile menda prav kakor doma, kajti vstopivšega župnika niso niti pozdravile, temveč merile so ga z bodečimi pogledi. Stale so na kupu pa so šepetale, tako da ni bilo razumeti, kaj se pogovarjajo.

Navzoči duhovnik, star, a zelo suh gospod z redkimi lasmi je sedel poleg služabnikove postelje na lesenem stolu ter je gledal z ironičnim smehljajem na jezične ženske. Trenotek je zrl na vstopivšega župnika, naenkrat je poskočil, pohitel k njemu in stisnivši mu roko, je dejal vzradoščen:

„Bog te pozdravi, Hercog!“

Vprašuje ga je ta pogledal ter mu je dal roko: „Res ne vem, ali si, ali nisi? Gospod Oettinger, kajneda?“

„Seveda sem. Dvajset let se že nisva videla, poznati me moraš pa vendar. Kaj sem izza tistih časov tako debel?“

„Ne zdi se mi;“ je odgovoril, smejoč se, Hercog, „kje pa si sedaj?“

„Kje? No, tukaj, v središču škofije.“

„Še vedno si stari šaljivec, kakor v lemenatu. Menim, kje si župnik?“

„E, e! Jaz — pa župnik! Kaj ne veš, da sem še kaplan?“

„Kaj? Še vedno kaplan? Kje pa si torej za kaplana?“

„Tega pa sam ne vem.“

„Pa najdeš težko domu, ako ne veš, kje si doma.“

„Mar ne veš, da ni kaplan nikjer doma? Doslej sem bil že na sedemintridesetih mestih, pa upam, da doživim kmalu jubilej petdesete kaplanije. Seveda pride sedaj kratek presledek. Od mojega zadnjega mesta v Hartbergu sem odstavljen.“

„Kam pa prideš sedaj? Morda te dobim jaz za kaplana?“

„Ti, tako hitro ne gre to, ako se odstavi človeka kar čez noč.“

„Kaj si pa zopet naredil?“

„Glej, še sam ne vem. Ali čez eno uro ti lahko povem, ako bodo dotlej že vse denunciacije v zapisniku.“

„Kaj pridejo te vse pred nama na avdienco?“

„Mar živiš na mesecu, moj župnik, pa ne veš, da velja škofu tercijska, ki mu pri naša vesti o človeških hudobijah, več kakor deset duhovnikov, — namreč takih kakor midva?“

„Molči, molči, to vendar ni res.“

„Bodeš videl. Glej, ravnokar pelje sluga zopet dve, ki ste prišli pozneje od mene, v sobano. Midva lahko čakava To je tudi edino, kar razumem o politiki.“

„To je seveda malo in prav nepolitično. Naša politika pravi: Čakati ne moremo in nočemo. Dobiti moramo zopet šolo in še marsikaj.“

„Reci rajši: Vse.“

„Morda imaš prav. A povej mi vendar: Kako da še nisi župnik?“

„Zgolj zaradi patriotizma. Smeješ se? Pa je res: Boljšega patriota ne najdeš v Avstriji, kakor sem jaz.“

„Pa nimaš še nobenega reda?“

„To zopet ni nič za smeh. Gotovo bi ga bil že dobil, ker porabim vse, kar imam, za kolke na prošnje. Stosedemdesetkrat sem že prosil za župnijo. Sam lahko izračunaš, koliko požro kolki. Vse, kar si more kaplan odtrgati od ust. To ve gotovo tudi minister, pa mi le iz usmiljenja še ni dal reda, ker bi moral lakote umreti, ako bi moral plačati še takse.“

„Sreča zate, da imaš še svoj stari humor; drugi človek bi bil že obupal na tvojem mestu. Ali povej mi odkritosrčno, zakaj ne dobiš župnije.“

„Poglej me vendar, pa bodeš vedel takoj. Poglej moj trebuh; ta je vendar največja kanonična zapreka.“

„Ne govori neumnosti.“

„Res da ne. Glej, spominjam se prav dobro, kako sem ministriral, ko sem hodil v šolo. Kaplan je bil čisto suh, župnik je imel že izdaten trebušček. Na izpit je prišel gospod dekan; ta je imel že debelejši trebuh, kakor naš gospod župnik. Enkrat je prišel kanonik obiskat župnika; ta je bil še debelejši od dekana. Enkrat pa je prišel celo škof na birmo. Ta je bil tako debel, da skoraj ni bilo prostora več v zakristiji. In ko so klečali vsi pred altarjem, kaplan, župnik, dekan, kanonik in škof, se je zasvetilo v mojih malih možganih, da je trebuh v cerkvi glavna stvar, pa sem pokleknil kot

ministrant in sem tiskal trebuh predse, kakor da hočem postati kar papež.“

„Ti imaš posebno merilo za hierarhična dostojanstva.“

„Edino pravo. Ali ni bil strašno debeli škof Stadinger prav dostojen škof? In njegov naslednik ni imel trebuha, prav kakor jaz ne, zato mu je bila vsa politika skrivnost in sreča je bila za našo stranko, da je kmalu umrl. Zato pa je bil naš sedanji že v zibelki določen za škofa. Ali ga že dolgo nisi videl? Veruj mi, da postane kmalu lahko kardinal. Za škofa je že predebel.“

„To bi bila seveda velika sreča za celo škofijo.“

„Zato tudi ne dobim župnijskega trebuha.“

„Ako govoriš tako, se seveda ne čudim, da še nisi postal župnik.“

„Menda ne bodeš pripovedoval moje šale drugim.“

„Seveda ne jaz; a glej, kako prisluškuje sluga.“

„Saj gleda skozi okno.“

„Ali njegova ušesa segajo do naju.“

„O ne, to ni osel. Ako bi le imel forint za napojnino zanj, da bi prišel kmalu dalje! Toda veš kaj? To s trebuhom ni šala. Tudi ti imaš prav slab trebušček za župnika. Potlači vanj še, kar imaš, preden greš k škofu, drugače te odstavi kot nevredneža.“

„Ne delaj vendar takih neumnosti.“

„Le pazi, ali nimam prav ali ne. Ako je duhovnik prav tolst in debel, se mu vidi, da se strogo drži celibata, ker je tak trebuh dobra kanonična ovira pred grehom.“

„Tako misliš ti? Tedaj je seveda tvoj trebuh zelo sumljiv.“

„Tudi tvoj ni ravno znamenje svetosti. Toda brez šale. Z mladimi kaplani imajo kuharice veselje. Nakrmijo jih kmalu tako, da so sposobni za župnika. Če pa pride tedaj tak star kaplan, kakršen sem jaz, trpi lahko lakoto in ne doseže do smrti trebuščka. Glej, že zopet odpira sluga baburi vrata, da pojde na avdienco k božanstvu.“

„Zdi se mi, da si se vendar že navadil čakati. Ali govori vsaj tukaj spoštljivo o škofu. Ako izve . . .“

„Saj to ni nespoštljivo, ako se smatra sam za boga.“

„Ako govoriš tako, seveda ne bodeš nikoli župnik.“

Sedaj pa je legla bridka resnoba kaplanu na lice. Z odkritosrčnim izrazom je položil župniku roko na ramo in tužno je dejal:

„Glej, saj je že vseeno. Meni itak ni več rešitve, odkar sem sedel v škofovi kaznilnici.“

„Kaj si bil tudi že tam?“

„In tega ne veš? Saj me gledajo zato po celi škofiji zaničljivo, zlasti najmlajši

kaplani se me izogibajo in privihujejo svoje svetohlinske nosove, ako vidijo duhovniškega kaznjenca.“

„Uboga para, mar si se tudi izpodtaknil nad predpasnikom?“

„Ako bi bil samo predpasnik! Čez predpasnik se je zaletel že marsikateri župnik v tisti zavod, nekateri so butnili vanj, kakor so bili dolgi in široki, pa vendar stoje zopet pokonci kakor smreka. Moja nesreča ni bil predpasnik, temveč infula.“

„Kako to?“

„Saj veš; ko je naš gospod škof postal to, kar je, je takoj začel preobračati kozolce, tako da so izpremenili besede svetega pisma: „Kjer so dva ali trije zbrani v mojem imenu, sem jaz med njimi.“ v stavek: „Kjer so dva ali trije duhovniki skupaj, zmerjajo škofa.“

„Dà, res je bilo tako, in žal da še sedaj ni drugače.“

„Takrat torej, ko se je v veseli družbi samih duhovnikov pri neki priložnosti zopet kritiziralo škofa, sem dejal: ‚Ako bi škof deseti del tega, kar ima preveč v trebuhu, imel v glavi, bi bilo bolje zanj in za škofijo.‘ Seveda ne bi bil smel reči tega, dasiravno sem bil prepričan, da ni denuncianta med nami.“

„In vendar je bil?“

„Kajpada je bil, še celo moj lastni župnik, ki bi me bil videl najrajši v deveti

deželi; ker sem mu bil prišel na sled . . .
Toda to je druga reč.“

„In zato so te vtaknili takoj na nekoliko dni tja?“

„Mačka! Na dva meseca! In od tedaj sem izgubljen, pa naj . . .“

„Gospod Öttinger!“ zakliče sedaj sluga in pokaže na vrata škofove sobane, skozi katera je stari grešnik takoj izginil.

Župnik Hercog bi bil sedaj rad vprašal slugo, ali bode moral še dolgo čakati; toda ta ga je pogledal tako grdo, da je rajši vzel brevir iz žepa ter molil hore.

Kmalu se je povrnil kaplan; obup in humor sta se še mešala na njegovem obrazu. Zmagal pa je navidezno poslednji, ko je prišel do župnika.

„To je bilo kratko in dobro,“ ga je nagovoril ta.

„Kratko seveda, ker sem takoj priznal kakor zločinec. Ali dobro . . . no . . . kakor se vzame. Štiri tedne v kaznilnici, to ni ravno dobro.“

„Kakšno neumnost si pa zopet storil? Hudobnosti ti pač ne pripisujem.“

„In vendar je bila hudobija, velika hudobija. Slab dovtip je bil, ki sem ga bil povedal med duhovniki. Prišel mi je ravno na misel, pa sem ga sprožil brez prevdarka.“

„Ali lahko izvem, kaj je bilo?“

„Zakaj pa ne, če moram biti že zaprt, naj se pa tudi ve, zakaj. Kesam se le, da mi ni prišel boljši dovtip na misel.“

„Kakšen je pa bil? Res, radoveden sem že.“

„Uganka je bila. Kakšna razlika je med našim škofom in med votlim zobom?“

„Naš škof, pa votel zob? Te uganke ne rešim.“

„Pač nisi tako pameten, kakor naš dekan Rocinger . . . Stoj, na misel mi prihaja tudi dovtip o dekanu Rocingerju.“

„Rajši ne delaj več dovtipov, sicer sploh ne prideš več iz kaznilnice.“

„Prav imaš. Ali Rocinger je uganil takoj.“

„In kakšna je rešitev?“

„Razlike ni.“

„Med škofom in votlim zobom? Kako da ne?“

„Enostavno: Oba sta nažrta.“

Župnik bi se bil najrajši zasmel na ves glas, ali prostor ni bil primeren za to in še manj vabljive so bile posledice dovtipa.

„Dekan Rocinger pa ni le rešil uganke, temveč jo je tudi službouljudno naznanil škofu.“

„In sedaj si dobil ceno zanjo Ali kako moreš delati vpričo Rocingerja take slabe dovtipe?“

„Saj nisem mislil, da ugane.“

„Veš kaj? Zanj je bila to res uganka za nagrado. Po ceno že pride, kadar bode prosto prvo mesto kanonika.“

„Rajši grem pa že za svoj slabi dovtip v kaznilnico, kakor da bi dosegel s takimi sredstvi kanoništvo.“

Še bi se bila pogovarjala tovariša, ali med vrati škofove sobane se je prikazala herkulična postava. Bil je škofovski kurzor, ki je imel nalogo, odvajati škofove kaznjence v kaznilnico v Niedertalu, kamor pošiljajo avstrijski škofje svoje posvečene obsojence. Ne da bi izpregovoril besedico, je položil kaplanu roko na ramo in ta mu je sledil brez besede. Samo za slovo je še pogledal svojega starega tovariša. Župnik je molil dalje iz svojega brevirja, ali prave nabožnosti ni mogel več najti. Njegove misli so spremljale nesrečnega sobrata na poti v kaznilnico.

Kako izvrsten duhovnik bi bil lahko postal odkritosrčni, ravnodušni človek, ako bi bil znal škof prav ravnati s takimi značajmi! Kajti vzlic razposajenemu humorju je bil vendar tisočkrat boljši od petoliznikov in denunciantov, ki so se plazili v ponižnosti pred škofom, pa so vendar vladali nad njim.

Že davno je župnik zopet vtaknil svoj brevir v žep in čakanje mu je postalo že dolgo. Kaj bi doma lahko vse opravil v tem času! Gledal je nekaj časa skozi okno

na ulico. Kakšno živo vrvenje je bilo tam doli! Samo stena je ločila to, kar je bilo gori in kar je bilo doli, in vendar, kakšen razloček! Ljudje tekajo doli semtertja in niti ne slutijo, da se vlada tukaj del sveta, da se za to steno odpirajo in zapirajo nebesa.

Pa jim tudi ni nič mar. Vsakdanji kruh in skrb za družino je tista gonilna moč, ki jim spravlja noge v gibanje.

Preko tega zidu, preko gospodov in sužnjev za njim so bili že prešli na dnevni red. Eni so sovražili škofa, drugim je bil brez pomena, s škofom vred pa tudi ostali popje. Koliko jih je izmed tega ljudstva v salonski in v delavski obleki, ki gredo še v nedeljo v cerkev? Koliko jih gre na izpoved? Tiste, ki imajo še tako navado, se izpozna oddaleč po obleki, po hoji, po držanju.

Kako se godi to? Ali so izveličevalna sredstva cerkve izgubila svojo moč? Ali ne potrebujejo ljudje več nadnaravne pomoči? Cerkev je bila še stari vir izveličanja. Ljudje so hrepeneli bolj kakor prej po resnici. Ali če se ne tlačijo več k viru, morajo biti krivi le oni, ki so vzeli studenec v svojo last in zahtevajo visoko zdraviliško takso, ali pa mešajo med sveto vodo britko sol politike.

Take tužne misli so ga odgnale od okna. Ko je hotel sestiti, je opazil, da je zavzela že terciјalka njegov stol. Duhovniki

so prihajali in odhajali, ta s ponosno povzdignjeno glavo, v hoji in gesti posnemajoč škofa; oni neskončno ponižen, kakor da se ne upa vdihavati zraka, po katerem se ziblje naslednik svetih apostolov, namestnik božji. Tudi nekdanji Hercogov župnik, kanonik Šuster, je prišel s kupom spisov.

Visoka starost ga je že sključila; hrbet mu je segal tako visoko, kakor plešasta glava. Neprestano delo pri pisalni mizi za blagor cerkve mu je skrivilo telo na eno stran, tako da se je zibal težki zlati, na dolgi zlati verižici pripeti križ, ki ga je nosil okoli vratu, prosto po zraku. Takoj je moral izpoznati svojega nekdanjega kaplana, kajti zelo mračen pogled mu je švignil izpod košatih obrvi in njegove glasne misli je izdalo mrmranje o „tatu in o kazni božji“.

Župnik se je hotel približati svojemu predhodniku, ta pa je že izginil za vrati do škofa.

Na raznih stolpih je že odzvonila dvanajsta ura in še vedno je čakal župnik Hercog. Ako bi ga bila čakala dolžnost govora, bi ga bil gotovo že pozabil.

Končno, ko je prišla starejša ženska z ruto, sezajočo ji nad oči, s hudobno veselim pogledom iz škofovih soban, je bil poklican tudi župnik Hercog na avdienco.

Na preprogi, ki je bila potegnjena skozi sedem sob, ni bilo čuti njegovih korakov, kar ga je navdajalo skoraj z neprijetnimi

občutki. Bil je navajen, odgovarjati sam sebi za vsak korak. Po njegovih gorah se je slišalo vsako stopinjo, zato se mu je zdela sedaj dolga pot po preprogi pošastno tiha. Le na kratko je mogel pogledati sobe, po katerih ga je vodil komorni sluga, stopajoč brez glasu pred njim. Vendar je opazil veliko izpremembo, ki se je izvršila izza smrti prejšnjega škofa. Takrat je viselo na stenah nekoliko oljnatih slik, izborna dela slikarstva; sedaj so bile stene polne diplom častnega meščanstva in društvenišтва škofovskega. Bil je prekratek čas, da bi bil prišel župnik do jasnosti zaradi neprijetnega občutka; že je prekoračil sedmo sobo in stal je pred škofom. Resen je sedel ta na širokem naslonjaču ter je upiral strog pogled na prišleca.

Župnik je pač vedel, da je uvedena pri sedanjem škofu rimska ceremonialnost in da se vržejo duhovniki radi pred škofom na tla, ako žele, da dosežejo uspeh s svojimi prošnjami. Tudi župnik Hercog je hotel prositi, da bi dobil kaplana; ni se pa maral siliti na hinavščino, ki je bila zoprna njegovemu značaju. Ni mu bilo mogoče, približati se človeku s tistim češčenjem, s katerim je molil boga v cerkvi, pa najsi je ta človek škof. Prijel pa je za škofovo roko, da bi jo poljubil. Že je bil z ustnami prav blizu posvečene roke in tudi ta poljub je zahteval premaganje samega sebe, ko je

župnik videl tolste prste. Toda do poljuba ni prišlo. Komaj se je bil župnik prav dotaknil debele roke, in že mu je bila zopet odtegnjena. Čudil se je pač, da si škof ne da poljubiti roke od duhovnika, ki pije vsaki dan presveto kri. Pravega razloga ni mogel nikakor slutiti. Škof mu je odtegnil roko z občutkom svetosti ter zgražanja pred grehom. Dotikljaj brezbožnega duhovnika ga je pretresel in že ga je začelo daviti v vratu, tako da ni mogel odgovoriti ničesar, ko je župnik pozdravil po katoliško: „Laudetur Jesus Christus.“

V ozadju je sedel pri posebni mizi, na kateri je stalo med dvema lestencema razpelo za prisege in velik kup papirja, mlad duhovnik s peresom v roki, z velikimi očmi zroč na starega župnika.

„Vaša kuharica se imenuje Magdalena Centuri?“ je vprašal škof, kakor po sili, da mora izgovoriti ime tako brezbožne osebe.

„Da, Vaša škofovska milost,“ je odgovoril župnik v čudu nad vprašanjem, ki ga ni pričakoval.

„Ali je devica?“ je zadonelo strogo iz škofovih ust, dočim so se upirale njegove oči presunljivo v župnika.

Sedaj je izostal odgovor dlje časa. V župnikovem spominu je oživela izpoved, ki jo je bil slišal pred mnogimi leti v puščavi od Lenke. Že davno je bila pokopana tista izpoved pod spovednim pečatom In na-

enkrat se odpira stari grob. On pa ne sme odpreti ust; spovedni pečat jih je zaprl za večne čase. Kaj naj odgovori?

Končno upre pogled čvrsto na škofa in pravi resno: „Z dobro vestjo lahko rečem, da je devica.“ Toda dolgo čakanje na odgovor je utrdilo škofa v mnenju, da laže.

„In z ravno tako dobro vestjo nalažete svojega škofa. Ali ni neka Ana v gospojnskem župnišču hči Vaše kuharice?“

Zopet je sledila tišina, dočim so se borili župnikovi možgani s spovednim pečatom. Končno je sledil obupni odgovor: „Kar je meni znano, ne.“

„Tako; torej vem jaz več kakor Vi. Ali kdo je oče tiste Ane, pač veste?“ je dejal škof prav ironično, zroč na tla, kakor bi pričakoval, da pade sedaj župnik, premagan od škofove vsegavednosti, skesan in spokorjen na tla ter zajeclja „pater peccavi“.

Ali grešnik je ostal pokoncu, dočim se mu je moralo čitati zavedanje greha z lažnjivega obraza. Saj ni smel poznati očeta. Sveti spovedni pečat mu prepoveduje to in zato odgovori kratko: „Ne, škofovsko milost, ne vem.“

„Tako, tako; torej Vam mora povedati škof. Najpoprej pa moram še vprašati: Ali je ta kuharičina hči še devica?“

Tako vprašujoč ga je gledal škof kakor vsegaveden Bog.

In sedaj bi se bil župnik res skoraj zgrudil na tla. Kolena so se mu šibila kakor da se morajo prelomiti. Vrtelo se mu je v glavi, roka se je dvignila k plašno utripajočemu srcu. V škofovih očeh so bila to sama znamenja greha. Moj Bog, tudi še to vprašanje, na katero ne sme odgovoriti, ker mu zapira tudi izpoved gospoda urednika usta. In tako čvrsto so bila zaprla, da v strahu in v razburjenju sploh ni premogel odgovora. Ta molk pa je bil toliko, kakor jasna obtožba samega sebe.

„Kaj me niste razumeli? Vprašal sem Vas, ali je tisto dekle, hči Vaše kuharice — mislim, da ji je ime Ana — še čista devica?“

Naposled je zbral župnik toliko svoje misli, da je z ozirom na spovedni pečat zajeceljal:

„Kolikor je meni znano, je Ana devica.“

„No, Vi ste mi lep župnik, ki niti ne vé, kaj se godi v njegovem župnišču. Glejte, še nikoli nisem bil v Gospojni; tiste pokvarjene osebe v Vaši hiši sploh ne poznam in vendar Vam lahko povem, kar bi Vi radi zatajili. Tista oseba ni več devica, Vi jo pa trpite v župnišču prav tako kakor njeno pokvarjeno mater, kljub vsem cerkvenim zakonom in v splošno pohujšanje. Kam naj bi prišla sveta cerkev, ako ne bi župnik vedel vsega, kar zamolče slabi duhovniki? Morda Vam tudi ni znano, da je tista brezbožna oseba že gravata? Govorite vendar“

se je jezil škof, ko župnik, ki so se mu vrtele črne pike pred očmi, ni mogel odgovoriti. „Govorite, kadar Vas vpraša škof, ki ga je namestil Bog. A le pustite odgovor, saj Vam čitam z obraza krivico. Slaba vest vam brani govoriti.“

Kajti sedaj mora pasti na kolena in prositi za milost. In on, škof usmiljenega Boga, bi bil tudi usmiljen z velikim grešnikom, ako bi ponižno prosil odpuščanja. Samo iz župnije bi ga odstranil, na eno leto bi ga poslal v duhovniško kaznilnico, potem, ko bi bil dovolj skesan, bi ga pa namestil za kaplana. Da, to bi storil; in že je razširjal roke, da bi prižl izgubljenega sina na svoje škofovsko srce, in bi ga potem duhovništvo cele škofije občudovalo zaradi velike milosrčnosti. Naglasujoč vsako besedo, je dejal še svečano, počasi, s pogledom zmagovalne vsegavednosti:

„Pa vsaj zapeljivca te osebe poznate, častiti? . . .“

Ali je mogoče? Župnik se ne zgrudi skesan pred škofom na tla. Celo ponosno se vzravna, oko se mu zasveti skoraj radostno. Pokonci stoji kakor mož, ki se ne boji niti škofa, lahkoten smehlja mu pleše okoli usten, ki jih hoče ravnokar odpreti.

Da, to bi bilo zmagoslavje! Kako bi padel škof iz vmišljene bogoravnosti in vsegavednosti v človeško ničemurnost, ako

bi sedaj dejal: „Ali poznam zapeljivca? Da, da, prav dobro ga poznam, vse bolje nego Vi, ki sodite ljudi samo po videzu, a ne po značaju. Zapeljivec nedolžne Anke je Vaš ljubljenec, ki ste mi ga poslali, da naščuje občino proti župniku, ki ste ga poslali v Gospojno, da bi napravil tam iz dobre, jasnogledne občine same dobre ude Vaše stranke brez lastne volje, da bi zatrl naravnega duha z rimskim farizejstvom in onemogočil hudobnega svobodomiselnega župnika. Ta svetohlinski Rimljanec je tisti zapeljivec, ki ga hoče poznati Vaša škofovska milost za vsako ceno. Zato bi Vas prosil sedaj prav resno za dobrega kaplana. Ako mi zaupate mojega starega tovariša Oettingerja, Vam jamčim, da bode za leto dni vreden župnije.“

Ali usta, ki so hotela ravnokar govoriti, so se stisnila še močneje, zobje so se zagreblili v ustnice, jasni izraz lica se je izpremenil v bridko bolečino, glava se je sklonila na prsi, roki sta obviseli brezmočni ob telesu in prsti so mehanično delali, kakor da hočejo raztrgati mrežo, v kateri je vjet njih gospodar. Mraz je izpreletaval tresoč se telo župnika, ki se je komaj držal na nogah, njegovo oko je pa gledalo kakor obupano škofa, ki si vzlic svoji vsegavednosti ni mogel razložiti tega prizora.

Velika, prevelika je bila izkušnja, da bi odprl škofu oči s tistimi besedami in tako

odpravil hudobneža iz svoje hiše, ljubi občini pa obranil mir.

Ali o pravem času se je spomnil, da je duhovnik, ki mora žrtvovati lastno življenje, preden bi prelomil sveti spovedni pečat. Sedaj je izkušnja premagana, a tudi škof je prepričan o župnikovem grehu.

„Še enkrat Vas vprašam, ali poznate zapeljivca?“

Skoraj brezglasno so dihnila izsušena župnikova usta: „Ne.“

Sedaj je stopil škof, visoko vzravnan, proti župniku. Oči v sveti ogorčenosti uprte nanj, je bil videti, kakor da vidi zakrknjenemu grešniku do dna duše in s takim glasom, kakor bi sam Bog na sodni dan govoril s prokletimi, je zagrmel: „Ako ga Vi ne poznate, hudodelca, ki zapelje najprvo mater, sedaj pa zlorablja svoje lastno dete v mesnem poželjenju, Vam moram povedati jaz, jaz, škof, ki mu je Bog zaupal skrb za neumrjōče duše: Vi, Vi ste tisti morilec duš! Da imam krvosramnika med svojim duhovništvom, to je najbridkejše, kar je moglo zadeti moje dobro srce. Od liberalnega duhovnika, kakršen ste Vi, seveda ni bilo pričakovati nič drugega.“

Nenadno draženje v želodcu je prekinilo škofovo propoved. Celo prečastiti gospod tajnik je zakasnil s svojo skledo.

Ali je zadela strela tla pred župnikom, da je strmel predse kakor brez duha in da

ni zalučal obtožbe, zavedajoč se svoje nedolžnosti, tožitelju v obraz?

Ne, strela ni udarila pred njega, marveč zadela ga je samega. Spovedni pečat je bil tisto železo, ki je naravnalo strelo nanj. Čutil je, kakor bi se zadril širok žebelj v njegovo čelo in s topo ostjo se zagrebel v možgane, pa jih trgal. Že ni več slišal kratkih besed, ki jih je pravil škof tajniku: „Samostan bosih spokorjencev. — Zapoved očetu priorju — vaje, pokora — izpreobrnitev.“

Nič ni vedel, kako je prišel iz razkošnih škofovih soban na dvorišče. Le, ko je šel mimo številnih častnomeščanskih diplomov, je gledal v odsotnosti duha na steno in tedaj mu je lezel na vest težki greh, da je pozabil naročiti županu, naj imenuje škofa za častnega meščana, kakor se godi po drugih občinah.

Nič ni vedel, kako je prišel na voz, ki je drdral po kamenem tlaku. Vsaki sunek ga je močno bolet v glavi. Ali na srečo je bila ta vožnja kratka. Ko je moral izstopiti, mu je odleglo. Ali vidi zopet svoje ljube hribe? . . . Toda gore so se izpremenile v visoko zidovje in namesto veselih ljudi je opazil dva meniha, ki sta zaprla samostanska vrata za odhajajočim vozom, dočim je na strani škofov tajnik važno govoril z mračnim očetom priorjem.

Mehanično je sledil suhemu možu z rumenim obrazom. Slišal ni, kaj je dejal. Tudi ključa ni slišal, s katerim se je zaprla celica; v nezavesti se je zgrudil.

Menda je dolgo ležal tako. Ko se je končno prebudil, je čutil bodečo bolečino v glavi. Bilo je temno kakor v grobu. Zeblo ga je in udje so ga boleli. Obrnil se je, pa se čudil, da je postelja nocoj tako trda in pokrivalo tako raskavo. Doma torej ne more biti. Nemogoče. Ta zatohli zrak ne prihaja s planin. Mislil je in mislil — polagoma se mu je vračal v spomin zadnji dan.

Premišljanje ga je močno bolelo, a vendar ni bilo drugače. „Krvosramnik ste,“ je dejal škof; in kako strašno ga je gledal! Zakaj se vendar ni branil? — Da — res — spovedni pečat! In glava je zopet udarila ob trdo ležišče. — Ali kje je sedaj? Celu uro mu je mučilo to vprašanje možgane. Tedaj je zaslišal zvonček, tako tenak, kakor doma mrtvaški zvon. Kako dobro bi bilo sedaj, ako bi ležal tukaj kakor mrlič.

Kmalu je zaslišal pri vratih klopotanje težkih sandal. Še nekoliko jih je prišlo, potem je bilo vse mirno. Ali ne daleč se je zglašilo enakomerno petje. Sedaj je izpoznal — polnočno molitev menihov. Hvala Bogu, v sveti hiši je, v božji bližini. Tudi on je začel moliti. Saj Bog ne zapusti nikogar, kdor mu zaupa. Tudi njemu pomaga proti škofovemu

očitanju, tudi njega povede nazaj med njegove gore, k ljubi občini. Zaupno je molil, dokler ga ni objelo krepilno spanje z močnimi rokami.

Že davno prej je pa molil tudi škof; klečal je pred srebrnim razpelom na blazini iz rdečega baržuna z zlatimi čopi. Prelival je solze, moleč za izpreobrnitev hudega grešnika. Končno je zapel Bogu hvalo in slavo, da je dal v svoji ljubezni ubogemu škofu dobro, marljivo, mlado duhovništvo, ki popravi pohujšanje, izhajajoče od starih grešnikov. Zlasti je škof hvalil Boga za ljubelega gospoda Avgušтина Grosa, ki ga ne bi dal za deset drugih duhovnikov. Dasi je zločin enega duhovnika grozovit, je vendar božja milost še večja. Dal je škofu z mladim, svetim duhovnikom orodje, s katerim lahko popravi pohujšanje.

In dočim je pozabljal župnik Hercog v samostanu svoje bolečine v spanju, je bil že na potu v Gospojno dekret:

„Gospodu Avguštinu Grosu!

Prečastiti škofijski ordinariat je sklenil, admitirati Vas za dobo odsotnosti gospojnskega župnika kot upravitelja in spiritalibus et temporalibus.

Sočasno dobivate jurisdikcijo za gospojnsko župnijo et tempus officii.“

Hvala železnici, ki jo je bil poskrbel župnik, je bil dekret že v rokah novega upravitelja, ko je župnik drugega dne zaman iskal domovino, gledajoč skozi malo, zamreženo okno. Bil je menda že dolgo dan, dasiravno je bila svetloba v celici še zelo medla. Tem glasneje je odmeval mestni šum v plašljivo tiho celico.

Bil je torej zadnji čas za sveto mašo. Toda vrata so bila zaprta. Trkal je, ali noben korak se ni približal. Potrpežljivo je vzel brevir in je molil. Tudi ta ura je minila in nihče ni prišel. V samoti, katere ni bil vajen, je še jasneje oživel spomin na pretečeni dan. Žalosten je sedel za malo mizico, ki je bila poleg edinega stola in deske z vrečo pepela namesto blazine in s starim, prostim pokrivalom, edino pohišstvo. Samo na črnkasti, mračni steni je viselo edino razpelo z bedno podobo Kristusa, ki je iz stoterih ran izlival črno kri.

Župnik ni mogel več mirno sedeti; ali s petimi koraki je prehodil svojo ječo od vrat do okna. Tam je obstal. Močni, debeli zidovi so še bolj stiskali njegove občutke. Skozi malo okno je videl komaj nekaj temotnega neba, izpod katerega se je vlekel dim iz visokega tovarniškega dimnika kakor črn privesek repate zvezde. Ven, proč od tod, v domovino, med hribe! Proč od teh božjih hlapcev, k ljudem, h kristjanom! Tako močno

mu je utripalo srce, da je preslišal, ko so se naposled odprla vrata in sta vstopila dva meniha. Šele klopotanje sandal, ki so bile na golih nogah, ga je zdramilo Zopet dva meniha. Starejši, z bliščečimi očmi, je bil oče prior, ki mu je predstavil drugega, debelega sobrata, prečastitega patra Gabriela, kot izpovedovalca in vodjo duhovnih vaj.

„Rad bi sedaj čital sveto mašo in potem odpotoval domov,“ je rekel ponižno župnik.

„Mašo čitati?“ se je začudil pater prior. „Ali prečastiti ne veste, da Vas je prečastiti gospod škof suspendiral a sacris? Sicer pa je popolnoma odvisno od Vas, ali bodete še kdaj brali mašo in kdaj zapustite naš samostan. Sedaj bodete imeli pred vsem tukaj mesec dni duhovne vaje, kakor je zapovedal prečastiti. Ako priznate tedaj skesani svoj greh in prosite ponižno škofa za odpuščanje, Vam bode gotovo milosten. Svetujem Vam pa, da priznate kar sedaj svojo krivdo, pa pojdem takoj k prečastitemu in poprosim za Vas.“

„Saj vendar nisem zagrešil ničesar.“

„Laž Vam ne pomaga. Škof ve vse. Povrnite se k njemu, ki je dober pastir, kakor izgubljena ovca, da ne občutite njegove strogosti. Pa še nekaj: Ali imate pri sebi denarja, da pokrijete stroške, ki jih ima naš samostan z Vami?“

Župnik je potegnil iz žepa mošnjo, v kateri je bilo nekaj nad sedem kron pa -- povratni vozni listek.

„Radi mene ni treba samostanu delati nobenih izdatkov; odidem takoj, kajti za duhovne vaje sem prav sedaj najmanj razpoložen.“

„Na škofovo zapoved ostanete tukaj; koliko časa, to je odvisno od Vašega priznanja, kakor sem že omenil. Ti pa, moj sin,“ je dejal debelemu menihu, „začni s Tvojo sveto službo“

Prior je odšel, menih pa je začel župniku čitati iz duhovne knjige, čeravno ga je prosil, naj se ne trudi zaman, ker čita lahko sam doma.

Opoldan je prinesel samostanski brat s prav umazanim predpasnikom kosilo, obstoječe iz fižola in krompirja. Skozi odprta vrata so pa prihajale dišave jedi, ki so izdajale, da so imeli menihi sami boljše grižljaje v refektoriju na mizi.

Štirikrat na dan je prihajal vodja duhovnih vaj in vsakikrat je čital po celo uro iz svoje knjige, in sicer vedno o nečistosti.

Prvemu dnevu jetništva je sledil drugi, prvemu tednu drugi, končno je bil mesec poln, ali zakrnjeni grešnik še vedno ni priznal, kar se je hotelo.

Debeli menih je čital in propovedoval po štirikrat na dan, vselej po celo uro o mukah, s katerimi trpinči hudič v peklu ne-

čiste; toda pater, pekel in hudič niso mogli izpreobrniti velikega grešnika, dasiravno je mislil škof, kateremu se je moralo poročati vsaki dan, presrčno molil za izpreobrnjenje svojega sina.

Koncem prvega meseca vaj se je ponižal škof toliko, da je sam obiskal župnika, ter ga je skušal pregovoriti, naj skesano prizna. Čutil se je posebno svetega na tej poti v samostan; saj je bil na las podoben dobremu pastirju, ki gre iskat izgubljeno ovco.

Skoraj da ne bi bil izpoznal nekdanjega gospojnskega župnika. Svobodni sin planin se je postaral v jetništvu samostana, še bolj pa vsled duševne torture vaj za leta; sivi lasje so postali beli kakor sneg, plamen v očeh je ugasnil, obraz mu je bil bled in upadel in kazilo ga je pravo strnišče.

Škof je lahko silil vanj ter ga nagovarjal, naj prizna krivico in naj se spokori; vsa očetovska ljubezen je bila zaman nad grešnikom, ki ga je zapustil Bog.

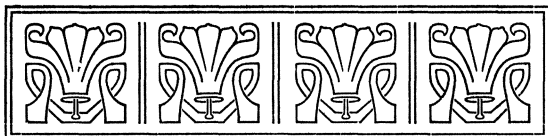
„Seveda, liberalnemu duhovniku odvzame Bog celo milost izpreobrnitve,“ je vzdihnil škof, ko je videl, da padajo njegove besede na skalnata tla.

Zato je zapovedal, naj se sleče nevrednemu duhovniku, ki ne plača niti stanovanja in hrane v samostanu, duhovniško obleko,

kar so menihi, razjarjeni nad nespokorjenim župnikom, storili z veseljem.

Zavrženi jetnik se je sprehajal poslej v stari obleki samostanskega hlapca po svoji celici.





XXI.

Ko je škof nagovarjal župnika, naj prizna svoj greh, je imel čisto vest; saj je bil sedaj popolnoma prepričan, da je bil župnik krvo-sramnik. Bil je pač pravičen škof. Ker je župnik tajil krivico, je bilo treba strogo preiskati slučaj. Nastopilo je škofovsko sodišče.*

Najvažnejši priči sta bili kuharica Lenka in njena hči Anka, kateri je bil pripravil župnik obe ob devištvo.

Ker pa bi se bili obe lahko sporazumeli, ako bi se ji bilo zaslišalo na enem mestu, je sklenil škof, poslati v Gospojno kanonika inkvizitorja, da zasliši mater, hčer pa povabiti za tisti dan v župnišče v Ramingu, da jo izpraša ondotni dekan in da sestavi zapisnik.

* Vsi spisi, ki se odnašajo na zadevo, so v rokah pisatelja.

Da se olajša dekanu preiskavo, se mu je poslalo gotov zapisnik z 32 vprašanji, tako da je bil poleg vsakega vprašanja prazen prostor za odgovor.

Dalje se je reklo:

„Vprašanje je pa, ali pride Ana Zehetner ki naj se jo povabi dan pred zaslišanjem potom gospoda župnijskega oskrbnika Grosa proti potrdilu pisma, katero se ji izroči, prostovoljno. Dvomljivo je in morda bode treba, da jo pripelje orožništvo. Prečastiti bode znal to izvršiti brez javne pozornosti in se sporazumi, ako je treba, s svetovno oblastjo. Tej, odnosno c. kr. žandarmeriji lahko pravite, da želi škofijski konzistorij razne matrikularne podatke. Seveda ne smete povedati, zakaj se gre v resnici. Dotična oseba Vas najbrže nalaže. To Vas pa ne sme premotiti. Prečastiti ima itak že vse dokaze za njeno krivico v rokah.“

Ta nalog je bil dekanu v Ramingu prav všeč. Saj je bil namerjen proti gospojinskemu župniku, katerega sploh ni maral. Dočim je bil oni pri občini nenavadno priljubljen, je bil on sam v Ramingu vzlic svoji gorečnosti za klerikalizem, ali pa ravno zaradi nje skrajno nepopularen.

„Evo, tako je, tako gre. Duhovnik, ki ne gre strogo s svojo stranko, mora pasti.“

Seveda, tega kar stoji v zapisniku, vendar ne bi bil mislil o župniku Hercogu. Grozno,

kakšno nesrečo utegne povzročiti svobodomiseln župnik.

Hvala Bogu, da se je pustilo cerkvi v Avstriji še vodstvo matrik. Dobro je, da ima človek kot vodja matrik še posvetno oblast v svojih rokah.

Ako ne pride Anka prostovoljno, pošlje lahko on, služabnik preganjane cerkve, orožnike po njo. To bi bilo krasno! On, zaničevani far, bi lahko pokazal, da razpolaga v Avstriji ravno tako lahko z žandarmerijo, kakor okrajni glavar. Moj Bog, ljudje dobé vendar še respekt pred sveto cerkvijo, ako si da dekan prignati ljudi z orožniki.

Škof — ta pač razume, kako varovati cerkvene pravice. To je pameten mož. Tudi on, raminški dekan, je zelo pameten. Ali na to se ne bi bil spomnil. Torej je le treba reči: „Orožniki sem! Podatkov v matričnih zadevah želim!“ To je le praktično. Kmet Jaka mu je itak že celo leto dolžan za pogreb kmetice. Naj pišem, kar hočem — on ne pride in ne plača. Le počakaj! Prihodnjič pošljem dva žandarja po te, seveda za podatke v matričnih rečeh. Najprej ga vprašam, kdaj je bila rojena njegova žena. To je vprašanje v matrični stvari. Potem ga pa vprašam, ali mi že plača pogreb. Dokler imamo tako praktičnega škofa in tako neumne sovražnike, še ni nevarnosti za vero. Sicer bi bili sovražniki cerkve tudi pri nas

že davno zahtevali, naj se podržavi matice. Hvala Bogu, da so v Avstriji sovražniki cerkve bolj neumni, nego v vseh drugih evropskih državah, sicer ne bi mogla preganjana cerkev razpolagati z žandarmerijo niti pod pretvezo, da se gre za matrike. Saj so itak vse slabši časi. Prej, ko sem bil še mlad kaplan, je poslal župnik lahko žandarje po ljudi, da jih priženejo na veliko-nočno izpoved. Tudi ta lepi čas se mora povrniti; tega ne dovolimo, da bi propadla Avstrija pod rokami sovražnikov cerkve!

Še tistega dne je šel dekan osebno k orožniškemu postajevođji. Naročil mu je, ne kot dekan, temveč kot vođja matice, naj bode prihodnje dni pripravljen, da dobi primeren nalog. Vabilo na kozarec vina v župnišču je še podprlo zapoved.

Postajni vođja, ki ni vedel, kaj je matica, je odšel takoj k okrajnemu glavarju in mu je sporočil čudno zahtevo gospoda dekana.

Okrajni glavar zopet ni mogel storiti nič drugega, kakor naročiti žandarmeriji, naj točno izpolni zapoved dekana kot vođe matice, ker se dobi sicer le od zgoraj dolge nosove.

Po tem dvojnem nalogu si je napolnil orožniški zapovednik doma svojo torbo z ostrimi patronami, kajti matrike morajo biti gotovo nevarne reči.

Prav tistega dne je dobil tudi gospod administrator važno pismo od škofovskega sodišča, ki ga je zelo vznemirilo. Obsegalo je nalog, naj izroči Anki priloženo vabilo ter naj pošlje podpisano sprejemnico takoj škofijskemu dekanatu v Raming.

Temne slutnje so mu vstajale, ko je čital. Kaj naj pomeni vabilo Anke pred delegata škofovskega kazenskega sodišča? Mar se že vé, da je nosna? Ali ga je vendar izdal župnik, dasiravno mu je z izpovedjo tako trdno zaprl usta?

Nikakor ga ne sme Anka izdati in nikakor ne sme iti v Raming. Kako lahko bi ji izvabil dekan priznanje! To se mora preprečiti. Sedaj je župnijski upravnik. Kako prijeten je ta položaj; vse lepši, nego dusebrižje v mračni uredniški sobi. In koliko sedaj lahko deluje za svojo sveto cerkev, ko mu ni župnik na poti! Kdo vé, ali se povrne kdaj framasonski župnik, ki ga škof itak ne mara. In če se že povrne, požene zdravo seme, ki ga sedaj tako pridno seje, dotlej že močne korenine. V politično čitalnico stopa vedno več udov, dobri, pridni cerkovnik ga pa podpira bolje, nego bi ga mogel kaplan. Katoliškemu časopisju je pridobil štiri nove naročnike, in kadar bode njegov oče zopet župan, si osvoji cerkev v Gospojni zopet svoje pravice.

Njegov oče je užival veselje, ko mu je pokazal star, zarjavel nož z odkrhnjeno

ostjo, ki ga je bil našel, ko je prebrskal, imenovan za upravnika, vse župnikove miznice. Ako bi našel kakšna pisma, ki bi obremenila župnika, pa bi jih poslal škofu, bi bilo to le na korist cerkvi — in seveda tudi njemu. Ali žal, da ni mogel najti nič takega. Samo stari nož se mu je zdel čuden, ker je bilo zarisano vanj ime njegovega očeta.

Torej je imel prokleti far res še nož, s katerim je takrat zabodel Miho! Spravljal ga je, da bi ga lahko porabil za obtožbo, kadar bi se mu poljubilo!

Ako bi sedaj vedel, da mu je on, oče dobrega Gustla, tako zasolil s pismom, ki ga je pisal škofu — gotovo bi prišel s svojim nožem.

Vražji smehljaz je zdrknil čez mlinarjev obraz, ko je vrgel najdeni nož v zakurjeno peč, potem pa ostrico v potok.

Sedaj naj se župnik le povrne; ni se mu ga treba več bati. Brez skrbi deluje sedaj lahko za svojega sina, da postane župnik v Gospojni.

Saj stori dober oče vse za svojega otroka. In brigati se mora pač, da spravi sina naprej, kajti Gustel res ne zna nič skrbeti za svojo bodočnost. In tudi Anka je njegovo dete; tudi za njo mora poskrbeti. Kuharica naj postane pri Gustlu, pa je tudi

ona dobro preskrbljena. Dobro se ji bode godilo, in to ji želi od srca, saj je tudi njej ljubeč oče. Kaj ni bilo dobro delo, da jo je že rešil slabega, liberalnega župnika?

Dočim je mislil oče na veselo bodočnost svojega sina, so njega prešinjale hude skrbi. Pismo škofovskega sodišča je zelo sumljivo. Ali o njem se vendar še ne more sumiti, sicer ne bi bili pustili, da gre vabilo za Anko skozi njegove prste. Toda Anka bi ga le lahko izdala, ako bi jo ugnali v zagato. Zato jo je pregovoril, naj njemu na ljubo ne gre v Raming. Ta pot bi bila nesreča zanjo in zanj.

Vrhutega pa je nad vse čvrsto zaupal v Boga. Njega, ki se tako goreče bojuje za božjo cerkev, ne more tako zapustiti Bog.

S krepkimi koraki je šel sam na pošto, da odda sprejemnico z Ankinim podpisom. Njegova bodočnost je bila zopet prosta nevarnosti. Anka mu je obljubila, da ne pojde v Raming in prisegla je, da ga ne izda. Zato ji je pa tudi on vnovič prisegel večno ljubezen in zvestobo. Ni pa mislil tako resno, da bi bila lahko postala ljubosumna cerkev, kateri je tudi prisegel ljubezen in zvestobo. Ne, te prisege se hoče držati vestno, tudi ako bi veljalo življenje.

Tistega večera, ko je poplačeval gospod Gros Anki prisego molčanja z vihnarimi

dokazi ljubezni, sta sedela v Ramingu pri često že napolnjenem kozarcu vina dekan in z večernim vlakom prispeli gost, škofovski inkvizitor, kanonik Fink. Z večerno pošto je prišlo iz Gospojne potrdilo za vabilo. Če le pride ta Anka? Ako pride, se odpelje karonik takoj v Gospojno, da izvrši preiskavo z materjo Lenko. Ako pa je do desete ure ne bode, se popeljeta dva orožnika ž njim v Gospojno, da jo priženeta, že vsled izostajanja krivo, pred matičnega vodjo.

Oba škofovska preiskovalna sodnika sta temeljito pretresala zadevo, katere sploh ni bilo treba več preiskovati, kajti krivica župnika Hercoga je bila že dokazana po obeh pismih, ki jih ima škof in z njegovim molkom in tajenjem. Ali trdovratnemu grešniku je treba dokazati krivico s pričami. Zato bode kazen tem ostrejša. Škof ima dobro srce za zločinca, ki odkritosrčno prizna svoj greh; ali za take ljudi, kakršen je Hercog, bi bilo odpuščanje neumestno.

„Da, da, škof je mož, ki zna še braniti in primerno rabiti zadnje pravice preganjane cerkve. Nikomur v konzistoriju ne bi bilo prišlo na misel, vzeti posvetno oblast v službo, pod pretvezo, da se gre za matične zadeve.“

Pogosto sta trčila duhovnika s kozarci in sta ju izpraznila za škofov blagor in za

končno zmago uboge, preganjane cerkve.

Drugega dopoldne sta stala zopet oba inkvizitorja skupaj ter sta gledala zdaj skozi okno, zdaj na uro, na kateri sta se pomikala kazala počasi proti deseti uri. Zunaj je snežilo in deževalo.

Polagoma je uhajal čas. Doli je le semtertja kdo korakal po robatem kamnenem tlaku. Zdaj bije ura počasi deset. Ana torej ni prišla.

Z enajstim vlakom se je odpeljal gospod kanonik z dvema orožnikoma, ki je bil sam šel po nju ter ju je bil poučil o važnosti naloge, iz Raminga proti Gospojni. Oba žandarja, ki nista imela pojma, da nima ta služba v resnici prav nič opraviti z matico, temveč da se ju rabi proti župniku Hercogu, sta med vožnjo glede na neskončno grdo vreme neprenehoma hvalila župnika, ki je pravzaprav poskrbel železnico. Gospod kanonik je spremljal to hvalo s finim smehljanjem in ni mogel dovolj povdarjati župnikovih zaslug; v srcu pa je obžaloval, da gradi duhovnik železnice, dočim se sam pelje z brzovlakom v pekel in potegne še toliko drugih seboj v pogubo. Tako ravna pač samo svobodomiseln duhovnik. Zato zida sedaj gospod upravitelj Gros kaj marljivo železnico v nebesa.

Sprejem gospoda kanonika in njegovih dveh spremljevalcev je bil v Gospojni zelo

neprijazen. Snežilo in deževalo je tako na gosto, da se je oboje na tleh pomešalo v umazano redko blato, ki je takoj jelo prodirati skozi fino kožo črevljev prečastitega gospoda preiskovalnega sodnika. Nahod bode prihodnjega dne gotovo neizogiben. Toda če se gre za blagor cerkve, se mora pač potrpeti.

V vasi je bilo še hujše. Vsaka hiša je izlivala iz dveh daleč nad cesto štrlečih žlebov debele vodene curke na desno in na levo, kakor da hoče zabraniti nepričakovanim prišlecem vhod v vas. Vrhutega je pihalo z visokih planin tako brezobzirno proti cilindru gospoda kanonika, da je vrglo to znamenje posebnega dostojanstva neusmiljeno na mokra tla. Ali surove prirodne sile niso mogle preprečiti pohoda cerkvene pravičnosti.

Gospod upravitelj Gros je ravnodušno opazoval pusto divjanje. V topli sobi je bilo jako prijetno. On ni tako neumen, kakor župnik Hercog, da bi hodil ob takem vremenu k bolnikom. Kaj lahko bi si pokvaril zdravje; a njegovo življenje je dragoceno, ker je last svete cerkve. Tega cerkvenega blaga ne sme izročiti nobeni nevarnosti.

Danes pa je še posebno vesel. Anka je slušala njegov svet in ni šla v Raming. Na njo se res lahko zanaša. Zato ji poplačuje s svojo vročo ljubeznijo. Seveda se

bode moral kmalu ločiti od nje; to je samo-
obsebi umevno. Na nekoliko mesecev pojde
pač v mesto, da se bolje izobrazí v ku-
hanju; tedaj ne bodo opazili ljudje, da se
je zadnji čas telesno premočno razvila. Ali
dotlej hoče dobro porabiti priložnost.

Ravnokar si je prižgal smotko. Ali hi-
poma jo je izpustil, da je padla na tla.
Moral se je oprijeti oknice . . . Kaj je pač
to? . . . Kanonik Fink prihaja. Ako pride
ta v kako župnišče, je vselej slabo vreme,
ravno tako slabo, kakor danes zunaj. In dva
orožnika gresta za njim proti župnišču.

Sedaj pozvone. Tako strašno zveni
zvonec, kakor pozavne sodnega dne. V grozi
pade Gros pred razpelom na kolena. In ves
goreč začne moliti:

„O Bog, sedaj mi pomagaj: Ne daj,
da pride tvoj zvesti hlapec v sramoto; z
dvojno gorečnostjo se hočem tedaj boriti
proti sovražnikom tvoje svete cerkve. Samo
zakrij moj greh s plaščem usmiljenja pred
očmi pregrešnega sveta. Obljubim ti, da
priredim takoj prihodnjo nedeljo žrtvovanje
za tiskovno društvo in popeljem procesijo
k celjski materi božji. Le pomagaj mi, po-
magaj mi, da ne izvé škof ničesar o tem,
kar sem storil, slabotni človek.“

Tako je molil dalje in dalje, in tako
velika je bila njegova groza, da ni niti slišal,
ko so se odprla vrata, ter je vstopil gospod

kanonik, ki je gledal s svetim spoštovanjem na molečega duhovnika.

To je bil srce okrepljujoč pogled. Ako bi bil nenadoma presenetil župnika Hercoga, ga gotovo ne bi našel v molitvi. On bi bil gotovo računal, ali študiral, ali pa sploh uganjal kaj posvetnega. Kako se bode veselil škof, ko mu bode poročal o tem svetniku podobnem duhovniku, ki ga je našel v goreči molitvi! In kako neznansko srčna je bila ta molitev, ko ni gospod upravnik od same pobožnosti opazil niti njegovega vstopa! Da, tako molijo svetniki. Bal se je skoraj, da greši, ako ga zmoti v tej molitvi. Toda rad bi se odpeljal že s prihodnjim vlakom iz tega neprijaznega gnezda, torej mora govoriti.

Z ustrašenimi očmi je gledal pobožni mož škofovskega inkvizitorja; po vseh udih se je tresel, tako da ni mogel vstati. Toda ko mu je kanonik naznanil, da ga škof lepo pozdravlja, je takoj vedel, da ni nevarnosti. Hitro je bil pokonci ter je ponudil škofovemu namestniku stol, sam pa je ostal sicer ponižno, ali z notranjim ponosom, stoječ.

Hvala Bogu torej, za župnika se gre. In zaradi tega župnika se je moral tako ustrašiti! Kako neumno je bilo to! Lenko bodo preiskali. To je res prava sreča zanj, ako pride ta oseba, ki itak ni za nobeno rabo, iz župnišča. Pa če je Anka njena hči?

Tega sam ne veruje. Ali če pravi škof, da je, mora že biti. In kdo je oče? Župnik? Ni mogoče.

Ali škof vé, da je; torej pač je. Da, da, tako mora biti. Kako bi sicer župnik toliko časa krmil osebo, ki ni za delo? Čudovito je, kaj škof vse vé. Razsvetljevati ga mora sveti duh, drugače ni mogoče. Zato zna tudi tako dobro vladati nad svojo škofijo.

Pa tudi Anka da je noseča? Kaj? Ali je slišal prav? Nasloniti se je moral na mizo, tako se je tresel. In tudi to naj bi škof že vedel? Ni mogoče.

Sedaj se mu zdi škofova vsegavednost že strašna, in bolj prihajajoča od hudega, kakor od svetega duha.

Torej je vse izgubljeno, vsa bodočnost uničena. Preneumno; zaradi ženske! Ali Anka ga ne izda, saj ima njeno prisego.

Med ta tajni klic Avguštinove duše je naenkrat zadonel strašen klic, ki se je razlegel po celem župnišču. Bil je Ankin obupni glas. Ne da bi se opravičil pri gospodu kanoniku, je pohitel iz sobe, skokoma je stekel čez stopnice v vežo in ravno je še videl, kako sta dva orožnika uklenila branečo se Anko in odpeljala jo skozi vrata.

Kaj naj stori?

Kratko malo .ne more storiti ničesar, ne da bi se osumničil. Kakor ptičica, ki jo ima mačka med zobmi, hoteča prnesti svoj plen živ mladim mačkicam, se je ozrla Anka še enkrat s pogledom, ki prosi za pomoč, k svojemu ljubljenemu zapeljivcu. Ta pa je porabil trenotek ter je hitro položil prst na usta.

In Anka je razumela znamenje. Ravno tak je že videla kip sv. Janeza Nepomuka. Rajši umreti, kakor izdati očeta svojega otroka, kajti oče je duhovnik. To je bil njen odlok; s kratkim, obupnim, ali čvrstim pogledom mu je še lahko rekla: „Zaupaj meni, zvesta sem ti in ljubim te, pa te ne izdam.“

Žandarja nista opazila tega nemega pogovora oči, tako sta bila razsrjena vsled dekletovega upora.

Najprej sta jo bila morala iskati v hlevu, kjer je imela opravka s teletom. Ko sta jo prosila, naj ne provzrokuje pozornosti, temveč naj gre mirno ž njima, se je odločno branila; ko sta ji rekla, da jo morata izročiti na škofov ukaz raminškemu dekanu, je celo nekaj govorila o škofovskih rabeljskih hlapcih. Ta se lepo potlači! Najprej matričen zločin, sedaj še žaljenje straže; to bode lepa kazen!

Ker torej Anka ni hotela iti prostovoljno, sta jo morala aretirati v imenu zakona. Ali niti zakona ni spoštovala. Ni šla, temveč se

je upirala celo krepkim orožniškim rokam, in ko sta jo hotela ukleniti, je tako zakričala, da je glasno odmevalo po celi hiši ter se je njena mati ustrašila in se je kakor pičena vzdignila s stola. Ali ni je mogla več videti. Samo gospod Gros je v strahu prihitel. A že so zalupitnile duri in mrzli dež ji je hladil razgreto kri.

Ves zbeغان se je povrnil Avguštín v svojo sobo, kjer je ravno gospod kanonik jemal potrebne spise iz torbice in je začel zopet razkladati namen svojega prihoda.

„Torej škof vé za gotovo, da je kuharičina hči noseča.“

Prečastiti upravitelj ni mogel reči nič drugega, kakor: „Strašno, strašno!“

„Seveda, Vam se zdi v Vaši nedolžnosti najgrši vseh grehov strašen. Ali strašnejše je, kar vé škof še povrh. Znano mu je tudi, kdo je zapeljal to osebo.“

Sedaj je bil prečastiti gospod urednik res tako ustrašen, da je komaj dejal: „Grozno, grozno, grozno!“

„Da, še več kakor grozno je to, da je zapeljal to dekle duhovnik, posvečen duhovnik.“

„To je strašno! Strašno!“ je jecljal mladi grešnik, ki se je smatral že izgubljenega pred škofovo vsegavednostjo.

„Res, res. Strašno je hudodelstvo. Kako pa Vam mora biti pri duši, ako Vam še povem, da celo poznate zločinskega duhovnika?“

„Ni mogoče! Ne! Ne!“ Drugega ni mogel reči Avguštín. Moral je sesti, sicer bi se bil zgrudil. Kaj mu pomaga, če tudi Anka vse utaji, ko škof že vse ve. Ne, ta škof mora biti vendar v zvezi s hudičem, kako bi sicer vedel vse? Ali pa je župnik prelomil spovedni pečat?

Da, tako mora biti. Vse drugo je nemogoče. Toda tak greh! Samo tak proklet svobodomiselni far more to storiti. Spričo takega duhovnika, ki prelomi spovedni pečat, je on še najčistejši svetnik, pa če bi zapeljal še celo vrsto devic.

Škofovski inkvizitor je mislil, da je slabost mladega gospoda posledica njegovega zgražanja pred grehom in žal mu je bilo, da mu mora prizadeti novo bolečino, ko mu pove, da je ta nevredni duhovnik župnik Hercog.

Gospodu Avgustu se ni odvalil kamen od srca, temveč cela gora. Malo da ni glasno zaklical: „Ej, tako? Čemu me pa tedaj toliko plašite?“ Ali pravočasno se mu je še posrečilo, zatajiti svojo radost, kajti sicer bi bil izdal samega sebe. Toda pred kratkovidnim inkvizitorjem se ni bilo bati lastnega izdajstva. Ta ni mislil na nič drugega, kakor na to, kar mu je bil napovedal nezmotljivi škof.

Torej župnik je prišel pri škofu na sum zaradi očetovstva. Ali škof ni poznal suma; pri njem je bil sum že resnica. Dobri župnik torej vendar ni prelomil spovednega pečata. V globočini srca je prosil gospod Avgust poštenega duhovnika odpuščenja za težko sumničenje, da bi bil izdal izpovedno tajnost. Kdo naj sploh misli takoj tako slabo o človeku!

Seveda pri svobodomiselnem duhovniku pač tudi kaj takega ne bi bilo nemogoče. Ali vražji opravek bode imel župnik, ako se hoče izvleči iz te neprijetne reči. Ob vmišljeni škofovi vsegavednosti bode imel težko delo, ako noče kršiti spovednega pečata; in da tega ne stori, pravi sedaj gospodu upravitelju njegovo čvrsto prepričanje. Vsekakor bode to zelo zanimiv slučaj kazuistike.

Anka ne more pomagati župniku, sicer bi morala izdati njega; tega pa ne sme storiti, ker mu je sama prisegla, da bode molčala. Tako je sedaj, ker neumna ženščina ni slušala njegovega sveta, da bi se spečala s hlapcem, kakor je bil želel v svoji previdnosti.

Kako dobro bi bilo sedaj za hlapca, če bi mogla reči, da je ležal Janez enkrat pri njej! Dekle spravi sedaj s svojo trmo župnika v nesrečo. Jezus, Marija, svojega lastnega očeta!

On pa tudi ne more pomagati župniku. Po nauku svetega Ligorija ni dolžan, da

bi se sam priznal krivega in tako rešil župnika. Saj ga ni on naznanil. Tako dobro je študiral svojega Ligvorija, da je vedel, da je vedel, da mu tudi tedaj ne bi bilo treba priznati resnice, ako bi bil sam pisal anonimno pismo škofu. Tako sicer sploh ne bi ravnal proti sobratu, tudi če je svobodomislec. Ali pomagati mu tudi ne more, ker po Ligvorijevem nauku ni prisiljen na to. Zato je tembolj radoveden, kako se pobotata župnik in škof.

Iz teh misli ga je zbudil gospod kanonik, ki ga je povabil na izvrševanje dolžnosti. Na škofovo povelje mora biti namreč pri zaslišanju Lenke kot škofovski zapisnikar. Najprej ga je kanonik zaprisegel de silentio observando. Ko je storil prisego, je moral pripeljati obtoženko pred škofovega inkvizitorja.

Ali Lenka ni mogla z leseno nogo po stopnicah, in zato je šla prečastita komisija v jedilno sobo, kjer so postavili razpelo med dve sveči.

Kuharica Lenka, ki je ravnokar izvedela, da so prijeli njeno hčer, si je še brisala oči. In vendar ne sme njeno lice izdati, da je oplakana njena hči. Nikakor ne sme, sicer bi jo še na njena stara leta zapodili iz župnišča, ako bi se izvedelo, da ni devica.

Pa ravno sedaj potrebuje župnik zanesljivo osebo, ki more čuvati njegovo imetje, pošiljati juhe in kruha njegovim siromakom, in držati hlev in hišo v redu.

Le kje neki je župnik? Že dva tedna ga ni in niti znamenja ni, da je živ. Pri svoji sestri tudi ni, ker ji je ona pisala. Mladi duhovnik, gospod Avgust, se pa že vede prav tako, kakor bi bil gospodar v hiši in kakor bi bila njegova župnikova kuhinja in župnikovi konji.

In sedaj pridejo celo žandarji pa odpeljejo njeno dete, ona pa jim ne sme zadržati rok, da bi branila svojega pravega otroka! Tudi stari duhovni gospod z zlato verigo okrog vratu jo gleda tako čudno, in gospod uradnik dela slavnosten obraz, ozi-rajoch se, s peresom v roki, na njo.

Cela litanija vprašanj je tu na papirju, ki leži pred starim gospodom z zlatim križem na zlati verigi.

Ali je čista devica? Ali ni nikoli povila otroka? Ali je Anka njeno dete? Ali hoče povedati, kdo je oče njenega otroka? Ali je župnik Hercog oče tega otroka? Kako je mogla biti tako predrzna, da je postala kljub vsem cerkvenim predpisom v zavesti izgubljenega devištva kuharica v župnišču? Kje je porodila otroka? Ali je župnik plačal? Kolikokrat se je spečala z župnikom? Kdaj se je to zadnjikrat zgodilo?

Bilo je še več vprašanj, ki se jih pa ne more objaviti z ozirom na nравnost.

Na vsa vprašanja ni imela vplašena, vzlic svoji starosti sramu zardevajoča

obtoženka drugzega odgovora, kakor nesigurna zanikanja.

Gospod upravitelj, ki se je zdel v ulogi zapisnikarja sam sebi sila važen, je zapisal vsak odgovor.

To se je zgodilo vse tako hitro, da se je čudil, kako lahkoverno je sprejel kanonik vse. Toda najbrž je to že izurjen praktičar.

Lenka je že mislila, da sme iti. Tedaj je kanonik ukazal upravitelju, naj prižge sveči. In ko sta goreli, je postavil Lenko prav pred razpelo, pa jo je slovesno zapri-segel, da izpove čisto resnico o vsem, kar jo sedaj vpraša. Ko je prisegla to, je vzela nov zapisnik izmed papirjev, pa je ponovil, sklicevaje se na njeno prisego, vsa prejšnja vprašanja.

In sedaj, pod pritiskom prisega, je morala priznati, da ni več devica, da je Anka res njena hči, česar ona niti ne ve, temveč da smatra župnikovo sestro za svojo mater.

Fin smehljaj je preletel kanonikovo, asketično lice in celo gospod Gros se je nasmehljal, kakor da razume vse. Saj je bilo to velevažno odkritje. Torej tudi župnikova sestra je vedela za zmoto. Gotovo se ne bi delala prav Anka, kakor da je njena mati, ako ne bi vedela, da je župnik kriv. In tega ne ve niti škof! Gledal bode, ako izve za župnika obremenjujoči slučaj. Ako se jo vpraša še, sklicevaje se na njeno prisego,

kdo je oče njenega otroka, ne bode mogla tajiti, da je župnik.

Toda na to vprašanje dolgo ni bilo odgovora. Kanonik ji je prigovarjal nežno, potem usiljivo. Dopovedoval ji je, da stori Sobro delo usmiljenja, ako imenuje očeta. daj je cerkev, kateri to pove, ljuba dobra mati svojim poslušnim otrokom. In gre se za rešitev očetove duše.

Toda tudi najmilostlivejši prigovori je ne bi bili premagali, da bi bila priznala. Šele prisega, na katero so jo bili zvijačno napeljali, so jo prisilili, da je naposled obotavljaje se povedala, da je mlinar Gros Ankin oče.

Na tak odgovor nista bila pripravljena ne kanonik, ne zapisnikar. Poslednji je vrgel pero na mizo, kajti kaj takega ni mogel zapisati proti svojemu očetu.

Toda inkvizitor je predobro poznal ljudi. Zapovedal je, naj se zapiše izpovedba besedo za besedo. S težkim srcem je slušal sin obrekovanega očeta to zapoved. Vsa kanonikova svarila, celo naštevanja težkih kazni, ki žugajo kuharici zaradi krive prisege, niso mogle pripraviti trdovratne grešnice do tega, da bi bila imenovala župnika kot očeta.

Ker se ni moglo doseči od nje nikakor zaželjenega priznanja, se jo je končno odpustilo. Kanonik je vzel zapisnik in je sam zapisal nanj:

„Obtoženka je vseskozi lažnjiva oseba. Najprvo je tajila vse. Pod prisego pa priznava vsaj, da ni več devica, vsled česar je preiskava z izprašano babico nepotrebna. Na temelju njenega priznanja se ji ukaže, naj takoj zapusti župnišče. Toda ona ni le lažnjiva, temveč tudi zelo hudobna oseba in spletkarka, ki se ne ustraši, iz maščevanja nad njej neljubim prečastitim župnijskim upraviteljem na najgrši način obrekovati njegovega spoštljivega očeta, za katoliško stvar velezasluznega moža. To nesramno obrekovanje je najboljši dokaz, da je še vedno v grešni ljubezni vdana župniku Hercogu, ker je tudi župnik pri vsaki priložnosti preganjal tega častivrednega moža in zatiral njegovo delovanje za blagor cerkve. Priporočiti bi bilo torej slavnemu občinskemu predstojništvu, da čimprej odstrani iz občinskega področja za mir v občini tako nevarno osebo.“

Bilo je le še malo časa do odhoda prihodnjega vlaka in gospod inkvizitor bi bil rad še ta dan poročal prečastitemu škofu o svoji misiji. Moral je torej hiteti. Kdové, ali nima dobri upravitelj premehko srce, da bi izgnal ničvredno osebo iz župnišča? To mora vendar še sam storiti. In storil je to v imenu svete cerkve, ki ne more trpeti, da bi ostala oseba, ki ni devica, le še uro v tako sveti hiši, kakršna je župnišče.

Storil je to v imenu škofa, ki mora paziti kot namestnik božji na svetost župnišč.

Že predolgo je trajalo pohujšanje v Gospojni; povrniti se mora tja zopet cerkveni duh. Novi upravitelj ne sme spati niti eno noč več s tako izprideno osebo. Kar je njenega, pa pošlje gospod upravitelj za njo.

Vse prošnje za usmiljenje, ves jok in vse prizadevanje, da bi se jo pustilo vsaj do župnikovega povratka, je bilo zaman. Dobra mati cerkev ne sme biti slabotna, kadar se gre za njene svete postave.

Da, prečastni gospod kanonik je bil celo prisiljen, dotakniti se s svojimi posvečenimi rokami te pokvarjene osebe ter jo pehati pred seboj, dokler ni bila pred vrati svete hiše. Prav olajšan je zaprl duri za njo, kajti mrzel dež mu je neusmiljeno pljusknil v obraz.

„Bog naj mi odpusti, da sem se dotaknil s posvečenimi rokami ženske, ali drugače ni bilo mogoče rešiti časti svete cerkve.“

V burji in dežju je stala Lenka pred hišo, v kateri je toliko delala in trpela. Niti vedela ni, da je mokra do kože. V duši ji je razsajal še hujši vihar in je podil njene misli. Kam naj gre sedaj? Tega ni vedela. Čisto mehanično je tavalala s svojo leseno nogo po znani poti proti ubožni hiši. Prvikrat je prišla tja od župnišča brez košare z jedmi. Pred vrati ubožnice se je ustavila, preden je prestopila ta zaničevani prag. Ne navadno divje je šumel danes razpenjeni

potok. Zakaj je danes tako besen? Ali ne bi bilo bolje zanjo, da je župnik pred tolikimi leti ne bi bil rešil iz vode?

Da, župnik! Malo da ni pozabila nanj. To je drugačen duhovnik, kakor tista dva, ki sta jo ravnokar izgnala v imenu cerkve. Kadar se povrne, popravi že vse. Saj mu je posodila, kar si je bila prihranila na Dunaju, in tudi, kar je zaslužila v Gospojni. ima še pri njem. Župnik bode že skrbel za njo, tudi ako je ne puste več v župnišče, Do njegovega povratka počaka potrpežljivo v ubožnici.

V tem, ko je Lenka težko korakala proti ubožnici, sta šla duhovnika v cerkev. Kleče sta oba molila pred oltarjem. Eden je hvalil Boga za milost, da mu je tako dobro uspelo škofovo poslanstvo, da ima jasne dokaze o župnikovi krivici v žepu in da je mogel sam izgnati izprideno osebo iz župnišča, kjer smejo poslej gospodariti same čiste device.

Drugi pa je goreče molil, naj bi Bog za gotovo zaprl Anki usta, da ne pride v Ramingu pri zaslišanju, katero more začeti vsak hip, sramota nad njega, najzvestejšega sina cerkve, kajti bilo bi veliko pohujšanje, ako bi prišel na dan škandal o njem, o klerikalnem uredniku. Ako pa pade krivica na svobodomiselnega župnika, ne bode škode za cerkev, kajti liberalen duhovnik že davno ni več njen sin.

Ali naenkrat je gospod kanonik prekinil molitev.

„Gospod upravitelj, kaj pa to, da je na oltarju rdeče pokrivalo? Kaj ne veste, da morajo biti oltarna pokrivala zelena?“

V razburjenju se mi je tresla roka, ko je potegnil platno z napačno barvo raz oltar, dočim je prav tista roka komaj pred minutami pahnila človeka povsem hladnokrvno v bedo. Kanonikova nevolja se je pa še povečala, ko je opazil, da je bil pod prtom lesen okvir okoli celega oltarja. Take okvirje je škof strogo prepovedal, ako niso bili že pred mnogimi stoletji na svojem mestu.

Kjer so taki prestopki proti cerkvenim predpisom, je treba pogledati natančneje. In res je opazil, da je bil spodnji rob treh oltarnih prtov za dva cola preozek.

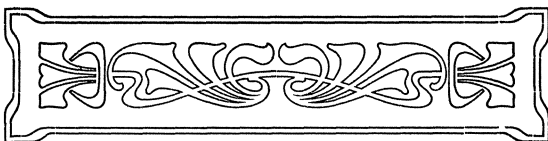
Gospod upravitelj ni mogel storiti nič družega, nego zvaliti vso krivico na župnika, ki se ni brigal za take reči, temveč je plezal po hribih in zidal železnice. Sedaj je bilo tudi inkvizitorju jasno, kako je bilo mogoče, da je padel župnik tako globoko. Duhovnik, ki trpi rdeč prašni prt mesto zelenega, nima smisla za cerkvene predpise in Bog dopušča za kazni, da greši. Ubogi škof bode gledal, ko mu sporoči, da so v Gospojni še leseni oltarni okvirji, ki jih pa da častiti upravitelj takoj družega dne sežgati.

Ali sedaj je zadnji čas za vlak. V takem gnezdu ne bi ostal kanonik niti uro dalje. Tudi bi rad izstopil v Ramingu, da vzame takoj seboj zapisnik, ki je spisan z župnikovo hčerjo.

Pametni gospod Avgust je prosil poprej še kanonika za sveti blagoslov in ga je sprejel na kolenih. Potem je spremil prečastitega gospoda na kolodvor in je držal dežnik nad inkvizitorjevim cilindrom. Čeravno se je sam popolnoma zmočil, ga je to le veselilo, saj mu je zato primerno mesto na suhem zagotovljeno. Še celo vozni listek prvega razreda je plačal sam za prečastnega gosta.

Tem radostneje je bilo slovo. Kdové, ali ne bode ta zaslužni duhovnik kmalu sam kanonik. Škof pozna dobro svoje duhovnike, ki so si pridobili zaslug. In kakor bodočemu tovarišu je dejal kanonik, ko je že vstopil v voz: „Prečastiti, ne pozabite še danes sežgati rdečega pokrivala in lesenega okvirja. Pa da se čimprej odpravi tisto osebo iz fare!“ Gospod upravitelj je obljubil vse, sklicevaje se na svojo duhovniško čast. Stoječ na dežju je gledal za odhajajočim vlakom.





XXII.

Hudo je bil presenečen škofovski inkvizitor, ko je prišel v Ramingu na dekanijo. Tam ni bilo niti Anke, niti orožnikov, ki sta jo imela prignati. Kaj neki pomeni to? Ali ne izvršuje posvetna roka niti tedaj več svoje dolžnosti, kadar se gre celo za matice? Pa saj je vendar sam videl skozi okno, da sta jo orožnika, celo uklenjeno odpeljala iz župnišča.

Ali kar se je zgodilo pozneje, ko je zaprisegel in izpraševal mater, tega ni mogel videti.

Ko je Anka zadnjikrat pogledala gospoda Grosa, je odšla povsem vdano z orožniki. Moža bi se bila seveda rajši peljala z železnico, ali imela sta nalog, da pripeljeta to osebo tako na dekanijski urad, da ne obudita preveč pozornosti. Tudi bi bilo predolgo do prihodnjega vlaka. Zato sta

morala vendar kljub slabemu vremenu, ki se ni nikakor hotelo popraviti, korakati s svojim lepim jetnikom peš. Stražmojster, ki je najrajši oddajal svoje jetnike, ako jim je že na pol pota izsilil priznanje, je poskusil takoj svojo srečo. Prigovarjal je Anki, naj le kar pove, da je — hm, res, kaj pa je že bilo? — no, da je oskrunila matice — da jih je spravil v krivo menjico — toda nobenega priznanja ni mogel doseči. Kajti Anka ga ni niti slišala. Videla je samo ustrašeni pogled svojega Gustla, videla je prst na ustih, ki ji je nalagal brezpogojen molk, mislila je na svojo prisego. Ne, nikakor ga ne izda; saj ga je prisrčno ljubila, akoravno jo je bil prvikrat le premagal; ali tega je bila, kakor ji je pozneje zatrjeval, kriva samo njegova velika ljubezen.

Tam preko je mlin, kjer stanuje njegov oče. Sama ni mogla razumeti, kaj jo je privlačilo ravno k temu mračnemu možu še bolj kakor k njenemu v daljavi živečemu očetu. Že zaradi starega moža bi ji bilo nemogoče, pahniti njegovega sina v nesrečo. Njena usta bodo molčala kakor grob.

Ali če bi jo izdale oči? Kaj potem? In če je molkanjem postala obtožiteljica? Imenovati bi morala družega očeta, da bi rešila svojega Gustla. Ali tega ne more. In vendar ga mora rešiti. Že korakajo vsi trije po mostu, ki se trese pod butanjem šumeče

vode. Ravno tako se trese telo ustrašenega dekleta.

Ako je žrtvovala iz ljubezni že svojo nedolžnost in svojo srečo za Gustla, naj ima še njeno življenje. Hipoma se ji zazdi, da je to edini izhod. Tiho kakor grob . . . Tiho v grobu . . . Ne premišljati dolgo . . . žrtev iz ljubezni. Hiter skok . . . štiri roke orožnikov, ki primejo prazen zrak . . . neslišen šepet: „Zdravo ostani, Gustel!“ . . . Niti slišati ni bilo, kako je telebnilo človeško telo v bobneče vodene pene. Potok je pogoltnil hčer ravno tam, kjer je pred mnogimi leti pogumen kaplan rešil mater iz vode, in z materjo vred tudi otroka. Ali je verjel potok v neizpremenljivo usodo ljudi, ker je objel nekdanj mu ugrabljeno sedaj s tako močnimi rokami ter jo potegnil v svojo strujo, kakor bi bila njegova prava nevesta? Zakaj je tulil tako vesel plena še po vasi, kakor da hoče priklicati tudi njemu namenjeno mater? Ali vé divji potok, vzdihuje kaplan, ki je takrat zgrešil proti njegovi vodni pravici, sedaj v plačilo za tedanji rop dvojnega človeškega življenja, v temni samostanski celici? Izpod gostih oblakov je skrito solnce, sicer bi vsevidno poučilo potok, da ne določi človeške sreče hudobna usoda, temveč da se mali in kratkovidni ljudje sami pehajo in sujejo, dokler ne uničijo brezobzirnejši in močnejši boljših.

Četudi pravijo ljudje, da zmaga končno krepost, vé solnce vendar, da je drugače.

Ne da bi vedela, kaj storiti, sta zrla orožnika v strujo. Da skočita v vodo in skušata rešiti jetnico, to bi bilo nevarno in brez upa. Kaj takega bi storil k večjemu stari župnik; le on je zmožen takega nepremišljenega čina.

Orožnika nista mogla storiti končno nič drugega, kakor naznaniti pri občini izvršeni samomor in počakati v gostilni na prihodnji vlak. Jasno jima je bilo, da je moralo imeti dekle težak zločin proti maticam na duši, ker se je hotela rešiti s samomorom dolgoletne težke ječe. Tako matično hudodelstvo mora biti torej vendar nekaj strašnega, a tekom svoje dolgoletne službe še ni doživel stražmojster nič enakega.

Prečastiti gospod upravitelj je bil ravno v cerkvi, kjer je trgal po nalogu gospoda kanonika lesene okvirje od oltarjev. Saj se mora izvrševati cerkvene zapovedi brez odlašanja, da se more tudi škofovskemu ordinariatu nemudoma naznaniti točno izpolnitev.

Med tem pridnim delom je prišel cerkovnik in naznanil Ankin samomor.

Avgust je moral pretrgati sveto delo in se je zgrudil na cerkveno klop.

Toda pravi duhovnik cerkve je močnega duha; človeške slabosti nimajo moči nad njim. „Zvonite za umirajoče!“ je naložil

cerkovniku. Ta pa ga je debelo pogledal: „Kaj pa Vam prihaja na misel, prečastiti? Za samomorilce se vendar ne sme zvoniti!“

Rdečica je sedaj oblila duhovnika. Njega, slugo cerkve, mora opozoriti cerkovnik na svete cerkvene postave! Spomin, da je bila tista oseba njemu tako blizu, je zakrivil, da je skoraj pozabil na svojo duhovniško dolžnost.

Kolikorkoli ga je pretresla nenadna smrt njegove ljubice, toliko ga je zopet okrepčala zavest, da je duhovnik cerkve. Saj se ne zgodi nič brez volje vsemogočnega Boga. Ali ni molil? In molitev dela čudeže. Bog je naredil, da je umrla ona, ki je bila sokriva njegove slabosti, da ga ne more izdati in da ne pride sramota nad sveto cerkev, kateri služi vdano. Sam Bog bdi pazno nad častjo svoje cerkve. Bolje je, da je umrla Anka, nego da bi bila izpostavljena cerkev novim progonom zaradi slabosti enega duhovnika. In tako je zopet vneto molil: „Gospod je dal, gospod je vzel.“ Bog je vzel tudi njegovo dete, ki mu je delalo itak že velike skrbi. Čeravno potajni oče, bi bil moral vendar skrbeti za otroka. Hvaljen bodi Bog, ki ga je rešil tudi te skrbi. Tako konča vse dobro, ako človek le pridno moli in je v vsem zvest svoji cerkvi.

Pokleknil je pred oltarjem in se zahvalil Bogu za srečno razvozljanje in za rešitev od

posledic njegove človeške slabosti. Obljubil je Bogu, da bode v bodoče previdnejši in da se bode ogibal vsakega lepega dekleta.

Dočim se je mladi upravitelj tako dobro in lahko poravnal s svojim Bogom, je sedel stari župnik sam in zapuščen v svojem jetništvu; ali moliti ni mogel nič več.

Razburjenje v vasi je bilo velikansko zvečer, ko so sedeli ljudje po izbah skupaj in so se pogovarjali o dogodkih dneva, dočim je vihar žvižgal v dimnikih in je dež trkal na šipe. Tako mora biti vreme vselej, kadar pride hudič po dušo samomorilca.

Proti jutru pa se je veter nenadoma obrnil ter je raztrgal oblake v leteče krpe, planil je nad razsajajoči potok, pa ga je jel daviti z ledenimi prsti. Potem je zapihal z mrzlim dihom po gorah, odkoder je dobival grozeči velikan iz stoterih hudournikov moči in sile; trepetajoči pod to sapo so zmrznili milijoni kapljic in so se izpremenile v led.

Druzega dne je bila sikajoča vodena kača premagana od zime in potok je moral izročiti svojo človeško žrtev.

Ob železnem rešetu pred veliko turbino so našli Ankino mrtvo truplo.

Sedaj leži v mlinu na odru. Mlinar jo je bil sam našel in je naročil, naj se jo odnese v mlin, ne pa v mrtvašnico na pokopališče.

Ljudje se niso mogli dosti načuditi. Kaj je prišlo mlinarju na misel, da jemlje truplo

samomorilke v svojo hišo? Tega se vendar ne bi bil predrznil nihče, čeravno je razpršil župnik Hercog mnogo predsodkov v občini. Kar po cele ure je sedel mlinar notri pri mrtvem dekletu, čegar dušo je že vzel hudič! Zato je bilo treba že posebno dobre vesti.

Ali bilo je videti, da mlinarjeva vest vendar ni bila tako izvenredno čista. Iz pogledov, ki so se plašno upirali v voščeno lice, je odsevalo vse, le ne dobra vest. In tiste mrtve oči! Ni jih bilo mogoče zatisniti. Kolikorkrat je poskusil, vselej so se zopet odprle, kakor da iščejo kaj. Mlinar je vedel, kaj pravi ljudsko praznoverje: Odprte oči mrliča iščejo morilca. Kolikorkoli si je dopovedoval, da se je sama usmrtila, vendar se ni mogel prepričati. Slaba vest mu je klicala neprenehoma: „Ti si morilec, morilec lastnega otroka; ako ne bi bil pisal tistega anonimnega pisma škofu, bi bilo tvoje dete še živo.“ Hotel se je opravičiti, da je storil to le iz ljubezni do svojega sina — ali takoj se je oglasil očitajoči odgovor: „In zato si umoril hčer?“

Zvalil je krivico na župnika, na prestrogega škofa, na kanonika, na državo, ki je dala škofu svoje orožnike na razpolaganje; a vse ni pomagalo nič: „Tvoji sokrivci so, glavni hudodelec pa si sam, ker si naščuval s svojim pismom škofa in orožnike proti svojemu otroku. Sovraženemu župniku si kopal jamo, svoje lastno dete si pa pahnil

vanjo. Pa kaj je to tvoj prvi umor? Ali nisi zabodel Mihca? Če si tudi odstranil nož, ve vendar Bog, kako je bilo. Pa tvojo ženo? Zakaj je morala zgoreti? Mar ne zato, ker si zažgal mlin? Ječe se ti seveda ni treba bati, ali jaz te ne izpustim. Misliš, da bode vse dobro, ako prečita tvoj sin nekoliko maš? Ali so posvetili sina Bogu na ljubo? Ne; hotel si, da obogati, da mu prinese duhovski stan časti in denarja. To je tvoja in njegova svetost.“ Tako je propovedovala vest mlinarju in v samotni tišini ob mrtvem truplu je moral oče nehote poslušati ta glas.

Tistega večera je imel mlinar tudi s svojim prečastitim sinom sila neprijeten pogovor. Gospod upravnik je dal namreč izkopati za Anko grob izven pokopališča. To se je zdelo tudi katoliškemu mlinarju prehudu. Da ne bi počival njegov otrok niti v posvečeni zemlji! Silno razburjen je odšel takoj k sinu v župnišče, ter mu je zapovedal, naj da takoj za Anko izkopati grob na blagoslovljenem prostoru. Ali duhovni gospod sin se je izkazal tudi napram očetu zvestega sina svoje cerkve.

„Dragi oče, prav rad bi Vam ustregel, ako bi bilo mogoče; toda duhovnik sem in predvsem dete svoje dobre matere, svete cerkve, ki mi je darovala duševno življenje milosti. Ta mati je vse višja od očeta, kateremu zahvaljujem umrjoče telesno življenje. Nezvest bi bil svoji sveti duhovniški dolžnosti,

ako bi Vam izpolnil željo. Ukaz, ki ste ga izrekli, moram pa odločno zavriniti v imenu prečastitega škofa, čegar mesto zastopam v tej župniji, naj ga je izrekel tudi najljubši in najboljši oče. Tukaj sem duhovna oblast in ne smem dovoliti, da bi mi kaj predpisoval lajik, čeravno mi je najmi-lejši oče.“

Ako bi se bilo šlo za kaj družega, bi bil mlinar gotovo občudoval sina zaradi njegovega nenavadnega katoliškega prepričanja; kajti s takim mišljenjem mora pač hitro napredovati. Ako bi ne bilo ravno njegovo dete, bi bil gotovo dejal: „Seveda, ta se ne sme pokopati na pokopališču.“ Ali sedaj mora popustiti upravitelj. Še tega bi bilo treba! Ako že ne sluša očeta, mora vendar izpolniti željo bogatemu mlinarju, kateremu pristojna tudi beseda, kadar se namešča župnika.

„Ali, verujte mi, oče,“ je odgovoril sin ves ginjen, „da bi dal zakopati truplo nesrečne osebe na sredi pokopališča, ako bi bilo to odvisno od mene, saj sem jo — pač — vedno — spoštoval, no da —; z vsemi zvonovi bi ji dal zvoniti in svečano zadušnico bi ji priredil; toda ne morem in ne smem. Moja dobra mati cerkev ne dovoli in jaz, duhovnik, moram slušati, udano slušati, čeravno me še bolj boli kakor Vas. In pomisliti morate tudi, da bi si pokvaril pri

škofu vso bodočnost, ako bi bil tako slaboten, da bi Vam popustil.“

In sedaj so izginile blage poteze iz duhovnikovega obraza in s proučevajočim očesom je gledal očeta.

„Sploh pa ne morem razumeti, kako se morete razgreti zaradi samomorilke, ki Vam je povsem tuja. Duhovnik sem, pa ne morem in ne smem ravnati drugače, najsi bi bila nesrečnica tudi moja lastna sestra.“

Mlinar se je zleknil. Kaj govori o sestri? Mar slutiti kaj?

„Da, tudi najboljši sestri bi moral kot duhovnik odpovedati krščanski pogreb, ako skonča s samomorom,“ je dejal z zelotsko svetostjo.

Mlinar se je torej zaman potrudil v župnišče. Cerkev mu je vzela sina, nad katerim nima nobene oblasti več. In kako ga je gledal! Prav vedeti mora, da je Anka res njegova hči. Pa naj ve! Ali na pokopališču se jo mora pokopati, tudi za vsako ceno.

Iz župnišča je odšel mlinar naravnost k županu, dasiravno ga je sovražil. Cesar ni mogel doseči pri lastnem sinu, naj mu poskrbi nasprotnik. Sedaj je šlo gladko. Prepričan, da bi pravi, dasiravno sedaj odsotni gospojinski župnik ne zabranil groba v blagoslovljeni zemlji, je župan zapovedal, naj se izkoplje za Anko na pokopališču grob v pričetni vrsti.

Gospod upravitelj je seveda navidečno posredoval v imenu cerkve, da poseza posvetna oblast tako v cerkveno področje. Ali v srcu je bil neskončno vesel, da pride telo, ki mu je darovalo toliko ljubezni, z otrokom vred v posvečeno prst.

Sicer pa je imel prečastiti gospod upravitelj nocoj prav slabo noč. Ne da bi se mu bil prikazal duh utopljenke ter ga objel z mrzlimi rokami, kakor mu je polagala še pred kratkimi dnevi od ljubezni vroče roke okrog vratu. Vsa druga skrb ga je morila. Ko je bil namenoma govoril očetu o sestri, je čital na njegovem uplašenem obrazu, da je govorila Lenka resnico, ko je pod prisego imenovala njega Ankinega očeta.

Župnik je torej res nedolžen in trpi za njegovega očeta. Kaj storiti? Ali naj izpregovori resno besedo z očetom? Saj ne sme. Svečano ga je zaprisegel škofov inkvizitor *de silentio observando*. In če ne bi bilo tega; ali sme sin zatožiti očeta, da bi rešil župnika? Kaj bi mislil škof o strogo katoliškem možu, predstojniku nove politične čitalnice, bodočem županu? Najbolj pa se je batil, da bi prišel župnik, ako bi se izkazala njegova nedolžnost, takoj zopet z vsemi pravicami v Gospojno in ves up na to lepo župnijo bi splayal po vodi. Tega bi bilo vendar škoda. Že sedaj mu je kot upravitelju tako prijetno; kako lepo bi bilo šele, ako bi postal župnik? Kratko malo: Ničesar

ne more storiti. Ako bi ravno hotel pomagati župniku, mu je vendar škof s prisego zvezal roke. Naj si pomaga župnik sam, ako si more; škof je odgovoren za vse. Kakor mu župnik vsled spovednega pečata ne more škodovati, tako ga on vsled prisege ne more rešiti.

Ali druga skrb ga je mučila bolj, nego zaprti župnik.

Ako je mlinar Ankin oče, tedaj je bila ona njegova sestra in zapeljal je lastno sestro. Otrok, ki ga je sprejela, je bil spočet v krvoskrunstvu, kar je tako velik greh — — — Kaj greh? Greh je, kar se stori vedoma, a da mu je Anka sestra, tega ni vedel. Tega greha ni storil. Ali vedel je Bog in je tako napeljal, da krvosramno spočeti otrok ni mogel ugledati sveta. Zato je vzel mater in otroka k sebi. Bog stori vse prav, ako se mu le zaupa. Sedaj ne more storiti nič drugega, nego iz dna srca zahvaliti Boga za srečno rešitev cele pregrešne zmešnjave. Morda bi bil ravnotako hvalil ljubega Boga, ako bi bil vedel, da mlinar sploh ni njegov oče, temveč da je bil njegov pravi oče ubog hlapec, ki ga je domnevani oče umoril s tistim nožem, katerega je bil našel v župnikovi miznici.

Ali ne bi bilo bolje za Boga, ako bi dal svojim namestnikom namesto namišljene vsegavednosti vsaj nekoliko več znanja? Obvarovan bi bil vsaj nezaslužene hvalc in nedostojnih prošenj.

Bila je že črna tema, ko so zapeli večerni zvonovi svojo otožno pesem. Na mračnih poljanah ni bilo snega. Samo kolo-teči po grapavi cesti so bili napolnjeni z ledom, ki je škripaje pokal pod enakomernimi koraki štirih mož.

V molčeči temi so korakali iz mlina proti pokopališču. Na ramah so nesli enostavno krsto samomorilke. Ni ga bilo človeka, ki bi bil spremljal krsto, mrmraje molitve. Tisti, ki imajo vedno rožni venec v rokah, bi se bi lj bali greha, ako bi molili za samomorilko. Šele po večernem zvonjenju se jo je smelo pokopati, kajti tedaj nastopi hudičeva moč in traja do prvega zvonjenja v jutranji zarji. Samo vsled mlinarjeve obljube, da dobe dobro napojnino, so se štirje hlapci toliko ohrabрили, da sò odnesli krsto na pokopališče. Ali glasno so jim bila srca iz strahu, da bi se lahko nenadoma prikazal hudič in jim iztrgal mrtvo truplo.

Na pokopališču so pošepetali samo najnujnejše besede, preden so spustili krsto na vrveh v grob. Ako bi ne bilo grobarja poleg, bi bili krsto še narobe postavili. Druge mrliče se polaga tako v jamo, da so obrnjeni proti cerkvi, samomorilci pa morajo ležati v drugi smeri v svojih grobovih. Še po smrti niso vredni, da bi obračali svoj obraz k posvečeni cerkvi . . .

Samo grobar je bil še na pokopališču in tudi on je hitel, da napolni jamo s prstjo.

Kmalu je tudi on končal svoje neprijetno delo; rajši bi shranil deset umorjenih pod zemljo, nego enega samomorilca. Nosilci so šli mimo gostilne, ne da bi se ustavili, dasiravno so imeli dobro napojnino v žepu. Najrajši bi bili tekli, da bi hitro dospeli v svetlo sobo. Tam zunaj jih je nocoj kar groza. Šele, ko so imeli za seboj zaprta vrata, ko je poleg njih visela blagoslovljena voda, uničujoča hudičevo moč, so se oddahnili.

Za nobeno ceno se ne bi bil nocoj nihče predrznil, stopiti na pokopališče, ker so gotovo vsi duhovi pokonci zaradi nove nezaželjene družbe. A če bi bil kdo prišel tja, bi bil opazil temno postavo, ki je počasi korakala po grobju in se skoro priplazila do novega groba. Mar hoče ta duh izgrebsti truplo iz blagoslovljene zemlje, kjer ni prostora zanj? Ali ne — Lenka je to; nad grobom svojega otroka se je zgrudila in tam plaka sedaj bitko.

V tem pa sedi marljivi dušebrižnik, gospod upravitelj Gros, pri svoji pisalni mizi. Prav toplo je sicer zakurjena, toda semtertja ga spreleti mrzla zona; ako se spomni, da je njegova sestra, ki jo zakopavajo pod njegovimi okni, brez glasu in blagoslova, kakor mrhovino. A njemu je bila še več kakor sestra. Še pred kratkimi dnevi se je grel ob tem krasnem telesu, a sedaj je to truplo hladno in hrana za črve. In še

sam je moral naročiti nečastni pokop, ker je služabnik cerkve.

Misel na cerkev ga je zopet zdramila iz pregrešnih sanj, ki so ga bile človeka obšle. Zopet je duhovnik, samo duhovnik, ki pozna svoj poklic in svojo nalogo. In že piše svoje ponižno poročilo veličastnemu škofijskemu ordinarijatu o samomoru dekleta, ki je bilo klicano na sodišče, pa naznanja, kako je po nalogi posvetne oblasti oskrunjena posvečena zemlja in kako se je sam zaman trudil, da bi bil varoval pravice svete cerkve.

Mnogo pol je popisal. Približevala se je že polnoč, ko je še enkrat prečital svoje delo in ga zložil v zavitek kot poštnine prosto versko stvar. Že tri dni se ni smejal, sedaj pa se je moral; tako spretno je sestavil svoje poročilo, da se mora prikazati škofu, ne da bi se bil količkaj hvalil, prikazati kot najmarljivejši in najzvestejši sin cerkve.

Sedaj mora skrbeti za to, da si pridobi zaslug in da postane župnik v Gospojni, ako se ne vrne stari dušni pastir. In to je nad vse verjetno. Ankin samomor je silno škodoval župniku. Kdo naj sedaj očisti župnika suma, da je zapeljal osebo, ki ne more več govoriti? On, Gros, pač ne more tega nikakor storiti. On ni pripravil škofa do tega mnenja, torej tudi po Ligoriju ni dolžan, da bi prepričal škofa o nasprotni resnici. Še ne sme ne, kajti škofov inkvizitor

ga je zaprisegel de silentio in prisego mora spoštovati kot sveto.

Zaboga, kako slabo bi se bila ta stvar razvila zanj! Ako bi bila Anka izvedela, da se nedolžnega župnika po krivem obdolžuje, bi bila v svojem strahu vendar lahko povedala resnico, da bi bila rešila ljubega dobrega gospoda. In tedaj bi bil izgubljen on sam. Ali ljubi Bog je vse lepo uredil in zato tudi ne pogubi Anke zaradi samomora. Saj je storila pravzaprav dobro delo. S svojo prostovoljno smrtjo je obvarovala enega najboljših cerkvenih služabnikov sramote. Tako je povsem mirno zaspal, še preden je domolil očenaš za Anko . . .

Lenka pa je ležala, od mraza vsa otrpnela, še vedno na grobu svojega dekleta.

Ko je šel gospod upravitelj drugega jutra v cerkev, da bi opravil sveto mašo, je šel mimo Ankinega groba. Že se je hotel ustaviti, da bi izmolil de profundis. Ali prihajali so ljudje, ki so hoteli k maši. Tudi cerkovnik je stal med vrati zakristije. Pravčasno se je obrnil na drugo stran. Kaj bi rekli ljudje, ako bi, preziraje cerkveno zapoved, molil nad grobom samomorilke?

Spomniti se je pa hoče pri sv. maši pri mementu. Toda, resnično; tudi to prepoveduje cerkev. Za samomorilca ni svete maše. Tako bi bil on, zvesti sin cerkve, malodane pozabil tudi na to prepoved in obremenil z grehom svojo vest.

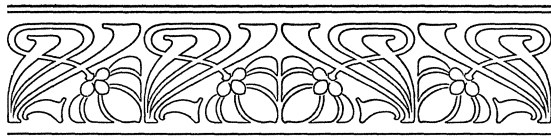
V vasi je vladal cele tedne silen nemir. Mrtva Anka ni dala niti v grobu splašenim ljudem miru. Strogo prepoveduje cerkev, postaviti samomorilcu križ na grob. In vendar se je našlo vsako jutro tako znamenje na Ankinem grobu. Križ je bil sicer le zvezan z vrvjo ali za silo zbit z žrebljem, ali bil je vendar križ. In dasiravno ga je cerkovnik, razjarjen zaradi take skrunitve groba, vselej izpulil in vtaknil doma v peč, so vendar našli drugega jutra zopet križ na prokletem grobu.

Ako bi bil imel kdo dovolj poguma, da bi bil šel o polnoči na grobje, bi bil lahko opazil, kako se je prikradla Lenka iz ubožnice ter je vtaknila kljub cerkveni prepovedi s tresočimi rokami sveto znamenje odrešenja v grob svojega otroka. Našel bi bil lahko krvave sledove njenih prstov, ki so razpraskali zmrznjeno zemljo, da je mogla vsaditi križ vanjo.

Toda na Lenko ni mislil nihče. Brezbožna oseba sploh ni prihajala več v cerkev, odkar sta jo bila dva duhovnika pahnila iz župnišča.

To skrivnostno zatikanje križa je prenehalo šele tedaj, ko je dal mlinar na svoje stroške postaviti lep kamen na grob. S tem spomenikom si je pa pridobil več prijateljev v občini, kakor s politično čitalnico in ta nagrobni kamen je bil temeljni kamen njegovi ponovni županski časti.





XXIII.

Minul je Božič in s strogim mrazom je novo leto nastopilo svojo vlado. Že tretji mesec je sedel župnik Hercog v svoji goli samostanski celici. Lepa je tudi zima na planinah, kadar plešejo snežinke veselo okrog potnika; prijetno je v najmanjši izbi ubogega drvarja ob veliki, topli peči. Ali težko, da prebije Hercog zimo v samostanu. Že cele tedne ne vidi niti mračnega neba. Kakor prst debela skorja pokriva njegova okna in sredi poldneva plava v njegovi celici otožna večerna tema. Na golih stenah se svetijo milijoni ledenih kristalov, ki so se tam sesedli od njegovega diha.

Kakorkoli je bil mrzel zatohli ječni zrak, vendar je bil še hujši mraz v njegovi duši. Dokler ne prizna skesan škofu svoje krivice, ni zboljšanja zanj. In včasih se ga je polotil obup tako, da bi bil priznal nestor-

jeni greh, le da bi se rešil svojih muk. Samega sebe sme zatožiti, tudi če je nedolžen; pravih krivcev pa ne sme imenovati nikoli, ker mu brani spovedni pečat. Led na oknu se staja v toplem pomladnem sijaju, ali njegova usta morajo biti kakor večne naslage ledenika.

Prevelika je bila izkušnja, ne da bi prelomil spovedni pečat, ampak da bi izrekel mea culpa, kakor je hotel škof. Samostanski menihi bi si bili kaj radi pridobili škofovo nagnenje z veliko zaslugo, da so izpreobrnilo trdovratnega grešnika. Za samostan in za njih način duhovnih vaj bi bila to posebna čast.

Vse mogoče so zato že poskusili nad zakrknjenim grešnikom. Pogostoma je prihajal tolsti menih v njegovo celico in mu je zapovedoval, naj se sleče. S krepko roko je vihtel bič, da bi izgnal duha ošabnosti iz tega, od lakote in jetništva oslavljenega telesa.

Ali zakrknjeni grešnik se ni dal pretepati. Enkrat je celo iztrgal menihu bič iz posvečene roke, zdirjal je iz sobe in se je branil z bičem vseh menihov, ki so ga hoteli zadržati. Hotel je zbežati. Ali pri zaklenjenih samostanskih vratih se je nezavesten zgrudil.

Ker se ni dal prostovoljno izpreobrniti, je bilo treba porabiti silo za rešitev njegove duše. Slekli so ga. Dva meniha sta ga držala in dočim so ostali prav počasno

in pobožno molili miserere zanj, mu je razbijal vodja duhovnih vaj hrbet, da je tekla kri curkoma.

Tudi to sredstvo, ki je sicer takoj izpreobrnilo vsakega duhovnega grešnika, je ostalo brez uspeha. Samostanu je povzročilo celo izgubo. Mladi menih Lukež, marljiv in upov poln mladenič, ki je pri bičevanju prav močno držal nedostojnega župnika, je slekel kuto, izstopil je iz samostana in si služi sedaj pri odvetniku kruh kot pisar. Tepeni župnik ga je pogledal s tako resnim in žalostnim pogledom, da se je dvignilo v njem prepričanje, da se pravemu Bogu ne služi tako, kakor je po škofovi želji navada v samostanu. Bogu na čast je hotel žrtvovati samega sebe, ko je vstopil v samostan, našel je pa tukaj samo fanatično uslužnost za škofa.

Tak človek, ki lahko z enim samim pogledom zapelje meniha, da prelomi samostansko obljubo, mora biti obseden od hudobnega duha. Stari, svetniku podobni oče Damjan je že davno dejal, da mora imeti trdovratni molk nedostojnega duhovnika svoj vir pri hudiču. Iz starih samostanskih spisov, shranjenih iz dobe, ko je bila sveta inkvizicija še v rokah menihov tega samostana, je vedel, da zapira hudič sam ljudem, ki jih je obsedel, usta. Hudič pa ima še vedno tisto moč kakor nekdanj, ko je sveta cerkev neprizanesljivo sežigala njegove prijatelje.

Še celo povečala se je sedaj njegova moč, kajti sicer ne bi bil papež zapovedal, da mora vsak duhovnik, kjerkoli je na svetu, moliti po vsaki sveti maši: „ . . . Strmoglavi satana in ostale hudobne duhove, ki hodijo v pogubo duš po svetu, s svojo božansko močjo v pekel.“ Gotovo je preskočil eden izmed tisočernih hudičev, ki so se naselili v župnikovem telesu, na očeta Lukeža in je smuknil vanj.

Da, tako je moralo biti. Zaman ni dal škof tiskati posebne knjige za svoje duhovnike, v kateri je natančno opisano, kako se lahko izganja hudiča iz ljudi.

Seveda se izmed tisočernih duhovnikov komaj eden lahko predrzne, na ta način izganjati hudiča. Peklenski vrag ne pozna namreč prav nič molčljivosti, pa očita svojim mučiteljem vse grehe. Niti spovedna tajnost ni sveta hudiču; najskrivnejše duhovniške grehe spravi na dan.

Do dobrega so bili sedaj vsi menihi prepričani, da je župnik obseden od hudiča, morda celo od tisoč hudičev; toda teh hudičev se vendar niti eden ni predrznil zakleti in izgnati.

Končno pa se je vendar stari oče Damjan polotil tega nevarnega dela, na katero se je pripravil s tridnevnim postom. V vseh mestnih samostanih so molili, da bi se posrečil izgon hudiča in škof je dal po-

gumnemu eksorcijantu svoj posebni sveti blagoslov.

Toda ubogi pater Damjan se je namenil storiti več, nego je mogel izpolniti.

Ko je častitljivi stari mož, ki je imel v nasprotju s tolstim voditeljem duhovnih vaj znamenje svetosti na čelu, vstopil v celico, se je župnik globoko poklonil pred starim duhovnikom.

Toda ko je praznoverni mož začel svoje latinsko zaklinjanje in rotenje hudobca, je župnik šele izpoznal, kaj hoče Seveda, to je knjiga za izganjanje hudiča, ki jo ima duhovnik v svoji tresoči roki. Predobro jo je poznal, kajti tudi njemu so jo bili poslali od škofijskega ordinariata in s položnico c. kr. poštne hranilnice jo je bilo treba plačati.

Takrat se je moral od srca smejati tej tesni združitvi srednjega veka z dvajsetim stoletjem.

Knjigi, v kateri je bilo črno na belem zapisano, kako se pograbi hudiča za vrat, je bila priložena položnica c. kr. poštne hranilnice. To je sililo človeka ne le, da se smeje, temveč tudi da razmišlja.

Takrat se je župnik seveda še lahko od srca smejal ubogemu hudiču, ki je dospel tako daleč, da se spravlja celo c. kr. poštno hranilnico proti njemu na noge. Danes pa je dobil zasmehovani hudič roke in noge,

pa še s prav težkimi parklji, in dolg, dolg rep, ki se vleče skozi mnogo, mnogo stoletij.

Ko je po nalogu svoje cerkve zvesto varoval spovedni pečat, ker je molčal, ko bi bilo tisoč drugih govorilo, da bi se očistili sramoteče obtožbe, ker je rajši trpel krivico, nego da bi jo komu prizadel, mislijo torej že, da je obseden od hudiča!

Naenkrat je stal prečastni hudičev rotilc zunaj na hodniku. Prav krepko ga je obsedeni pahnili iz celice. „Izženite hudiča neumnosti iz svojih lastnih butic!“ je rjovel hudič iz njega.

Zopet je molil eksorcijant in se je postil, preden je začel novo rotenje. Ali zopet je bilo zaman; hudič ni hotel prelomiti molka. Končno je vrgel župnik celo brevir za njim, da je odskočila vezba.

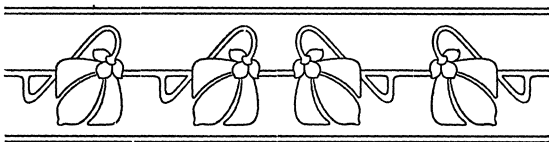
Od tistega časa je imel župnik mir. Vodja vaj je obupal nad njim, bičali ga niso več; hudič naj ostane v njem, ako mu ni preveč mraz v tej ječi.

Niti oče prior ga ni več nadlegoval, naj plača zaostale stroške za hrano in stanovanje. Samo cerkveni hlapec mu je dnevno prinašal pičlo hrano.

Tako je ležal sedaj zapuščen na trdih deskah, drgetujoč od mraza. Razmesarjeni hrbet se ni mogel zaceliti v tej mrzloti. Da le ne bi bilo tega hrbta, tedaj bi vsaj ponoči lahko spal. Tako pa so bile noči grozne. Stokanje zvonov in enolično petje menihov

na koru ni odmevalo več kakor služba božja
v njegovo celico. Oj Bog! Ako bi mogel
slišati sedaj edin vrisk s hriba, ako bi mogel
poslušati bobnenje slapa, ako bi začul eno
samo planinsko pesem! Tedaj bi tudi on
zapel veliko slavo božjo.





XXIV.

Prijetna toplota je prevevala vse škofove pisarne. Ledene cvetke, ki so bile ponoči zrastle na velikih gladkih šipah, so se že tajale in polagoma so curljale kapljice v limaste posode.

Akoravno je bil škof napram svojim duhovniškim uradnikom v vsakem oziru zelo varčen, vendar ni dovolil, da bi trpeli mraz. Velika bukova polena, s katerimi se je grelo ogromne peči, so itak dodajali državni gozdovi.

Dela pa je bilo tukaj res več kakor dovolj. Ako bi bila cerkev božja vtemeljena na papirju, bi morali biti ž njo vse prav in dobro. V vsaki pisarni so bili štirje pulti in pri vsakem je pisaril duhovnik dannadan, leto za letom. Sten se sploh ni videlo. Spisi, naloženi na visokih kupih, so segali do okrašenega stropa. V visoke tisočake je

segala tekoča številka spisov in morda prekosi letos škofijski konzistorij s številom rešenih spisov celo visoko c. kr. namestništvo in tako jasno dokaže, da ima cerkev boljšo vlado, nego država.

Seveda vzdihuje mnogo bolnikov po duhovniku, številne občine prosijo za jutranjo službo božjo. Vestni dušebrižniki se moré z dvojnim in trojnim delom, ali škof ne more oddati niti enega posvečenih pisarjev. Najvažnejšega dušebrižnega dela v pisarnah se ne sme zanemariti.

Tudi slučaj Hercog - Gospojna je veljal že mnogo papirja in črnila. Cel kup spisov je ležal na mizi kanonika inkvizitorja. Po treh mesecih je dozorela stvar za razsodbo. Ako bi bil župnik takoj priznal svojo krivico in se prostovoljno odrekel svoje župnije, bi se bilo prihranilo mnogo dela.

Dobri prijatelji so mu bili svetovali, naj ne razdraži škofa še bolj s tajejnem. Kdor ne sluša dobrih svetov, mora pa občutiti vso strogost cerkve. Dobri škof je bil napram takemu velikemu grešniku še pravičen. Sam ga noče obsoditi. Njegovo prečastito sodišče, ki se je danes zbralo pod njegovim predsedstvom, da sodi nevrednega slugo cerkve, naj to stori.

V zaprtem vozu v varnem spremstvu dveh menihov se je obtoženec ravnokar pripeljal iz samostana v škofijo.

S pravo slastjo je župnik dihal topli zrak. Neizmerno dobro mu je delo to. Za vse drugo ga ni bilo briga. Samo toplote je hotel dobiti v svoje otrpnelo telo.

Svetlo luč, ki je plavala skozi visoka okna, bi bil rad vsesal, kakor nežna cvetka solnčne žarke spomladi. Saj je bil tudi on človeška rastlina, ki mora živeti samo v luči in toploti. Čutil je, kako je prodirala gorkota od živca do živca, od žile do žile, vse globokeje v obmrlo telo; videl ni hladnih, strogih svojih sodnikov, gledal je le skozi okno na krasno zimsko krajino, tja čez sneženo drevje škofovega vrta in na bližnje hribe.

Skoro mehanično je odgovarjal na prva vprašanja, s katerimi ga je vzbudila inkvizicija.

Ali boljbolj se je jel zavedati resnosti svojega obtoženiškega položaja. Že tako dolgo se ni ravnalo ž njim kakor z duhovnikom, da si je moral prav dopovedati, da je tudi on ravnotako duhovnik, kakor njegovi sodniki v rdečih talarjih, okinčani z zlatimi verižicami. Sreča je bila zanj, da ni bilo ogledala v dvorani, sicer sam ne bi bil več verjel, da je tudi on še duhovnik. Obdrgnjena obleka samostanskega hlapca, ki jo je imel na telesu, dolga brada, lasje brez nege, nesnaga na upadlem licu, rdeče oči, vse to bi mu bilo samo povedalo, da to ne more biti nekdanj tako srečni župnik iz Gospojne.

V tem je prodrla blagodejna toplota do srca; samo v glavi je bilo še nekaj kakor kos ledu. Ali že je lahko povsem mirno gledal svojim sodnikom v oči.

Misliti je moral na svojega tovariša Öttingerja, ki bi se bil gotovo v tem položaju še smejal, ako bi bil videl na vrhu škofa v njegovi tolšči, poleg pa svojega nekdanjega župnika, sedanjega prošta Šusterja, starega in suhega.

Da, stari prošt je doživel še ta dan pravice. Še živi pravičen Bog v nebesih; njegov naslednik v Gospojni ga je bil pripravil ob nekoliko tisočakov mučno prihranjenega denarja, ker je dosegel pri posvetni oblasti, da je moral on, bojevnik za cerkev, spraviti župnišče v Gospojni v red.

Poleg Hercoga je sedel njegov odvetnik, profesor teologije, ki ga je bil škof določil, da zagovarja župnika.

Ljubeznjivo je gledal ta zagovornik na svojega klienta; zgovorno ga je rotil, naj prizna svojo krivico, pa mu je obljuboval, da doseže zanj lahko kazen. Ali zelo boječe je gledal duhovni odvetnik na škofa; saj bi ravno sedaj rad dobil kanonikat. Rimskega doktorja pač ne bi bilo dostojno, da bi šel za župnika kam na deželo. Zato je moral paziti, da si ne napravi škofa za sovražnika, ako se pretoplo zavzame za tako slabega duhovnika. Saj je vedel, da je cela seja le komedija. Odločeno je bilo, da se liberalnega

župnika odstavi in kaznuje. Samo odkritosrčno priznanje bi utegnilo rešiti hudodelca najstrožjih cerkvenih kazenskih sredstev. Ali zaradi moža, ki je bil vedno na glasu liberalnega duhovnika si ne more človek pokvariti bodočnosti. Morda je ta naloga zagovora sploh sama nastavljena past, da bi mogel oddati izpraznjeni kanonikat mlademu Ligvorjancu, ki je v kratkem času pridobil škofovo naklonjenost in je sedaj njegov tekmeč.

Ura v škofovi sodni dvorani je odbila četrť za četrť, čitalo se je spise in zapisnike, podajalo predloge in navidezne ugovore, skratka vso dolgo in dolgočasno pot cerkvenega kazenskega postopanja se je prehodilo s polževo hitrostjo, dasiravno je imel vsakdo jasno pred očmi cilj, ki ga je želel škof. To je izpoznal Hercog. Vedel je predbro, da je cela razprava samo formalna stvar. Zato je sedel na svojem mestu, kakor da mu ni cela stvar nič mar, kajti spovednega pečata ne sme prelomiti, brez tega pa ni zanj rešitve, ako se ne zgodi naravnost čudež. Čudeži pa so stvar tiste cerkve, ki ga po svojem škofu toži: zanj se torej tudi čudež ne more zgoditi.

Samo ko so prečitali pod prisego izsiljeno Lenkino izjavo, da je mlinar Gros oče njenega nezakonskega otroka, je prišla hipoma nova življenska moč v župnikovo, po dolgem jetništvu oslABLJENO telo Naenkrat se je vzprožil, oči so se mu zasvetile, glo-

boko in silno je dihal. Saj ga ta izjava reši, škofov sramoteči sum je žnjo pregnan. Sedaj je dolgi grozni zapor pozabljen in odpuščen. Z vso častjo se lahko vrne domu k svoji ljubi občini, lahko zopet diha planinski zrak in gleda svoje gore. Da, pravični Bog ne zapusti svojih zvestih. In proti temu dobremu Bogu je grešil malodušno in brezupno! Toda tem vnetejši hoče poslej razglašati slavo in ljubezen božjo. Odpustiti hoče škofu in me-nihom vse muke.

Toda v te srečne občutke so zadonele mirne škofove besede kakor se strese toča nad žitnim poljem:

„Torej, gospod Hercog, kaj pravite k tej izpovedbi? Nosno ste poslali to osebo k svoji sestri, da je mogla tam skrivaj poroditi. Jaz, Vaš škof, Vas vprašam v imenu vsegavednega Boga: Ali je Jožef Gros oče tistega otroka?“

Z očmi, ki so bile ostre in rezke kakor bodeži je skušal škof preiskati obtoženčevo srce. Vedel je, da mora takemu pogledu ubežati vsaka laž.

Tudi vsi prisedniki so gledali s skrajno napetostjo na župnika. Celó oba duhovna pisarja sta zrla preko svojih zapisnikov na starega moža. Krčevito sta držala peresa med prsti. Kaj zapišeta pač sedaj? Prvi korak v prostost ali duhovno smrtno obsodbo?

Dolgotrajen, pošasten molk je vladal v škofijski sodni dvorani. Ničesar ni bilo sli-

šati razen tikatakanja velike stenske ure v črnem okviru in dihanje, ki je sunkoma prihajalo iz župnikovih prs. Muha, ki se je skrila v spise, da prespi zimo se je zbudila; brenčoč je zletela škofu mimo nosu in je butnila ob okno, da je padla omedlela na desko.

Trenotek za trenotkom je uhajal in z vsakim hipom se je slabšal župnikov položaj. Zakaj ne odgovori takoj pošteno in iskreno, ako je nedolžen? Drugega za drugim je prepričal ta molk o njegovi krivici. V duhu so bili že vsi sodniki gotovi s svojo sodbo.

Polagoma, a enakomerno se je pobešala župnikova glava; oči so se mu skalile, kakor da išče pomoči, so se obračale zdaj sem, zdaj tja. Ali v pogledu vsakega sodnika je čital vprašanje:

„Zakaj ne govoriš, ako je govorila Magdalena resnico?“

Kaj je vse prebredlo v tem kratkem in vendar tako dolgem času župniku po glavi! Ali sme povedati resnico? Potrditi Lenkino izjavo? Ali ga ni svojo izpovedbo sama odvezala tajnosti svoje nekdanje izpovedi? Sama je imenovala otrokovega očeta; njemu torej ne more več škodovati, ako potrdi, kar je že znano.

Srce mu je utripalo, kakor da hoče počiti. Po žilah mu je bilo kakor kladivo, da se mu je vse treslo po glavi. V vratu mu je bilo suho, da ne bi bil mogel iztisniti od-

govora iz njego. Težje kakor mlinski kamen mu je legel spovedni pečat na glavo in na srce.

„In če velja življenje, ne smeš povedati, kar si izvedel pri izpovedi.“

To je kratki in enostavni cerkveni zakon. In čeravno ga prav tista cerkev toži in biča ter mu jemlje čast in svobodo, vendar se ne sme rešiti tako, da bi grešil proti njenemu najstrožjemu zakonu.

Zaman je prosil njegov pogled pomoči pri zastopnikih cerkve. Toda sedaj so našle njegove oči prostorček za rešitev. Uzrl je križ, ki je stal za prisego pred škofom.

In sedaj se je zopet zjasnilo njegovo oko, mirno je dihal in celo glavo je držal pokonci. Ako je njegov gospod in izveličar potrpežljivo trpel, mora tudi on tako ravnati iz ljubezni do njega.

Škof ni prezrl tega pogleda in še enkrat je vprašal:

„Spričo našega križanega odrešenika Vas rotim, da izkažete čast resnici: Ali je Jožef Gros oče tistega otroka?“

Še enkrat je splaval duhovnikov pogled od okrogle škofove postave, od purpurne, nad trebuhom močno napete obleke, od križa z briljanti, visečega na zlati verižici tja do gole Kristove prikazni na razpelu. Potem je pogledal škofu tako ostro v oči, da jih je moral pobesiti in odgovoril je s krepkim glasom:

„Kar je znano meni slabemu človeku, ni Jožef Gros otrokov oče.“

S temi besedami je izrekel sam sebi duhovno smrtno obsodbo. Sveti spovedni pečat mu ni dovolil, da bi govoril drugače. S tem pa je postavil tudi zvesto Lenko, ki je zapustila dunajsko službo njemu na ljubo, ki je zanj delala, ki mu je posodila prihranjeno plačo, na laž. Spovedni pečat je zahteval to posredno obrekovanje.

„Tedaj je Magdalena Zehetner podla lažnjivka in samo službena tajnost preiskave jo more rešiti tožbe radi žaljenja časti pred posvetnim sodiščem. Tako hudobno, lažnjivo, krivoprisežno osebo ste Vi, duhovnik, trpeli leta in leta v svoji hiši —“ Škofov glas se je sedaj izpremenil iz globokega ogorčenja v ironijo, — „toda seveda, saj je bila Vaša mladinska ljubezen, tovarišica Vašega greha, mati Vašega otroka.“

Kurja polt je obšla prečastno sodišče. Tako pokvarjen duhovnik sedi pred njimi in dihati morajo zrak, ki ga je okužil on. Kaj je pomagalo, da je župnik Hercog zatrjeval svojo nedolžnost. Otrok je bil rojen v hiši njegove sestre, ki je bila celo detetova botra in ga je vzgojila kakor svoje. Najhujše pa je bilo, da je njen mož pred škofovimi inkvizitorjem, ko je prišel v hišo povsem neuljudno, zaloputnil vrata. Tako preziranje cerkvene avtoritete je žalostno zna-

menje propalosti obitelji, s katero je župnik v sorodu. Sad ne pade daleč od drevesa.

Nikdar ni misliti, da bi bila sestra tako ravnala, ako ne bi hotela zakriti greh svojega brata. V tej točki se je torej izpoznalo župnika soglasno krivega — punktum.

Saj ne bi bilo tako hudo, ako le ne bi bil tajil tako trdovratno. Saj se zgodi dosti često, da doživi duhovnik očetovsko veselje, ali bolje rečeno očetovske skrbi. Ali tedaj so krivci tako poštene, da skesano priznajo škofu krivico, on pa ne spravlja stvari niti pred duhovno sodišče, temveč jo na kratko reši z mesecem duhovnega zapora.

Ali tedaj je prišla druga točka obtožbe na vrsto: Ankino materinstvo. Tudi ta slučaj ne bi bil tako grozen, ako se ne bi bilo iz obsodbe v prvi točki izkazalo, da je ta oseba pravzaprav obtoženčeva hči.

Tam ob steni je bilo naloženih vse polno spisov, v katerih se je lahko čitalo črno na belem, da so tekom let prišle dve, tri osebe, ali tudi njih več v dotiko z duhovniki. Glavno je bilo vselej, da ni prišla stvar v javnost. Ako se je dotičnik spokoril, tedaj je bila njegova krivica okopana v tistih spisih. Ali v tem slučaju se gre za krvoskrumbo. In še groznejša je stvar, ker krivec taji, ker taji celo še po duhovnih vajah, ker ga niti najtemeljitejši poskusi izpreobrnitve v samostanu niso izboljšali.

Tudi sedaj ga ni pripravilo dobrohotno prigovarjanje zagovornika do tega, da bi priznal.

Zopet je začela dolgotrajna razprava. Od anonimnega pisma, ki je opozarjalo škofa na nezvestega duhovnika pa do preponižnih in velespoštljivih poročil župnijskega upravitelja Grosa se je prečitalo vse spise.

Naenkrat, sredi enakomernega čitanja, je telebnil obtoženi župnik na tla, kakor bi ga bila strela zadela. Sicer se je čitalo tudi poročilo o Ankinem samomoru tako dolgočasno, kakor da se je govorilo o mrtvi mački; ali za župnika, ki še ni vedel ničesar o smrti njegove varovanke, je bilo to poročilo udarec, katerega tudi tedaj ne bi bil mogel pretrpeti, ako ne bi bilo dolgotrajno jetništvo v samostanu popolnoma oslabilo njegovih živcev.

Kaj mu je šlo vse po glavi tekom kratkega trenutka, ki je pobil njegovo telo! Anka mrtva! Samomorilka! In on je bil morilec, ker ni pravočasno poskrbel za njo, ker ni smel govoriti in ničesar storiti zaradi spovednega pečata. Morilca je naredil iz njega spovedni pečat, ki mu ga je pritisnil zapeljivec na usta.

Ako bi bil poslal takrat Lenkino hčer k sestri, kakor nekdaj njeno mater, tedaj — ako bi — ako bi — ali pred vsakim „ako“ je bil spovedni pečat — in sedaj ne more ničesar več misliti.

Kakor mrtev je ležal na tleh, s hrbtom naslonjen na stol. Dva škofova tajnika sta ga tako namestila, a roke, s katerimi sta se bila dotaknila takega grešnika, sta takoj obrisala ob posvečeno duhovniško obleko.

Seja je trajala dalje. Bila je že ena ura in sodniki so že hrepeneli po kosilu, ki se vendar ne bi smelo popolnoma ohladiti zaradi takega človeka. Ako bi bil takoj priznal, bi bil že vsakdo lahko pri mizi.

Toda sedaj je prišel konec. Ta omedlevica — ako ni bila komedija — je ravno tako dokazovala župnikovo krivico, kakor samomor njegove priležnice.

„V vodo je skočila, ker je bila sokriva, ker ni hotela preživeti sramote, da je postala nosna od lastnega očeta in ker ni hotela pričati proti njemu.“

Župnika je zavest njegove lastne krivice končno pobila. Ako ne bi bila ta oseba njegova hči, ako ne bi bil njegov greh kriv njene smrti, čemu bi omedlel? Saj konča mnogo ljudi samomorilsko in noben duhovnik ne pade zato v omedlevico. Pobožni upravitelj v Gospojni se ni onesvestil zaradi tega — nasprotno. Z vsemi močmi je branil pravice svete cerkve in odrekel je samomorilki cerkveni pogreb. Odločno je protestoval, da se pokoplje tako osebo na pokopališču. Hvala Bogu, da ima cerkev še take duhovnike, ki izravnavajo pohujšanje žup-

nika, kakršen je Hercog, pred očmi sovražnega sveta.

Ko je prišel končno zagovornik do besede, je bila za župnika res prava sreča, da je bil brez zavesti, kajti proti takemu zagovoru bi moral posredovati, kar bi bilo le pohujšalo njegov položaj.

Po izkazih cele obravnave tudi duhovni advokat ni mogel dvomiti o krivici svojega klienta. Tudi se ne bi bil upal, izraziti najmanjši dvom, kajti tako bi bil prišel v nasprotje z vsegavednostjo škofa in to se ne sme zgoditi sedaj, ko je prosil za kanonikat.

Skušal je opravičiti župnika s tem, da je navedel druge napake za vzrok njegovega globokega padca.

O duhovniku, ki je bil vedno svobodumnega mišljenja, ki je posedal z brezbožnimi ljudmi v železniškem odboru, ki je pehal najboljše stebre stranke v občini v ozadje, da, ki se celo ni udeležil katoliškega ljudskega shoda, ki je dal protestantu prenočišča v župnišču in je kosil ž njim ob eni mizi, o takem duhovniku ni bilo misliti nič drugega, kakor da ga pusti Bog globoko pasti.

Duhovnik, ki ni imel ljubezni do svete cerkve, ljubezni do svojega škofa, čegar plemenito srce je globoko užalil s svojim trdovratnim tajenjem; duhovnik takega srca, ki je bilo hladno in brez zanimanja za svete interese tiskovne družbe, ki ni daroval ni-

koli vinarja za volilni sklad — je moral odpreti svoje, od hudobnih časopisov zapeljano srce, pregrešni zemeljski ljubezni.

„Ako torej zasluži moj klient kazen — in da jo zasluži v polni meri. je nedvomno — tedaj jo zasluži predvsem kot liberalen duhovnik. Njegova svobodomiselnost, njegovo prosto, protestantovsko mišljenje, je predvsem kaznjivo. Vse drugo je le posledica njegovega necerkvenega mišljenja in občudovati moram potrpežljivost našega obče ljubljenega, premilostljivega, prečastitega višjega pastirja, ki je toliko časa trpel takega duhovnika v vinogradu Gospodovem.“

Posvetovanje duhovnih sodnikov ni bilo dolgotrajno. Ko je izrekel škof s svetim pogledom proti nebu „kriv je“, je bila kmalu izrečena soglasna obsodba na župniku, ki je težko sopeč ležal na tleh. To je bil jasen dokaz za pomoč svetega duha, ki so ga bili klicali začetkom seje z „veni sancte spiritus“.

Kazen, ki so jo izrekli nad obsojencem, je določila, da se mu vzame župnijo; obenem se je izreklo suspensis a sacris. Razpolaganje z osebo bivšega župnika se je prepustilo pravičnosti in dobri volji škofa.

Zadovoljen z uspehom razprave je vsakdo pograbil na karton prilepljen vzorec molitve; vsi so pokleknili in so skupno molili „Gratias agimus tibi Domine“.

Kmalu ni bilo nobenega izmed prečastitih udov škofovskega sodišča v dvorani.

Stenska ura je že odbila pol treh in apetit — o lakoti seveda ni govora pri kanonikih — jim je požuril korake. Dolga svilnata krila ob rokavih so jim frfotala ob urni hoji semtertja kakor golobove peroti.

Potrpežljivo so poslušali strogi sodniki doma kazenske pridige še strožjih kuharic zaradi dolgega izostajanja. Samo škofovi pisarji so imeli še opravka s spisi in so se na tihem pogovarjali o razpravi. Svoje prepričanje je moral seveda vsakdo zatajiti. Mladi duhovniki so poznali prečastitega upravitelja Grosa že več let kot tovariša. Vedeli so, da je „štreber“ prvega reda in poznali so tudi njegovo preteklost. Ali izreči niso smeli svojih najtajnejših misli niti med seboj. Saj so imeli sami željo, da bi se povspeli in zato ni smel zaupati drug drugemu. Vsako neprevidno besedo bi se bilo gotovo že v prihodnji uri naznanilo škofu.

Sedaj sta prišla tudi meniha, ki sta bila zjutraj pripeljala jetnika sem, da ga odpravita na škofov ukaz do dalnje odločbe zopet v samostan.

S krepkimi rokami sta pograbila otrpjenega na obeh straneh ter sta ga odvlekla na dvorišče, kjer je bil voz že pripravljen.

Hladni zimski zrak je zavel okrog smrtno bledega lica odstavljenega župnika in mu je spravil kri zopet v gibanje. Odprl je oči in menda se je zopet osvestil; kajti

s svojimi slabimi močmi se je branil menihov, ki sta ga držala. Nikakor ni hotel sesti na voz. Toda štiri čvrste roke so kmalu užugale njegov upor. Dvignili so škofovega kaznjenca na voz, tudi oba meniha sta prisedla, voz se je zaprl, kočijaž je švignil z bičem po konjih in drdraje se je odpeljala kočija skozi duri škofove palače.

Škof je vstal od mize in je gledal skozi okno. Še sedaj se torej upira ubogi grešnik njegovim dobrohotnim določbam. Ali on ga že spokori! Kdor noče slušati, naj čuti. Čemu bi ga bil Bog postavil za škofa, ako ne bi smel delati, kar hoče . . .

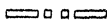
Vse bolj se je voz bližal samostanu in vse jasneje se je Hercogu prikazovala grozota njegovega položaja. Le ne nazaj v samostan! Rajši tolči kamna, rajši beračiti, le da bi bil svoboden! Kakor mrlič je sedel na svojem mestu. Ali naenkrat, preden sta mogla meniha preprečiti, je razbil okno in je klical na pomoč, kar je mogel. Ravnokar je prišel voz električne cestne železnice in kočija se je morala ustaviti. Kmalu se je zbrala radovedna množica okoli voza. Saj so vsi poznali kočijo, škofovega kočijaža in škofove konje. Električna se je že odpeljala, ali voz ni mogel dalje skozi množico. Meniha sta hotela besnemu duhovniku zatisniti usta, ta pa se je branil kakor vjeta divja zver. „Na pomoč! Na pomoč!“ je kričal, kar mu je dalo grlo.

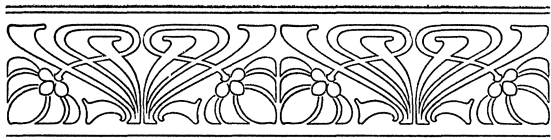
Na srečo sta prihitela dva redarstvena stražnika. S kratkimi besedami jima je dovedal menih, da imata blaznega duhovnika v kočiji. Prvi stražnik je skočil na kozla, drugi je razgnal ljudi, in nekoliko minut pozneje je izginil voz za samostanskimi durmi, ki so se takoj zaprle.

Upehani župnik sedi že zopet v svoji ječi, dočim pije stražnik četrtinko samostanskega vina, ki mu ga je prinesel kletničar v sobo za razgovorjanje.

Zvečer pa so časopisi poučili ljudi, ki bi bili malone storili zakonito zabranjeno dejanje, ko so hoteli osvoboditi škofovega jetnika, da niso imeli prav. Liberalni „Večerni list“ je obširno poročal o globokem padcu župnika, ki je dal v Gospojni po tihotapskem jezuitu razbiti liberalen shod, socialno - demokratični „Ljudski glas“ je pa objavil dolg zapisnik grehov hudobnega farja v rubriki „Zopet eden“.

Samo klerikalni „Križni list“ je storil najboljše, kar je mogel in kar je storil v vsakem takem slučaju: Molčal je. Ko je škof zvečer čital časopise, se je moral glasno smejati. Kaj takega še ni doživel. Vsi „proticerkveni“ listi ga hvalijo. In za to čudno hvalo mora biti hvaležen odstavljenemu župniku. To brezbožno časopisje je torej le še boljše nego nezvesti duhovnik.





XXV.

V Gospojni ljudje še vedno niso hoteli verjeti, da je odstavljen njih ljubljeni župnik. Saj je bil tako marljiv in dober gospod! Zlasti ubogi, bolniki in šolski otroci so imeli dosti razloga za tožbo radi njegove odsotnosti. In da ga sedaj ne bi bilo nikoli več?

Res ni prišel več. Zadnjo nedeljo je prečital gospod Gros, ki je bil že imenovan za župnijskega provizorja, škofovo odstavljenje raz prižnico, ter je opominjal ihtečo občino prav medeno, naj pridno moli za ljubega dušnega pastirja.

Ali že popoldan so se razširjale čudne govornice o odstavljenem od hiše do hiše, ne da bi se poznal vir, iz katerega so prišle. Šepetalo se je o težkih grehih župnika, o njegovih tajnih otrocih in vse slabe povesti je skrivnostno potrdil cerkovnik. Delal se je, kakor da vé vse, ali da noče

govoriti nič slabega o duhovniku. Vzdihoval je in zavijal oči. Odkar je bil gotov, da se stari župnik ne vrne več, se je čvrsto držal mlinarja, ki je moral porabiti vse, da bi dobil Avgust dobro župnijo. Ta pa je ostal previdno v ozadju in je prepustil očetu ter njegovemu dobremu prijatelju, cerkovniku, da pripravita polje zanj. Kvečjemu je dvignil ramena kvišku, ako se je govorilo o starem župniku in je dejal: „Smo pač vsi grešni ljudje.“

Tako je izgubil župnik polagoma svoje največje bogastvo v Gospojni: Čast pred občino in prijeten spomin. Na vse, kar je tukaj storil dobrega, je padla slana, ki je uničila najlepše sadove njegovega dela. Ali po tem ni vpraševal ošabni župnijski provizor; ako le postane župnik, stori vse še bolje nego njegov predhodnik.

Toda moralični škodi se je pridružila tudi gmotna. Vse v župnišču je bilo Hercogovo imetje. Vso opravo, konje, krave, krmo in vse nove poljedelske stroje, skratka vse v hiši in v gospodarstvu je kupil on. Ko je bil imenovan za župnika, ni zapustil prejšnji gospodar niti žeblja v steni. Seveda je bil še mnogo dolžan hranilnici, pa svoji sestri in kuharici Lenki. Doslej je odplačal samo en del hranilniškega dolga, ostale dohodke pa je porabil za ustanovitev ubožnice.

Doslej je bilo seveda lepo za gospoda Grosa. Prav krasno je živel kot upravitelj

od župnikove lasti. Vozil se je z njegovimi konji in z njegovim vozom, prodajal je mleko od župnikovih krav, kuril je z njegovimi drvi, njegovo žito je oddajal v mlin in prost vseh posvetnih skrbi se je lahko popolnoma namenil svojemu poklicu. Sedaj pa je prišel od škofovskega konzistorija nalog, naj se proda župnikovo imetje, od kupnine naj se poplača njegove dolgove, ostanek pa naj se pošlje samostanu bosih bratov, da se tam poplača hranbene troške.

To je bila sitna reč. Toda skrbni oče župnijskega provizorja je znal pomagati. Pokupil je kar sam vse za ceno, ki ni iznašala niti polovice precenjevalne vrednosti.

Prišli so pač tudi drugi kupci, toda te je znal tako obdelati, da so se preplašili in opustili vsak nakup. Z izkupičkom se je ravno lahko poravnalo terjatev hranilnice; župnikova sestra in Lenka sta ostali praznih rok.

Zato pa je dobil mlinar za naravnost smešno ceno ves fundus instructus ter je svečano izjavil, da daruje vse svojemu ljubemu Gustlu, ako postane župnik v Gospojni.

Lenka je bila sedaj ravnotako siromašna, kakor takrat, ko jo je bil mladi kaplan potegnil iz vode. Ne, še vse siromašnejša je bila. Takrat je imela še svojo mladost, lahko je delala in si zaslužila kruh. Sedaj pa ni mogla s svojo leseno nogo niti beračiti. Samo vsako noč je s težkim trudom prikrevsala na grob svojega otroka, iz kate-

rega bi bila najraje s prsti izgrebela kamen, ki ga je bil bigotni oče postavil na gomilo.

Taka oseba bi bila samo breme za občino. Zato je prečastiti gospod župnijski provizor predlagal na prvi seji ubožniškega sveta, naj se jo izžene iz občine, v katero ni pristojna.

Tega predloga mu ni narekala neusmiljenost, temveč več višji duhovniški obziri, pred vsem škofova zapoved, ki je zahtevala, naj se čimprej odstrani oseba, ki je zapeljala župnika, iz kraja, kjer je povzročila toliko pohujšanja.

Gospod župnijski provizor je dobro vedel, da se je škof motil. Toda v času, ko bi bil sam rad postal župnik, se ni smel pokazati nepokornega pred svojim škofom.

Ozirati se je moral pa tudi na svojega grešnega očeta. On, duhovnik, mora rešiti dušo očeta, katerega spominja navzočnost sogrešnice vedno na njegovo nekdanjo ljubezen. Zato je bil tudi svetemu spominu pokojne matere dolžan, da odstrani to osebo, ker sicer bi lahko oče zaradi žive pozabil na mrtvo.

Udje ubožnega sveta, ki so bili izvoljeni še v času odstavljenega župnika, so pač menili, da bi bilo prav, ako bi se pustilo staro Lenko še do smrti v ubožnici, katero je bil ustanovil župnik.

V takih razmerah je moral provizor predložiti škofov nalog in znal je tako

uspešno govoriti o pokorščini, katero so kristjani dolžni škofu kot namestniku božjemu, da je ubožniški svet soglasno priporočil občinskemu odboru izgon.

Ako je ne bi bil kaplan pred 27. leti potegnil iz vode, ne bi bila Lenka sedaj obsojena na smrt od lakote. Ali naj sedaj dokonča, v čemur jo je bil takrat preprečil mladi duhovnik? Morda bi dobila tedaj grob poleg svojega otroka, od katerega se ni mogla ločiti.

Ali tega ni smela storiti. To je takrat obljubila kaplanu in če je tudi že davno, hoče vendar ostati zvesta obljubi.

Kako dobro se je še spominjala na njegovo resno svarilo tam zunaj pri spovedi!

Ne, tega ne bode storila. Stari Bog, o katerem je tolikokrat pridigal župnik tam v cerkvi, živi vendar še in je ne zapusti. Četudi ne hodi več v cerkev, odkar se propoveduje tam namesto o Bogu, le o njegovih namestnikih, o tistih namestnikih, ki so jo izgnali iz župnišča, ki so jo ogoljufali za njen zaslužek, ki so gotovo spravili tudi dobrega župnika v nesrečo in ki so pognali njenega otroka v smrt!

Poiskala bode še enkrat isto pot, katero ji je bil v nesreči pokazal kaplan — k župnikovi sestri.

Tovariši njene revščine so zbrali svoje beraške novčiče, da so ji mogli darovati denar za pot. Sedaj se je pokazala nova

župnikova železnica res kot sveto delo. Peš ne bi bila mogla iti zopet na pot kakor takrat. Edina noga ji je služila komaj do kolodvora, ker se v zadnji hladni noči ni mogla ločiti od groba, nad katerim ne bode megla nikoli več moliti. Napol zmrznjena se je zjutraj vrnila s pokopališča v ubožnico.

Bila je prav čudna procesija, ki se je pomikala od ubožnice polagoma proti kolodvoru. Pač niso nosili križa spredaj, ali vseh štirinajst Lenkinih spremljevalcev je nosilo križ uboštva ali bolezni v srcu.

Po zraku niso vihrale ponosne zastave, ali Bog je gotovo z veseljem gledal iz nebes na to kopico bede. Sveti novčiči, ki so jih reveži nabrali med seboj, da so mogli plačati vozni listek za Lenko, so veljali njemu gotovo več nego milijoni, ki jih je nabral škof za kakšno cerkev srca Jezusovega.

Roke štirinajstih starih, potrlih siromakov ne bi bile spravile odhajajoče tovarišice v železniški voz; ali dva čvrsta sprevodnika sta jo lahko in prijetno dvignila. In bila sta dva cerkvi sovražna socialna demokrata, ki sta vzela od cerkve zavrženo nekdanjo župnikovo kuharico pod svoje okrilje.

Žalostna, kakor da se vrača od pogreba, je lezla mala družba zopet na hrib. „Vidite, župnik je vedno dejal, da se vidimo zopet v nebesih. In našo Lenko najdemo gotovo tam. Ako ona ne pride tja, tedaj tudi nobenega duhovnika ne bode gor.“ S temi

besedami je tolažila slepa Cenka svojo sušičavo spremljevalko.

To posebno hvalo je gotovo največ povzročila košara, v kateri je Lenka prej dan na dan prinašala jedila iz župnišča v ubožnico.

Mlinar je kupil sicer za svojega duhovnega gospoda sina vso opravo župnišča prav poceni; ali to košaro je gotovo popolnoma prezrl. V ubožnici je pač nihče več ni videl.

Lenka še ni bila na cilju, kjer jo je imela župnikova sestra ljubeznivo sprejeti, ko je že došlo v škofovo konzistorialno pisarno obširno pismo gospojinskega župniškega urada. Preponižno je poročalo, da je srečno odstranjena oseba, ki je povzročila v župniji toliko nesreče in koliko se je trudil preponižno podpisani župni provizor, da je še vedno nepokorna občina izvršila pravični ukaz prečastitega škofovega konzistorija. Ali z božjo pomočjo upa provizor, da pridobi še v dobi svoje provizure zapeljano občino s previdnostjo in resnostjo, največ pa z dobrim primerom, za koristi svete cerkve, da se tedaj lahko umakne vrednejšemu nasledniku.

Kmalu je prišlo več starejših duhovnikov v Gospojno, da bi si ogledali župnijo, preden prosijo za njo. Vseim je ugajalo lepo župnišče in vzorno gospodarstvo. Skoraj vse pa je zastrašila ogromna svota, katero je za-

hteval mlinar kot lastnik za fundus. Tirjal je več kakor trikrat toliko, kolikor je bil plačal za vse.

Tako je postalo že mnogo tekmecev prečastitega gospoda sina neškodljivih; in če bi vendar kdo drugi dobil župnijo, bi imel mlinar vendar osem do deset tisoč forintov dobička.

Toda gospod provizor se je naredil v škofovih očeh že sam vreden te župnije. Skoraj po ves dan je sedel pri pisalni mizi in je tam izvrševal dušno pastirstvo. Utegnil se je celo močno razjeziti, če so ga poklicali k bolniku, da bi mu dal zadnje pomazanje. S tem je izgubil celo uro, ki bi jo lahko vse boljše posvetil cerkvi. Storil je pa res velikanske reči. Vsak teden je poslal najmanj po tri uvodne članke za škofovski dnevnik kot „poštine prosto versko stvar“ uredništvu. Storil je tako, kakor drugi, da prihrani poštnino, pa tudi zato, da izpozna škof tembolje provizorjevo dušno gorečnost. Poročal je o vsem, kar se je zgodilo v okolici svoje oblasti, in če je bila vpletena marsikakšna fina denunciacija njegovih zapupnih sobratov, ga ni pekla vest. Tako so delali vsi, ki so hoteli „priti naprej“; pri škofu, ki je hotel vedeti vse, pač ni šlo drugače.

Ob času velikonočnih izpovedij je povabil celo štiri jezuite na lastne stroške, da so imeli cel teden mision v Gospojni. To

je bilo velikansko, kaj takega ni storil še noben provizor.

Skoraj vsako nedeljo je bilo žrtvovanje in cerkovnik je hodil z mošnjičkom okrog, da se je moglo pošiljati vsak teden prečastitemu ordinariatu doneske za raznovrstne „cerkvene svate“.

Katoliški društveni shodi so sledili drug drugemu in na vsakem je nastopil kot navdušen govornik za pravico in svobodo preganjane cerkve, kar so drugega dne točno poročali klerikalni časopisi.

Že je bil rok za prošnje za izpraznjeno gospojinsko župnijo skoraj potekel in ponižni provizor še ni vposlal svoje prošnje. Bilo bi vendar nevarno, ako bi se bil silil v ospredje. Njegovi mladi tovariši v konzistorialni pisarni so mu naznanili, seveda pod pečatom tajnosti, točno vsakega prosilca. Med njimi so bili stari, častitljivi župniki, ki so živeli po desetletja v revščini in pomanjkanju po oddaljenih, skritih župnijah kot zvesti Kristovi sluge ter so delali požrtvovalno in trpeli, o čemur seveda katoliško časopisje ni znalo poročati ničesar. Saj stari možje v službah ubogega ljudstva niso sotrudniki cerkvenega časopisja.

Pri vsaki priložnosti je pravil gospod Avguštin Gros, da je vse premlad in premalo izkušen, da ni vreden župnije. Ta cenena skromnost se mu je lepo podajala;

s svojim očetom se je bil pa že davno zmenil za ves lepi načrt.

Topot je posegel mlinar tako globoko v svoj žep, kakor sicer le v žitne vreče kmetov. Pet desetakov je dal marljivemu občinskemu slugu, poleg pa spis, ki ga je moral prepisati, potem pa nabrati nanj podpise po celi občini.

Bila je prošnja škofu, s katero je cela občina prosila na kolenih, naj se namesti prečastitega gospoda provizorja Grosa za župnika. Hvalilo se je seveda na vso moč njega, še bolj pa škofa, ki imenuje gotovo le najzvestejšega in najboljšega slugo cerkve za župnika. Spretno je bila vpletena tudi tožba nad provizorjem, tožba namreč, da ga vse prošnje cele občine niso mogle omehčati, temveč je izjavil, da bi sprejel župnijo le tedaj, ako bi mu ukazal božji namestnik.

Poskrbljeno je bilo tudi za nekoliko primernih napak, da se ne bi mogel poroditi sum, da je provizor sam sestavil pismo.

Občinski sluga je pošteno zaslužil svojih petdeset forintov, ne le zato, ker je tekal neznansko pridno po celi občini od hiše do hiše in v kratkih dneh nabral sto in sto podpisov. Tu je dejal, da se gre za davčni popust, tam zopet, da je prošnja za ljubega starega župnika. Čital ni spisa nihče, podpisal ga je vsakdo. Po preteku nekaterih ur je bilo dovolj, zahtevati podpis, ko je že

toliko drugih podpisalo. Končno je pritisnil še občinski pečat, ki je ležal v pisarni, na prošnjo in je dobil zato še posebe forint.

Samo enega imena ni bilo na pismu; mlinarjevega namreč.

V strahu je čakal provizor na uspeh tega spisa. Ako se le ne posreči njegov načrt? Ako mu škof ne naloži, naj prosi za župnijo? Komaj je pričakoval prihod pošte. Vselej je bil že četrť ure prej na pošti; ali pričakovanega službenega pisma ni bilo. Čutil se je že kar nezmožnega, da bi spisal kak uvodni članek.

Res je potekel rok za vložitev prošnje, ne da bi bilo prišlo škofovo vabilo, naj se provizor udeleži tekmovanja.

To je torej plača za njegovo zvesto cerkveno mišljenje? Sedaj naj se gre pa še škof solit, ali naj stori, kar hoče. Oče je zmerjal škofa kakor Turek. Petdeset forintov — še enoinpetdeset jih je bilo pravzaprav — je bilo izgubljenih, kakor da jih je vrgel v potok. Najzanimnejši fantalini so vendar-le popje! Najrajši bi bil kar sam razrušil svojo politično čitalnico.

Prečastiti sin se je najprej umiril. Ako ni bilo sreče z župnijo v Gospojni, se mora pač truditi, da doseže drugače svoj cilj. Morda mu je določil Bog še boljšo župnijo. Saj je še mlad in lahko še počaka; zato mora ostati pri škofu na toplem. Marsikateri duhovnik si je pokvaril z nepremišljeno jezo

zaradi takega zapostavljanja celo bodočnost. On pa je pri jezuitih ne le študiral, ampak se je tudi naučil kaj.

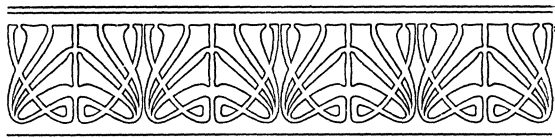
Ponižno pismo škofu je imelo kljub čudnemu slogu nepričakovan uspeh. Izrekel je v njem svoje obžalovanje nad nekim spisom, ki ga je menda odposlala gospojnska občina brez njegovega znanja; kratkovidni ljudje, ki jih je zapeljal prejšnji župnik, so se drznili, se vmešavati pri nameščenju župnika v posle, s svetim duhom navdanega višjega pastirja. Tako je prišla svoboda svete cerkve v nevarnost, četudi se ljudje niso zavedali greha, ki so ga storili. Končno je prosil preponižno odpuščanja za grešnike.

Dva dni pozneje je dobil provizor od škofa nalog s poukazom na kanonično poslušnost, naj prosi za župnijo. Da pa ne bode prošnja nasprotovala cerkvenim predpisom, naj napiše za deset dni starejši datum.

Sedaj je bila radost in veselje v župnišču in v mlinu. V očetovo srce se sicer še ni vrnila ljubezen do škofa, tem večje pa je bilo njegovo spoštovanje modrosti in previdnosti duhovnega gospoda sina.

Toda ne. Modrejši je vendar on, praktični oče, ki je svojčas izročil sina jezuitom v izobrazbo.





XXVI.

Z blagim dihom je odpihnila pomlad ledeno skorjo z malega okna, izza katerega je sedel nekdanji župnik Hercog v samostanski celici. Slišal je že žgolenje ptičkov o svobodi iz samostanskega vrta; sam pa je bil še vedno jetnik. Kakor takrat, ko je prvikrat pogledal skozi to okno, je plaval dim iz tovarniškega dimnika liki črn komet čez jasno nebo; sam pa je sedel nepremično na svojem ležišču. Velikonočni dnevi so mu bili tako malo sveti, kakor božični. Vedel je le še, da se menjata dan in noč; ali kdaj mine teden ali mesec, tega ni mogel več razločevati v svoji obupni samoti.

Ako ne bi mislil na lepe gore, ako se ne bi spominjal na preteklost, ki jo je pozlačevalo povračanje misli, bi bil moral verjeti, da je tukaj zaprt vso večnost.

Kako hitro so minevali dnevi svobode v delu in v molitvi! Sedaj pa ne sme več

delati in ne more več moliti. Komu naj moli? Bogu, čegar namestnik ga drži v ječi? Svojemu sotrpinu, svetemu Janezu od Pomuka? Saj je vedel, da niso umorili tega češkega svetnika zaradi spovednega pečata, temveč iz političnih razlogov.

In vendar je molil. Seveda je bila pred njegovo cerkvijo tudi ta molitev pregrešna. Molil je samo za samomorilko, ki je morala umreti, ker ni pravočasno prelomil spovednega pečata.

Pomladni dnevi so bili jetniku prava blaginja. Postavil je mizo k oknu, stopil na njo in po cele ure je gledal v samostanski vrt. Mnogo sicer ni bilo videti tam, toda ubogemu jetniku je napravilo nekoliko glav solate ter poganjajoče kromirjeve kali toliko veselja, kakor potniku v svobodni ves planinski svet. Za oglom je moral biti jablan, kajti veja se je raztezala svobodno v zrak in kmalu je doznal na tej veji vsaki list. Ko je prilezla gosjenica in pojedla nekoliko listov, bi bil najraje zaplakal. Niti posameznega drevesnega lista ne more rešiti!

Ako je bil tak dan krasen v primeri z groznimi zimskimi dnevi, so bile noči brez upanja tem žalostnejše. Tedaj so prihajali duhovi na obisk. Ne tuji duhovi iz samostanske grobnice, temveč dobri in hudobni ljudje, ki jih je bil srečaval na duhovniški poti, ki so hodili ž njim ali pa so se mu postavljali v okom.

Ni li bil sam tudi duh? Kaj ni bil duhovnik v njem že umorjen? Kakor duh iz grobnice se mu je prikazal prejšnji gospojnski župnik, gledajoč ga s suhimi očmi, pa je položil prst na usta, kakor da mu hoče pritisniti goreč pečat na ustnice. Potem so prišli: Lenka v dolgi, mokri halji, mrtvi Miha iz žage s krvavim nožem, tihotapski mlinar, cerkovnik z nabiralnikom; potem je prišel duhovski sobrat Avguštin. Odet z veliko ovčjo kožo je kazal zobe kakor volk, njemu pa so bile roke zvezane in ni se mogel braniti. Čutil je celo vroči dih iz ust, ki so mu bile raztrgale najljubšo ovco. Za njim je vstopil škof in je napolnil celico s svojim telesom tako, da se je ves plašen stisnil ob mrzli zid.

Toda najstrašnejši je bil vsako noč obisk njegove sestre. Po vseh kotih je iskala, pa ga je gledala strogo in je vpraševala z jasnim glasom: „Kje je moje dete? Kje je Anka, ki sem ti jo zaupala? Ali mi nisi zastavil duhovniške častne besede, da jo bodeš varoval kakor zenico v očesu in branil nesreče? . . . Kaj? Spovedni pečat je kriv? Mar je spovedni pečat svetejši nego človeška sreča in človeško življenje? Ali velja več, kakor moška beseda in duhovniška čast?“

Potem je prišel glóboko, glóboko kakor iz groba znan glas: „Mati, saj že prihajam. Saj si ti moja mati, četudi ljudje ne ver-

jamejo. Kajne, da si moja mati. Sicer bi bil vendar Gustel, moj Gustel, moj brat; on pa me je ljubil vse drugače kakor brat.“

Počasi in težko se je dvignil obraz s kamenitega poda, obraz, smrtnobled, pokrit s pajčolanom iz mokrih las. Z mrtvaškimi očmi je zrl zdaj na župnika, zdaj na sestro. Kje so rože, ki so nekdanj cvetele na tem veselem licu? Kakor ledena zona je preletelo po župnikovem drhtečem telesu. „To je tvoje delo,“ je dejala sestra z jeznimi očmi in je izginila.

Mrtva prikazen pa se je dvignila popolnoma iz poda, polagoma se mu je približala, položila je svojo mrzlo roko na njegova usta in pečat na ustnicah se je izpremenil v led. Mraz je silil vse globokeje v staro telo, da je srce zaradi mraza komaj še utripalo.

Samostanska ura pa bije in bije, ali medtem ko bije dvakrat uro, leži vselej večnost nezakrivljenega prokletstva.

Za vse druge duhove je našla cerkev formulo za zaklinjanje, ali te duhove, ki so prihajali mučiti njenega prokletega, zvestega hlapca, je sama priklicala iz grobov.

Ta od Boga in ljudi zapuščeni duhovnik je moral postati celo v jetništvu še kamen zgage za cerkev. Zaradi njega bi se bila malone raztrgala lepa vez med škofom in med redovniškim domom.

Menihi so bili umevnega mnenja, da bi moral plačati škof za svojega jetnika v samostanu hrano in stanovanje. Duhovne vaje in poskuse izpreobrnitve so itak vele-dušno izvršili brez plačila.

Začetkoma je škof tolažil menihe, da se pokrije itak vse stroške iz župnikovega premoženja; zastavijo naj le dober račun. Ko se je pa pokazalo, da se je pokrilo po prodaji župnikovega inventarja v Gospojni komaj njegove dolgove pri hranilnici in da ni ostalo novčiča za njegovo prehranjevanje v samostanu, je priznal tudi škof, da je bil Hercog pravi lopov, ki ni znal ravnati z denarjem. Jasno je bilo, da skrbi župnik, ki se ne zna brigati za svoj lastni denar, še slabše za duše, ki mu jih je zaupala cerkev. In takega človeka, ki ne zna gospodariti s svojim imetjem, je hotel imenovati za oskrbnika svoje pristave! Lepo bi ga bil znal ogoljufati!

Z eno besedo, to je bil nov dokaz za trdovratno zatajevano župnikovo krivico. Kam bi bili prišli dohodki njegove župnije? Grešna ljubezen je razsipala sveto cerkveno blago. Nova šola in ubožnica niste veljali župnika niti novčiča. Za take posvetne svrhe ne sme porabiti duhovnik denarja, ki ga je zaslužil v cerkveni službi, in za cerkvene namene ni storil župnik takorekoč ničesar. Katoliško strokovno društvo, družba za boj proti protestantizmu, katoliški volilni sklad,

katoliška šolska družba in enaki zavodi bojujoče se cerkve so zaman čakali na kakšno podporo od izgubljenega sina. Samo podpornemu društvu za uboge duhovnike je dajal vsako leto izdatne zneske.

In takega lopova, ki je bil štirideset let duhovnik, pa ni niti toliko prihranil, da bi mogel plačati samostanu svoj grah, naj hranijo zastonj? Zato vendar cerkev ni ustanovila samostanov. Ali zaradi takega človeka ne sme trpeti cerkvena sloga škode. Škof in samostan sta sklenila ugovor; škof je plačal za svojega jetnika vsak dan dvajset novčičev, samostan pa je napravil s tem še precej dobro kupčijo. Najbolje pa je uplival ugovor na župnika; poslej je imel vsaj mir pred vsiljivimi poskusi izpreobrnitve, s katerimi so ga doslej neprenehoma mučili menihi.

Že večkrat je samostanski predstojnik preponižno opomnil škofu, da je nesrečni duhovnik zrel za blaznico. Mnogo drugih duhovnikov, ki so bili poslani v samostan na opazovanje, se je vzelo na samostanskem dvorišču v zaprt voz ter se jih je odpeljalo v norišnico, dasiravno ni bilo na njih tako napadnih znamenj duševne abnormalnosti, kakor na tem melanholičnem župniku. Toda z oddajo v blaznico ni soglašal škof. Taka kazen bi bila za zakrknjenega grešnika vse premajhna.

In vendar bi bil škof s svojim ljubezni polnim srcem še sedaj pripravljen, vršiti

milost. Velikega grešnika bi bil pomilostil na norišnico, ako bi se bil končno skesan povrnil k njemu. To bi bilo gotovo posebno znamenje škofove dobrote. Saj je blaznica pravi raj v primeri z jetništvom v samostanu. Bolje je, živeti med norci, kakor telesno in duševno obumirati v nemi samoti. V norišnici se dobi vsaj pošteno hrano, ker mora plačati država za škofovo žrtev. Seveda, okrevanja tudi tam ni za duhovnike, ki jih pošlje škof. Še vsak duhovnik je umrl tam. Ali tam bi se bilo morda vsaj lahko pobegnilo, kar je v samostanu povsem nemogoče.

Ali tudi za to ceno ni mogel odstavljeni župnik postati lažnjivec. Da si olajša svoj grozni položaj, se ne more priznati krivega greha, ki ga ni zagrešil.

Toda ravno ta stalnost mu je imela povrniti svobodo. Saj bi bil lahko tako hudoben, da bi živel še mnogo let. Kakšen račun bi bil to, ako bi moral plačevati škof dan na dan po dvajset novčičev zanj samostanu! Itak mu je povzročil že preveč nepotrebnih stroškov. Zato pa je imel postati sedaj primerno sredstvo za višjo čast božjo in za poveličevanje svete cerkve.

Cilj, ki ga je hotel doseči, je bil v škofovih očeh tako dober in koristen, da je bil sedaj še vesel, da je dobil tako ceneno sredstvo v roko.

Izvršiti je hotel funkcijo, za katero ni imel izmed stoterih škofov eden priložnosti. Pokazati je hotel svojemu duhovništvu, kako zna kaznovati škof, kadar nalete njegove ljubezni polne svaritve na gluha ušesa. S primerom je hotel druge duhovnike varovati podobnih zmot.

Vročje solnce avgusta je zorelo po deželi sadje na drevju, po mestu pa je delalo prah po cestah in ulicah. Sole so bile zaprte, po vaseh pa so imeli ljudje toliko opravka, da niso imeli niti časa za bolezen. To je bil najpripravejši čas za duhovne vaje duhovništva. Mnogo sto pisem je odletelo iz škofovske pisarne po deželi. Nekatera so obsegala vabilo, večina pa strog ukaz, da pridejo duhovniki dne 6. avgusta ob dveh popoldan na petdnevno duhovno vajo v samostan bosonožcev.

Če se že noben duhovnik ni drznil, prezreti škofovo vabilo, bi bilo naravnost nezaslišano, ne slušati neposredne zapovedi. In marsikdo, ki bi bil sicer prišel prostovoljno, je odšel brez koristi z vaj, ker se jih je prisiljen udeležil.

Ako ne bi bil Hercog že napram vsemu ravnodušen, bi bil opazil, da hodi nekaj dni mnogo več nog po hodniku, kakor navadno in da se sliši razven klopotanja sandal tudi škornje po tlaku ter semtertja prav krepke, gosposke korake.

In če ne bi bil preslab, pa bi mogel še splezati na mizo in gledati skozi okno, kakor spomladi, bi bil opazil na svoje začudenje mesto rujavih kut skoraj same črne talarje po vrtu. Da, opazil bi bil celo lahko posameznike, ki so se skrivali za staro šaro po hodnikih in so tam kljub strogi škofovi prepovedi kadili smotko.

Med temi nepokornimi grešniki pa ni bil novoimenovani gospojnski župnik gospod Gros. Nasprotno. Hodil je kakor sveti Alojzij, pobešal je oči in bil je videti tako izgubljen za svet, kakor da ne misli na svoje svete konje in krave ter na dobro žetev, temveč samo na pot v nebesa. Najti pa je znal vedno pot, ki ga je pripeljala v bližino škofa, da se je lahko prepričal o posebni svetosti svojega ljubljenca.

Bodisi da je bila duhovniška bratovska ljubezen, ali pa je bil namen, da se povrne za sveto škofovsko funkcijo določenemu župniku Hercogu potrebno moč: tudi ta nevredni duhovnik je dobival sedaj vsak dar z mize prečastitih gospodov eksorcizantov prav dobro hrano. Celo kozarec vina je zablodil vsak opoldan in večer v njegovo jetniško celico.

V četrtek popoldan, ko so se vsi, od škofa do najmlajšega kaplana izpovedovali pri menihih, sta prišla celo dva samostanska brata k njemu. Prvi je nosil duhovniško obleko, drugi pa je imel škarje in britev.

Ta je imel težko delo, ko je hotel odstraniti župnikovo dolgo brado iz globokih gub njegovega lica. Toda posrečilo se mu je izvrstno; saj je bila njegova služba, da je vsaki mesec obril glave menihov.

Samo dolgih las se ni dotaknil, pač pa mu je izrezal na glavi veliko okroglo tonzuro, da ni mogel imeti lepše niti škof. Celo nohte so mu porezali. In ko je prinesel služeči brat tople vode, da se je umil in ko so mu oblekli duhovniško obleko, je bil podoben staremu župniku z dežele, ki je bil posvetil celo svoje življenje službi človeštva, pa gre sedaj v pokoj.

Prejšnega gospojinskega župnika pač ne bi bil nihče izpoznal, tako se je svobodni sin planin postaral v treh četrletjih jetništva.

Ali vse to se je zgodilo brez besede. Saj je bil molk dolžnost v samostanu. Samo fin smehljaj je odgovarjal na župnikova vprašanja.

Mislil je že, da se mu odpro sedaj tudi vrata ječe. Ali čvrsto so se zaprla. Samo še besedo je izrekel menih s posebnim pogledom in s smehljajem na ustnih: Jutri.

Torej jutri bode zopet dihal zrak svobode. Jutri bode zopet človek med ljudmi in duhovnik. Saj so mu povrnili ljubljeno duhovniško obleko. Jutri! Jutri! Torej se je vendar prepričal škof, da je nedolžen, ne da bi bil moral prelomiti spovedni pečat?

Jutri! — Jutri se lahko povrne kot dober pastir k svoji ljubi občini. Jutri vidi zopet svoje ljube šolarje. Jutri, jutri pohiti k svojim bolnikom. Pač je še slab, ali domači zrak ga okreпча kmalu. Jutri — jutri — da bi le že bilo jutri! Vse, kar je bilo, izgine jutri. Danes vidi res samo majhen košček neba, a jutri se nasmeje ves obok nad njim. In iz višnjevih nebes bode gledal nanj ljubi Bog. Ljubi Bog! Da, kako je mogel postati tako malodušen. Stari Bog živi še in ne zapusti svojega zvestega služabnika.

In sedaj je padel na kolena in vroča molitev hvalečnosti se je dvignila iz njegovega srca k Bogu, ki ga jutri osvobodi. Drhteče ustnice so šepetale sveto obljubo, da ostane otrokom Boga tam v hribih do zadnjega diha dober namestnik nebeškega očeta.

Jutri — jutri — ta beseda je storila, da je sedaj pobožno molil celo za škofa, ki mu je prizadel toliko gorja samo iz svete vneme za čast cerkve. Tudi svojemu škofu hoče služiti vedno zvesto in pošteno.

Jutri — jutri — ta beseda je vstvarjala čudeže v duhovnikovi duši. Samo enega čudeža ni mogla narediti, mrtvih ni mogla obuditi v življenje. Anka je mrtva in tudi jutri je ne vidi žive; ali tisti Bog, ki je tako usmiljen ž njim, se usmili gotovo tudi zadnje žrtve neprelomljenega spovednega pečata.

Ko je prinesel samostanski kuhar zvečer lastnoročno župniku večerjo, sestojeko iz rakove juhe, pečenke, piščancev in pol litra vina, v celico, ga je našel še molečega na kolenih. Zadnja noč jetništva ni imela več grozot. V tej noči so izostali stari duhovi. Samo angelj miru je bdel pri njem. In sam je bil buden ter je poslušal vsak udarec ure z razkošjem; saj ga je približal vsaki trenotek uri odrešenja. Oh, kako je znalo staro srce zopet utripati! Upanje in radost sta dala leni krvi novo moč. Ravnokar je na zvoniku polagoma odbilo polnoč. Blaženi dan povrnjene časti je torej napočil. Še je zmolil „Tebe Boga hvalimo“, potem je polagoma blago zaspal in sanje so ga odnesle že sedaj v njegovo ljubo Gospojno.

Vzhajajoče solnce ga je našlo že pripravljenega na odhod iz celice. Vsa groza je izginila sedaj.

Toda ure čakanja so bile dolge; mrzlično razburjenje mu ni dalo niti moliti. Končno se je zavrtel ključ v zarjaveli ključavnici; dva meniha, pater prior in njegov nekdanji vodja duhovnih vaj so vstopili; govorili niso, ali njih pogledi niso bili tako strogi, kakor nekđaj. Dali so mu znamenje, naj gre ž njimi. Z zadnjim pogledom se je ozrl Hercog po mračni celici, kakor navidezni mrlič po krsti, iz katere so ga ravnokar dvignili. Korakali so po nizkem hodniku, v katerem je slabo dišalo po trohnobi; ki so prišli okoli

vogla, je izginil smrad že izza mnogih let nezračenega hodnika in župniku je zadišal znani, posebni duh zakristije. Prior je odprl težka široka vrata iz hrastovega lesa, okrašena s starinskimi rezbarijami, ki so imele v sredi ime Jezusovo.

Končno — izza tolikih mesecev je stal župnik zopet v predvorju svetišča, v zakristiji. Na dolgi mizi je bila pripravljena sveta mašniška obleka in nad njo kelih v odprti omarici.

Tja sta meniha odpeljala starega duhovnika. Toda voditi jima ga ni bilo treba. Poln hrepenenja je hotel kelihu naproti, ki ga že toliko časa ni držal s svojimi posvečenimi rokami. Danes sme zopet žrtvovati sveto žrtev; nič več ni dvoma, kajti meniha sama sta mu pomagala, obleči sveto obleko. Humerale si je sam položil čez rame, alba ga je odela z bleščečo belino kakor sneg planine, krepko je stegnil okoli bokov cingulum, čegar konce mu je dal prior v roke, manipel je djal na levo roko, poljubivši pobožno križ na njem. Štola, znamenje duhovniškega dostojanstva, si je obesil okoli vratu in jo je prekrizal na prsih. Končno mu je dvignil vodja duhovnih vaj kasulo nad glavo in med molitvijo jo je privezal Hercog, dočim je postavil prior kelih pred njega.

Tako je bil pripravljen za sveto žrtev in je čakal na preblaženi trenotek, ko mu.

bode dovoljeno, da stopi pred oltar. Z roko je potegnil preko čela, kakor da hoče pregnati neprijeten spomin. Kaj niso bile samo moralne sanje, ki so se lagale, da je pregnan od oltarja? Kaj ni šel še včeraj na sveto Kalvarijo?

Naj zadene duhovnika še tako težko zlo, naj pride v najstrašnejšo nesrečo, pred božjim oltarjem izgine vse kakor megle pred toplimi solničnimi žarki. Zato je izginilo tudi vse gorje zadnjih let pred svetostjo žrtve, ki jo bode Hercog žrtvoval sedaj. Pobožno kakor svetnik je molil praeparatio ad missam.

Skozi malo špranjo v vratih je pogledal oče prior v cerkev, kjer je delil škof iz zlatega keliha duhovnikom sveto obhajilo, ko je bil najprej sam zavžil telo in kri gospoda.

Vsaki duhovnik je moral najprej poljubiti škofovo roko, ki je držala sveto hostijo. Marsikateri župnik je v pobožnosti pozabil na to, ali škof mu je pomolil roko tako krepko pod nos, da se je moral spomniti vsak, da je prva škofova maziljena roka, potem šele Bog v njej. Končno je napočil tudi za župnika Hercoga srečni trenotek. Z obema rokama je prijel za kelih, globoko se je priklonil pred križanim izveličarjem ter je molil iz globočine srca: „Introibo ad altare Dei“.

Tudi največji cerkveni svetnik, ki gre vsaki dan k oltarju, ne bi mogel moliti tako

pobožno in hrepeneče, kakor priprosti kmet-ski duhovnik, ki je bil že skoraj celo leto odgnan od žrtvenika.

Pa kakšno čast so mu izkazovali! Namesto ministranta sta ga spremila oba meniha k oltarju. Da, še mnogo več časti je užil. V dveh dolgih vrstah je stalo mnogo, mnogo duhovnikov in vsaki je držal gorečo svečo v roki. To je bilo še bolj svečano, kakor takrat, ko je stopil prvič kot mlad duhovnik z utripajočim srcem pred oltar.

Solze ginjenja so mu prišle v oči, da so številne luči kar migljale in gotovo ne bi bil prišel naprej, ako ga ne bi bila peljala meniha.

Bilo ga je sram take časti in ponižno je obrnil pogled k zemlji. Ako so tako hoteli popraviti na njem storjeno krivico, je bilo vendar preveč. Čutil se je itak že bogato naplačenega, ker je smel držati zopet kelih v svojih rokah. To je mogel storiti samo škof, ki mu je hotel dati v svoji veliki pravičnosti javno zadoščenje za prizadeto krivico. Toda po njegovem okusu to res ni bilo; izza take dolge ločitve od oltarja bi bil najrajši s svojim Bogom povsem sam v slavnostni tišini.

In zares: Sam škof je bil tam na svojem visokem prestolu. Toliko milosti nebi bil župnik pričakoval; oči so se mu napolnile s solzami in iz srca se mu je dvigala k nebu molitev za blagoslov nad škofom...

Meniha ga vodita ravno k škofovemu prestolu. Ali mu hoče pritisniti škof celo poljub miru na čelo? Mar proglasi škof javno njegovo nedolžnost, preden stopi pred oltar? Premagan od občutkov hvaležnosti in spoštovanja je padel na prvi stopnici pred tronom na kolena. Ali meniha sta ga dvignila in odpeljala na najvišjo stopnico. Hercog je hotel poljubiti svojemu škofu roko; toda hitro mu je ta odtegne, kakor da bi izgubila posvečenje vsled duhovnikovega poljuba.

Z obema rokama je škof pograbil kelih, iztrgal ga je župniku iz rok, pa ga je izročil očetu priorju, ki ga je postavil na mizo poleg razpela. Kaj se godi ž njim?

Škof mu trga sveto mašno obleko s telesa. Kos za kosom, kakor jo je oblekel šele pred eno uro. Vezi kasule so se zlo-mile, alba se je na priorjevo žalost raztrgala v krpe.

Župnika je lovila omedlevica. Prevare najlepšega upanja ni moglo pretrpeti njegovo v dolgotrajnem jetništvu oslABLJENO telo.

Na srebrnem krožniku je dvignil škofovski ceremoniar škarje s pozlačenimi roči. Škof je strigel po župnikovi glavi, da so padali beli snopiči las po tleh. Tej cerkveni ceremoniji je bil namen, odstraniti tonzuro z glave, na kateri je bila šele dan poprej izrezana, da ne bi mogel nihče izpoznati v tem človeku bivšega duhovnika.

Toda župnik ni čutil več tega onečaščenja svoje duhovniške glave. Tudi ni vedel, da je prijel menih njegovo roko in jo pomolil škofu, dočim ga je še drugi podpiral.

Na srebrnem krožniku v ceremonijarjevi roki je ležal sedaj ostro nabrušen nož

Ko pa je začel škof s tem nožem strgati kožo župniku s posvečenih prstov, ga je spravila mučilna bolečina zopet k zavesti. Roki sta se hoteli iztrgati, ali meniha sta ju držala kakor s strojnimi kleščami. Odstavljeni duhovnik mora za vedno izgubiti sposobnost za dotiko svete hostije. Zato ni smelo ostati na njegovem, za cerkev izgubljenem telesu, nič posvečene kože. Za škofa pa je bila cerkvena ceremonija degradacije težak del njegove naloge.

Ne, da bi se mu bil smilil ubogi grešnik, ki si je prislužil kazen s svojim vtajevanjem. Ne, da bi ga bila ganila njegova bolečina, ko je z ostrim nožem prerezaval fine živce in žilice na koncih prstov. Nezvesti duhovnik je prizadel njegovemu škofovskemu srcu mnogo več bolečin s svojo nespokorjenostjo.

Ampak to delo je zahtevalo največjo paznost, kajti kri ni smela teči pri tem opravilu. Dobra mati cerkev noče prelivati krvi. Niti največji sovražnik ji ne more očitati tega. Zato je dala od nekdanj krivoverce le sežigati, pri čemur ni tekla kri. Nikoli ji

ne bi bilo dovolilo njeno dobro srce, da bi bila dala komu odsekati glavo. Nož v škofovih rokah je bil sicer že rdeč. A h s tem še ni bila prelomljena cerkvena prepoved. Ta kri je prihajala od pravih pravimalih kapljic, teklo pa venčdar ni nič krvi; tako globoko ni zarežata pazna škofova roka. Kaj pa so bile te maloštevilne kapljice krvi v primeri z bolečiniami škofovega srca, ki je krvavelo nad izgubljenimi duhovnikom!

Končno je bilo tudi to, v imenu cerkve izvršeno onečaščenje gotovo. Solze bolestit so bile v župnikovih očeh in ko jih je obrišal s svojimi prsti, je bilo, kakor da bi bil pretaka krvave solze. Na ranjenih prstih so pa gorele kapljice solza kakor ogenj.

Sedaj je podal ceremonijar škofu govečo svečo. Škof jo je upihnil in je dejal: „Kakor ugašam to svečo, bodi tudi ti ugašnejši pred Bogom in pred sveto cerkvijo.

Obenem so ugasnili vsi navzoči duhovniki svoje sveče v znamenje, da degradirani ni več njihov sobrat.

Na to je prijel škof svojo svečo z obema rokama in jo je prelomil na dva kosa. Aki ju je vrget s to ceremonijo na duhovno smrt obsojenemu pred noge.

Bilo je začetkom določeno, da zlomijo tudi vsi drugi duhovniki svoje sveče zaradi večje slovesnosti in globokejšega vtiska. Ali

to (je) preprečilo vprašanje cene. Škof ni re-
hotel plačati, če prior je pa branil svoje
sveče, ako se mu jih ne plača.

Novo imenovanemu župniku Grosu, je
šlo itak trdo, z upihavanjem svoje sveče.
Močno se mu je tresla v roki in sapa mu
je skoraj zastala. Se le po večkratnem po-
skusu se mu je posrečilo, simbolično ugas-
niti svojemu predhodniku v službi luč živ-
ljenja.

Stari prost Šuster je bil pač krepkejši.
Enkrat je pihnil in sveča je ugasnila. Mislil
je na denar, ki ga je bil izgubil zaradi od-
stavljenega župnika.

Obsojenec bi bil moral sleči še duhov-
niško suknjo in odložiti kolar. Ker pa tega
ni hotel iz zakrknjenosti, ali pa ni mogel
vsled slabosti, sta storila tudi to še meniha
v službi cerkve. Zato so mu oblekli zopet
staro hlapčevo suknjo.

Končno je iztegnil škof še desno nogo.
Ta čeremenija naj bi bila pomenila sunek,
s katerim je nedostojni za vse čase iz-
pahnjen iz cerkve božje. Sedaj je storil
škof vse, kar je moral storiti kot pravičan
mož, da ohrani svoje ljubljeno cerkev čisto
in prepričan da ob bnečasti nedostojen du-
hovnik ostanja. Kar bi bila še zahteval po je
govar služba, tega ni mogel izvršiti. Ponti-
ficalis romanum, čegar predpis je pri tej
žalostni ceremoniji določil onatančno izpolni-
določa še, da iztoči škof de gradin tega po

svetni roki, da ga sežge. Ali stara, dobra doba je minila, cerkev božjo so oropali njene svobode; svetovna moč, ta nehvaležna hči, ne sluša več svoje dobre matere.

Ako bi imela dobra mati še pravico, izročeno ji od Boga, ako bi se država še zavedala svojega pravega namena, tedaj bi stala sedaj zunaj grmada in ljudstvo bi lahko uživalo smrtne bolečine grešnika ter se okrepčalo v sveti veri. Toda čas je popačen. Posvetna roka se dviga celo proti svoji materi in škof more lepe, svete ceremonije, ki jih predpisuje Pontificale romanum, izvršiti samo napol.

Toda za župnika je že ta polovica več kakor preveč . . .

Meniha sta ga vzela sedaj med sé in sta ga odpeljala skozi vrste duhovnikov. Kakor da nosijo mrliča, so zapeli „Misere miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam“; sveče pa so obrnili z vrhom navzdol.

Semtertje je spremil še kak žalosten pogled posameznega duhovnika odhajajočega sobrata. Ali kmalu so se obrnile zopet vse oči na škofa, ki je začel dolg, usiljiv govor o svojem krvavečem srcu, o duhovniškem grehu, o skušnjavah liberalizma, kateremu je postal duhovnik žrtev, o preganjani cerkvi, o volitvah, o časopisju in šoli, končno pa o velikem siromaštvu, ki mu brani, da

bi vodil cerkev božjo po svoji najbolji volji in da bi množil božjo čast.

Za trenotek so se odprle cerkvene duri, pa le toliko, da je mogel izstopiti iz cerkve izpahnjeni. Skrbno mu je pokrili še menih glavo s starim pustnim klobukom. Potem so se vrata hitro zaprla, kakor da bi se bilo bati, da se povrne izgnanec ravno tako, kakor se je prikradlo nekoliko svetlih solnčnih žarkov v cerkev, ne da bi mogli prepoditi mrak, ki je vladal v njej.

Škof je nadaljeval svoj gorečni govor. Na purpurni blazini klečeč je molil *gratiarum actio*.

V sveto poltemo je bila odeta vsa cerkev. Zunaj pa je stal Hercog trepetajoč, naslonjen na zaprta vrata, kakor da se ne more ločiti od cerkve, ki ga je zavrgla. Na stopnicah pred cerkvijo pa so posedali berači, ki so pričakovali od duhovnikov bogate miloščine. Bili so sami izbrani ljudje, kajti pred cerkvijo ne sme beračiti vsak lopov. Ta privilegij je bilo treba zaslužiti.

Nekoliko tercijalk z debelimi mašnjimi knjižicami pod pazduho je pridno šepetalo. Težko so pričakovale, da se jih pusti k deseti maši v cerkev. Cela družba je natančno vedela, kakšno sveto opravilo se vrši sedaj v cerkvi.

In naenkrat je stal onečaščeni duhovnik v njih družbi. Te sramote niso mogli trpeti. Nekoliko krepkih, razcapanih

beračev ga je pahnilo čez stopnice. Svete babnice so se mu pa ognile kakor okužencu. Samo neka starka, ki se je pokorila za sladke grehe lepe mladosti, je pljunila v zavesti svoje sedanje-svetosti iz brez-zobnih ust za nedostojnim duhovnikom.

Sedaj je bil poleg knjigarne naslonjen na zid. Le s težavo je še stal na nogah. V glavi se mu je vrtelo vse, kakor po zimi, kadar goni burja snežene kosmiče semintja. A bil je vroč letni dan. Solnce je toplo sijalo na cestni tlak in je tako vroče objemalo svojega starega prijatelja, kakor bi se veselilo, da ga lahko zopet vidi. Njega pa so bolele oči od jasne luči ker so se bile privadile cerkvenemu mraku. Kakor slabotno malo dete je stal sedaj na svetu. Saj je živel doslej v materinem telesu cerkve; ona pa ga je izvrgla kakor spako, pa naj gleda, kako mu boče na svetu, ko ni maral biti dober v cerkvi.

Izza dolgega jetništva je življenje in šumenje mesta skoraj omotilo Heicoga. Vozovi električne cestne železnice so hiteli mimo njega; sami veseli, zadovoljni obrazi so zrlj iz njih skozi okna.

Elegantne kočije so neprenehoma drdrale po tlaku; večna reka ljudi je valovala mimo njega, večinoma tako brezbržno, kakor da ni on tako siromašen in zapuščen. Nekateri so ga mimogrede pogledali, pa so se smejala njegovi čudni irizuri. Pogledal je po

dolgi cesti, a pogled ni našel konca. Videl je samo visoke, krasne hiše, samo cerkveno pročelje, je bilo videti nekam tuje med njimi. Zdelo se mu je kakor ogromno lice, z jeznim in v gube nabranim čelom; dvoje oken, nad korom je bilo videti kakor dvoje neumnih oči, gledajočih na pestro življenje na ulici, visokę srednje okno je bilo popolnoma podobno nosu, široka, dvojna vrata pa so bila usta, ki so ga pravkar izpljunila.

Pred cerkvenimi vrati je stala že dolgo mirno v cestnem hrušču in gibanju kočija. V modri livreji z belimi nogavicami je držal kočijaž dvoje vrancev s težko srebrno opravo na vajetih. Tudi na deski za vozom je stalo dvoje modro oblečenih lakajev, ki sta se držala za svilnate trakove. Mimoidoči so smeje trdili, da je v nogavicah več bombaža, kakor mesa.

Poleg vratic je stal sluga v črnem fraku z belimi nogavicami. Voz, konjska oprava, kočijaž in sluge so imeli na daleč viden škofov grb z velepomembnim napisom „Pax“.

Kočija je torej čakala na kneza miru. In sedaj je prišel. Vsi zvonovi so zapeli. Cerkvena vrata so se široko odprla. Duhovniki v svečeniški opravi so stali v dvojni vrsti do voznih vratic. Orglje so bučale slavnostne glasove. Blagoslavlja je korakal škof med dolgima vrstama globoko se klanjajočega duhovništva. Dva svečenika sta

držala z belimi rokavicami dolgo povleko. Pred cerkvenimi vrati se je ustavil dobri pastir, da blagoslovi še enkrat svojo čredo. Slabi svet, ki je ravnokar vanj pahnil duhovnika pa ni sprejel blagoslova. Mimo so hiteli ljudje, elegantni gospodje in elegantne dame so se smehljale tako čudno. možje v delavskih oblekah so mrmrali tiho kletev, niti berači niso pokleknili, ker niso dobili novčiča od škofa. Samo tercijalke so se pehale. da bi dobile blagoslov prav iz bližine. Redarstveni stražniki, ki so skrbeli, da ostane pločnik prost, so stali kakor lipovi bogovi, šolski pobje, katere so odgnali, se pa nišo niti odkrili.

Bolesten izraz je preletel škofovo polno lice zaradi zaničevanja svete cerkve. Ta hip je pridrdrala druga, z grbom okrašena kočija mimo. Mahoma se je ustavil voz in visok plemenitaš z mnogimi redovi na prsih je izstopil; prekrižal se je in je sprejel škofov blagoslov, potem pa se je škof globoko poklonil pred blagoslovljenim.

Zopet je plaval srečen smehljaj po tolstem obrazu. S težavo je stlačil škof svoje obsežno telo v kočijo. Dokler ima cerkev med najvišjim plemstvom še tako zveste otroke, se ji ni treba puliti za brezversko druhal.

Stotnija vojakov pod zapovedništvom stotnika je korakala z vežbališča proti vojašnici. Ko je prišla mimo škofovega voza,

je zadonel skozi prašni zrak ukaz: Habt Acht! — Rechts schaut! Škofovo srce pa je bilo sedaj popolnoma potolaženo. To spoštovanje nevrednega služabnika cerkve, to izvenredno čaščenje je bilo namenjeno v njegovi osebi sami cerkvi, katero zastopa.

Dobre volje je vstopil škof v svojo zajtrkovalnico. Na znamenje s strehe škofijske palače so obmolknili tudi cerkveni zvonovi.

Zaradi ceremonije z nevrednim duhovnikom je prišel škof itak prepozno do zajtrka in se je moral predolgo postiti. Izvrženi duhovnik pa je stal še vedno tešč ob zidu blizu cerkve. Kam naj bi šel? Kje bi dobil le malo juhe?

Ali gladu ni čutil. Po duši mu je greblo nekaj bolestnejšega kakor lakota.

Že dlje časa ga je stražnik sumljivo opazoval in ravnokar ga je hotel vprašati za papirje. V tem trenutku je pristopil mlad mož s polno plavo brado. Bil je tisti menih, ki je pred mesecem zapustil samostan spokornikov in si je začasno služil skromen kruh kot pisar pri odvetniku. Upal je, da mu bode pozneje mogoče obiskovati vseučilišče. Sreča in zadovoljnost sta odsevali iz jasnih, modrih oči bivšega patra Luke. In da so mogle gledati te oči zopet prosto po svetu, je imel zahvaliti edino ubogemu župniku.

Predobro je poznal zvok vsakega zvona svojega častitljivega samostana. Sedaj so zvonili vsi klošterski zvonovi skupaj, torej se je moralo zgoditi nekaj važnega. In rad bi bil vedel to. Hitro je zapustil pisarno, pa je prišel še ravno prav, da je videl, kako je škof zapuščal cerkev. Stopil je v samostan, pa je vprašal brata vratarja, kakšen opravek je imel škof v cerkvi. Dobil je pa nedoločen odgovor.

Mlad svetovni duhovnik, bivši njegov sošolec, ki je prišel pravkar ves zbežan nad takim zaključkom duhovnih vaj iz samostana, mu je rad pojašnil stvar.

Torej so reš' degradirali ubozega, ljubeznivega župnika? Pa kje nekje je zdaj? Glej, tam ob zid se opira človek, ki je videti, kakor da ga je doletelo veliko gorje. Ali ta nima dolge brade in dolgih belih las župnika iz kaznilniške celice. On torej ne more biti pravi. Pa vendar — izdajajo ga tužne, zveste oči.

„Gospod župnik, pridite z menoj!“ Voljan kakor otrok se je vdal župnik neznanцу, da ga vodi. Zaupal mu je; saj ni imel na sebi ne duhovniškega talarja, ne meniške kute. In z „župnikom“ ga je nagovoril on, posvetnjak, ki ga ni niti poznal. On mu priznava naslov, ki mu sodi pred bogom. Njemu sledi brez skrbi.

Nekdanji menih, ki se je zopet po meščansko imenoval Kettl, je odpeljal svo-

jega varovanca najprej k brivcu. Malo da se ni mojster zasmejal na ves glas, ko je videl čudno župnikovo frizuro. Ali globoka žalost obeh je zatrla smeh. Imel je težko delo, preden se mu je posrečilo napraviti sploh kaj pametnega iz te glave.

„No tako ničvredno delo opravi kvečjemu tisti, ki striže ovce, pa jih ne zna.“ je dejal. Kettl pa mu je odgovoril, da razume svoje opravilo tisti prav dobro, ker je navajen, da ostriže mnogo, mnogo neumnih ovac.

Ko je bila župnikova glava vsaj toliko v redu, da se ga ni moglo smatrati že na deset korakov za ubeglega norca, ga je odpeljal njegov spremljevalec v gostilno.

Za osamljeno mizo sta sedla. Doslej ni izpregovoril Hercog besedice. V samevanju dolzega jetništva, v katerem je občeval samo z duhovi iz preteklosti, je skoraj pozabil govoriti. Silni pretres duše v zadnji uri je pretrgal vez med dušo in med zunanjim svetom. Kakor izgubljen je sedel v topi boilesti na svojem stolu in prazni pogled se je upiral na beli prt.

Natakar je princsel juhe za oba. Na Kettlovo prigovarjanje je župnik začel jesti. Ali ko je vzel žlico v roko, jo je takoj zopet izpustil s pritajenim bolelnim klicem. Sedaj šele je opazil bivši menih, kakšni so bili župnikovi prsti. Videl je, kako se je svetilo surovo, rdeče meso, s katerega je bila

zrezana koža. Nehote je tudi njega zbodlo v prstih. Saj so bili tudi njegovi prsti posvečeni in mesto da bi povzdigoval ž njimi telo gospodovo, mora ves dan ž njimi voditi pero. Ako bi njegove prste tako razmesarili, bi bil brez kruha. In stari mož naj sedaj živi na svetu s tako pokvarjeno roko.

Z največjimi mukami je župnik poskušal jesti, ali kmalu je opustil. Vsak grižljaj ga je davil v vratu. Vse drugače mu je šla včeraj nevednemu rabeljska večerja v slast. Da, včeraj je pozdravljal današnji dan. Ali sedaj ne more misliti ne na včeraj, ne na danes; vse, kar se je pred kratkim zgodilo, je ležalo kakor svinec na njegovem smrtno bolnem duhu.

Ravnodušen je šel s svojim neznanim prijateljem, ki ga je peljal k zdravniku. Zelo čudna se je zdela doktorju taka poškodba, a gospod Kettl mu je pojasnil funkcije, ki jih je izvršil škof nad starim možem.

Zdravnik se je zgrozil. To mora ovditi. Kaj takega! Ako pretepe surov oče svojega otroka, ga postavijo pred sodišče; koliko bolj je kaznjivo, ako sleče škof svojemu duhovniku kožo!

Kettl je moral šele poučiti človekoljubnega zdravnika, da bi bila taka ovadba popolnoma odveč. Cerkev ne bi nikoli trpela, da ji poseže posvetna oblast tako v njeno svobodo in pravico. Katoliško časopisje bi

naredilo iz takega škofa samo cerkvenega mučenika, ne da bi se zato zacelile rane na prstih. Rajši naj dobro obveže pravega mučenika cerkve.

Zdravnik je storil to. Pazno je položil zdravilno lepilo na meso ter je obvezal obe roke z nalogom, naj pred tremi tedni ne odstrani obveze.

Kettl je hotel plačati zdravniku, ta pa ni maral sprejeti nobene odškodnine. Bil je celo tako okreten, da je vtihotapil dva tolarja po pet kron župniku v žep, ne da bi bil kaj opazil. A tega zdravnika že dve leti nihče ni bil videl v cerkvi.

Od zdravnika sta se vrnila oba zopet v gostilno, kjer je popil župnik malo vina. Občutil je, da so se oblažile bolečine v prstih. Brez besed, a s hvaležnim pogledom je podal neznanemu dobrotniku obvezano roko.

Ta mu je sedaj dejal, da se mora opravičiti pri svojem šefu, ker je predolgo izostal; prosil ga bode pa, naj se zavzame za župnika. Tak duhoven, ki ga trpinči njegov škof, mu bode všeč, saj se bojuje z vso močjo proti klerikalizmu. Najpoznejše v dveh urah se vrne, pa mu prinese najbrže veselo vest, da je zanj boljše poskrbljeno, nego pod krivo palico.

Toda ko se je komaj izza ure vrnil, je zaman iskal župnika. Ni ga bilo več.

Dolgo je sedel duhovnik kakor brez misli na svojem mestu. A v tem času se mu je povrnila duševna moč pač slabotna in počasi. a začela je vendar zopet delovati. Akoravno so mu bile misli še zmedene, akoravno mu je bila temna bodočnost pred očmi. mu je bilo vendar že jasno, kaj so pomenile zadnje besede neznanega dobrotnika: Postal naj bi bil orodje cerkvenih sovražnikov. To pa ni mogel in ni hotel. Kaj ni pretrpel vse grozote tekom leta iz ljubezni do cerkve, ker ni hotel prelomiti pečata njene izpovedi? Naj razglašajo drugi svetu svojo ljubezen do cerkve z lepimi, navdušenimi besedami, on ji ostane zvest v srcu, v ječi, v sramoti in v ponižanju, pa če bi moral zato poginiti lakote.

Na to sveto zvestobo do cerkve, ki je pahnila od sebe najboljšega služabnika, seveda ni mislil bivši menih. Plemenito srce ga je sililo, naj pomaga ubogemu prijatelju. Sam pač ne more storiti ničesar. Za uboge, ki jih je cerkev izpodila je bilo najti pomoči samo pri takozvanih sovražnikih cerkve.

Ko se je torej povrnil v gostilno z radostno vestjo, da je obljubil njegov gospodar župniku začasno službo v uredništvu „Jutranjega lista“, je korakal ta že skozi predmestje. Sam ni vedel kam gre. Le eno čustvo ga je navdajalo in to ga je gnalo iz mesta, v katerem prebiva škof, kjer stoji

samostan, ki so mu vzeli v njem najsvetejše: njegov poklic in kjer bi dobil miloščino za izdajstvo svoje cerkve.

In vendar je imel, ne da bi bil vedel, vodnika na tej poti brez smotra. Prijazno ga je spremljevalo solnce. Sledeč njegovi luči je nameril korake, kakor da je samoobsebi umevno, proti zapadu. Zato pa se mu je solnce kaj ljubeznivo nasmejavalo. Skoraj celo leto ga že ni videl in tukaj, med tratami in polji se je bliščalo vse lepše, nego po prašnih mestnih ulicah. Kakor da hoče popladi kri, ki mu je skoraj zmrznila med samostanskimi zidovi, je prodiralo skozi suknjo. Kmalu je bilo obnovljeno staro prijateljstvo med obema: Kakor je bil navajen nekdanj, ko je obiskoval bolnike po planinah, je slekel suknjo in jo vrgel čez ramo, da so ga tem ložje dosegali žarki ljubega prijatelja.

Pa kako ljubeznivo se je pogovarjalo solnce ž njim! Pokazovalo mu je lepe cvetice ob poti zoreče sadje na drevju, vabilo ga je, naj zapoje s pticami. To je bila seveda prevelika zahteva, ali vsaj pobožno je poslušal škrjančevo petje v nedosežni višavi in bolj in bolj je pozabljal na zvonjenje samostanskih zvonov v mestu, od katerega se je z vsakim korakom dalje odmikal.

Seveda, prav daleč ga niso prinesle tresočne noge, ko mu je dalo solnce poljub

za slovo in obljubo, da ga spremi zopet dalje.

Pod jablano je sedel, ko je solnce zapadlo za nizkim pogozdenim gričem. Prav blizu njega so začeli cvrčki svoje nočno petje, doli ob potoku je zadonelo kvakanje neutrudljivih žab, na drevesu pa je zapel ptič svojo dolgo večerno molitev. Na oddaljenem dvorišču je še lajal pes in enakomerno bobnenje mu je naznanjalo, da se pelje železniški vlak po ravnini.

Kako mehko je bilo ležati tukaj v visoki travi v primeri s trdim pokorniškimi ležiščem v samostanu! Kako mil je bil ta zrak če je pomislil na dišavo trohnobe med mračnim zidovjem, tukaj ni zaklenjenih vrat, ne zamreženih oken. Oj, svoboda, kako si lepa!

Kar so mu vzeli ljudje, mu je povrnila priroda. Ves dan je gredo solnce posteljo zanj, v kateri je zdaj sladko zaspal. Tisoč in tisoč zvezdic je gledalo z otroškimi očesci nanj. Jablana je zvesto bdela nad svojim gostom in je iztegnila svoje roke, da ne pade jutranja rosa nanj.

Štiri dni je Hercog tako potoval. Drugi dan je našel v svojem žepu molek in deset kron. Nič ni razmišljal, odkod prihaja ta potnina. Saj se ne bi bil spomnil, da je denar od brezbožnega zdravnika, pa ne od pobožnega samostana. Dalje in dalje je romal s solncem proti zapadu; venomer po

polju in po tratih, skozi gozdišče in ob šumečih potokih je držala njegova pot, ki ni imela smotra.

Srce se mu je odpiralo, duh se mu je jasnil. Njegovo najboljšo prijateljico prirodo je zopet našel in ona je znala ves dan pomenskovati se ž njim. tolažiti ga zaradi krivice, ki ga je doletela in mu sipati cvetic na novo življensko pot.

Že je lahko zopet mirno razmišljal o svojem položaju. Ali se ni morda podal na napačno stran? Ali se ne bi vrnil in šel rajše k svoji sestri?

Ne, ne! Le tega ne, le tja ne! Kako naj bi ji še pogledal v očitajoče oči? Kaj mu ni privezala Ankinoga blagra na dušo? In on ni smel iztegniti svojih rok, ki jih je vezal spovedni pečat, da bi bil rešil ljubimko svoje sestre. Niti z besedico se ne bi mogel opravičiti pred svojo sestro, ker ne bi mogel reči njej, kakor ni mogel povedati škofu, da je spovedni pečat vsega kriv.

Hitel je dalje, skoraj v slepem nagonu, proti meji Nemčije. Proč iz države, kjer ima cerkev pravico, uničevati najboljše duhovnike. Ravnotako sledeč nezavednemu nagonu, kakor lastovke, ki tudi beže pred bližajočo se zimo in iščejo v tujih deželah novega leta.

Bil je peti dan njegovega potovanja in popoldne je bilo solnce že več kakor prijazno osamljenemu potniku. Vroče znojne

kaplje so mu curljale po čelu. Na robu senčnatega gozda je sedel in zrl v rodovitno dolino. Lepo, čudovito lepo je bilo tam doli. Tudi v raju ne bi moglo biti lepše. Tukaj so morali živeti dobri ljudje.

Na griču, ki so ga obdajali krasni razkošni vrtovi, se je dvigalo veliko, ponosno poslopje, večje nego knežji dvor. Sladek spomin na srečne dni je vstal v Hercogovi duši. Tukaj je bil že pred mnogimi leti. Dobro je še poznal vse štiri stolpe. Dva je imela samostanska cerkev, enega prelatura, enega pa pokopališčna cerkvica. To je bil krasni samostan Limpah. Tukaj je bil že nekdanj kot prelatov gost. Poučeval je ubozega dečka in njegov nekdanji dijak je sedaj prelat tako krasnega samotana. Obšel ga je skoraj kes, da ni postal sam samostanski duhovnik. Toda to ni bil nikoli poklic zanj. Premalo se mu je zdelo, vedno le moliti brevir na koru; kot duhovnik je hotel služiti človeštvu. Da bi v samostanu dobro jedel in pil, ni bil namen njegovega duhovništva; srečen je bil, da je smel prinašati v žgočem solnčnem žaru, v dežju in viharju v snežnem zametu svojim revežem čez visoke hribe tolažbe in pomoči.

Še nekdo je bil v tem samostanu, ki ga je poznal. Toda stari pater Oto, nekdanji njegov inštruktor na gimnaziji, gotovo ne živi več.

Dolgo je sedel Hercog na tem prostoru, zatopljen v pogled krasnega samostana in ljubkega trga, čegar hišice ob glavni cesti so bile videti spričo samostana kakor piščanci, ki teko za kokljo.

Hercog je primerjal ta prosti solnčni dvor z mračnim samostanom, za čegar zidovjem je bil tako dolgo jetnik. Tukaj življenje, tam smrt. Tukaj mir, tam mučenje samega sebe. In vendar hočejo baje povsod služiti enemu bogu.

Blažen mir je plaval nad samostanom in nad rajsko dolino. Mir! Oh, da bi ga mogel najti tudi on! Zakaj vendar ne! Gospod prelat mu je bil vedno prijatelj; celo kaplana bi mu bil poslal ako bi mu bil dal škof jurisdikcijo. In prelat tudi ni podložen tujemu škofu. Seveda, za duhovnika ne bi mogel vstopiti v samostan. Ali kako srečen bi bil, ako bi našel tukaj le malo celico in vsakdanji kruh! Zaslužil bi si gotovo oboje dvojno in trojno. Na samostanski pristavi, v zakristiji, v biblioteki, povsod bi našel dela kot služoč brat. In dolgo mu itak ni več živeti. Česa naj si še želi na svetu, kakor miren prostorček, kjer lahko pokojno umre? Ako je zanj še miru na svetu, tedaj ga je sam Bog poslal v Limpah.

Kakor glas iz nebes je začel zvoniti zvon, jasno kličeč: Pokoj! Pokoj! Drugi mu je sledil z enakim zvokom. Že je bil

kaplje so mu curljale po čelu. Na robu senčnatega gozda je sedel in zrl v rodovitno dolino. Lepo, čudovito lepo je bilo tam doli. Tudi v raju ne bi moglo biti lepše. Tukaj so morali živeti dobri ljudje.

Na griču, ki so ga obdajali krasni razkošni vrtovi, se je dvigalo veliko, ponosno poslopje, večje nego knežji dvor. Sladek spomin na srečne dni je vstal v Hercogovi duši. Tukaj je bil že pred mnogimi leti. Dobro je še poznal vse štiri stolpe. Dva je imela samostanska cerkev, enega prelatura, enega pa pokopališčna cerkvica. To je bil krasni samostan Limpah. Tukaj je bil že nekdanj kot prelatov gost. Poučeval je ubozega dečka in njegov nekdanji dijak je sedaj prela tako krasnega samotana. Obšel ga je skoraj kes, da ni postal sam samostanski duhovnik. Toda to ni bil nikoli poklic zanj. Premalo se mu je zdelo, vedno le moliti brevir na koru; kot duhovnik je hotel služiti človeštvu. Da bi v samostanu dobro jedel in pil, ni bil namen njegovega duhovništva; srečen je bil, da je smel prinašati v žgočem solnčnem žaru, v dežju in viharju v snježnem zametu svojim revežem čez visoke hribe tolažbe in pomoči.

Še nekdo je bil v tem samostanu, ki ga je poznal. Toda stari pater Oto, nekdanji njegov inštruktor na gimnaziji, gotovo ne živi več.

Dolgo je sedel Hercog na tem prostoru, zatopljen v pogled krasnega samostana in ljubkega trga, čegar hišice ob glavni cesti so bile videti spričo samostana kakor piščanci, ki teko za kokljo.

Hercog je primerjal ta prosti solnčni dvor z mračnim samostanom. za čegar zidovjem je bil tako dolgo jetnik. Tukaj življenje, tam smrt. Tukaj mir, tam mučenje samega sebe. In vendar hočejo baje povsod služiti enemu bogu.

Blažen mir je plaval nad samostanom in nad rajsko dolino. Mir! Oh, da bi ga mogel najti tudi on! Zakaj vendar ne! Gospod prelat mu je bil vedno prijatelj; celo kaplana bi mu bil poslal ako bi mu bil dal škof jurisdikcijo. In prelat tudi ni podložen tujemu škofu. Seveda, za duhovnika ne bi mogel vstopiti v samostan. Ali kako srečen bi bil, ako bi našel tukaj le malo celico in vsakdanji kruh! Zaslužil bi si gotovo oboje dvojno in trojno. Na samostanski pristavi, v zakristiji, v biblioteki, povsod bi našel dela kot služoč brat. In dolgo mu itak ni več živeti. Česa naj si še želi na svetu, kakor miren prostorček, kjer lahko pokojno umre? Ako je zanj še miru na svetu, tedaj ga je sam Bog poslal v Limpah.

Kakor glas iz nebes je začel zvoniti zvon, jasno kliče: Pokoj! Pokoj! Drugi mu je sledil z enakim zvokom. Že je bil

Hercog na poti, ko se je oglasil še tretji zvon z naznanjanjem miru in končno je pelo vseh sedem samostanskih zvonov harmonično pesem miru v visokih in globokih glasovih. A ko so vsi zadoneli, je bil Hercog že pri cerkvenih vratih, okrašenih z bogato umetniško rezbarijo.

Sveta tajnostna tema je vladala v cerkvi in se je še povečala, ko se je položil črn oblak pred sonce.

Na glavnem oltarju so gorele voščene sveče, ne da bi razširjale kaj svetlobe, tako skrivnostno, kakor da ni ta sveti kraj več na grešni zemlji. Kakor blaženi duhovi iz svetovja miru se je prikazalo dvajset menihov v belih oblekah pred božjim tabernaklom. Kakor svetnik je bil pred njimi prelat z zlatim križem na prsih.

Zvon je poklical sveto občino k večernici. Zdaj so zapeli slavospev božji tako slavnostno in vzvišeno, da so potekle staremu župniku solze po obrazu. Saj je poznal vsako besedo in malo da ni zapel v svojem kotu zadaj z menihi na glas. Toda kaj bi bil smel on, zavrženi sin cerkve, pomešati svoj glas s svetim petjem teh duhovnov? V srcu pa je moral peti. Izmed vseh glasov je razločil doneči spev prelatov. Kako krasno je znal peti božjo slavo! Da, med temi pobožnimi duhovniki bi našel zopet svojega boga, od katerega ga je ločil škof. Solza za

solzo je kapala nekdanjemu župniku iz oči; tukaj je našel svoj zadnji cilj: pokoj duše.

Tudi zemljo so poškopile blagoslovne kaplje; solnce je raztopilo črni oblak v oplojujoč dež.

Menihi so že zdavnaj zopet izginili iz svojih umetniških, starih kornih stolov. Samo dva sta še ostala v cerkvi: Bog v marmornatem, z zlatom obloženem tabernaklu in povsem v ozadju starec s povezanimi rokami, ki jih je dvigal k molitvi pred lice. Celo uro je molil za prijazen sprejem v samostanu in ko je končno stopil iz cerkve, so se svetila kamna na samostanskem dvorišču kakor da jih je kdo ravnokar umival. Solnce se je smejalo kakor otrok izza kopalji in tudi lice starega moža se je zdelo s solzami pomlajeno za mnogo let. Čudno! V najhujši bedi, ob najtežjih dolžitvah, v mrazu in v lakoti ni mogel tako plakati; ali upanje, da najde dobre ljudi, je storilo, da je zaihtel iz globočine prs.

Neodločen je še stal na samostanskem dvorišču. Da bi le prelat že vedel za njegovo nesrečo? Kako usmiljeno in ljubeznipolno ga pač sprejme! Kdor zna tako krasno peti slavo božjo, mora biti dober človek. Toraj v božjem imenu h komorniku, da ga naznani.

V tem hipu je prišel skozi vrata star, častitljiv samostanski duhovnik. Takoj je posegel v žep, da bi daroval navideznemu

beraču nekoliko vinarjev, ter je hotel iti dalje. Toda Hercog ni sprejel miloščine. Imel je od denarja, ki ga je bil našel v žepu suknje, še krono, seveda zadnjo. Ali sedaj, ko je našel nova nebesa, ni več potreboval denarja. Stari menih se mu je zdel znan. In vprašal ga je:

„Oprostite, prečastiti, ali niste pater Oto?“

„Seveda. Sem, sem. A sedaj nimam časa.“

„Tudi za vašega nekdanjega dijaka Hercoga ne?“

„Kaj? Vi ste Hercog? Ni mogoče. Ta je vendar župnik v Gospojni. Vi pa, vi —“

„Ste ubog berač, ste hoteli reči. Kaj niste slišali ničesar o moji nesreči?“

„Ne čitam časopisov. Ali župnik Hercog ne morete biti na noben način Saj niste duhovnik.“

„Ali se še spominjate, kako je bilo, ko sem imel na zemljevidu poiskati Bordo, pa ga nisem našel. In ko ste mi pokazali mesto na karti, sem vskliknil: Saj to ni Bordo, saj je to Bordeaux.“

„Seveda, seveda se spominjam. Torej si res Hercog. Pojdi takoj z menoj v refektorij. Seveda nimam časa, a za te si ga moram vzeti. Važno pot imam. V trgu imamo čevljarja, ki je edini protestant v fari. Imel sem ga že tako daleč, da bi bil

postal prihodnjo nedeljo katoličan. Ali včeraj pride naenkrat k meni pa mi pravi, da ne bode nič iz tega in da odpade tudi njegova katoliška žena k protestantizmu. Kaj takega! Taka nesreča! Kriv je tega le časopis. Pravi ramreč, da je čital v gostilni nekaj, kar ga je zopet pahnilo od naše vere. Ravno kar sem hotel iti k njemu po tisti prokleti list. Da, da, to ničvredno časopisje napravi mnogo nesreče v božji cerkvi. Ali pojdi sedaj z menoj.“

Oba sta šla po dolgem hodniku, na čegar stenah so visele velike slike, predstavljajoče mnogoštevilne čudeže, ki jih je bil storil šele pred kratkim za svetnika razglašeni utemeljitelj tega krasnega samostana. Pogled na vse te svete podobe je napolnil Hercogovo srce z upanjem in z vero. Pobožni menihi, pred vsemi gospod prelat, so žrtvovali mnogo tisoč kron, da so dosegli v Rimu razglašenje svojega utemeljitelja za svetnika. Tisti duh ljubezni, ki je povzročil, da je storil ustanovitelj samostana take čudeže usmiljenja nad reveži, jih navdahne, da sprejmo tudi njega v bratovski ljubezni.

Kako lahko in prosto se je dihala v tem hodniku! Že sedaj se je čutil tukaj tako domačega, kakor da je našel že davno tu domovino miru in ljubezni. Pravi mož miru in ljubezni je tudi stari pater Oto. Kakor mlajšega sobrata ga je peljal skozi vrt v refektorij.

Tukaj se je zdel Hercog sam sebi čisto majhen. Svetla mramorna dvorana, za dva nadstropja višave, okrašena s skulpturami in slikami, je sprejemala skozi dolgo vrsto okenj, ki so bila višja od cerkvenih, polno luči. Raz sijajni mramor je tekla svetloba v široki strugi na gladka mozaikova tla. Samo krožniki na belih prtih so razodevali, da je to navadna samostanska jedilnica, sicer bi se jo moralo smatrati za paradno dvorano cesarja, ki vlada v njej nad delom sveta.

Povsem neprisiljeno, v prijazni zabavi, so posedali menihi po končani večernici. Rdečelični služabniki so prinesli mrzle kuretine in divjačine na mizo in v velikih širokih vrčih so nosili pivo iz glasovite samostanske pivovarne. Samo nekaterim starim gospodom je bilo ljubše samostansko vino, katero so si točili iz fino obrušениh steklenic v kozarce.

Pater Oto je peljal svojega ljubega gosta k stranski mizi in marljiv služabnik je postavil kmalu poln vrč penastega piva ter ploščo s kruhom in z mrzlo pečenko pred nju. Hercog je odgovoril na vprašanje prijaznega patra, ali ima rajši vino ali pivo, da sta mu jed in pijača postranska stvar.

Kmalu sta bila oba duhovnika, eden v črni obleki svetega Benedikta, drugi v obnošeni hlapčevi suknji, tako poglobljena v

pogovor, da sta oba pozabila na jed in pijačo.

Končno je našel Hercog pravega duhovnika, kateremu je smel odpreti svoje izmučeno srce. Česar ni mogla izsiliti najokrutnejša škofova strogost, bi se bilo malone zgodilo pred sočutnim prijateljem. Toda pravočasno je prekinil Hercog, sicer bi bil povedal več, nego dovoli spovedni pečat. Mnogo sta si morala pripovedovati, kajti svetli solnčni žarki so romali medtem od ene svetniške podobe do druge ter so padali kakor namenoma na zlate črke napisa na orehovi podlagi.

Na zlati rek, ki je kazal Bog iz nebes s svetlimi prsti, je pokazal sedaj tudi stari menih. „Le ostani pri nas, dokler hočeš; glej to je eno najsvetejših pravil ustanovitelja našega reda, svetega Benedikta. Ravno s to zapovedjo smo dosegli nebeško pravico povsod, kamor smo le prišli.“ In z bleščečimi očmi, v katerih je odseval sveti redovniški duh, je gledal Hercoga, ki je polglasno čital rek: „Hospitem sicut Christum accipiatis.“

„Ti si nam pravi, od Boga poslani hospes ter najdeš v nas prave sinove svetega Benedikta.“

Krepak stisk roke, da so župnika zboleli od škofa onečaščeni prsti, je potrdil te besede.

Sedaj sta prišla še dva druga meniha radovedno k mali bratovski družbi. Pater Oto jima je na kratko povedal zgodovino trpljenja svojega nekdanjega gojenca. Tudi ona sta mu ljubeznjivo podala roki ter sta bila vesela, da ponudi bogati samostan re-vežu zavetišče. Samo eden je vzdihnil:

„Ako bi le ne bilo tega prokletega državnega zbora.“

„Državni zbor?“ je mislil Hercog v čudu; „kaj pa ima državni zbor opraviti z ubogim župnikom.“

„Odkar sedi gospod prelat v državnem zboru in je tam ustanovil celo lastno politično stranko, centrum petih mož, ni več tak, kakršen je bil. Gospod ministrski predsednik mu je več nego sveti Benedikt.“

„Kaj ne bi bila za naš samostan posebna čast, ako bi postal naš prelat minister za bogočastje?“

„Čast že, seveda dvomljiva, ampak korist gotovo ne.“

„Kaj? Korist ne? Tedaj bi bili vendar rešeni davka za verski zaklad, ki naj ga vzame vrag.“

„Tem globokejši bi bil potem padeč, ako pride v Avstriji druga vlada. Tedaj ne pade samo ministrski predsednik, temveč tudi red, čegar član je minister.“

„Prav zato moramo pač gledati, da dobimo vladno moč v roke in da ostanemo gospodarji v deželi.“

„In pri tem izgubimo ljubezen ljudstva in ako ljudstvo ne voli več po naši zapovedi, tedaj —“

„Ne govori, ne govori o ljudstvu. Dokler ostanemo mi, verni otroci cerkve, zvesti svoji dolžnosti kot voditelji ljudstva, je ljudstvo z nami.“

„Gotovo, dokler smo mu zvesti voditelji v nebesa. Ako pa opazi, da je državni zbor naše zemeljsko nebo, da zamenjavamo politiko in vero, bode zlomljena naša moč nad ubogim, zapeljanim ljudstvom.“

„To se ne zgodi nikoli, ako sledimo gospodu prelatu. Politike se ne more ločiti od vere. Kdor sledi našo politiko, služi tudi veri; sovražnik naše politike je tudi sovražnik cerkve.“

„Ali naš sveti Benedikt nam ni predpisal v svojih pravilih ničesar o politiki; in on je vendar velik svetnik.“

„Ne govori mi o takih rečeh. Ako bi bil danes na svetu, tudi ne bi mogel postati svetnik, ako ne bi volil gospoda prelata v državni zbor.“

„Torej je vajenec več nego mojster.“

Hercog se ni vmešaval v meniški prepir. Glad in žeja sta se oglasila s svojimi pravicami. Ravnokar se je napil piva iz vrča ter je krepko vgriznil v beli samostanski kruh, ko se je približal s plesočimi koraki in s smehljajočim licem vitek mož. Zlat križ na svetli verižici je povedal gri-

zočemu župniku, da je to gospod prelat in državnozborski poslanec. Z veselim smehom je gledal menihe in ubogega gosta, z lahкими koraki hiteč proti svojemu sedežu. Dva komornika, eden s pečeno mrzlo raco, drugi s steklenico črnega vina, sta prišla iz kuhinje ter sta hitela pred njim.

Hercog je takoj vstal s sedeža ter se je poklonil svojemu nekdanjemu učencu. Ali nerodno je bilo, da ni mogel govoriti. Usta so mu bila polna samostanskega kruha, ki je pregloboko zagrizel vanj. Tlačil je in požiral, a ni mogel pogoltniti grizljeja, kakor da mu ni bil privoščen.

Ko je prelat opazil, da se mu bliža tuji ubogi gost, se je smehljaje ustavil in malo da se ni nepristojno glasno nasmejal, ko je opazil njegovo zadrego. Zaradi njegovega večnega veselega smehljaja so mu rekli povsod med duhovništvom: „Smejoči prelat“ in to ime je popolnoma zaslužil. Takemu prelatu se je lahko smejati napram ubogemu župniku z dežele!

V tem je pater Oto predstavil prelatu svojega starega prijatelja z besedami: „Obema nama dober znanec.“

Dvomljivo se smehljaje je gledal mladi prelat na svojega starega sobrata. Človek v tako slabi suknji vendar ne more biti njegov znanec. Medtem je Hercog pogoltnil suhi kruh ter je podal gospodu prelatu roko, katero je ta prijazno stresel. Tako čuden,

neznan znanec je za šalo in šale so bile prelatu vedno všeč.

„Župnik Hercog iz Gospojne,“ je nadaljeval dobri pater Oto. „Saj ste ga poznali, ko ste bili še čisto majhen dijaček.“

A sedaj je izginil prijazni smehlaj s prelatovega obraza.

„Zlosrčni župnik Hercog si Ti — ste vi, ki ga je vrgel škof svečano iz cerkve, kar je bilo že pred tremi dnevi čitati v ‚Ljudskem Glasniku?‘“

Prelatove oči so se povečale, dobile so strog izraz in bile so končno skoraj tako velike, kakor okroglo steklo njegovih naočnikov v debelem zlatem obrobu. Ali Hercog je vrnil ta hudi, ustrašeni pogled mirno s svojimi vlažnimi odkritosrčnimi očmi. Hotel je govoriti, a prelat mu ni dal priti do besede.

„In ti — vi se drznete vdreti v mojo sveto hišo? Lahko si mislim! Ker sem sprejel od tvoje rodbine nekoč nekoliko dobrot, naj te — naj vas sedaj vzdržujem. Ali zaračunil si se. Samostanski kruh je sveta cerkvena last in ne sme se ga metati pred ljudi, ki jih je proklela cerkev. Sicer pa vam nisem ničesar več dolžan. Kar ste mi nekdanj storili dobrega, sem s svojo sveto molitvijo že davno stotero poplačal.“

Že je hotel Hercog pasti na kolena pred strogim možem in prositi milosti. Ali opustil je nepotrebno ponižanje. Če je bil siromak

je bil vendar mož. Samo malo besed je izpregovoril tresoč.

„Prečastiti, gre se za mojo dušo!“

„Be be — kaj mi je mar tvoja duša. Odgovoren sem za duše svojih sobratov; tem pa izkažem dobroto ako jih obvarujem nevarnosti, da jih ne kazi tako slab duhovnik, kakršen si ti.“

Česar ni storil Hercog, je storil sedaj stari pater. Pokleknil je pred mladim prelatom in v imenu svetega Benedikta je prosil usmiljenja za svojega starega prijatelja. Tudi drugi menih, ki je prej obžaloval, da je izgubil prelat v državnem zboru duha svetega Benedikta, je združil svojo prošnjo s sobratovo.

Ali očetovsko blago jima je ukazal prelat, naj molčita.

„Naš starodavni samostan uživa preveč časti, da bi ga smela omadeževati oseba, pred katero je pljunil sam škof. Za takega človeka ne smemo zavreči niti koščka kruha. Vi pa, sramotnež cerkve,“ je zarežal nad župnikom, „ne onečaščajte več mojega Bogu posvečenega doma s svojo navzočnostjo, da vas ne zapodim, kakor Vas je zapodil škof.“

Čudno, kakšna moč je še živela v starem župnikovem telesu. Ponosno se je zravnal in resno je dejal:

„Prosil sem te za rešitev moje uboge duše. Odrekel si mi jo. Bog bode nekoč

najin sodnik. Proti tvoji volji sem zaužil v tvoji hiši košček kruha. Tukaj ti ga plačam. Ker mi odrekaš duševno miloščino miru, ne potrebujem niti tvoje telesne miloščine “

S temi besedami je vzel zadnjo krono iz žepa ter jo je položil na mizo h kosu kruha, v katerem so bili še sledovi njegovih zob.

Potem je pogledal še z žalostno hvaležnim očesom na starega patra, obrnil se je in je odkorakal skozi mramorno dvorano. Gledal je na slike svetnikov; oni pa so zrl nepremično v nebesa ali pa na križanega.

Tam na stolu je bil njegov klobuk, ponj je šel in potem je izginil iz ponosne dvorane. Sam je našel pot po dolgem hodniku s čudežnimi slikami, na katere je milo sijalo solnce. Ako bi bil imel dosti časa, da bi se bil zadržal, bi mu bilo solnce lahko marsikaj pripovedovalo o tistih čudežih, ki jih je samo nekdanj gledalo. Pripovedovalo bi mu bilo o mladih časih, ko so se zgodili čudeži ljubezni, dočim še živi sedaj cerkev le od starega sala, povelečuje stare čudeže, namesto da bi delala nove ter posvečuje za drag denar stare svetnike, ker ne more porajati novih svetnikov ljubezni.

Zunaj se je le mehanično odkril pred cerkvijo, v kateri je še pred eno samo uro pobožno poslušal meniško petje.

Notri v refektoriju pa je pridobil prelat zopet svoj navadni smehlaj iz davnine.

Smehljaje je sedel k svoji mizi, katero so držali smehljajoči angelji, smehljaje si je natočil vina, smehljaje je umetniško razdejal pečeno raco in smehljaje je gledalo solnce nanj. Že se je pomaknilo nižje in ni več zrlo na besede: „Hospitem sicut Christum accipiat“. Komaj je bilo še videti črke na svetlorjavem polju. Zato pa se je smejalo solnce s polnim okroglim obrazom, prav kakor prelat, veliki steklenici črnega vina, ki se je bliščalo v njegovi svetlobi.

Ali solnce je znalo biti tudi poredno; ob veliki steklenici so se lomili njegovi žarki in namesto da bi padali na prelatovo lice so se upirali naravnost v obraz svetega Benedikta. Slika je bila videti vsled tega čisto rdeča, prav kakor da se sramuje mrtvi svetnik svojega živega naslednika. Nad to hudomušno porednostjo se je znalo solnce še dolgo smejati, v tem ko je hodil stari pater Oto kaj žalosten po samostanskem vrtu ter je zalival na pol usahli cvetici, ki se je kmašu zopet vzravnala ob njegovi negi. Velo cvetico je smel rešiti, proklete duhovnikove duše ne.

Zunaj na klopi, katero je postavilo društvo za olepševanje kraja, ob zidu samostanskega vrta, je sedel nekdanji župnik. Iz ponosa, s katerim je zapustil ošabno prelaturu, je padel zopet v revščino sramote. Sreča, da je bila tukaj klop. Dalje ga ne bi bile nesle noge.

Doli ob reki so vlekli ribiči svoje mreže po vodi. Bili so povsem mokri in nevoščljivo so gledali na lenuha, ki je brez dela sedeč na klopi lahko zrl nanje.

Opravili so svoj posel in so oddali ribe v samostanski kuhinji.

Samostanski lovec je prišel iz gozda; njegov pomagač se je potil pod težkim srnjakom, ki ga je nesel v samostan.

Na cesti ob vodi je vleklo dvoje volov, odlikovanih na gospodarski razstavi s prvo ceno, polagoma voz, na katerem je bil sod petdesetih hektolitrov. To je bilo vino, ki je prišlo danes po železnici iz samostanskih vinogradov in je romalo v samostansko klet.

Enakomerno šumenje in brenčanje je bilo slišati iz poslopja s podolgasto streho onstran reke. Tenak dim se je dvigal nad streho v čisti zrak. Prihajal je od parnega mlatilnika, ki je delal že štirinajst dni, da izmlati zlato žetev samostana.

Masten duh slada je izpolnjeval topli večerni zrak, udarci kladiv iz sodarne samostana so povzročali edino pretresanje zraka, ki je prijetno zadevalo ušesa.

Nekolikokrat je pripihal železniški vlak v postajo in je povedal župniku, da živi v dvajsetem stoletju, kajti kmet, ki je šel mimo njega s povešeno glavo, s pestjo v žepu in s skrivnostno hudobnim pogledom, ga ne bi bil mogel prepričati o tem. Prihajal je pravkar iz samostanskega gozdarskega

gradu, kjer so zopet kratko in grobo zavrnilo njegovo zahtevo po odškodnini za škodo, ki so jo napravili prelatovi jeleni na njegovem polju. Priprosti kmet ni hotel izpoznati, zakaj naj bi stradal on, ker iščejo cerkveni jeleni svojo pravico ravno na njegovem polju.

Toda končno je potrti mož zopet dvignil glavo. Gledal je tja čez široka polja in njive samostana, ki mu ni privoščil niti koščka kruha. In nad tem delom zanj izgubljenega boja je končavalo solnce ravno zmagoviti boj z oblaki. Mala nevihta, ki je plavala popoldne čez samostan svetega Benedikta, se je obrnila proti jugu in pod nežnimi solničnimi prsti so se sedaj raztrgali zadnji oblaki. Z vodenim soparom napolnjeni zrak je bil jasen in prozoren; kakor v gledališču, ko se ravno vzdigne zastor, so se pokazale hipoma gore, krasne v nasičeni barvi, da bi bil človek kar iztegnil roko po njih modrih vrhovih.

Izza šumeče reke se je dvigala s poljem in gozdovjem pokrita plan polagoma proti zelenim hribom, nad njimi se je gromadilo belo apneno skalovje s strmimi stenami, dočim so se še višje svetili ledeniki planin. Po vseh vrhovih je žarelo življenje kakor rožnato nežna lica device. Solnce, oživljajoče svet, je pritisnilo svojim ljubim goram večerni poljub na lice in v nežni rdečici nedolžne ljubezni so rdevale planine.

In zdaj je hipoma počil železni obroč, ki so ljudje brez ljubezni vanj vkovali župnikovo srce. Prsi so se mu dvigale, srce je utripalo v hrepenenju po gorah, oko mu je sijalo v blaženi ginjenosti. Nema zahvalna molitev se je dvignila iz hvaležnega srca k Bogu. Iskal je Boga ljubezni v samostanski cerkvi, iskal ga je v sveti palači, iskal pri poklicanih božjih služabnikih. Zaman je bil upal. A sedaj je našel, ubog, zavržen mož, zopet svojega Boga ljubezni; videl ga je v čudežnem njegovem stvarstvu, videl je svojega Boga, ki je ustvaril lepi svet za vse ljudi, slišal je njegov glas iz šumenja reke in iz kosove večerne pesmi v grmovju.

Bog ga je blagoslavljal s planin, dočim so ga preklinjali njegovi služabniki. In s tem gorskim blagoslovom je prišel mir gora v njegovo srce.

Saj so bile njegove gore, ta veliki hram božji, vendar mnogo lepše, nego z zlatom preobložena samostanska cerkev, krasnejše nego mramornata jedilnica in dišeči prelatov vrt. Zaman je bil tam iskal sveto podobno Boga, kjer je bilo vse skupaj samo krasen okvir, mrtev, prazen lišp. Še pred eno uro je iztegoval v koprnenju roko po knjigi zveličanja. Vezava knjige je bila dragocena in lepa, ali ko je hotel čitati v njej, ni našel besedice resničnega Boga ljubezni.

Bridko ga je skelelo, da je ponovila cerkev vse, da napravi tako velik in lep

okvir, tako bliščečo knjižno vezavo, pa je popolnoma pozabila na sliko, na vsebino knjige.

Knjigo vere ponujajo ljudem in če le pobožno poljubijo lepo vezavo, so že dobri otroci cerkve. Ako pa duhovnik ali lajik ni do pičice natančno izpolnil vseh predpisanih ceremonij, je storil velik greh, ker je izkazal premalo časti lepi vezavi.

Take misli so rojile Hercogu po glavi, ko je v molitvi sklenil roke pred živo podobo božjo in je čitalo njegovo duševno oko v odprti sveti knjigi narave pravo lju-bezen božjo.

Vabljivo je klenkal samostanski zvon. Poznal je ta zvok; klical je menihe k večerji. Nehote je posegel Hercog v žep, v katerem je našel pred petimi dnevi deset kron. A sedaj je bil ta žep prazen. Z zadnjo krono je plačal gospodu prelatu košček kruha, ki ga je bil pojedel v bogatem samostanu.

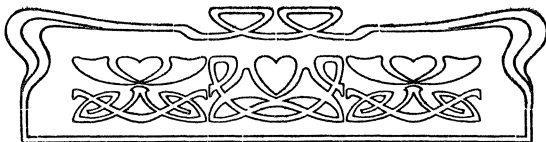
A te zadnje krone ni bilo več v samostanu. Saj je bil to Judežev srebrnjak n denar takega grešnika bi lahko pregnal gožji blagoslov iz samostana. Takoj po južini je odposlal gospod prelat tisto krono po poštni nakaznici z geslom: „Za spreobrnitev grešnika“, katoliškemu tiskovnemu društvu. To je bilo gotovo dobro delo, za katero ni moglo izostati božje plačilo.

Namesto zadnje krone je našel Hercog v žepu rožni venec in dočim je sedel gospod prelat pri bogato obloženi mizi in je pil mlado vino, je molil zunaj njegov sobrat s praznim želodcem in suhimi ustnicami ob rožnem vencu.

„Jezus, ki je za nas krvav pot potil — Jezus, ki je bil bičan za nas — Jezus, ki je bil kronan s trnjevo krono za nas — Jezus, ki je nosil težki križ za nas — Jezus, ki je bil križan za nas.“

In z ubogim lačnim možem so molili reka in gozd, solnce in ledeniki, gorski velikani in solnčni prašek: „Tebe Boga hvalimo.“





XXVII.

Tistega toplega letnega dne, ko je vstopil župnik Hercog poln upanja v limpaški samostan in je bil brez usmiljenja postavljen pred samostanski zid, so se vršile daleč od tega nekrščanskega dejanja priprave za cerkveno slavnost, kakršne še nikoli ni doživela Gospojna.

Sam prečastiti škof je imel priti v Gospojno, da se prepriča o blagoslovljenem delovanju dosedanjega upravitelja, provizorja in novoimenovanega župnika ter da ga jutri slavnostno vstoliči.

Instalacija, katero izvrši sam škof, je visoka čast, ki doleti samo posebno odlikovane cerkvene može. To pot pa je bila v čaščenju novega župnika tudi mala demonstracija, ki jo je priredil škof proti prevzetni vladi. Gosposka se je namreč zopet drznila, grobo se dotakniti cerkvene svobode.

Ker je bila gospojinska župnija pod patronanco deželnega gospodarja, je prosila vlada škofa, naj pojasni, zakaj je predložil izmed mnogih starejših prosilcev ravno najmlajšega na imenovanje, dasiravno še ni bil niti tri leta dušebrižnik, kakor zahteva zakon.

Takega vmešavanja v pravo in svobodo cerkve ni smel trpeti škof. Njegovo načelo je bilo vedno: Jaz sem škof in storiti smem, kar hočem; nad seboj ne poznam gospoda razven svetega očeta v Rimu, v čegar imenu vladam.

Končno je popustila vlada ter je storila, kar je ukazal škof. Zaradi enega župnika ni smela zaigrati škofove naklonjenosti; saj potrebuje v parlamentu glasove na škofovo zapoved izvoljenih poslancev, ako hoče, da se ji dovoli nove topove. Ujezeni škof bi le ganil s prstom in ljudski zastopniki bi glasovali proti vladi. To se ne sme zgoditi, zlasti ne zaradi take malenkosti. Šaj je morala dati že mnogo več koncesij za one klerikalne glasove. Škof je bil vesel svoje zmage nad vlado in na koncu duhovnih vaj je rekel vzradoščenemu župniku, da pride v kratkem sam na inštalacijo v Gospojno.

Zato mlinar sedaj ni preveč gledal na stroške. Čast, ki jo je izkazal škof njegovemu sinu, je doletela tudi njega in je

pomenila toliko, kakor visoka lestva, po kateri pripleza na županski stol.

Vse roke so imele opravka, da so pletle vence in postavljale slavoloke; velik zaboj z lepimi svečami za razsvetljava je prišel sočasno s smodnikom za topiče in celo zvonove so namazali. Skoraj vse race iz mlina so morale žrtvovati svoje življenje in najdebelejše tele iz hleva je viselo mrtvo zraven srnjaka v župnijski kuhinji. Nalašč iz mesta naročena kuharica je opravljala tam svoj posel.

Ponosen je pohajal mlinar okrog in je vodil okraševanje cerkve in vasi.

Samo zunaj v gozdu je vladala žalost in tuga. Zeleni bršljan, ki je s svojim listjem nežno pokrival nagoto skalovja, je bil neusmiljeno odtrgan; tudi z drevja so ga potrgali, katero je objemal več kot petdeset let kakor ljubeča žena bolnega moža.

Velik voz sočnozelenih vitic je zapustil gozd. Kar je zraslo v mnogih, mnogih letih, je moralo vsahniti za en časten dan, skalovje in drevje pa je tožilo po izgubljenem kinču. Dočim so ljudje v teh dneh komaj mislili na Hercoga, je šlo po gozdu od drevesa do drevesa: „Stari župnik Hercog bi nas gotovo ne oropal, pa če bi prišel sam papež v našo dolino.“

Nedolžno drevje pač ni imelo smisla za čast, ki jo lahko zahteva cerkev.

V slavnostnem izprevodu so spremili škofa s kolodvora do cerkve. Zastave so vihrale, topiči so pokali in jeka se je razlegala od gore do gore. Ob obeh straneh ceste so klečali ljudje in so sprejemali škofov blagoslov; visoki gospod je korakal ob strani novega župnika s prijaznim smehljajem pod nebom. Duhovnikov je bilo le malo navzočih. Imeli so priti šele drugega dne v velikem številu na vstoličenje in potem k veliki pojedini.

Ob slavnostnem petju vseh zvonov so šli najprvo šolski otroci s svojimi zastavicami v cerkev. A na obrazih jim ni bilo videti veselja. Mala srca so jim plašno utripala kakor dijakom visokih šol pred državnim izpitom ali kakor častniku, kadar pride sam cesar pregledovat polk.

Otroci niso tako lahko pozabili na župnika Hercoga, kakor večina odraslih ljudij. Kajti ljubili so ga, gospoda Grosa so se pa bali. Na uro veronauka so se pri starem župniku vedno veselili, sedaj pa trepečejo pred njo.

In sedaj naj jih izprašuje v škofovi navzočnosti. Toda izpit je končal sijajno. Gospod Gros je že vedel, kateri otroci znajo najboljše odgovarjati na to ali ono vprašanje. Posebno je pa kimal škof neprenehoma pritrjevaje nad vsebino naukov. Zelo skromno je opozoril župnik že pred začetkom izpitov, kakšen trud je imel, da

je spravil iz otrok vse tiste nepotrebne in škodljive stvari, ki jih je bil naučil prejšnji župnik; tako slabo so bili poučeni v veri, da niso niti vedeli, kaj je krivoverec.

Da je res storil v kratkem času, kar je le bilo mogoče, so dokazali otroci sami s svojimi odgovori. Katekizem in zgodbe svetega pisma so znali tako gladko pripovedovati, kakor bi tekla voda, četudi niso razumeli vsebine reči, katere so se naučili na pamet.

Vedeli so pa še več, nego je bilo v katekizmu. Iz petih cerkvenih zapovedi jih je Gros naredil deset. Ako je deset božjih zapovedi, zakaj ne bi bilo tudi cerkvenih toliko? In kako dobro so znali deklamirati nove zapovedi: „Šestič: Voliti smeš samo prave katoliške može. Sedmič: Ne beri cerkvi sovražnih časopisov. Osmič: Ne verjemi, ako se govori kaj slabega o duhovnikih. Devetič: Bodi ud vsaj treh katoliških društev. Desetič: Cerkev in njene služabnike brani s krvjo in z imetjem.“

Škof je bil ves vzradoščen nad tako izvrstnimi odgovori. Ali otroci so vedeli še več.

„Kateri je prvi in najvažnejši pogoj, da se pride v nebesa?“ je vprašal gospod Gros.

„Prvi in najvažnejši pogoj za nebesa je ta, da je človek vreden član svete rimske cerkve, kajti izven cerkve ni izveličanja.“

„Ali ima naša ljuba mati cerkev tudi kaj sovražnikov?“

„Da, cerkev ima mnogo sovražnikov, namreč žide, pogane, krivoverce in slabe kristjane.“

„Kateri so najhujši krivoverci?“

„Najhujši krivoverci so arijanci, cvinglijanci, luteranci in protestantje.“

„Ali je krivoverstvo velik greh?“

„Krivoverstvo je velik greh in prej je dala cerkev krivoverce sežigati.“

„Kateri ljudje so najslabši kristjani?“

„Slabi kristjani so vsi oni, ki ne slušajo radovoljno duhovnikov v vseh cerkvenih in svetovnih rečeh.“

„Po čem se najbolje izpozna rimsko cerkev?“

„Rimsko cerkev se izpozna najbolje po tem, da jo vedno hudo preganjajo.“

Nikdar ne bi bil mogel doseči župnik Hercog pred škofovimi očmi take zmage, kakor jo je dosegel gospod Gros s svojo malo, dobro izvežbano četo.

V slavnostnem govoru pred narodom se je cenil škof sam srečnega, da ima med svojim duhovništvom tako marljivega, izvrstnega gospoda; še srečnejšo pa mora ceniti župnijo, kateri zapušča takega duhovnika kot zastopnika Boga in cerkve.

Vse naj bi bilo danes veselo v Gospojni, celo mrtvi v grobu. Zato je zamenjal škof svoje dragoceno slavnostno oblačilo s črnim

plaščem in je šel ob žalnem prepevanju „Miserere“ od groba do groba, škropeč z blagoslovljeno vodo na desno in na levo. Vprašal je celo župnika za grob njegove matere, postal je tam dlje časa in trikrat je poškopil gomilo s posvečeno vodo: „To je bila dobra, pridna mati, ki je porodila cerkvi tako dobrega sina“, je dejal tako glasno, da so morali slišati vsi. Celo mlinarju so se zasolzile oči, ko je slišal tako hvalo svoje žene iz škofovih ust.

Polagoma je korakal škof dalje po pokopališču. Nenadoma se je ustavil. Na grobnem kamnu je čital ime, ki mu je bilo znano iz uradnih spisov.

„Ali je ta — ta ženska samomorilka?“ je vprašal s tužnim srcem župnika.

„Da, žalibog“, je pritrdil oni komaj slišno.

Vzdihnil je škof in je dejal: „To je zopet zgovoren dokaz, kako preganja posvetna gosposka božjo cerkev. Celo na pokopališču nas preganjajo in v naši blagoslovljeni prsti moramo pokopati ljudi, ki jih je preklela cerkev še v smrti. Uboga, uboga moja cerkev! Ali resnično, kakor je resnično da sem škof: To se mora izpremeniti.“

Niti kapljice blagoslovljene vode ni kapnil škof na prokleti grob.

To je bilo ob tisti uri, ko je izgnal limpaški opat cerkveno prokletega župnika Hercoga iz svojega svetega samostana.

Cerkveni vsposed za ta dan je bil sijajno opravljen. Ob dobri južini se je vpreglo konje, kajti prečastiti se je hotel prepeljati po čudoviti gorski dolini. Ves občaran je bil, ko je ogledoval na strani župnika iz voza prekrasne gozde, potok v dolini, ledenike in gorske velikane. In veselo so tekli konji. Seveda niso mogli vedeti, da je sedel prav ob tisti uri njih pravi gospodar lačen in zavržen na klopi pred zidom limpaškega samostana. Celo škof je hvalil lepe konje in župnik Gros se je smejal veselja. Saj niso veljali konji takorekoč nič.

Ko je sedel škof zvečer pri mizi ter je jedel s krožnikov nekdanjega župnika in pil njegovo staro vino, ki mu ga je bil podaril protestantovski ravnatelj iz Berlina, je doživel nov dokaz blagoslovljenega delovanja svoje ljubimca.

Politična čitalnica je priredila škofu bakljado, veteranska godba pa je igrala z dobrim namenom, čeprav napačno.

Škof je bil zelo ginjen, kajti taka čast ni veljala njemu, temveč sveti cerkvi, ki je bila vtelesena v njegovi osebi. Prekinil je celo večerjo in uprt ob župnika je stopil pred vrata. Kako pa je bil presenečen, ko je opazil vso vas razsvetljeno! Samolastni, ponosni cerkveni knez je znal biti tudi pri-ljuden. ako je čutil laskanje.

Godba, bakljada in razsvetljava je pa pričala duševno vnemo novega župnika. Ako

bi bil prišel k staremu župniku Hercogu, ne bi bil opazil tako lepih znamenj ljubezni do cerkve in škofa. Sam je prema'lo ljubil cerkev in zato je dovolil Bog, da je padel tako globoko. Toda, hvala Bogu, njegov slabi primer vendar ni mogel zapeljati dobrega naroda in njegov časti vredni naslednik je iztrebil plevel iz njive svete cerkve. Novo seme je že vzklilo in prinaša sad. Tako dostojnemu duhovniku lahko zaupa lepo župnijo mirne vesti.

Ko so luči ugasnile, ko je godba utihnila in so topiči zadnjikrat počili, je pokleknil škof in je zahvalil Boga iz vsega srca, da mu je daroval z gospodom Grosom tako pridnega, za dušni blagor vnetega duhovnika, čegar srce ni poznalo druge ljubezni, kakor ono za svojo cerkev in za svojega škofa.

Klečal je ob tej molitvi na tistem klečalu, na katerem je klečal župnik Hercog po cele ure za žrtve spovednega pečata, da bi Bog rešil duše onih, katerim sam ni smel pomagati, ne da bi bil kršil najsvetejšo zapoved.

V tem srečnem razpoloženju je šel škof počivat v posteljo, v kateri stari župnik po cele noči ni našel pokoja ter je moral poslušati, kako os se potihoma odpirala vrata kaplanove sobe in se je njegov duhovniški gost v nogavicah vtihotapljal k žrtvi svoje

strasti. Kako strašno dolgo so trajale tiste tihe nočne ure, preden je slišal proti jutru zopet tiste korake in tisto zapiranje vrat!

Škof se je smatral za vsevednega, a bila je sreča zanj, da sedaj ni bil tako vsegaveden. Niti slutil ni, da je bila postelja, v kateri je počival ves blažen zaradi lepega večera, še lastnina zavrženega župnika, ki je sedel prav tega večera zmrzujoč v tuji deželi na klopi poleg bogatega samostana, zapuščen in utrujen na smrt, z rožnim vencem v tresoči roki. Morda tudi to ne bi bilo motilo škofovega počitka. Ako bi bil pa vedel, da sede bakljonosci in godci v gostilni, kjer jim plačuje mlinar v imenu svojega sina pivo in da je le pijača uprizorila ovacijo, da je kupil mlinar baklje, sveče in smodnik, da se je prisililo hišne posestnike na razsvetljava z grožnjo, da se jim sicer pobije okna, da je bila vsa slavnost le dobro plačana komedija, ako bi mogel to le slutiti v svojem slepem samoljubju, tedaj bi bilo njegovo spanje morda vendar nekoliko vznemirjeno. Slepو zaupanje v svojega ljubljenca in v svojo nezmotljivost bi se bilo morda močno pretreslo.

Pokanje topičev pa ga je zjutraj zbudilo v najkрасnejšem razpoloženju. Bil je čudovito lep dan. S hribov so prišli kmetje in hlapci, kmetice in dekleta v prazničnih

oblekah. Stare ženice so prilezle iz svojih podstrešnih izb, da dobe škofov blagoslov in smejoča se mladina je bila v vrstah za slavnosten sprevod. Danes so se vsi laško smejali, saj je bil strogi izpit iz veronauka srečno končan.

Samo učitelji, ki so nadzorovali otroke, so bili resni. Stari župnik jih je že temeljito pokvaril in za tako lepo cerkveno slavnost niso imeli smisla. Za nje je bilo to vse krivo zlato; ne škofa, ne župnika niso mogli spoštovati zaradi tega. Naj je padel stari župnik kot služabnik cerkve še tako globoko v njih očeh je bil vendar še vedno najboljši prijatelj ljudstva in šole, oče revežev in bolnikov, pospeševalec napredka. predvsem pa vtemeljitelj blagostanja v občini.

Kakor učitelji, so mislili tudi večinoma kmetje. Izreči se pa ni upal tega nihče. Staremu župniku ne bi bili mogli pomagati, v novem bi pa bili dobili sovražnika. Imeti duhovnika za sovražnika je pa za kmeta hujše nego toča in živinska kuga. To so vedeli vsi prav dobro.

Veliki slavnostni izprevod se je zakasnil. Lokalna železnica je imela zamudo, pa je bilo treba čakati na vlak, s katerim je imela priti večina duhovnikov.

Končno se je vendar pomikal ves sprevod po najdaljši poti skozi vas proti cerkvi. To pot ni povešal gospod Gros oči

ponižno k zemlji, kakor pri novi maši. Kaj ponosno je korakal poleg svojega škofa. Nič ni delo, da je šel ob njegovi levi strani; slavnostni sprevod je bil vendar namenjen njemu in škof je le povečal njegovo čast. Ljudje so dobro vedeli, da je prišel samo zaradi njega; saj jim je mlinar dostikrat povedal, kako časti sam škof njegovega sina.

Že kot prav majhen dijak je znal Gustel siliti kvišku. Da pa postane v tako kratkem času župnik in da ga vstoliči sam škof, tega vendar ne bi bil upal. To je plačilo, ako je človek zvest cerkvi in je študiral pri jezuitih.

Bil je v Rimu in je tam videl razvaline slavolokov za zmagovite vojskovodje. Ali nobeden onih zmagovalcev ni mogel korakati z večjim veseljem po Rimu, kakor on sedaj kot župnik poleg svojega škofa v cerkev. Lep cilj je dosegel, ali zadnjega ne. Morda pojde še nekoč slovesneje kot škof v stolno cerkev . . . Zakaj ne? Močno voljo ima, pot pozna in s svojo gorečnostjo za sveto cerkev zasluži tudi tako nagrado. Torej naprej k temu lepemu cilju!

Take so bile njegove misli, ko so peli zvonovi, pokali topiči, plapolale zastave in belo oblečene dekllice posipale pot s cvetjem.

Za škofom in župnikom je korakal še ponosneje njegov oče. Njemu ni bilo treba

skrivati ponosa pod krinko ponižnosti. Imel je dovolj razloga, da je nosil glavo po konci. Ves slavnostni sprevod je njegovo delo. Ako ne bi bil on pisal onega anonimnega pisma o sovraženem župniku, bi bil njegov sin še danes ubog časnikarski pisac.

Bil je torej v resnici slavnostni sprevod očetovske ljubezni, ki se je pomikal preko pokopališča v cerkev Gospodovo. Saj mlinar ni vedel, da leži župnikov pravi oče, ki ga je ubila njegova lastna roka, v črni zemlji, po kateri ravnokar ponosno koraka.

Dobro je pa vendar vedel, da je sam pregnal pravega župnika od oltarja in ga pahnil v bedo, le da bi videl svojega ljubelega sina službovati na njegovem mestu. Njegovo očetovsko srce je utripalo veselja. O molitvi ni bilo govora pri njem. Saj ni bila tri cele ure trajajoča slavnost v cerkvi skoraj nič družega, kot nepretrgano okajevanje škofa in novega župnika.

Škof je imel pridigo o duhovniškem dostojanstvu, o duhovniških skrbeh in o škofovski radosti. Hercogovega imena pač ni izrekel, ali vsi so dobro razumeli, da je on tisti prokleti Judež, ki je tako globoko ranil blago škofovo srce. Danes pa mu je utripalo to srce zopet v velikem veselju, ker je dal Gospojni svojega najboljšega duhovnika za župnika. To veselje pa je tem večje, ker se je lahko prepričal, da je ljuba mu občina

zopet vsa polna stare, zveste ljubezni do svojega škofa. Kaj važno je govoril potem o dolžnostih občine napram novemu župniku in napram cerkvi, o volitvah in društvih, zlasti o politični čitalnici in o njenem za-
služnem načelniku.

Po pridigi je zopet zapel novi župnik slavnostno službo in sami stari župniki so mu služili pri oltarju. Z glasnim „Te deum“ je končala vsa slovesnost jasno in ponosno.

V tem je postalo pozno in zrak v cerkvi je bil zatohel in dušljiv. Vse je hrepenelo po drugem delu slavnosti, po obedu.

Kosilo, katero je priredil novi župnik, je bilo res izvenredno; celo na škofovem dvoru se ne more bolje obedovati. Novi župnik, ki je z očetovim posredovanjem vse tako ceno nakupil, si je lahko dovolil to.

Najfinejši grizljaj pa je podal župniku sam škof; z zabavnimi besedami mu je napil kot svojemu „duhovnemu svetovalcu“. O tako častnem imenovanju se ni niti temu mlademu plezalcu sanjalo. Z glasom, ki se mu je tresel radostnega razvnetja, se je zahvalil svojemu prečastitemu gospodu za povsem nezasluzeno čast in je obljubil, da je pripravljen, žrtvovati z veseljem zadnjo kapljico krvi za sveto cerkev in za svojega škofa.

Sedaj je bila pač le trtna kri, ki je tekla škofu na čast. Vina res ni manjkalo; župnik Hercog je zapustil precej bogato zalogo vina,

ker se mu je zdelo, da je staro vino včasih najboljše zdravilo za njegove bolnike.

Župnik Gros pa je bil bolj pristaš Kneippov ter je smatral vodo za najboljše zdravilo za reveže, vsled česar je bil v srečnem položaju, da je lahko pogostil danes svoje goste z najboljšim vinom, ki ga ni nič veljalo.

Vino pa je delalo čudeže. Jasna radost je vladala v župnišču in celo škof je bil zopet priljuden. Celo cerkovnika, ki je imel že poln časopis mesa pred saboj, je počastil z nagovorom: „Pisali ste mi nekoč pismo in s tem ste izkazali cerkvi veliko uslugo. Srčno se Vam zahvaljujem in Vam dajem svoj blagoslov.“ In še celo krepko mu je stisnil roko.

Škof se je že pogovarjal s ponosno srečnim župnikovim očetom, a cerkovnikova od vina težka glava je še vedno premišljevala škofove besede. O veliki zaslugi za cerkev ni vedel mož ničesar; pisal je takrat škofu iz maščevanja in iz strahu pred župnikom. Krepko se je napil, pa je zamrmral polglasno: „O, ti Pavliha!“

Kdo vé, ali je res, da počiva v vinu resnica?

Drugi del instalacije je trajal še dalje nego prvi. Govori in napitnice so sledile druga drugi, celo na kuharico so se spomnili. Samo na enega so pozabili; na njega, čegar vino so pili, s čegar krožnikov so

jedli; na njega, ki je sedel morda ob tej uri lačen na cesti. A njega se ni smelo imenovati, sicer bi bila padla že z njegovega prokletega imena senca na veselo omizje. Njega se ni smelo imenovati, saj je bil mrtev za cerkev, mrtev za škofa, mrtev za sobrate, mrtev pred vsem za novega župnika. Iz duhovne smrti starega župnika je prišlo življenje za novega.

Ej, stari župnik je bil temeljito mrtev! Duhovni mrličji se ne morejo niti kot duhovi vrniti v svojo domovino in ne morejo plašiti svojih naslednikov.

Samo v dveh hišah prav blizu župnišča niso vedeli ničesar o splošnem praznovanju. Prva je bila šola, druga pa ubožnica. Učitelji so sicer dobili od župnika vabilo na obed, ker so morali peljati otroke v cerkev in jih nadzorovati. Ali vabilo je bilo tako ošabno, da so vabljeni takoj izpoznali, da bi le motili s svojo navzočnostjo. Novi župnik je znal v kratkem času, kar je bil provizor, pretrgati most, ki ga je bil stari sezidal s trudom in ljubeznijo med župniščem in šolo. Med obema hišama je moral biti globok prepad, sicer ne bi mogel zvesti sin cerkve tako navdušeno pridigati, kako preganja brezbožna novodobna šola sveto cerkev.

Zato se je pa tudi lahko pritožil škofu nad cerkvi sovražnimi učitelji, ki se izogibajo celo njegove gostoljubne mize. Škof je imel

zopet jasen dokaz žalostnih posledic iz ločitve šole od cerkve.

Globoko je moral sedaj novi župnik obžalovati, da je njegov predhodnik odrezal lep kos župnijske zemlje za šolski vrt. S tem, kar raste na onem zemljišču, bi lahko hranil še eno kravo. Stari župnik ga je res okradel in učitelji sede na njegovem, pa jih ne more niti pregnati. Zato pa tudi ne čakajo prijaznega pogleda od njega.

Otrokom pa ni treba šolske palače. Saj je sam hodil v staro malo šolo in je vendar postal velik gospod; staro poslopje bi moralo biti torej vsekakor dobro in njemu tedaj ne bi bilo treba plačevati doklad za šolo. Da mora tudi župnik plačevati šolske doklade, je sploh v nebo vpijoča krivica, ker nima župnik otrok, da bi jih pošiljal v šolo. Ali duhovništvo pač vedno preganjajo . . .

Tudi v ubožnici je bil danes prav žalosten dan. Stare Lenke, ki je sicer vedno prinašala bogate ostanke od pojedin, ni bilo več v župnišču. Da, ravno Lenka je bila kriva, da raste zdaj trava po poti od župnišča v ubožnico.

Starci so spremili Lenko na kolodvor in se tam ginljivo poslovili od nje. To se jim je vpisalo za demonstracijo proti novemu župniku, ki je dosegel izgon Lenke iz Gospojne in s tem so izgubili njegovo milost in dobroteljnost.

Ali če se tudi danes niso smeli veseliti boljšega, z bogate mize odpadlega grižljeja, vendar niso bili tako siromašni, kakor ustanovitelj ubožnice, ki je, izgnan iz svoje cerkve, taval ob tej uri po tujini.

* * *

Še ni bil končan obed, ko je zaklical s stolpa zvon skozi odprta okna. Bilo je četrto na tri in ob treh je imela biti zopet posebna cerkvena slovesnost.

Mlinarja je prijela smrt njegovega otroka vendar za srce in kot krščanski mož je moral storiti že kaj posebnega za dušni blagor svoje Anke. Zato je dal kaj lepo na lim naslikati podobo svetega Janeza z Nepomuka in jo postaviti na most, s katerega je Anka skočila v vodo. Ta slika naj bi odrešila Ankino ubogo dušo. Kdorkoli pojde mimo nje, izmoli očenaš in te neštete molitve izprosijo sčasom pri Bogu odpuščanje za nesrečno samomorilko. Mlinar je bil dober kristjan, ki ni skrbel samo za živega sina, ampak tudi za mrtvo hčer.

Škof je izvedel tudi za to delo spoštovanja vrednega očeta prečastitega župnika in kaj ljubeznivo izrekel, da je pripravljen, sam slovesno blagosloviti sveto podobo. Seveda ga je vodila na skrivnem dobra postranska misel.

Bogati mlinar pač ne sprejme zastoj tako izvenrednega odlikovanja, temveč se izkaže hvaležnega in podari bogat dar za kak cerkveni namen.

Saj ni slutil, da je podoba namenjena spominu samomorilke; sicer je gotovo ne bi bil blagoslovil, pa če bi se mu podarilo celi svet. Tudi za tako ceno ne bi prelomil zakonov svete cerkve. Ali vsegavednež je bil zopet navaden človek.

Ko je odbila tretja ura, se je pomikala dolga slovesna procesija ob glasnem zvonjenju od cerkve k usodnemu mostu, na katerem je blagoslovil škof v popolnem ornatu sliko.

Peneč se in bobnajoč je tekel spodaj potok in je šumel: „Hudobneži! Ne pehajte najprej ljudi sem dol, pa vam ne bode treba postavljati takih slik. Ako ne bi bil naš Bog usmiljenejši od vas kratkovidnih ljudi, bi tudi take slike nič ne pomagale. Gospod škof, gospod škof, kje pa je mladi kaplan, ki mi je enkrat ugrabil tako cvetoče človeško življenje? Kje je? Kje je? Lepo ga pozdravljam; to je bil hraber mož in pravi duhovnik.“

Taka viharna, nerazumljiva vprašanja gorskega potoka pa je nadkričal glas škofa, ki je nagovoril mnogoštevilno verno ljudstvo po blagoslovu z gorečim govorom. O svetem Janezu nepomuškem je govoril, ki je bil svetel plamen na zvezdnem nebu cerkve.

Tako lepo je govoril o sveti izpovedi in o spovednem pečatu, da je obhajala gospoda župnika poleg njega kar kurja polt.

Ako bi bil izrekel škof v svojem slavljenju svetega Janeza z Nepomuka ime župnika Hercoga, bi bil izkazal le resnici čast.

Škofu je dala sveta podoba priložnost, da je govoril o narodnosti in o Rimu, o Lutru in o krivoverstvu ter je končal:

„Podoba svetnika z Nepomuka na tem mostu je pa znamenje, da živi tukaj še prava vera in da ne najde krivoverstvo tukaj tal. In dokler ostanejo prebivalci te doline zvesti svoji cerkvi in njenim duhovnikom, odvrne Bog vsako nesrečo od njih.

S pravim navdušenjem je govoril škof in ljudstvo ga je pobožno poslušalo skoraj celo uro. Sedaj so vedeli ljudje, da stari župnik vendar ni bil pravi katoličan. Saj tak ni bil, kakršen bi moral biti duhovnik po škofovih besedah.

Po tem blagoslovu, ki mora ostati vsem nepozaben, so odšli ljudje večinoma domov. Le kmetje so se vrnili v gostilno, kjer je imel biti danes čitalniški shod. V cerkvi je bilo naznanjeno, da ga počasti sam škof.

Med tem pa je bil škof s številnim duhovništvom uljudno povabljen k mlinarju na južino v bližnji mlin. Škofov obisk je bil za mlinarja tako časten, da je obljubil, napraviti nad durmi mramorno ploščo, ki

naj še po sto letih razglaša, da je prišla s škofom čast in sreča v ta dom.

Nekateri duhovniki so komaj premagali smeh nad ponosno lahkovernostjo, s katero je sprejel škof robato povzdigovanje. Malo da ni plakal radosti nad verno vdanim čaščenjem, katero je izkazoval ta mož slugi cerkve.

Na povratku je obiskal škof tudi še sodnega svetnika v njegovi vili. Mož, ki je hotel kot okrajni sodnik vreči kaplana Hercoga s hlapcem iz gostilne, je sprejel škofa ponižno pri vhodu v park. Odkritosrčno je obžaloval, da škofov želodec ni mogel sprejeti še druge južine. Tem očitneje pa je poljubil roko škofu, kateremu je imel predvsem zahvaliti, da ga je veleposestvo na njegovo povelje izvolilo v državni zbor.

Duhovniki, ki so spremljali škofa, so morali medtem čakati pred vrati parka; samo gospod župnik je smel vstopiti ž njim.

Gospod sodni svetnik se je čutil s škofovim obiskom tako počaščenega, da je spremil prečastitega s klobukom v roki na čitalniški shod, kjer se je dal zapisati za člana in je obljubil nad vse patriotičnemu društvu, da ga bode podpiral z vsemi močmi.

Škof je le predobro vedel, da je pokazal ta mož, ko je bil še mlad sodni pristav, njegovemu predhodniku osle; tem srečnejši

je bil sedaj, da je tako srečno izpreobrnil nekdanjega sovražnika cerkve.

S škofovim obiskom je dobila katoliška politična čitalnica, katere stari župnik nič kaj ni maral, čvrsta tla. Škof pa je storil še več za tako izvrsten zavod klerikalne stranke; še enkrat se je oglasil za besedo in je dokazoval, da je dober domoljub tudi dober katoličan.

Tudi to pot je govoril dalje nego uro o sovražnikih cerkve in države tako resno in goreče, da so bile gotovo za mnogo let zajamčene dobre volitve. Na koncu je prav debelo hvalil častitega utemeljitelja tako lepega društva. Zaključil je, povdarjaje svoje prepričanje, da bode tako zvest sin cerkve ravno tako pospeševal blagor cele občine, kakor skrbi njegov vredni sin za dušni blagor Gospojinčanov.

Za škofom so še nekateri duhovniki navdušeno govorili o preganjani cerkvi, zlasti o njeni veliki revščini, vsled katere ni prečastitemu gospodu škofu mogoče, da bi tako izvrševal svoje pastirstvo, kakor bi, od svetega duha navdahnjen, rad.

Govori so bili tem bolj navdušeni, ker jih je narekovala želja, da bi dobili govorniki kmalu tako dobre župnije, kakor gospod Gros.

Solnce se je že smehljaje skrilo za gorami; luč današnjega slavnostnega dneva, prečastiti škof, je pogledal na uro in opazil,

da ne sme več svetiti, ako noče zamuditi zadnjega vlaka. Tega pa ni smel, ker je imel drugi dan v svoji palači tedensko konzistorialno sejo.

S častnim spremstvom se je vrnil v župnišče, kjer je sam večerjal. Samo župnik je stal ponižno poleg njega. A tudi čas, kadar je, zna moder mož porabiti s primernimi pogovori za blagor cerkve. Zadnje pomenkovanje z župnikom je bilo podobno sodbi vrhovnega zapovednika po velikem manevru. Skoraj vse, kar je videl prečastiti v Gospojni, je bilo hvale vredno, najbolj pa gorečnost novega pastirja, ki je storil toliko dobrega, še preden je bil župnik, tako da ni zapustil slabi primer prejšnjega nevrednega župnika nobenega škodljivega sledu.

Samo eno zlo, katerega je bil kriv Hercog, se je še opazalo: Mnogoštevilni tujci so bili še v Gospojni. Njegov trud, da bi napravil iz lepe gorske vasi prijetno in prebivalcem koristonosno letovišče, je privabil tudi letos obilo gostov v krasni kraj.

Ali tudi to se mora izpremeniti pri novem župniku. Samo med gorami je ostala vera še čista, tujci, ki prihajajo, pa prinašajo strup iz mesta seboj. Župniku, kakršen je Gros, se mora s previdnostjo in odločnostjo posrečiti, da odpravi tuje vsiljivce iz pristnega področja svete cerkve.

Župnik je zatrjeval, da je hotel to, odkar je prišel za dušebrižnika v Gospojno. Tujci so mu bili v vsakem oziru na poti. Napram božjemu namestniku so kazali premalo spoštovanja; pred svojimi gosti se obotavljajo še kmetje, da bi poljubili prečastitemu roko. Ako ne gredo letoviščarji v cerkev, so itak brezbožci in brezverci; če pa gredo, so mu tembolj neprijetni, ker je izpoznal, da ne poslušajo njegovih pridig tako slepo verno, kakor zahteva od svojih kmetov. Ako ima politično pridigo, ne more govoriti tako svobodno, kakor bi rad govoril, če vidi naenkrat nekoliko tujcev v cerkvi.

Škof se je torej tudi v tej stvari lahko popolnoma zanašal na svojega ljubega duhovnega svetovalca.

Za tujci so prišli učitelji na vrsto. Tudi glede njih je moral novi župnik popraviti napako starega, ki je bil prijatelj učiteljev.

„Duhovniki ne smemo nikoli pozabiti,“ je dejal škof poučevaje, „da je šola vedno dete naše matere, svete cerkve in da ostane to, tudi ko nam je brezverska država ugrabila to dete ter ga privezala nase z zakoni, ki jih imenuje sveti oče ostudne. Čeravno oropani in preganjani, smo in ostanemo od Boga postavljeni gospodarji nad šolo in nad učitelji. Naj hodijo še tako ošabno mimo nas, vendar so učitelji naši podložni. Duhovnik je izdajalec cerkve, ako se ne

bojuje proti novodobni šoli in njenim učiteljem, temveč se celo ponižuje ž njih prijateljstvom.“

Tudi glede boja proti novodobni šoli je škof lahko zaupal župniku in upal, da kmalu prične v Gospojni ta prepir za slavo cerkve in da konča z župnikovo zmago.

Po tem razgovoru in pouku je imel župnik le še važno dolžnost, zahvaliti se za veliko nezasluženo čast, ki mu jo je izkazal prečastiti. Storil je to s skrbno naučenim in iz srca prihajajočim govorom, polnim laskajoče hvale neskončno ljubljenega duhovnega očeta in gospoda.

Najvažnejši del te hvale je bil zalepljen zavitek, ki ga je s ponižnim poklonom izročil škofu, proseč ga, naj porabi to po svoji volji za blagor cerkve.

Mračilo se je že in le gore so še žarele v zlatih barvah, ko je odšel škof ob slovesnem zvonjenju peš na kolodvor. Vlak z ovenčanim strojem je čakal, dasiravno je že minil čas po voznem redu. Iz vseh vozniških oken so gledale radovedne glave. Načelnik postaje v najlepši uniformi je držal vrata prvorazrednega voza. Še enkrat je škof blagoslovil vse, mlinarju je stisnil roko, župnika je celo poljubil spričo vsega ljudstva. Potem se je s težavo preril skozi vrata, načelnik ga je po vojaško pozdravil, stroj je zazvižgal in vlak je odsopihal iz postaje.

Zvonovi so peli in peli, dasi on, komur na čast so zvonili, ni mogel slišati njih glasov. Škof tudi ne bi bil pazil na to; bil je že vajen takega čaščenja.

Sedaj je imel važnejši opravke. Komaj je sedel sigurno na blazinah, ko je poiskal v žepu zavitek, ki mu ga je bil izročil župnik. Ko ga je potipal, je sodil po debelosti, da obljubuje lepo vsebino. Odprl ga je in je naštel deset bankovcev po sto kron. Preštel je še enkrat, a vendar ni bilo več. Razočaran je vtaknil tisoč kron v žep in se je zagledal v zelene planine, v prijazne hišice, v šumeči potok. Nič mu ni bilo všeč. Od župnika, ki ga je tako počastil, bi bil pričakoval več. Se pravi, od župnika ni mogel pričakovati, ali njegov oče bi bil lahko priložil dvakrat toliko za posvečenje svetega Nepomuka in za dolgi govor. Zase itak ni mislil na take malenkosti. Škofija mu prinaša stodvajset tisoč kron na leto. Ali cerkev je siromašna in dober škof mora skrbeti za svojo ubogo nevesto.

Sicer pa je bil z današnjim dnevom lahko zadovoljen. Eni svojih največjih župnij je dal pastirja, da ji ne bi bil mogel najti boljega. Mladi mož je resnično dosegel velikanske uspehe v kratkem času. Po vsem, kar je storil nesrečni župnik zlega, ni bilo več sledu, izvzemši mnogoštevilne tujce in brezbožne učitelje. Ali dobri novi župnik pridobi Gospojno že spet popolnoma cerkvi.

Kmalu je škof blago zadremal in je tako globoko smrčal, da bi bil malone prespal Raming, kjer je bilo treba prestopiti v drug vlak. Zbudil ga je njegov tajnik. Tudi tukaj so peli zvonovi, dokler ni izginil vlak državne železnice, ki je škof vstopil vanj, da spi tam dalje.

V gospojinskem župnišču sta sedela oče in sin še pozno v noč pri mizi. Mlinar je zbral iz steklenic in kozarcev vse vinske ostanke, da se ne bi posli doteknili župnikove lastnine in ker v škofovi navzočnosti ni bilo dovoljeno kaditi, sta se sedaj odškodovala.

Oče in sin sta bila lahko zadovoljna z današnjim dnevom. Prvemu se je izpolnila želja, drugi je dosegel svoj cilj. Sin je hvalil in slavil cerkev, ki tako dobro poplačuje vnetega služabnika, oče pa je smehljaje gledal v kozarec. On je vedel bolje, kako je. Edino anonimno pismo je storilo več nego vse zasluge. Smehljaj se je naivnemu sinu, kateremu pa vendar ni smel izdati, kaj je storil dobri oče zanj. Polagoma se je smešek umaknil izrazu žalosti. Kar je pomagalo sinu, je poplačala hči s svojim življenjem. Ali tudi tega ni smel povedati župniku.

Nenadne smrti svoje hčeri še vedno ni mogel preboleti. Da se reši iz plamena v vicah, je postavil svetega Janeza z Nepomuka. Sam škof ga je blagoslovil. Več ni

mogel storiti in kar se je zgodilo, se je pač zgodilo; tega ni bilo več moči izpremeniti.

Ali kakorkoli je bil lep spomin na dan, ki se je poslavljal, sta vendar oba upirala poglede v bodočnost. Prizadevni ljudje se ne morejo ustavljati ob lepi današnjosti.

Zaradi tujcev se nista mogla zediniti. Očetu so bili ljubi ljudje, ki prinašajo denarja v dolino, denar je pa ljubil, naj je pač prihajal tudi iz krivoverskih rok.

Tem bolje sta se vjemala glede učiteljev. Oni morajo proč. Mlinarju ni bilo treba, da si beli glavo, kako se to stori; župnik prepusti to lahko bodočemu županu. Skrbi naj le, da ga izvolijo pri prihodnji volitvi. Težko ne bode; škof je že danes iztesal lestev, po kateri se pride do te časti; župnik naj jo le dobro drži. Potem so predrzni učitelji izgubljeni. Ako je spravil župnika odtod, bode igračka, da doseže to tudi z učitelji, če bodeta župnik in župan složna. Zopet se je zadovoljno nasmejal v kozarec.

A tudi župnik je ves blažen gledal v bodočnost le dalje nego mlinar. Dosegel je, kar je bilo skoraj nemogoče. Še tako mlad, je že župnik v občini, za katero ga zavidajo stari župniki z upognjenim hrbtom. Vendar ne mara, da bi umrl kot župnik v Gospojni. Vse višje mora dospeti; morda postane celo škof. Kar je za to potrebno, ima. Njegova ljuba, dobra cerkev ga povzneso gotovo višje in višje. . . Malo da se

mu ni zavrtelo v glavi. Ali je bilo krivo vino?

Odprl je okno. Dobrodejno mu je pihljaj hladni zrak na čelo. Pod oknom je tiho pokopališče; žalostno ga gleda kamen na grobu Anke — njegove Anke; ne, ne — ne več njegove. Tega tihega govora ni razumel. Hvalil je Boga za tako srečno rešitev. Njena smrt je rešila njega; njena gomila je bila prva stopnica do časti, ki mu jo je danes izkazal škof. In z materjo leži neporojeno dete v grobu. Kakšne sitnosti bi nekoč še lahko imel s tem otrokom! Kar v glavo mu ni šlo, kako je bilo mogoče, da je bil tako neumen. V brezbožnih liberalnih časopisih je vendar tolikokrat čital o sredstvih, s katerimi se lahko prepreči take posledice.

Od okna se je vrnil k vinu. Oče je že odšel; niti slišal ni, ko mu je rekel lahko noč.

„Ne bodi neumen,“ je dejalo vino.

„Ne, saj nisi neumen, drugače ne bi bil sedaj župnik. Le s to Ančko si storil velikansko neumnost. Pameten si, zato si najel prav staro kuharico. Ej, čuješ, nje je bil škof vesel, ker je že nad kanonično starostjo. Ali kuhinjsko dekle, to je pa zalo. Kaj nisi opazil, kako zaljubljeno te pogleduje? Tam ti ne bode treba sile; kar sama ti pade ljubezni pijana v objem. Le ne bodi neumen!“

„Ne, ne; sedaj sem župnik,“ se je duhovnik branil vinskega zapeljevanja.

„Prav zato, ker si že župnik, se ti ni treba ničesar bati. Kaplanu je ljubezen nevarna. Odpira mu srca, pa mu zapira župnijska vrata. Ali z župnikom je vse drugače. Saj si bil vedno srečen v ljubezni.“

„Daj mi miru z ljubeznijo — vsaj za nekaj dni — najprej prečitam kupčijske oglase v prokletem hudobnem časopisu.“

„Pa me vsaj pij še danes, ko je dan tvoje slave. Prijatelj sem ti — sladko spiš sedaj — sanjaj sladko, sanjaj o časti in ljubezni. — —“

V tem je šel mlinar precej nesigurnih korakov proti svojemu lepemu domu. Vino se mu je spravilo v noge, ali glave mu ni moglo zamegliti. Še celo izbistrilo mu je razum. Sam seboj se je razgovarjal, opotekaje se: „Vendar sem junak, da mi ni para; česar se polotim, to se vselej dobro konča. Tudi moj fant je pameten, ali tako vendar še izdaleč ne, kakor jaz. Ako ne bi bilo mene, bi še dolgo lahko čakal na svojo lepo župnijo. Pa mislijo duhovniki, da so najmodrejši! Hahaha, da se ne smejem! Smo pač mi klerikalci brez kute daleč pred njimi. Tepci pravijo, da smo sužnji farjev. Taka neumnost! Ravno nasprotno je. Haha! Seveda seveda! Popje morejo plesati, kakor žvižgamo mi. Župan moram postati. Sakra-

ment vendar! In ker sem klerikalec, mi pomagata škof in župnik, da pridem navzgor.

Tristo vragov, sedaj sem izgubil smotko. — Ker sem klerikalec, mi plačuje šolski samostan črno moko tako drago, kakor belo. Ošabni šomaštri morajo proč. To bode zabava! Ker sem klerikalec, morajo ravnati zunaj v šolskem svetu po moji volji. Pa če si vtepem v glavo, da plačam manj davkov, pohiti pater Hamerer, ker so ga izvolili klerikalci, k ministru in minister mora ubogati, ker sem klerikalec. In če bi imel še enega fanta, prav bebastega, ta bi moral postati odvetnik; ampak klerikalen, pri moj — —, to bi bile kupčije! No, naj bi bil še tako neumen, v državni zbor bi moral priti, haha — juhuhu — pri nas je korajža, ker smo klerikalci. Tako, bravo! Sakr — malo da se nisem zvalil v potok. Je to je naša sreča, da niso drugi duhovniki taki, kakor naš župnik, ki je odfrčal. Za take farje bi se zahvalil. Naka, takih ne maram. Fej! Hudiča — aha, to je most. Pepe, pazi, da se ne zvrneš. A, servus, gospod Nepomuk, tam gori ste, pa gledate dol? Svetega Miklavža cerkvice — — haha. Kaj, škof, si pač mislil, da kapne stotak za kapljico tvoje blagoslovljene vode? Nisi dosti zgodaj vstal, gospod škof. Moj Gustel je že župnik, zdaj te ne potrebujem več. Nič se ne jezi, kadar te zopet rabim, dobiš že kronico. Sakr — z nosom pa ne v hruško! Haha, Rezika je

tudi še po koncu; no, veseli naj se na no-
cojšnjo noč. Haha, vino me je pomladilo,
kakor da je trideset let izpuhtelo. Oženiti se
ne smem več, gospod sin ne dovoli. Boji
se, da bi prišel nov dedič za mlin. Bi bilo
že mogoče. že, saj še nisem kilav. Prav ima,
nič se ni treba ženiti, saj gre tudi tako. Ej,
Rezika, odpri! Ampak hitro! Zunaj je že
mraz. Ali je tvoja postelja gorka?“ — —

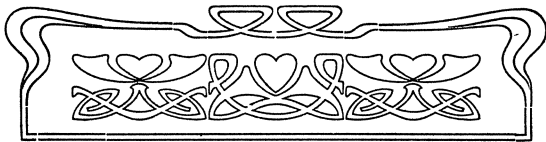
* * *

Stari župnik pa vendar ni bil popol-
noma pozabljen v svojem izgubljenem do-
movju.

V ubožnici je klečalo dvanajst ubogih,
pohabljenih ljudi pred velikim razpelom in
molili so rožni venec za „svojega“ župnika.

V šolski hiši je pa sedel vodja s svojo
ženo ob posteljo Hermančka, ki je pošiljal
Bogu svojo večerno molitev, ki jo je zunaj
ptiček tiho prepevaje spremljal. „Sedaj pa
še tri očenaše za našega ljubega župnika.“
Oče in mati sta sklenila roke s tiho pobož-
nostjo — tretji očenaš pa ni prišel do konca.
Mali molilec je že zaspal, nedolžna otroška
dušica je pa bila pri ljubem Bogu in pri
dobrem župniku. Tudi ptiček zunaj je menda
med molitvijo zaspal. Kje pač spi župnik?





XXVIII.

Ako bi bila fantazija narekala to knjigo, bi bila sedaj pri koncu. Treba bi bilo le še povedati, kako je župnik Hercog, izgnan iz bogatega samostana, zaspal na klopi nad vodo, kako ga je nočni mraz zbudil, kako se je, še nepredramljen, oslabljen od gladu, nezmožen, da bi se krepko držal na nogah, opotekel, zvalil čez breg in brez glasu izginil v reki. Trpinova smrt v vodi bi bila prav lep zaključek. Čitatelji bi odložili knjigo, pomirjeni, da je hladna voda bolj usmiljena nego so bila mrzla človeška srca pod posvečeno obleko.

Toda resničnost piše drugače kakor fantazija in življenje je včasih bolj okrutno nego nagla smrt.

Na duhovno smrt obsojen živi še danes in je duhoven mrlič; kakor da nima naravna smrt pravice do onega, ki ga je cerkev vrgla med duševne mrličje.

Očita se cerkvi, da je nekdanj žive sežigala svoje duševne mrliče; po krivici.

Za Hercoga bi bilo dobro delo, ako bi ga bili usmiljeno sežgali, ko so ga vrgli iz svojega svetega kroga.

Nagla smrt v ognju bi bila majhna bolečina v primeri z bedo in z gladom telesa, ter z dolgim, britkim duševnim trpljenjem.

Ali prostovoljno ni hotel umreti in ni smel, saj je še vedno katoliški duhovnik.

Solnce je že zašlo, ptiči so utihnili in samo bližnja reka je glasno šumela. Hribi so zamenjali prozorni rdečkasti odsev z modro nočno haljo, menihi so že končali večerno molitev ter so sedeli v vinski pivnici ob svetilki, igraje tarok. Končno je položila noč svojo črno roko tudi na najvišje gore. Tupatam se je kazala še četrerooglata svetla krpa povsem nepravilno na temnem zagrinjalu; odsevala so razsvetljena okna hiš. Vodoskop v prelatovem vrtu je šumljal komaj slišno, sicer je bilo vse tiho, kakor da bi bil ves svet začaran samostan. Zunaj na klopi je še vedno sedel župnik Hercog z rožnim vencem med okrvavljenimi prsti in s svojim Bogom v srcu. Lezel je vaše bolj in bolj in truden spanec mu je sklenil oči.

Ko je pa z vseh samostanskih stolpov odbilo polnoč, se je dvignila tenka megla iz reke in se je z mrzlimi prsti doteknila drgetajočih udov spečega moža. Zbudil se je; mraz mu je segel tja do praznega že-

lodca. Moral se je gibati, da se otrese hladnih meglenih rok. Kam pa naj bi šel, da bi se obvaroval mrzle noči? Ako bi vedel za hlev, ki bi našel v njem prenočišče, kakor sveta družina v sveti noči v Betlehemu! Zakaj je pač tako ponosno položil zadnjo krono pred gospoda prelata? Kogar je cerkev izgnala, on pač nima več razloga, da bi bil ponosen. Sedaj mu je bilo žal; s to zadnjo krono bi si bil vsaj za to noč lahko pridobil toplo posteljo.

Nenadoma je stal pred poslopjem, iz katerega je izhajala skozi okna brleča svetloba v temno, hladno noč. Kjer je luč, mora nekdo bdeti. Vedel je, ker je kot duhovnik čvrsto verjel, da bdi z njim tam notri še nekdo: njegov Bog. Edino razsvetljeno poslopje je bila samostanska cerkev. Tukaj je sedel na hladne mramorne stopnice in se je čvrsto naslonil ob zaprta cerkvena vrata. Skozi okno nad durmi je brlel slab odsev od svetilke pred Najsvetejšim. Žalostni čuti so mu obhajali dušo. Ali ni Jezusov nauk ljubezni luč, ki naj razsvetli ves svet? Ali ni hodil kot duhovnik vedno v svetlobi te luči? In sedaj sedi pred zaprtim hramom tega Boga v temni, hladni noči. Kaj so napravili ošabni božji zastopniki iz te luči? Nočno svetilko pred tabernaklom, ki ne greje. Kako nevtolažni bi bili menihi zaradi zanemarnega svetega poklica, ako bi ugasnila ta lučka le za nekoliko ur! Greh bi bil, ako

bi zamudili skrbeti, da gori neprenehoma. Veliko luč, plamen ljubezni, ki jo je prinesel Kristus z nebes, so pa ugasnili z vodo stremljenja po bogastvu in moči, upihnilo so jo s strupenim dihom strankarske strasti in politične bojevitosti.

Naj sobrat lakote pogine in zmrzne; nič ne dé, da le večna luč mirno dalje gori.

Obhajal ga je še en primer s farizeji, v tem pa je Bogu vdan zaspal.

Tako ga je našel zjutraj samostanski hlapec, ki je prišel še zaspan, le za silo oblečen, s cokljami na nogah, da naznani z zvonjenjem dan gospodu v slavo. Z brco je zbudil postopača, ki si je bil poiskal tako svet prostor za prenočevanje. Hlapčeva coklja je dosegla zaželjeni uspeh in njegovega zmerjanja ne bi bilo treba, kajti predrznež je že hitel, da odide iz nevarne bližine sveetiščevega čuvaja. Tretjič je to noč izpremenil svoje trdo ležišče. Ali bil je preslab, da bi hodil brez smotra dalje. Kam naj bi sploh šel? Brez namena je šel okoli samostana na ono stran, kjer je svetel soj že naznanjal dan, sedel je na kamen in se je naslonil na debeli samostanski zid. Kako se pač izpreminjajo časi, si je mislil; nekdam so bila cerkvena vrata varno zavetišče za največjega hudodelca; kdor je mogel ubežati tja, je bil varen pred sodnijskimi biriči, sedaj ga pa preženo kot postopača. Tako se izpreminja čas in cerkev.

Sedaj ga ni pregнал nihče več; vzhajajoče solnce se mu je tako prijazno smehljalo, s toplimi prsti mu je tako blago božalo otrpnjene ude, da ga je objel krepilen spanec, in če bi imelo solnce, ki izpeče ves kruh na zemlji, gotov hlebček, bi ga bilo gotovo položilo svojemu prijatelju v naročje.

Tega seveda ni moglo. Pač pa je zasiljalo tako svetlo v sobico priprostega čevljarja in ga je tako glasno poklicalo na lepo letno jutro, da mu je moral takoj slediti.

„Kajneda, to je krasota in čudovitost,“ mu je dejalo, ko je korakal polagoma ob svetlem samostanskem zidu. On pa je razumel, kajti molil je: „Ker tvoja je moč in sila, o Bog!“

Solnce ga pa ni izpustilo: „Le pojdi dalje; pokažem ti starega znanca. Ali ne poznaš več tega zaspanca? Ne?“

Le poglej ga. Ali ga še ne poznaš? Moram ti torej pomagati. Ali se ne spominjaš več, da si sedel pred mnogimi leti, ko si bil še ubog pomočnik, daleč od tod v gostilni, pa je plačal kaplan za te vrček piva? Kajneda, sedaj se spominjaš. Kako lepo je znal oni kaplan govoriti o hribih! Prišel si takrat iz protestantovske Nemčije, kjer nimate tako lepih gora. Ali še veš, kako so se ti dvigale prsi, ko je opisoval gorska svetišča? Kako si tedaj romal tja med planine in si na najvišjem vrhu molil Boga mnogo lepše nego v cerkvi?.. Glej, kaplan, ki te je tako

lepo učil čitati v knjigi prirode, sedi pred teboj. Kaj mi ne verjameš? Meniš, da je postopač, tvoj kaplan pa da mora biti že davno župnik in škof? Če mi nočeš verjeti, pa ga vprašaj sam.“

In priprosti čevljar ga je res vprašal, a šele, ko je solnce samo zbudilo okrepečnega moža.

Jasen je bil župnikov pogled, ko je videl, da se upira prijazno nanj dvoje zvestih, modrih oči. To niso bile oči njegovega škofa, ne gospoda prelata; bile so oči dobrega človeka.

Zato sta bila tudi oba moža kmalu skupaj v čevljarski delavnici in vsak je imel pred seboj velik lonec kave. Drugič ga je mojstrinja že napolnila župniku in trije veliki kosi kruha so našli svoj pot skozi gladna usta.

Čudno — kako domačega se je počutil med temi tujimi ljudmi! Taka sreča! Snoči je zopet našel svojega Boga in že zjutraj najde zopet dobrega človeka. Kar je zaman iskal v bogatem samostanu, je našel v čevljarski delavnici.

Pa kaj je znal čevljar pripovedovati! Začenši od časov svojega potovanja pa do dneva, ko je našel v hčerki svojega mojstra zvesto, ljubo ženico. Seveda lahko ni bilo, ker je protestant in ni maral zapustiti svoje vere. Vzajemna ljubezen je pa končno le

zmagala, čeravno je izgubil bogata naročila samostana.

Dobro je bilo za župnika, da je čevljar neprenehoma sam govoril. Kajti malo da se ni v skoraj celoletnem jetnišču odvadil gogoriti; plaho so mu prihajale besede iz ust, kakor da bi se bal lastnega glasu.

Tem zgovornejše pa so bile njegove oči. Veselile so se nad srečnim družbinskim življenjem usmiljenega dobrotnika in nehote je pomislil: Ako bi bil tudi gospod prelat tako srečen družbinski oče, me ne bi bil mogel tako neusmiljeno zavreči. Takoj se je razjezil nad neumno mislijo, ki se pa ni dala pregnati, temveč je dalje predla in z nežnimi nitkami je potegnila škofe in župnike v svojo mrežo ter je iznova začela: Ako bi duhovniki poznali tako srečno družbinsko življenje, bi imeli mogoče več usmiljenja in ljubezni za druge ljudi. Nit je pa prerezana: Duhovniki niso zaradi ljudi na svetu, kakor je nekdaj menil idealist; samo služabniki cerkve so in samo v tej službi imajo dovajati cerkvi ljudi.

V tem je pripovedoval zgovorni čevljar dalje, dočim je župnik grizel četrti kos kruha. Mojstrinja je bila odšla, da je oblekla otroke in jih pripravila za šolsko mašo. Čevljar je pripovedoval o dobri duši patra Otona v samostanu, ki ga je bil s svojim lepim primerom ljubezni in milobe izpreobrnil na katoliško vero. Že prihodnjo

nedeljo naj bi izpoznal v samostanski cerkvi katoliško veroizpovedanje. To bi bilo veselje za njegovo dobro ženo. Toda sedaj je zopet konec s pokatoličenjem. Sedaj ne more več storiti tega, temveč žena sprejme njegovo vero, ker sta slučajno čitala v nekem katoliškem časopisu, da katoličanstvo ne obsega prave vere Jezusa Kristusa.

Sedaj je izpregovoril tudi župnik, rekoč, da je nemogoče, da bi bilo kaj takega v katoliškem časopisu. Mojster da je moral pač kaj napačno razumeti, kajti za pristnost in resničnost katoliške cerkve jamči s svojo glavo.

Resnega obraza je poiskal protestantovski čevljar med svojimi knjigami časopis. Slučajno mu je bil prišel list v gostilni v roke. Ko ga je čital, mu je prišel pot na čelo, roki sta se mu začeli tresti, črke so mu plesale pred očmi. Čital je še enkrat, pa tretjič; svinčena teža mu je legla na prsi. Mislil je, da je našel v katoliški cerkvi pravo pot v nebesa, časopis pa mu je neusmiljeno razdril upapolno vero, prav sedaj, ko naj bi že v treh dneh postal srečen član te cerkve. Vzel je časopis domov za svojo ženo in sedaj je izročil župniku list. Bil je „Katoliški glasnik“. Brez zanimanja je začel župnik čitati; ali naenkrat so se mu povečale oči, tudi njemu so se začele tresti roke in moral je položiti list na mizo. V njem je bilo njegovo ime. Ves uvodnik je

bil njemu posvečen; z vznešenim jezikom je bila opisana žalostno vzvišena ceremonija, ki jo je bil škof tako usmiljeno izvršil nad nevrednim župnikom. Potem je prišla priliznjena hvala, namenjena škofu, ki ga je razsvetlil sveti duh, s kletvijo nad nezvestim duhovnikom je pa zaključil članek.

Tako je bila torej raztrobljena njegova sramota po svetu; to bodo čitali po vseh župnijah, v katerih je goreče deloval in z ljubeznijo služil cerkvi; v enem dnevu poruši ta časopis vse, kar je sezidal v dolgih letih truda in odrekanja z neznanskim delom. To bodo čitali vsi, ki so verjeli vanj z zaupanjem. Kot slab duhovnik, kot lažnjivec in goljuf jim bode pred očmi in vse, kar je kdaj učil in pridigal, bode za tisoče dobrih kristjanov prazna slama. To boli še tisočkrat bolj, kakor strganje prstov; to se zadira naravnost v srce. Bolj boli to, kakor jetništvo in glad in mraz.

Delo vsega njegovega življenja je uničeno.

Ta članek v katoliškem listu bode čitala njegova sestra; čitali ga bodo vsi sorodniki. Njegova sramota pade na celo družino. Kako naj bi stopil, obložen s tako sramoto, še prednje?

List njegove cerkve, glavno glasilo njegovega škofa, je raztrobilo njegovo sramoto po svetu, on pa se ne sme braniti z

nobeno besedico, kajti sveti spovedni pečat mu nalaga večer molk.

Še bridkejša pa je bila njegova bolečina, ker je izpoznal v slogu pero najmarljivejšega sotrudnika „Katoliškega glasnika“, gospoda Grosa.

Uničevalec njegove sreče, njegove časti, njegovega življenja, ga imenuje judeža svete cerkve . . .

Župnik Hercog seveda ni mogel vedeti, da je njegov naslednik kaj nerad napisal ta članek. Toda škof ga je po končanih duhovnih vajah pri slavnostnem obedu pozval, naj napiše še za večerni list ginljiv članek in jasno mu je določil tudi vsebino. Kaj naj bi bil storil družega, kakor da je izvršil škofovo zapoved?

Sedaj pa odstavljeni župnik tudi zadnjega koščka kruha ni mogel več pogoltniti, dasiravno je bil še lačen. Kakor brez duha je gledal mokrih oči na čevljarja.

„Ali ste čitali? Kajne, sedaj pač razumete, zakaj vendar ne morem postati katoličan. V mojem svetem pismu je zapisano: „Ne sodite, da ne boste sojeni!“ — in še nekje pravi Bog v mojem svetem pismu: „Maščevanje je moje!“ Kar je storil vaš škof, se ne vjema z evangelijem. Ta škof ravna, kakor da bi bil on sam evangelij, zato ne morem sprejeti vere, ki je zoper evangelij in ostanem pri mojem

svetem pismu. Tudi moja žena je dejala, če je ta župnik še toliko zagrešil, —“

„Župnik je nedolžen,“ se je izvil plašen klic iz Hercogovih ust.

„Gotovo ga poznate bolje nego mi,“ je sočutno dejal preprosti mojster.

„Kaj ga ne bi poznal! Saj sem jaz — jaz! . . .“ Zaihtel je in glava se mu je sklonila na roki, ležeči na mizi. Bilo mu je, kakor da ga tlači mora na prsi . . .

„Zato imate torej obvezane prste . . .“ Nič drugzega ni mogel reči preprosti mož, ali v očeh so se mu svetile solze odkritosrčnega sočutja.

Mojstrinja je pravkar prišla z otroci in je slišala vse. Spoštljivo je pristopila k mizi, ne da bi zinila besedo, nagnila se je ter je poljubila obvezano roko. Potem je pogledala jasnih oči svojega moža. Ničesar ni rekla, ali pogled je dejal: „Odslej je tvoja vera tudi moja. Izpred moje neusmiljene cerkve se rešim k tvojemu Bogu ljubezni.“ Potem se je ozrla vsa srečna po svojih otrocih, ki so plašni ogledovali tujca, ki jim je pojedel današnjo kavo, pa je molče podala možu roko. Govoriti ni hotela, da ne bi užalila ubogega župnika, ki je bil nehote vzrok njenega prestopa na evangeljsko vero. Ali oče je razumel pogled na otroke in stisk roke: „Vzgojila bova svoje otroke v veri ljubezni, da postanejo dobri ljudje in pravi kristjani.“ Potem je ukazal otrokom,

naj poljubijo gospodu roko. Dvomeč so pogledovali otroci zdaj mater, zdaj tujega moža. „Saj to ni pater, ta nima posvečenih rok,“ so plašno ugovarjali.

„Le poljubite te roke, dvakrat so posvečene; enkrat z oljem, drugič pa z lastno krvjo. On je še več, nego naš prelät.“

„Morda je celo apostol,“ so mislili otroci; „saj apostoli tudi niso imeli tako lepih oblek in zlatih verig, kakor gospod prelät.“ In sedaj so se radi odrekli kavi za danes, pa so zadovoljni jedli suho žemljo, preden so šli na šolsko mašo. Samostanski zvonovi so slavnostno peli v sveže jutro, župnik je pa sedel v malem vrtu protestantskega čevljarja. Dobri ljudje mu niso dovolili, da bi odšel; pri kosilu so ga hoteli imeti za gosta. Na nogah je imel copate, ker mu je hotel mojster podšiti čevlje, na katerih je bil v samostanskem jetništvu popolnoma raztrgal podplate.

Sveto pismo, svojo najljubšo knjigo, je vzel seboj in pravkar je čital v njem: „In če bi govoril z jezikom ljudi in angeljev, pa ne bi imel ljubezni, bi bil kakor doneča ruda ali kakor zveneč kragulj. In če bi znal prorokovati; in če bi poznal vse skrivnosti in imel vse znanje in najmočnejšo vero, tako da bi prestavljal gore; če bi mi nedostajalo ljubezni, ne bi bil nič . . . Ljubezen je potrpežljiva, je blagai; ljubezen ne zavida; ona ni nezmerna; ona

se ne razcvita; ne žali blagostanja; ni sebična; ne da se raztogotiti; ne misli nič zlega; ne veseli se nad krivico, pač pa nad resnico; vse prenaša; vse veruje; vse upa, vse pretrpi; ljubezen ne konča nikdar.

Zamišljen je dvignil pogled nad knjigo. Ali ni nosil te ljubezni seboj, vedno in povsod? Ali ni oznanjeval te ljubezni z besedami in s primeri? In vendar še pri svoji cerkvi ni našel ljubezni. Kako se je moglo zgoditi, da prihajajo v njegovi cerkvi le tisti ljudje do veljave, ki sejejo prepir in neslogo mesto ljubezni?

A danes ga niso mogle potlačiti take misli; danes je vendar zopet pravi dan ljubezni. Včeraj je našel svojega Boga, ko so ga bili zapustili duhovniki njegove cerkve, danes pa je navsezgodaj našel celo dobre, ljube ljudi. In tudi solnce ga obseva v topli ljubezni. A treba ji je najmilejših, najboljših žarkov, da izvabi mraz zadnje noči in mrzloto trdo mramornih stopnjic iz oslabiljenega telesa. Ko je odvezel preprost čevljar hladnosti mogočnega prelata škodljivost, premaga pač tudi solnce mraz ene noči.

Dočim je sedel župnik na vrtu, čevljar pa zdravil bolne čevlje, je odšla mojstrinja na okrajno sodišče. Tam je bil v službi star diurnist. poleg njenega moža edini protestant v trgu. Čudno, da je hitela prav k temu možu, ko je bilo vendar toliko bogatih katoličanov v kraju. Vesela se je

vrnila domov in je povedala svojemu možu, kakšno pomoč je dobila za ubozega župnika. Denarja seveda ni zahtevala, ali vrnila se je z dobrim svetom; opoldne pa pride gospod Jarošin sam s priporočilnim pismom za svojega brata v Solnogradu.

A sedaj je bilo treba kuhati. Kaj tako dobrega, kakor kuhajo v samostanu, seveda ne more ponuditi svojemu gostu; česar ni bilo, je morala nadomestiti dobra volja. Še pred kosilom je prišel stari diurnist v obnošeni suknji. Kako je ogledoval gospojinskega župnika! Ali to ni bil oni župnik, kateremu ni mogel pred mnogimi, mnogimi leti, ko je ponesrečil na vseučilišču, vrniti iz novčiča. Na obraz onega župnika, na katerem je bila jasno zapisana lakomnost, ni mogel nikdar pozabiti. Še danes pa mu je bilo žal, da ni mogel videti onega obraza takrat, ko je dobil župnik polnovčič, ki mu ga je bil takrat poslal v nefrankiranem denarnem pismu. Naglo, da ne bi moral čakati na zahvalo, je vročil začudenemu župniku Hercogu pismo za svojega brata, ki je imel dobro in uplivno službo v neki tiskarni v Solnogradu. Tudi brat je seveda protestant, ali katoliškemu duhovniku se zato ni treba bati ničesar; ta brat že poskrbi, da dobi župnik primeren zaslužek.

Še je držal Hercog pismo vpraševaje v roki, a zgovorni mož je že izginil.

Tako dobro kakor danes ni kosil župnik, odkar ni več sedel pri mizi svojih staršev. Ne pri bogato obloženi škofovi mizi, ne v mramorni dvorani ne bi bil mogel jesti tako dobro, kakor pri enostavnem družinskem obedu protestantovskega župnika. Še jedi je slajšala družinska sreča in vsi so se najedli pri nebogatem kosilu, kajti ljubezen je sedela med njimi.

Dan poprej ob enaki uri se je bil oziral utrujeni potnik pol upanja po krasnem samostanu v dolini. Tukaj je mislil najti mir za svoje trudno srce. In našel ga je, a ne v bogatem samostanu, temveč v siromašni hiši priprostega delavca, ki ni bil niti član njegove cerkve.

Prav ob tem času so klicali tudi danes zvonovi samostanske cerkve na večernico, ko je spremljal čevljar svojega gosta na kolodvor. Rad bi ga bil imel še nekoliko dni pri sebi, toda zaman; siromak ni hotel obremeniti siromašne družine.

Ob cesti na kolodvoru je bila ubožnica in ravnokar je izstopil pater Oto skozi nizka vrata.

Skoraj da se je ustrašil, opazivši oba moža. Potem je stisnil župniku roko z neizrečno žalostnim pogledom. Dejal ni ničesar. Potem je odšel. Govoriti ni smel. Prelat mu je bil strogo prepovedal, govoriti z izgubljenim sinom cerkve. Cerkevna pokorščina

napram duhovnemu predpostavljenu mu je nalagala to težko žrtev. Edina beseda bi bila smrten greh.

Tudi mudilo se mu je, da pride pravočasno v cerkev k petju na koru. Bil bi greh, ako bi zamudil to.

A ko je hitel, ves zasopihan, po hribu proti cerkvi, si je obljubil, da bode molil za svojega ubogega učenca.

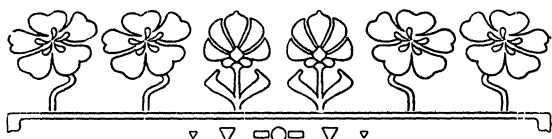
Čevljarju pa ni prišlo niti na misel, da bi molil za svojega spremljevalca, ker mu je kupil vozni listek do Solnograda in naskrivaj vtaknil nekoliko kron župniku v žep.

Vlak, ki je pridrdral in glasni klici prevodnikov so skrajšali slovo, ki pa je bilo tem bolj prisrčno.

Žalosten, kakor da se je poslovil z ljubim bratom, je gledal mojster za vlakom, žalosten se je vrnil počasi v svojo delavnico. Ta mož mu je bil prinesel mnogo sreče; njemu ima zahvaliti, da bode poslej ena vera v njegovi družini. Tuj pater iz samostana je naredil iz njega že skoraj katoličana; le še tri dni, pa bi se bil iskrenega srca odrekel veri svoje ljube matere. Pravočasno je še čital katoliški list, iz katerega je hladno dihala brezsrčnost. Še pravočasno je našel ob samostanskem zidu napol otrpnjenega katoliškega duhovnika, ki ga je bila zavrгла neusmiljena cerkev. Sedaj ostane lahko zvest veri svoje matere; tudi njegova

ljuba žena mu bode sledila na njegovi poti
v nebesa. Ta župnik je poučil tudi njo, ne
da bi bil moral izpregovoriti le besedo;
sedaj je izpoznala tudi ona, da je ljubezen
do bližnjega edina prava pot Gospoda.





XXIX.

V tem je hitel vlak z župnikom dalje in dalje. Njegov nauk je: Naprej in naprej in kdor zastopi pot napredku, njega povozi brez usmiljenja. Z dogmo in s kazuistiko se mu ne pride do živega; ob vseh takih rečeh žvižga in se pelje mimo in hiti naprej in naprej!

Na deski ob vozu stoji sprevodnik, socialni demokrat, in se smeje ljudem, ki so zamudili vlak. Socialni demokrat kuri stroj, socialni demokrat drži navor in ravna lokomotive let. Naprej in naprej! Ljudje na postajališčih pa preklinjajo napredek, ki ni hotel počakati nanje, da bi bili izmolili rožni venec do konca. A v tem ko kolnejo, odsopiha že drugi vlak za njimi; vselej zamude pravočasni vstop.

Župnik ni imel mnogo časa, da bi se bil vdajal takim mislim. Stopil je k oknu, pa se ni mogel več ločiti. Pokrajina, po kateri je hitel vlak, je bila vsak čas krasnejša,

kakor pravi raj, gorovje se je približevalo progi, jezero se je razsvetilo v poslednjih žarkih zahajajočega solnca, hribi so se temnozeleno pobarvali, le pravljlični Podhrیب in večni sneg na Visokem Gelu se je dičil v hladni purpurni bleščobi, ko je vlak zapeljal v postajo Solnograd.

Hercog ni bil tujec tukaj. Še v dijaških letih je bil v počitnicah romal v to krasno lepoto. Vsako leto je komaj čakal na počitnice, da bi si v Solnogradu ugasil žejo po vzvišeni krasoti.

A šele danes, ko je stopil po tako dolgem jetništvu v mračni samostanski celiци v najlepše mesto Evrope, je prav živo občutil vrednost svobode. Bilo mu je, kakor človeku, ki je prestavljen iz mrtve puščave v živ paradiz.

Samo nekaj je kazalo, da tudi ta paradiz ni v nebesih, ampak prav na zemlji. To je bil denar; tudi v solnograškem raju se ne more biti brez njega. Vendar se ni izpodtaknil ob tem kamnu. Vajen je bil pomanjkanja, pa mu je bilo neizrecno lahko pri srcu, ko je pozno v noč sedel na bregu tiho šumeče reke. Z Meniškega hriba so se razlegali veseli glasovi vojaške godbe; vsekrog so se svetili beli žarki neštetihi električnih žarnic.

Dočim se je širilo srce, se je moral pač želodec skromno zoževati, ali kakor so hiteli bliščeči valovi Salice mimo njega, tako

se je razblinjeval spomin na otožno preteklost v užitku lepe sedanjosti. Nekoliko kron, ki jih je začuden našel v žepu, mu je zagotovilo skromno večerjo in zajtrk za drugi dan.

Bilo je jutro polno svetlobe in blišča, ko se je staro mesto sveže in mladostno zbudilo, kakor roža v jutranji rosi. Solnce se še ni dvignilo nad Črni vrh, ko je Hercog že stal na visoki trdnjavi. Jutranji zvonovi so zapeli, zdaj s te, zdaj z one izmed tridesetih cerkva.

Opojen od stare, a še vedno mlade lepote, ki se je nerazdružno spojila z umetnostjo, je župnik skoraj pozabil na pismo v žepu

Bil je že čas, da ga odda in da si poišče novega kruha za stara leta

Toda železo ostane železo, naj tolčejo najtežja kladiva po njem, dokler hočejo; železo ostane, če dobi obliko težkega nakla ali pa mične umetnine; če pride celo magnet blizu, bi pohitelo k njemu, kakor nevesta v ženinovo naročje.

Prav tako se godi katoliškemu duhovniku, čegar poklic je pristen. Naj so bili udarci usode, preganjanja in nehvaležnosti kolikorkoli po njem, vendar ostane duhovnik; njegova cerkev je magnet, ki privlači njegovo srce venomer s skrivnostno močjo. Nevidna duševna moč je prišla tudi Hercoga. Srce in roke, glava in noge, vse

je sililo k palači z neštetiimi velikimi okni, kjer stoluje s škrlatom odeti kardinal, ki mu pravijo „nemški papež“.

Sam ni prav vedel, zakaj je stopil v to palačo. Ali je upal, da najde tukaj pravega izveličarjevega naslednika in pomoči? Ali mu je veleval čut duhovniške dolžnosti, naj se predstavi škofu, v čegar škofiji je mislil živeti poslej? Ali pa je bilo navadno spoštovanje od Boga postavljene gospodske ali pa vse skupaj? Skratka, instinktivno je gnalo duhovnika k mogočnemu kardinalu njegove cerkve, kakor železo k magnetu.

In prav je storil. Vzlic sumljivi obleki so ga pustili h kardinalu. Prijazno in dobrosrčno ga je pogledal cerkveni poglavar in roka je že segala v žep, da bi dala beraču miloščino. Toda, ko se je župnik spoštljivo poklonil in povedal, da je katoliški duhovnik, je gospod kardinal debelo pogledal, kakor da vidi živega antekrista. Odtegnil je roko, ko mu jo je hotel poljubiti duhovnik v oguljeni suknji.

„Duhovnik ste? Katoliški duhovnik?“ in pomeril ga je od nog do glave.

Duhovnik brez duhovniške obleke — to se mu je zdelo nemogoče. Pogledal je na uro.

„Torej duhovnik ste? Nimam več časa. H kosilu moram. Toda molil bom za vas.“

S temi besedami je bil župnik odpuščen in kardinal je lahko odšel mirno

h kosilu. Vrtar je že zaprl duri za čudnim človekom.

Župnik je pa stal na tlaku. Le ena kardinalova beseda mu je še prijazno šumela v ušesih: Kosilo . . . Gladen je bil zopet, v žepu ni imel vinarja in pregrešno bi bil dal celo kardinalovo molitev za kos klobase.

Ali danes ga ni užalostilo, da so ga tako nežno odpravili. To je bilo povsem nemogoče. Saj je bil v Solnogradu, kjer se je nebo smehljalo, kjer so šumljali vodnjaki in peli zvonovi, gore pa so pripovedovale najlepše pravljice in kamnene umetnine so kramljale. V takem kraju ne more premagati žalost.

Celo smehljaj se je, misleč: „Pač moram že verjeti, da je moja cerkev složna. Prelat, škof, kardinal — vsi trije so me vrgli vun. Le papež še manjka. Ta me pa kratkomalo ne bi pustil k sebi; ergo credo in unam sanctam ecclesiam. Pač krasna je ta sloga cerkve v — izmetavanju. Zato je pač tako sveta, ker streže s tako ljubeznijo svojim svetnikom in navideznim svetnikom, kakor n. pr. mojemu nasledniku, ter jih blagoslavlja.“

Toda ironično veseli izraz je izginil z župnikovega lica. Vstopil je v prostorno ladjo velike stolne cerkve. Nič ni pazil na posamezne skupine radovednih ljudi iz vseh mogočih krajev, ki so hodili po cerkvi kakor po muzeju. Pri stranskem oltarju je pokleknil v pobožni molitvi pred tabernaklom svojega

Boga. Še čudno se mu ni zdelo, da ga je moral poiskati pri stranskem oltarju, ker je bil veliki oltar samo za knezonadškofijska opravila kardinalova. Saj je Kristus ponižen in skromen in potrpežljivo prenaša, da je njegov namestnik v škrlatu pred njim.

In ponižni izveličar ni zapustil ubogega duhovnika pred tabernaklom, čeprav ni imel več na sebi duhovniške obleke, ki mu jo je bil škof strgal s telesa. Kristusa so pribili nagega na križ, zato je bil usmiljen s svojim ubogim služabnikom. Sočutno ga je pogledal s svojega križa in je dejal:

„Potolaži se zaradi svojih ranjelih rok; glej, meni so jih predrli žebli. Naj te le moji slepi namestniki zaničujejo in preganjajo, — le pridi k meni, pri meni ni spovednega pečata. Ne obupaj; saj me časti še dosti ljudi, ki ne nosijo škrlate, ki pa spoštujejo mojo škrlatno izveličarsko kri. Pismo imaš pri sebi. Oddaj ga. Moj blagoslov te spremi na poti.“

Hercog je stal. Moliti itak ne bi bil več mogel, kajti glasoviti zvonovi so zapeli in jasni, ljubeznivi glasovi so priplavali skozi okrogla okna v cerkev, tako da je morala splavati z njimi bol in pobožnost. Že je hotel župnik oditi, ko se je ustavil njegov pogled nad nagrobnim spomenikom nadškofa grofa Firmiana zraven tabernakla. Bil je dragocenejši in umetnejši od enostavnega stanovanja božjega. Cerkev je bila že

davno vajena, metati ljudi vun. Smatrati se je moral celo srečnega, če se je spomnil na sto in sto podložnikov onega škofa, ki jih je vse pometal v ječo ali, pa pognal iz dežele, ker so bolj verovali v Boga, nego v njegovega modrokrvnega namestnika v kneževski prestolnici. Zato pa je bilo zapisano na mramornatem spomeniku, da je bil celosus defensor fidei. Goreč branitelj vere. Ali katere vere? Mar one, ki jo je Jezus učil? Te vere se ne razširja z verigami in grmadami.

Kako veselo so peli zvonovi! Tisti zvonovi, ki so peli svoje vesele pesmi že na zemlji slavodobitni cerkvi med rožljanjem verig in med psalmi ujetih protestantov; tisti so peli med ihtenjem in jokom mater, katerim se je vzelo otročiče od prs, da bi se jih izpreobrnilo na kneževo vero, v tem ko se je pregnalo neverne starše iz domovine in domačije.

In kako je gledal grof s svojega spomenika na mimoidoča krdela tujih ljudi iz vseh dežel! Morda je med njimi marsikateri potomec onih pregnanih protestantov in knez se še obrniti ne more v svoji srebrni krsti. Ali dobro lastnost so imeli vendar oni deželni in cerkveni knezi; spričo Boga niso bili ponosni. Milostno so dovolili, da je odrešil tudi nje s svojo rdečo krvjo, čeprav bi se bilo podalo odrešenje z modro krvjo bolje stanovski časti grofov in knezov.

Tembolj je bil lahko Bog ponosen na svoje namestnike iz najstarejših plemiških rodovin Seveda. če bi bili morali biti tako siromašni kakor sveti apostelji, bi bili zavrnilo lepe naslove brez sredstev.

Ali župnik ni imel več časa za take brezbožne misli, ki jih je zbudilo veselo petje zvonov. Oddati je moral svoje pismo.

Precej plah je natihoma potrkal na umetniška vrata stare patricijske hiše. Srce mu je bilo glasneje, nego tresoči prsti. Saj je bilo protestantovsko stanovanje, kamor je imel vstopiti katoliški duhovnik s prošnim pismom.

In kako brez misli na čas je prišel! Tudi v tej hiši je bil čas za kosilo, kakor pri kardinalu. Razloček je bil le v tem, da so postavili tukaj še en krožnik na mizo.





XXX.

Dva dni pozneje srečamo župnika v vasi, prav v osrčju k nebu štrlečih planin. Njegov škof ga je sicer odstavil in mu je celo slekel duhovniško obleko, vendar mu bo vseč, da ga imenujemo župnika.

Toda — gospod župnik, kako morete biti tako ponosen? Sprejeti niste hoteli miloščine, ki vam jo je prava ljubezen do bližnjega ponudila z iskrenim srcem? Z delom si hočete zaslužiti vsakdanji kruh? Kaj pa znate delati? Ali hočete pisati s krvavimi prsti? Da mora biti? . . . Kaj pa bolečine? Mnogo ste že trpeli in rana v srcu peče bolj? . . . Verjamemo.

S pismom, ki ga je prinesel s seboj, je župnik namreč dobil dela. Ali v Solnogradu ni mogel živeti s tem. Tam bi s svojim zaslužkom komaj plačal stanovanje; več, nego je zaslužil, pa ni hotel sprejeti.

Zato je odšel, tja v vas, kjer so ga planine zopet tako prijazno pozdravljale, kakor v Gospojni. Mala izba v leseni hiši je njegovo stanovanje, preživlja se s kmečko

hrano, studenec pred hišo mu je pa gostilna. Vsak četrtek mu sel odpelje na vozu z veliko plahto zgotovljeno delo v Sonograd, od tam mu pa prinese njegovo plačo

Tako živi, pač ne srečen, ali vendar zadovoljen. Če rane ne zacelijo, se jih človek vendar privadi . . .

Živel je v strogo katoliški občini. Nekdaj so tukaj prebivali protestantovski kmetje. Ali pregnali so jih; samo otroke so pridržali tukaj in od teh otrok protestantovskih staršev izhaja sedanji katoliški rod.

Župnik — ne goreči župnik v vasi — temveč župnik Hercog, je bil najslabši kristjan v občini. Ob nedeljah ni hodil v cerkev. Ljuba mu je bila priprosta vaška cerkvice, ali bilo mu je nemogoče, stopiti vanjo, ko je stal drug duhovnik pred oltarjem ali pa na prižnici — tam, kjer bi bil najrajši sam. Tudi ga ni še nihče videl, da bi šel k izpovedi. On, ki je tolikrat pretrpel, ker je visoko spoštoval spovedni pečat, ni mogel stopiti sam kot grešnik v spovednico, v kateri ni več smel sedeti kot tolažeč dober pastir.

Zato je pa sedel vsak večer, ko je že vsa vas počivala v sladkem spanju, gori na griču in njegova pobožnost je plavala iz višave dol k tihi cerkvici s slabo razsvetljenimi okni in po onih nitkah se je vračal tudi božji mir v njegovo srce.

Gorski velikani so se mu pridruževali v slavi neskončnega Boga, ki je tukaj sezidal krasnejšo palačo, nego ubogi planinski kmetje v cerkvi.

Razven hribov pa je našel tukaj še druge ljube prijatelje: otroke in reveže. Tudi brez duhovniške obleke je bil zanje kmalu pravi duhovnik.

Saj so bili otroci in reveži povsod njegovi ljubljenci. Sam je bil v svojem čistem, nedolžnem srcu otrok kljub sivim lasem. In po bogastvu ni hrepenel nikdar. Ako je bil prej med blaženimi siromaki na duhu v smislu evangelija, so bili sedaj reveži njegovi pravi bratje. Kako lepo je znal stari mož pripovedovati otrokom, če so se brez strahu zbrali zunaj na ledini okrog njega. Vse drugače je pripovedoval ta mož o ljubem Bogu in o dobrih ljudeh, kakor v šoli gospod župnik z leskovko v strogi roki.

Dober človek si zna tudi v prognanstvu ustanoviti domovino, ker nosi povsod mir srca seboj.

Seveda stare vedrine ni našel več. Zato je mislil tem manj na izgubljeno župnijo in tem več na strašni čas svojega jetništva v samostanu. Tedaj je krepko dihal z gorskim zrakom nanovo pridobljeno prostost namesto zatohle trohnobe v samostanski celici. Oko se mu je svetilo, ko je sijalo na njegove sive lase jasno solnce, ki ga ni bil nikoli videl med umazanimi stenami svoje ječe.

Glavno pa je bilo, da je zopet lahko živel med ljudmi, pač reven, ali pošten. Bilo mu je, kakor bogatinu, ki ima lepo hišo. Ali naenkrat trešči strela vanjo in sam je v nevarnosti, da bi bedno poginil v ognju; v zadnjem trenutku ga pa rešijo. Berač je sicer, vse mu je vzeto in vendar je vesel in hvaležen za rešeno življenje.

Že nekoliko mesecev je Hercog v tej zadnji domovini, kjer že vidi ob cerkvenem zidu prav zadaj v kotu siromakov svoj grob.

Tudi kmetje so bili prijazni tujcu. V gospodarstvu jim je znal tako dobro svetovati, kakor bi bil že sam kmet, a bil je tudi tako izkušen, kakor odvetnik. Mlekar in Zajčar sta imela že dolga leta pravdo in sedaj ju je poravnal ta pisar. To že ni bilo kar tako.

Tudi poljedelsko zadrugo so že hoteli ustanoviti, ker jim je ta mož jasno dokazal, kako koristna bi bila.

A najlepše je to, da stori vse zastonj.

Samo vaški župnik je gledal z neprijaznimi očmi na tega kozla med svojimi ovčicami. Na pridigo ne hodi, še nobene maše ni plačal, celo nekemu dninarju je svetoval, naj rajši kupi čevlje svojim otrokom, kakor da bi daroval težko zaslužene krajcarje klerikalnemu vseučiliškemu društvu.

Ali glavni vzrok, da župnik ni bil nakhlonjen svojemu neznanemu sobratu je bil v njegovi ljubosumnosti. Uboga para pisarska

si je pridobila v najkrajšem času največje spoštovanje v celi župniji, kar se njemu ni posrečilo tekom dolgih let. Gotovo so poslali sovražniki cerkve tega zapeljivca v občino in — to je izvedel od sela — ima z njimi trajne zveze, pa ga bogato plačajo.

In res — tudi tukaj ni župnik umel najti domovja in zadnjega prostorčka na pokopališču. Ali tega je bil sam kriv. Zima je bila blizu, sneg je zapadal nižje in nižje v dolino. Treba je bilo drv. Zato je pa treba denarja. Zaslužil je komaj toliko, kolikor je potreboval za skromno hrano. Miloščine ni jemal. Tudi mu je ni bilo treba. Bil je že leta in leta član katoliškega duhovniškega podpornega društva in pridobil je z dolgoletnim vplačevanjem pravico do podpore. Takrat, ko je bil vstopil v lepo društvo, seveda še ni slutil, da pride sam nekoč v žalostni položaj, da bi potreboval dobroto društva. Samo iz ljubezni do ubogih sobratov ga je vsako leto radodarno podpiral.

Ali sedaj ima sam po pravih pravico do podpore.

Toda — gospod župnik, kaj vam prihaja na misel? Ali ne veste, da je vaš škof načelnik društva? Sklicujete se na društvena pravila? Kaj ste pozabili, da pravi vaš škof vedno: Jaz sem škof in storim, kar hočem? Rajši ne pišite, pa si prihranite znamko. Za onih deset vinarjev si rajši kupite kruha.

Kaj? Pisali ste že? Obžalovati se vas mora, ker ne dobite niti odgovora, kaj še le denarja! Položaj je popolnoma jasen. Škof poreče: Naše društvo je za podpiranje ubogih duhovnikov. Vi pa v njegovih očeh niste več duhovnik, ker vam je zrezal duhovniško dostojanstvo s prstov, torej za vas tudi ni podpore po društvenih pravilih. Ne verjamete tega? Mislite na pravičnost in na ljubezen do bližnjega? Ubogi mož, kaj še nimate dovolj izkušenj, da ste še tako praznoverni? Rajši zmrzujte po zimi, da otrpnete popolnoma, kajti v srcih vaših predpostavljenih je več mraza, kakor v najhujši zimi. Se ne verjamete tega? Bog daj, da vam ne bi bilo treba verjeti.

Prišel je dan, ko slavi cerkev praznik vseh svetnikov božjih. Minulo je leto dni, odkar je bil župnik dobil vabilo k svojemu škofu. Celo leto je preteklo, odkar je bil župnik zapustil svojo župnijo brez slovesa. Celo leto; ali kakšno! Leto, da si ni moči misliti strašnejšega. In vendar mu je imelo slediti še mnogo žalostnih let.

Od dne do dne je zaupljivi župnik čakal na svoj delež iz društvene blagajne. Seveda zaman. V hribih je bil že tak mraz, da je v nezakurjeni izbi komaj držal pero v roki.

Na dan Vseh Svetih je poštni sel končno prinesel pismo s škofovskim pečatom in z opazko: Poštne prosta verska stvar. Toda

pismo je bilo namenjeno vaškemu župniku in se je glasilo: „Prečastiti gospod! Pri tukajšnjem uradu se je izvedelo, da živi v obsegu Vaše župnije nesrečni nekdanji svetovni duhovnik naše škofije, gospod Hercog. Naznanja se Vam, prečastiti gospod, da je bil nesrečni duhovnik zaradi svojih težkih pregreškov degradiran in ga je smatrati za izobčenega iz cerkve. Ako bi omenjeni nosil duhovniško obleko, ako bi vzbujal s svojim življenjem pohujšanje, mi blagovolite takoj poročati, da se v sporazumu s posvetno gosposko lahko proti njemu postopa. Od škofijskega odinarijata.“

Že trikrat je župnik prebral pismo. Četrtrič ga je prebrala župnikova kuharica. Iz cerkve izobčen je torej ta tujec, ta vsiljenec, ta zapeljivec njegove čede? Da je le to vedel! Sedaj že ve, kaj mu je storiti! In sedaj se bo lahko videlo, kako zna biti dobra katoliška občina zvesta svojemu dušnemu pastirju, kako zna braniti svojo podedovano vero!

Stari župnik seveda ni slutil, kakšna nevihta se zbira nad njegovo glavo.

Plašno so se ga drugi dan izogibali ljudje, ki so prihajali iz cerkve, najbolj pobožne tercijalke so celo demonstrativno pljunile pred njim in so menile, da so s tem storile posebno Bogu dopadljivo delo. Kmetje so plašni gledali na nebo, ali se ne zbira tam nevihta, ki jim s ploho in s strelo uniči

hiše in hleve, ker živi odpadniški duhovnik v vasi. Celó otroci so se ga ogibali; samo najpogumnejši dečki, ki so včasí z bliščečimi očmi gledali nanj, če jim je pripovedoval o ljubem Bogu, so se zbrali pred njegovim edinim malim oknom in so kričali, da so ohripaveli: „Martin Luter, Luter Martin, krivo-verec, hudičev sin!“ Čim je pa stopil na prag, so se ustrašili in zbežali; niso se bali njegove slabe roke, ampak nevernika. Žalosten in plašen je odšel k peku, da si kupi kos kruha za večerjo; ali debela, sicer kaj pogumna pekiinja je prepadla in se prekrižala. Poslej ni pri njej več kruha zanj.

Ko je prišel domov, ga je že čakal hišni gospodar pred durmi. Njemu se je slabo godilo v gostilni. Vsi kmetje so ga napadli, da trpi takega hudobca v občini. Ako pobije drugo leto toča vse žito na polju, bo le on kriv, ker je imel takega krivo-verca v hiši. Doslej si je občina ohranila čisto vero. Protestantov se tukaj ne trpi, še po leti ne za goste. In sedaj morajo doživeti sramoto, da imajo že toliko časa odpadlega duhovnika med seboj, prav takega, kakršen je bil Martin Luter. Hudič je sama čista nedolžnost, če se ga primerja s takim duhovnikom, ki je slekel sveto cerkveno obleko.

Široko se je kmet postavil pred vrata. Krivo-verec mu ne sme za nobeno ceno več čez prag. Pa tudi ni bilo treba; kar je imel malega, je že ležalo pred vrati.

Vaški župnik je pa hvalil Boga, da ima tako verno in vneto občino. Potomci onih otrok, ki jih je škof Firmian nekdam odtrgal protestantovskim materam od prs, so si dali sijajno izpričevalo verske zvestobe, sedaj, tako kakor pri vsakih volitvah. Morda bi iz ljubezni do cerkve celo kameovali Judeževega duhovnika, če ne bi prostovoljno zapustil strogo verne občine.

Ko je na dan po Vseh vernih dušah solnce zopet izšlo, je zaman iskalo svojega starega prijatelja iz Gospojne. Ni ga bilo več videti. Vprašalo je gore za svojega ljubljenca; tudi one niso vedele ničesar. Moral je oditi po noči, ko so spale. Razžaloščeno se je solnce zavilo v snežen oblak in z belo mrtvaško odejo je pokrilo zemljo, kjer je bila zakopana čista vera in ljubezen do bližnjega.

Solnce je imelo žalosten dan. A kako lepo bi bilo lahko na zemlji! Vsej naravi daje zraka in toplote. Oh, če bi njegovi prijatelji razširjali luč ljubezni do bližnjega po ponosni poti napredka, tedaj bi svet bil paradiz. Ali nekaterim ljudem je vedno ljubša solzna dolina, da tem ložje iz svojih rajskih vrtov pridigajo lačnim ljudem o večnem kruhu.

Šele po mnogih dneh je solnce našlo svojega ubogega varovanca. Toda povedalo ni, kje.

Tudi mi ne smemo povedati tega, da ne doseže preganjanega moža vnovič dolga roka njegove cerkve. Po trudapolnem potovanju je sicer prestopil v deželo, ki jo omejujejo belomodri stebri; toda cerkev, ki ima ljubezen v ustih in maščevanje v srcu, ne pozna deželnih mej; ona vlada nad vsem svetom, torej tudi nad vasico, kjer je utrujeni duhovnik našel novo domovanje. Toda ne. Domovanja ne. Tukaj ni modrih planin, šumečega gorskega potoka, dišečega zraka in predvsem ni ljudi, ki bi zanje smelo biti duhovniško srce v ljubezni in požrtvovalnosti.

Bil je pust in žalosten kraj, kjer je župnik izmučen obležal na cesti. Le toliko lahko povemo: V daljni, daljni daljavi se dvigata stolpa Marijine cerkve v Monakovem.

Toda kadar pritisne smrt, ki ima več usmiljenja nego škof, ubogi žrtvi spovednega pečata svoj pečat na čelo, naznanimo škofu smrt mučenika, da se lahko veseli. Morda izmoli tedaj za srečnega mrliča de profundis — ali pa ne.

V uradnem smrtnem listu bo tedaj zapisano: „Umrl vsled lakote.“ Če bi pa zdravnik natančneje pogledal, bi moral zapisati še: „Umrl za počenim srcem.“

Toda še čaka osramočeni duhovnik od dne do dne na rešiteljico smrt. Tej se pa ne mudi; revež je itak že živ pokopan.

Mrtev mora biti za svojo cerkev, ki je za njo vse pretrpel. Mrtev za svojo občino,

ki ne sme več živeti in delovati zanjo. Mrtev za svojo ljubo sestro in za svoje sorodnike, ki so doživeli tako sramoto ž njim. Mrtev za oltar in prižnico, na katero ne sme več. Mrtva so njegova usta za mladost, mrtva njegova roka za reveže, mrtvo za umirajoče njegovo toplo srce.

Živ pokopan — pa vendar ne, da bi mogel umreti. Ali si je mogoče izmisliti hujšo usodo? Iztegnil bi roko, da bi dvignil kelih s sveto odrešenikovo krvjo; toda krč škofovskega prokletstva jo drži; usta bi propovedovala ljubezen evangelija, toda na ta usta je cerkev pritisnila pečat, ki jih zapira za večnost — spovedni pečat.

Noge bi pohitele na najvišje gore, kamor je našla pot revščina in bolezen, toda stale so vsled lakote in pomanjkanja.

Živ pokopan. Tako temno je v grobu — na svetu. Tako temno. Velik črn plašč je razobešen pred resnico in zadržuje žarke ljubezni.

Živ pokopan. Ves svet je zanj grob. In tako samotno je v grobu — tako samotno! Ne človeka, komur bi lahko zaupal svojo bol; sveti spovedni pečat ne dovoli. Jezik sv. Nepomuka je bil baje še v grobu živ. Tukaj je jezik pod spovednim pečatom še v živih ustih mrtev.

Večji mučenik nego sv. Nepomuk je nekdanji župnik Hercog. Toda nikoli ne bo svetnik cerkve, za katere postave je leta in

leta trpel neznanske muke. Saj njegov mučitelj ni bil kralj Vaclav, ampak katoliški škof.

Ubogi trpinčeni mož ne želi svetosti. Samo pokoja v grobu si želi in doseže ga, kadar izpije do dna kelih trpljenja, ki mu ga je spovedni pečat napolnil.

Tedaj mu bo bolje kakor gospodu škofu, ki mora stopiti s prestola nadzemeljske moči v temno kamnitno grobnico v stolni cerkvi.

Če tedaj tudi pozabijo na priprostega župnika, počivajočega v daljni tujini med mahom, se bo vendar solnce smehljalo nad njegovim grobom in vsako leto ga okraši s svežo travo. Ako ne posveti nobeno človeško oko izobčenemu solze, mu namoči vsako jasno jutro grob s svojo svežo roso.

Škof bo zaklenjen v trojni krsti med hladnimi stenami pod težko mramorno ploščo, v zatohli grobnici, kamor ne pride nikdar solnčen žarek. Pod kamnom je najboljše mesto za kamnitno srce. Vsegavedni Bog pa bo sodil oba. Naj bi bil tedaj bolj usmiljen nego njegov zastopnik nad nedolžnim župnikom.

Vseokrog po deželi se lahko opaža ob rekah in potokih, na mostovih in brveh spomenike sv. Nepomuka, mučenika spovednega pečata. Z zlatom in dragulji je zvesta vera okrasila njegov grob. Ali malo po smrti strohni leseni križ na grobu duhovnika, ki je tudi žrtev spovednega pečata in on bo pozabljen.

In vendar zasluži časten spomenik in sočuten spomin.

Naj bi ta knjiga bila spomenik poštemu, zvestemu duhovniku. In če se spomni tuintam čitatelj srčno na žrtev spovednega pečata, tedaj se zasveti vendar še nad njegovo sivo glavo blag odsev prave človečnosti in svete ljubezni do bližnjega.





Iz peresa

Hans Kirchsteigerjevega

sta izšli še sledeči knjigi v njegovi lastni založbi:

Die Katakomben zu Salzburg.

Roman v dveh zvezkih. Cena 4 K 80 vin.,
elegantno vezano 7 K 20 vin.

Nadalje:

Das Schulfest.

Igrokaz iz avstrijskega duhovniškega
in učiteljskega življenja. Cena 1 K 20 vin.,
elegantno vezano 2 K 20 vin.

Obe knjigi se lahko naroči v vsaki
knjigarni.



V založbi časopisa „Naprej“ so izšle sledeče knjige in brošure:

Hans Kirchsteiger: „Pod spovednim pečatom“, I. knjiga, 312 strani. Stane 2 K 60 v.

Hans Kirchsteiger: „Pod spovednim pečatom“, II. knjiga. Stane 2 K.

Anton Kristan: „Socializem“. (Po „St. Zborniku“.) 52 strani. Stane 20 vin. (Ze druga izdaja.)

Anton Kristan: „Socialna demokracija in kmetiško ljudstvo“. Cena 10 vin.

Razglednice: Vatikanski vjetnik. Komad 6 vin. 100 komadov 5 kron.